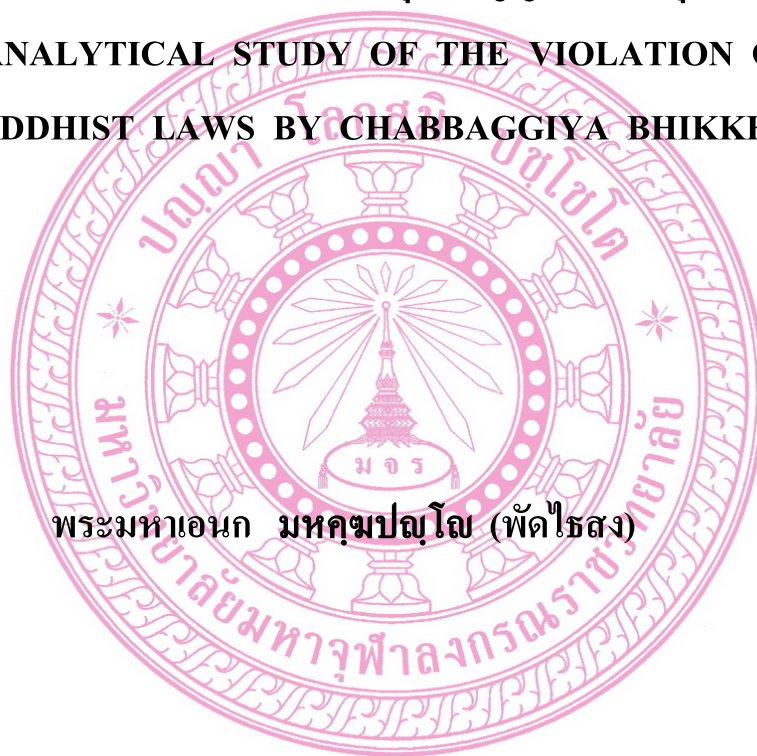

การศึกษาวิเคราะห์การล่วงละเมิดพระพุทธรบบัญญัติของภิกษุณีพัตคิย
THE ANALYTICAL STUDY OF THE VIOLATION OF
THE BUDDHIST LAWS BY CHABBAGGIYA BHIKKHUS

พระมหาเอนก มหคฺชปญฺโ (พัตฺไธสง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

การศึกษาวิเคราะห์การล่วงละเมิดพระพุทธบัญญัติของภิกษุณีพัพคีย์

พระมหาเอก มหคณปญโล (พัตโรสง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

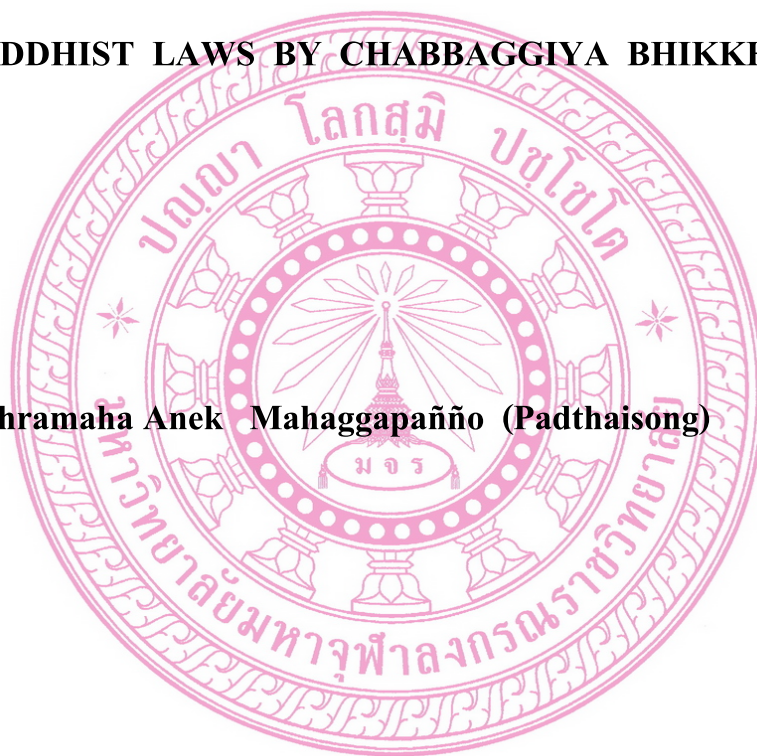
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE ANALYTICAL STUDY OF THE VIOLATION OF
THE BUDDHIST LAWS BY CHABBAGGIYA BHIKKHUS**

Phramaha Anek Mahaggapañño (Padthaisong)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of

The Requirement for the Degree of

Master of Arts

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. 2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การล่วงละเมิดพระพุทธรูปัญญัติของภิกษุณีพหุคิย์” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระเมธาวิเชียร, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร. สมิตธิพล เนตรนิมิตร)

กรรมการ

(ดร. วุฒินันท์ ก้นทะเตียน)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร. สมิตธิพล เนตรนิมิตร

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาเอก มหคณปญโญ)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์ ช่วยเหลือจากคณาจารย์ และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ขอขอบพระคุณ อาจารย์พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริวาโน), ผศ.ดร., ป.ธ.๕, M.A., Ph.D. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์สมิทธิพล เนตรนิมิตร, ผศ.ดร., ป.ธ.๕, พ.ม., พธ.บ., พธ.ม., Ph.D. กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่เมตตาให้คำแนะนำตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ตลอดถึงให้คำปรึกษาในการทำนิพนธ์ในครั้งนี้ด้วยดีตลอดมา

นอกจากนี้ต้องขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระครูทักษิณานุกิจ (เสงี่ยม อารีโย) เจ้าอาวาสวัดห้วยจรเข้ม้ ที่อนุญาตให้ผู้วิจัยได้เข้าศึกษาปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแห่งนี้ ขอขอบคุณ วัชญาณเวศกวัน ที่เอื้อเฟื้อหนังสือพระไตรปิฎก และอรรถกถา ฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. พระมหาไกรวรรณ ชินทศุติโย ที่ได้ให้คำแนะนำและให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา รวมทั้งคณาจารย์ทุกท่านที่คอยห่วงใยแนะนำในสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่การทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ และขอขอบคุณเพื่อนนิสิต กัลยาณมิตรทุกรูปที่มีไมตรีจิตช่วยเหลือ คอยเอื้อเฟื้อข้อมูล พร้อมทั้งคำแนะนำเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ ตลอดถึงให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณท่านผู้ประสานงานข้อมูลการทำวิจัยวิทยานิพนธ์ และผู้ใกล้ชิดที่ให้กำลังใจและสนับสนุนในทุกๆ เรื่องจนทำให้ผู้วิจัยทำวิทยานิพนธ์นี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณบิดา คุณมารดา คุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

อานิสงส์ไคที่จักพึงบังเกิด วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอใช้เป็นเครื่องสักการบูชาแด่พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ตลอดถึงคุณแห่งอุปัชฌาย์ อาจารย์ และคุณของบิดามารดา รวมทั้งผู้มีอุปการคุณทุกท่าน

พระมหาเอนก มหคฺชฌปญฺโณ (พัคฺไธสง)

วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฅ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ คำนิยามของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับ	๑๒
บทที่ ๒ พระพุทธบัญญัติที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก	๑๓
๒.๑ ความหมายและความสำคัญ	๑๓
๒.๑.๑ ความเป็นมาและพัฒนาการของพระพุทธบัญญัติ	๑๓
๒.๑.๒ ลักษณะการบัญญัติพระวินัย	๒๐
๒.๒ ลักษณะของพระวินัยและอาบัติต่างๆ	๒๓
๒.๒.๑ อาบัติที่เป็นโลกวัชระ	๒๖
๒.๒.๒ อาบัติที่เป็นปณัตติวัชระ	๒๗
๒.๒.๓ อตกัจฉา อาบัติที่แก้ไขไม่ได้	๒๘
๒.๒.๔ สตกัจฉา อาบัติที่แก้ไขได้	๒๙

๒.๓	วัตถุประสงค์และความสำคัญของพระพุทธรูปที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก	๓๔
๒.๔	ประโยชน์ของพระพุทธรูป	๓๖
๒.๔.๑	ประโยชน์โดยส่วนตน	๓๖
๒.๔.๒	ประโยชน์โดยส่วนรวม	๓๘
บทที่ ๓	การล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพคคีย์	๔๑
๓.๑	ชีวประวัติของภิกษุณีพคคีย์	๔๑
๓.๑.๑	ชาติภูมิของภิกษุณีพคคีย์ในสมัยพุทธกาล	๔๑
๓.๑.๒	อุปนิสัยและชีวิตในเพศฤหัสถ์	๔๒
๓.๑.๓	แรงจูงใจในการอุปสมบท	๔๒
๓.๑.๔	อุปนิสัยและชีวิตในเพศบรรพชิต	๔๓
๓.๒	การล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพคคีย์	๔๕
๓.๒.๑	ปาราชิกกัณฑ์	๔๕
๓.๒.๒	เตรสกัณฑ์	๕๐
๓.๒.๓	นิสสัยกัณฑ์	๕๓
๓.๒.๔	ปาจิตตีย์กัณฑ์	๕๖
๓.๒.๕	ปาฏิเทสนียกัณฑ์	๖๑
๓.๒.๖	เสขียกัณฑ์	๖๑
๓.๒.๗	สิกขาบทนอกพระปาฏิโมกข์	๖๕
๓.๓	สรุป	๘๕
บทที่ ๔	วิเคราะห์สาเหตุการล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพคคีย์	๘๘
๔.๑	ปัญหาการล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพคคีย์	๘๘
๔.๑.๑	ปัญหาพระวินัยในส่วนของหลักการ	๘๕
๔.๑.๒	ปัญหาความหย่อนยานพระวินัยในส่วนของบุคคล	๕๓
๔.๒	สาเหตุการล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพคคีย์	๕๖
๔.๒.๑	การขาดความละเอียดใส่ใจในการละเมิดสิกขาบท	๕๕

๔.๒.๒ การต้องอาบัติเพราะความไม่รู้	๑๐๐
๔.๒.๓ การขาดความเอื้อเฟื้อในพระวินัย	๑๐๒
๔.๓ ผลกระทบที่เกิดจากการล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพค์คีย์	๑๐๔
๔.๓.๑ ทำให้เกิดความเสียหายเฉพาะตัว	๑๐๔
๔.๓.๒ ทำให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวม	๑๐๔
๔.๔ พุทธวิธีแก้ไขปัญหาการประทุติเสียหายของภิกษุณีพค์คีย์	๑๐๕
๔.๔.๑ การบัญญัติสิกขาบทที่เป็นอาทิพรหมจริยการศึกษา	๑๐๕
๔.๔.๒ การบัญญัติสิกขาบทที่เป็นอภิสมาจารการศึกษา	๑๐๖
๔.๔.๓ การเพิ่มอนุบัญญัติในภายหลัง	๑๐๖
๔.๔.๔ เป็นเหตุให้เกิดความเรียบร้อยในการปกครอง	๑๐๗
๔.๔.๕ เป็นแรงจูงใจให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเป็นอุทาหรณ์	๑๐๘
๔.๕ สรุป	๑๐๘
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๑๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๑
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๑๔
บรรณานุกรม	๑๑๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๒๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ภาษาบาลีและภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ภาษาบาลีและภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เรียงตามคัมภีร์ ดังนี้:-

พระวินัยปิฎก			
วิ.มหา.	(บาลี)	= วินัยปิฎก มหาวิภงฺคปาลี	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	= วินัยปิฎก มหาวคฺคปาลี	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(บาลี)	= วินัยปิฎก จุฬวคฺคปาลี	(ภาษาบาลี)
วิ.จ.	(ไทย)	= วินัยปิฎก จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(บาลี)	= วินัยปิฎก ปรีวารวคฺคปาลี	(ภาษาบาลี)
วิ.ป.	(ไทย)	= วินัยปิฎก ปรีวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(บาลี)	= สุตตฺตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขนฺธวคฺคปาลี	(ภาษาบาลี)
ที.สี.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(บาลี)	= สุตตฺตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคฺคปาลี	(ภาษาบาลี)
ที.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(บาลี)	= สุตตฺตปิฎก มัชฌิมนิกาย มุลปณฺณาสกปาลี	(ภาษาบาลี)
ม.มู.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มุลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(บาลี)	= สุตตฺตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปรปณฺณาสกปาลี	(ภาษาบาลี)

ม.อ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(บาลี)	= สุตตนะตปิฎก ส ยุตตนิกา ย สคาถวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.ส.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(บาลี)	= สุตตนะตปิฎก ส ยุตตนิกา ย นิทานวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.นิ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ข.	(บาลี)	= สุตตนะตปิฎก ส ยุตตนิกา ย ขนธวารวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.ข.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(บาลี)	= สุตตนะตปิฎก ส ยุตตนิกา ย มหาวารวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(บาลี)	= สุตตนะตปิฎก องคุดตนิกา ย ติกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ติก.	(ไทย)	= สุตตนะตปิฎก องคุดตนิกา ย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(บาลี)	= สุตตนะตปิฎก องคุดตนิกา ย จตุกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก องคุดตนิกา ย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จกก.	(บาลี)	= สุตตนะตปิฎก องคุดตนิกา ย จกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จกก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก องคุดตนิกา ย จกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตค.	(บาลี)	= สุตตนะตปิฎก องคุดตนิกา ย สตุตคนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.สตุตค.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก องคุดตนิกา ย สตุตคนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(บาลี)	= สุตตนะตปิฎก องคุดตนิกา ย ทสกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก องคุดตนิกา ย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(บาลี)	= สุตตนะตปิฎก ขุททกนิกา ย ธมมปทปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกา ย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิตติ.	(บาลี)	= สุตตนะตปิฎก ขุททกนิกา ย อิติวุตตกปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.อิตติ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกา ย อิติวุตตก	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(บาลี)	= สุตตนะตปิฎก ขุททกนิกา ย สุตตนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.สุ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกา ย สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.นวก.	(บาลี)	= สุตตนะตปิฎก ขุททกนิกา ย นวกนิปาตชาตคปาติ	(ภาษาบาลี)

ช.ชา.นวก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย นวกนិบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ช.ม.	(บาลี)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทศปาติ	(ภาษาบาลี)
ช.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทศ	(ภาษาไทย)
ช.ป.	(บาลี)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสมภิทามคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ช.ป.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสมภิทามรรค	(ภาษาไทย)
ช.อป.	(บาลี)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทานปาติ	(ภาษาบาลี)
ช.อป.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน	(ภาษาไทย)
ปกรณ์วิเสส			
มิลินท.	(บาลี)	= มิลินทพฺลฺหาปกรณ์	(ภาษาบาลี)
มิลินท.	(ไทย)	= มิลินทปัญหาปกรณ์	(ภาษาไทย)
วิสุทฺธิ.	(บาลี)	= วิสุทฺธิมคฺคปกรณ์	(ภาษาบาลี)
วิสุทฺธิ.	(ไทย)	= วิสุทฺธิมรรคปกรณ์	(ภาษาไทย)
อรรถกถาพระวินัยปิฎก			
วิ.อ.	(บาลี)	= วินัยปิฎก สมณตปาสาทิกา ปาราชิกกณฺฑ - สํมาทิสเสสาทิมหาวคฺคาทิกอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)	
วิ.อ.	(ไทย)	= วินัยปิฎก สมณตปาสาทิกา ปาราชิกกัณห์ - สังฆาทิสเสสาทิมหาวรรคาทิอรรถกถา (ภาษาไทย)	
อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก			
ที.สี.อ.	(บาลี)	= ทีฆนิกาย สุมงฺคฺลวิลาสินี สีลขณฺฐคคฺคอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)	
ที.สี.อ.	(ไทย)	= ทีฆนิกาย สุมังคฺลวิลาสินี สีลขันธวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)	
ที.ม.อ.	(บาลี)	= ทีฆนิกาย สุมงฺคฺลวิลาสินี มหาวคฺคอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)	
ที.ม.อ.	(ไทย)	= ทีฆนิกาย สุมังคฺลวิลาสินี มหาวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)	
ที.ปา.อ.	(บาลี)	= ทีฆนิกาย สุมงฺคฺลวิลาสินี ปาฎิกวคฺคอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)	
ที.ปา.อ.	(ไทย)	= ทีฆนิกาย สุมังคฺลวิลาสินี ปาฎิกวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)	
ม.มฺ.อ.	(บาลี)	= มัชฌิมนิกาย ปปฺพจฺสุทฺธิ มุลปณฺณาสกอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)	
ม.มฺ.อ.	(ไทย)	= มัชฌิมนิกาย ปปฺพจฺสุทฺธิ มุลปณฺณาสกัอรรถกถา (ภาษาไทย)	

ม.ม.อ.	(บาลี)	= มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี มัชฌิมปณฺณาสกอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
ม.ม.อ.	(ไทย)	= มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี มัชฌิมปณฺณาสกอรรถกถา (ภาษาไทย)
สํ.ข.อ.	(บาลี)	= สํยุตฺตนิกาย สารตฺถปฺปกาสินี นิทาน-ขณฺธวารวคฺคกฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
สํ.ข.อ.	(ไทย)	= สํยุตฺตนิกาย สารตฺถปฺปกาสินี นิทาน-ขณฺธวารวคฺคอรรถกถา (ภาษาไทย)
สํ.ม.อ.	(บาลี)	= สํยุตฺตนิกาย สารตฺถปฺปกาสินี สฬายตน-มหาวคฺคกฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
สํ.ม.อ.	(ไทย)	= สํยุตฺตนิกาย สารตฺถปฺปกาสินี สฬายตน-มหาวคฺคอรรถกถา (ภาษาไทย)
องฺ.เอกก.อ.	(บาลี)	= องฺคฺคตฺตรนิกาย มโนรตฺตปฺปฐนี เอกกนินฺปาตอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
องฺ.เอกก.อ.	(ไทย)	= องฺคฺคตฺตรนิกาย มโนรตฺตปฺปฐนี เอกกนินฺปาตอรรถกถา (ภาษาไทย)
องฺ.ทูก.อ.	(บาลี)	= องฺคฺคตฺตรนิกาย มโนรตฺตปฺปฐนี ทูกาทินินฺปาตอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
องฺ.ทูก.อ.	(ไทย)	= องฺคฺคตฺตรนิกาย มโนรตฺตปฺปฐนี ทูกาทินินฺปาตอรรถกถา (ภาษาไทย)
องฺ.ปญฺจก.อ.	(บาลี)	= องฺคฺคตฺตรนิกาย มโนรตฺตปฺปฐนี ปญฺจกาทินินฺปาตอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
องฺ.ปญฺจก.อ.	(ไทย)	= องฺคฺคตฺตรนิกาย มโนรตฺตปฺปฐนี ปญฺจกาทินินฺปาตอรรถกถา (ภาษาไทย)
องฺ.อฏฺฐก.อ.	(บาลี)	= องฺคฺคตฺตรนิกาย มโนรตฺตปฺปฐนี ปญฺจกาทินินฺปาตอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
องฺ.อฏฺฐก.อ.	(ไทย)	= องฺคฺคตฺตรนิกาย มโนรตฺตปฺปฐนี ปญฺจกาทินินฺปาตอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ.	(บาลี)	= ขุทฺทกนิกาย ธมฺมปทกฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.อ.	(ไทย)	= ขุทฺทกนิกาย ธมฺมปทอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.สุ.อ.	(บาลี)	= ขุทฺทกนิกาย ปรมตฺถโชติกา สุตฺตนิปาตอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
ขุ.สุ.อ.	(ไทย)	= ขุทฺทกนิกาย ปรมตฺถโชติกา สุตฺตนิปาตอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.อ.	(บาลี)	= ขุทฺทกนิกาย ชาตกอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.อ.	(ไทย)	= ขุทฺทกนิกาย ชาตกอรรถกถา (ภาษาไทย)

อรรถกถาปกรณ์วิเสส

มิลินท.อฎ.	(บาลี)	= มิลินทปญฺหอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
มิลินท.อฎ.	(ไทย)	= มิลินทปญฺหาอรรถกถา	(ภาษาไทย)

มังคลัตถทีปนี

มงคล.	(บาลี)	= มงคลตถทีปนี	(ภาษาบาลี)
มงคล.	(ไทย)	= มังคลัตถทีปนี	(ภาษาไทย)

๒. การใช้หมายเลขย่อ

พระไตรปิฎกภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม ข้อ หน้า เช่น วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๗๖/๓๘๐ หมายถึง วินยปิฎก มหาวิภังคปาติ เล่ม ๒ ข้อ ๕๗๖ หน้า ๓๘๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระไตรปิฎกภาษาไทยจะแจ้งเล่ม ข้อ หน้า เช่น ที.ส. (ไทย) ๕/๒๑๑/๗๑ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันชรรค เล่ม ๕ ข้อ ๒๑๑ หน้า ๗๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อรรถกถาภาษาไทย ในกรณีเลข ๒ ตอน หมายถึง การแจ้งเล่ม หน้า เช่น อญ.ลฎก.อ.(ไทย) ๓/๗๘๖ หมายถึง อังคุตตรนิกาย มโนรทปุรณี นิกกนิบาตอรรถกถา เล่มที่ ๓ หน้าที่ ๗๘๖ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในกรณีเลข ๓ ตอน หมายถึง การแจ้งเล่ม ภาค หน้า เช่น ส.ส.อ.(ไทย) ๑/๑/๓๓๔ หมายถึง สารีตทีปนี สังยุตตนิกาย สถาควรรค อรรถกถา เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๑ หน้าที่ ๓๓๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในกรณีเลข ๔ ตอน หมายถึง การแจ้งเล่ม ภาค ตอน หน้า เช่น ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๓/๓๓๑ - ๓๓๔ หมายถึง ขุททกนิกาย ธรรมบท อรรถกถา เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ ตอนที่ ๓ หน้าที่ ๓๓๑ - ๓๓๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาวิเคราะห์การล่องละเมิดพระพุทธรูปัญญัติของ
ภิกษุฉัพพัคคีย์

ผู้วิจัย : พระมหาเอก มหคฺชฌนฺโต (พัคฺไธสง)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระสุธีธรรมาวุธ (เทียบ สิริวาโร), ผศ.ดร., ป.ธ.ธ., MA.,
Ph.D.

: ผศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร, ป.ธ.ธ., พ.ม., พธ.บ., พธ.ม.,
Ph.D.

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๘ / มีนาคม / ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาพระพุทธรูปัญญัติที่ปรากฏใน พระวินัยปิฎก ๒) เพื่อศึกษาการล่องละเมิดพระพุทธรูปัญญัติของภิกษุฉัพพัคคีย์ และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การล่องละเมิดพระพุทธรูปัญญัติของภิกษุฉัพพัคคีย์

ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธรูปัญญัติหมายถึงกฎระเบียบข้อบังคับที่พระพุทธเจ้าตั้งไว้เพื่อปกครองภิกษุให้ประพฤติเรียบร้อยดีงาม ถือเป็นรากแก้ว ของพระพุทธศาสนา เรียกว่า “พระวินัย หรือ ศีล ๒๒๗ ข้อ” ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่มีภิกษุประพฤติไม่ถูกต้อง เหมาะสม หรือ ประพฤติเสียหายขึ้น จนชาวบ้านพากันตำหนิโทษนา ทรงแรับทราบแล้วจึงให้ประชุม สงฆ์ ใต้สวนใต้ความจริงแล้วจึงทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามไว้

พระภิกษุฉัพพัคคีย์ ได้แก่ พระปณฺฑุกะ พระโลหิตกะ พระเมตติยะ พระกฺมมชกะ พระอัสสชิ และพระปุนฺัพสุกะ เดิมที เป็นสหายน ตั้งแต่ก่อนบวช อาศัยอยู่ในกรุงสาวัตถี เมื่อบวชแล้วได้มีสมณญานามปรากฏในพระพุทธศาสนาว่า “ฉัพพัคคีย์” หมายถึง ภิกษุที่มีพวก ๖ รูป ซึ่งพวกท่านทั้ง ๖ รูปเป็นภิกษุกลุ่มหนึ่งที่ประพฤติตนไม่เหมาะสม เหตุนี้ ออกจากอาศัยความคึกคะนองและความคือร้อนอันเป็นอุปนิสัยส่วนตัว และความไม่ละอายต่อความผิด

ไม่มีความเชื่อเพื่อต่อพระวินัย ได้สร้างความเสียหายให้ เกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาอย่างมาก เป็นกลุ่มภิกษุที่เป็นต้นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทมากที่สุด จัด เป็นอาทิกำมิมิ ๖ คือต้นบัญญัติและอนุบัญญัติจำนวน ๑๓๒ สิกขาบท ได้แก่ ปาราชิก ๒ สิกขาบท, สังฆาทิเสส ๓ สิกขาบท , นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๑๒ สิกขาบท , ปาจิตตีย์ ๔๒ สิกขาบท , ปาฏิเทสนียะ ๑ สิกขาบท และเสขยวัตร ๗๒ สิกขาบท นอกจากนี้ยังเป็นต้นบัญญัติ แห่งสิกขาบทนอกพระ ปาฏิโมกข์อีกจำนวนมาก

ภิกษุฉัพพัคคีย์ถือว่าเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี เป็นบุคคลที่อนุชนทั้งหลายไม่พึงประพฤติ ปฏิบัติตาม เพราะถ้าหากใครประพฤติปฏิบัติตามแล้วผลที่ได้จะเป็นไปในทางเสื่อม เสีย คือมีจริยา มารยาทที่ไม่งดงามเรียบร้อย เป็นที่ติฉินนินทาและไม่เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาปสาทะของชนทั้ ทั่วไปย่อมไม่เจริญในพระธรรมวินัยของพระพุทธองค์คือพระนิพพานซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดใน พระพุทธศาสนา

Thesis Title : The Analytical Study of the Violation of Buddhist Laws
By Chabbaggiya Bhikkhus.

Researcher : Phramaha Anek Mahaggapañño (Padthaisong)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Phra SuthIthammanuwat (Thaib Sirināno),
Pali IX, M.A., Ph.D.

: Asst. Pro.Dr. Samiddhiphon Netnimith, Pali. IX, B.A,
M.A., Ph.D.

Date of Graduation : 18 / March / 2014

ABSTRACT

This study is of three purposes namely: 1) to study the Buddhist codes in Vinaya-Pitṭaka, 2) to study the violation of the Buddhist rules by the Chabbaggiya Bhikkhus and 3) to analytically the violation of the Buddhist rules by the Chabbaggiya Bhikkhus.

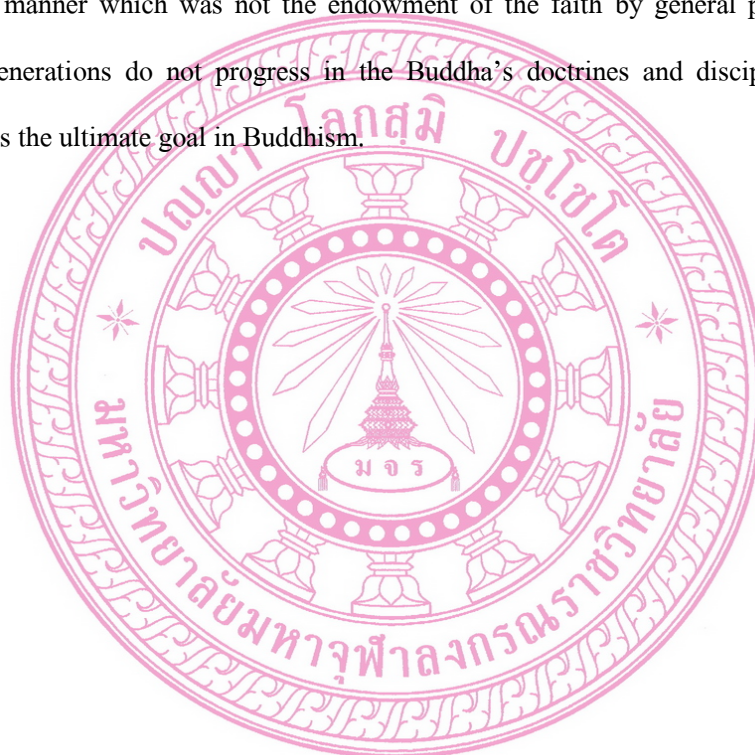
From the study, it is found that the Buddhist rules mean the rules of discipline and the order which the Buddha laid down for regulating the monks' actions. They were the roots of Buddhism called "Vinaya or 227 rules" that are established because of the monks' misconducts by being criticized by the lay people. After investigating and knowing the fact, the Buddha laid down the monastic rules.

The six ascetics were: Pañḍuka, Lohitaka, Mettiya, Bhummajaka, Assaji, and Punabbasuka who were original friends before the ordination. They were known as "Chabbaggiya Bhikkhus" meaning the six ascetics. They conducted themselves improperly owing to their habitual impiety and stubbornness that were their personal habits and shamelessness toward the wrong-doing and the monastic rules. They extremely undermined Buddhism and became the causes of the Buddha's laying-down called Ādikmmika. They became the causes of laying-down the 132 rules in both root-rules and additional rules, namely 2

Pārājikas, 3 Sanghādisesas, 12 Nissaggiyapācittiyas, 42 pācittiyas, 1 Pātidesaniya, and 72 Sekhiyavattas. Apart from this, there are still several rules outside the codes of the fundamental rules.

Six Chabbaggiya Bhikkhus were of the bad examples for later generations not to follow, because if anyone followed them, the result was a bad reputation, and will be a blame including the bad manner which was not the endowment of the faith by general people. As a result, the later generations do not progress in the Buddha's doctrines and disciplines called "Nibbāna" which is the ultimate goal in Buddhism.

บทที่ ๑

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน มีกิจกรรมและผลประโยชน์ร่วมกัน ไม่ว่าชุมชนไหนก็ตาม การจะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก เป็นระเบียบเรียบร้อยมีสันติสุข ต้องมีกฎระเบียบข้อบังคับคอยควบคุมความประพฤติ มีกติกาข้อตกลงกันของสังคม มีกฎหมายใช้บริหารกิจการ บังคับบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกัน ผู้ใดฝ่าฝืนต้องได้รับโทษ

ในพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีผู้เข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อปกครองคณะสงฆ์ เมื่อพูดถึงสังคมสงฆ์และการปกครองจึงต้องดูที่พระวินัยเป็นหลัก เพราะพระวินัยเป็นทั้งโครงสร้าง และระบบการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยและพัฒนาบุคลากรในสังคมสงฆ์ เป็นการจัดสรรโอกาสให้ชีวิตและสังคมมีระเบียบและมีโอกาสเกิดขึ้น ทำให้ทำอะไร ๆ ได้อย่างคล่องดำเนินชีวิตได้สะดวก ถ้าชีวิตและสังคมไม่มีระเบียบ ไม่เป็นระบบก็จะสูญเสียโอกาส ในการดำเนินชีวิตและทำกิจกรรมสังคมเป็นไปด้วยดี^๑ แต่การอยู่ร่วมกันของคนจำนวนมากในสังคมขนาดใหญ่ ก็มีความขัดแย้งกระทบกระทั่งกันบ้างทั้งในด้านความคิด การพูดและการกระทำ เพราะแต่ละคนมีพื้นฐานที่แตกต่างกัน หากไม่มีหลักแห่งการประนีประนอมที่จะทำให้คนส่วนใหญ่ตกลงยินยอมกันได้ย่อมจะทำให้เกิดความแตกแยกกันขึ้น^๒ เช่น การแตกความสามัคคีของพระภิกษุชาวเมืองโกสัมพี และการขอปกครองคณะสงฆ์ของพระเทวทัต

เมื่อกิจการของพระศาสนาเจริญเติบโต มีพระภิกษุจำนวนมากเกินกว่าที่ พระพุทธองค์จะทรงดูแลได้ทั่วถึง จึงทรงมอบอำนาจหน้าที่ให้พระสงฆ์ดูแลปกครองกันเอง โดยให้เคารพนับ

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), วินัยเรื่องที่ใหญ่กว่าที่คิด , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕.

^๒ แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

ถือกันตามลำดับอาวุโส พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งในฐานะธรรมราชา^๓ ทรงปกครองแบบพ่อปกครองลูก หรืออาจารย์ปกครองศิษย์ ถือความสุจริตใจเป็นพื้นฐานและพระพุทธองค์ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ เป็นสามัคคีธรรม ซึ่งเราเรียกว่าสังฆาธิปไตย^๔ ทรงวางระเบียบข้อปฏิบัติร่วมกันที่เรียกว่าพระธรรมวินัย เป็นบรรทัดฐานสำหรับยึดถือร่วมกัน พระวินัยเป็นข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ แสดง ไว้เพื่อเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติตนของเหล่าสาวกในการอยู่ร่วมกัน ทั้งพระภิกษุและภิกษุณีต่างก็มีวินัยที่เรียกว่าสิกขาบทเป็นตัวกำหนดทั้งสิ้น พระวินัยในทางพระพุทธศาสนา เป็นกฎข้อบังคับที่นำผู้ปฏิบัติมาให้วิเศษ นำผู้ประพฤติปฏิบัติตามให้เป็นผู้เห็นแจ้ง นำผู้ประพฤติปฏิบัติตามให้มีคุณธรรมต่างๆ เพราะพระวินัยมีนัยต่างๆ มีนัยพิเศษ และเป็นกฎฝึกกายและวาจา^๕

ในสมัยปฐมโพธิกาลนั้น เหล่าพระสาวกของพระพุทธองค์ล้วนเป็นพระอริยบุคคล ต่อมา เมื่อมีประชาชนเลื่อมใสมากขึ้นและขอบวชในพระพุทธศาสนา การประพฤติ ปฏิบัติก็เริ่มแตกต่างจากแต่ก่อน เริ่มปฏิบัติตนนอกธรรมนอกวินัยมากยิ่งขึ้น เป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้น ในจำนวนภิกษุเหล่านั้น ภิกษุฉัพพัคคีย์^๖ ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา และเป็นต้นเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบทเป็นจำนวนมาก แม้ภิกษุฉัพพัคคีย์เหล่านี้ จะเป็นต้นบัญญัติสิกขาบทก็ตาม แต่ก็ยังเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาของพระองค์มั่งคั่งยิ่งขึ้นสืบมาจนถึงทุกวันนี้ ด้วยเหตุนี้เอง หากได้ศึกษาในพระวินัยปิฎกจะเห็นว่าภิกษุฉัพพัคคีย์ มีความประพฤติไม่เหมาะสมจนเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทเป็น

^๓ อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๑๔/๑๕๔ - ๑๕๖.

^๔ พระมหาวินัย ภูณณาโณ, “พระพุทธศาสนากับความเปลี่ยนแปลงในอดีต และปัจจุบัน”, พุทธจักร, ปีที่ ๕๑, ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๔๒), ๔๐ - ๔๗.

^๕ วิวัชวิเสสสนยตุตา   วินยนโต เจว กายวาจา
วินยตุลวิทฺทหิ อธิ   วินโย วินโยติ อุกขาโต (วิ.อ. (บาลี) ๑/๘).

^๖ วินโย สวรรตถาย, ส่วโร อวิปฏิสสารตถาย, อวิปฏิสสารอ ปามุชช ตถาย, ปามุชช ปิตตถาย, ปิตติ ปสฺสทฺธตถาย, ปสฺสทฺธิ สุขตถาย, สุขํ สมาทตถาย, สมาธิ ยถากุตถาณทสฺสนตถาย, ยถากุตถาณทสฺสนํ นิพพิทตถาย, นิพพิทา วิวราทตถาย, วิวราโถ วิมุตตตถาย, วิมุตติ วิมุตติถาณทสฺสนตถาย, วิมุตติถาณทสฺสนํ อนุปาทานิพฺพานตถาย (วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๖๖/๓๔๔-๓๔๕).

^๗ ชน ๖ คน คือ ปันทกะ ๑ โลหิตกะ ๑ เมตติยะ ๑ ภูมมชกะ ๑ อัสนสิ ๑ ปุณฺณพฺพสกะ ๑ เมื่อบวชแล้ว เรียกว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์ แปลว่า มีพวก ๖ (ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๑/๔๓๑).

จำนวนมาก คือมีความประพฤติที่ไม่สมควรทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่บรรพชิตไม่ควรกระทำ เช่น มาสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น ท่านเหล่านี้แม้เป็นต้นบัญญัติในหลาย ๆ สิกขาบทที่ปรากฏในพระวินัยของภิกษุ ๒๒๗ ข้อก็จริง ถึงอย่างนั้น สิกขาบทที่ท่านเหล่านี้ เป็นต้นเหตุแห่งการบัญญัติ ส่วนมากก็เป็นเพียงอาบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ มีโทษอย่างเบาเท่านั้น ส่วนที่มีโทษหนัก คืออาบัติปาราชิก พวกท่านก็เป็น ต้นเหตุแห่งอนุบัญญัติ ซึ่งปรากฏในพระ วินัยปิฎก ดังมีใจความดังนี้ว่า ต่อมา พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ไปลานตากผ้าของช่างย้อมผ้า แล้วพากันลักห่อผ้ากลับมาวัดแบ่งกัน^๔ ภายหลังเกิดความสงสัยว่าเป็นอาบัติปาราชิกหรือไม่ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มี พระภาคให้ ทรงทราบ พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอต้องอาบัติปาราชิก”^๕ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าภิกษุฉัพพัคคีย์เหล่านี้ เป็นผู้มีอิทธิพลต่อการบัญญัติสิกขาบทของพระพุทธองค์ไม่มากนักน้อย

จากพฤติกรรมต่างๆ ที่ภิกษุฉัพพัคคีย์ประพฤติเสียหาย จนพระพุทธเจ้าต้องทรงบัญญัติ สิกขาบทควบคุมความประพฤติ เป็นข้อห้ามไว้ เพื่อความเรียบร้อยดีงามของสงฆ์ในสังฆมณฑล และความเจริญของพระพุทธศาสนาสืบไปนั้น ที่ปรับโทษอย่างเบา มีอาบัติปาจิตตีย์เป็นต้น แม้จะเป็นอาบัติที่แก้ไขได้ก็ตาม แต่เนื่องจากการประพฤติเสียหายที่ปรากฏแก่ประชาชนได้ง่ายและ เป็นการแสดงออกมาในทางที่ไม่เหมาะสมแก่สมณภาวะของตน เช่น การชกต่อยทำร้ายร่างกาย การพูดส่อเสียด แกล้งก่อความรำคาญ การนุ่งห่มไม่เรียบร้อย เป็นต้น ภิกษุทำแล้วต้องอาบัติ ปาจิตตีย์บ้าง ทุกกฎบ้าง นอกจากจะผิดพระวินัยแล้ว ยังเป็น โลกวัชระเป็นที่ติเตียนของประชาชน ย่อมสร้างความเสื่อมเสียให้แก่คณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา ไม่เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาปสาทะของ ประชาชนทั่วไปอีกด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการทำศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การ ล่วงละเมิดพระพุทธ บัญญัติของภิกษุฉัพพัคคีย์” เพื่อทำการศึกษาวิจัย ว่า ภิกษุ ฉัพพัคคีย์เหล่านั้น มีชีวประวัติความ เป็นมาอย่างไร การล่วงละเมิดพระพุทธบัญญัติของภิกษุฉัพพัคคีย์เป็นอย่างไร มีบทบาทต่างๆ อัน ทำให้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยและแสดงพระสูตรต่างๆ อย่างไร และ ภิกษุฉัพพัคคีย์ เหล่านี้ ได้รับผล จากการบัญญัติสิกขาบทที่ตนเกี่ยวข้อง อย่างไร เพื่อจะได้เป็น แนวทาง แห่ง การศึกษาพระวินัยอันเป็นบทบัญญัติสำหรับการอยู่ร่วมกันของคณะสงฆ์ในปัจจุบันต่อไป

^๔ วิ.มทา. (บาลี) ๑/๕๐/๕๕, วิ.มทา. (ไทย) ๑/๕๐/๗๕.

^๕ วิ.มทา. (บาลี) ๑/๑๓๒/๗๖, วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๓๒/๑๐๐.

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาพระพุทธรูปที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการล่องละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพหุคีย์
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการล่องละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพหุคีย์

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ พระพุทธรูปที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ภิกษุณีพหุคีย์ประพฤติล่องละเมิดพระพุทธรูปอย่างไร
- ๑.๓.๓ สาเหตุใดที่ทำให้ภิกษุณีพหุคีย์ทำการล่องละเมิดพระพุทธรูป

๑.๔ คำนิยามของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มีศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวกับการศึกษาวิจัย และเพื่อประโยชน์ต่อการ
ศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจึงให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

ภิกษุณีพหุคีย์ หมายถึง หมู่หรือกลุ่มพระภิกษุซึ่งมี จำนวน ๖ รูป ได้แก่ ปันทุกะ ๑
โลหิตกะ ๑ เมตติยะ ๑ ภูมฆกะ ๑ อัสนชิ ๑ ปุณัพพสุกะ ๑

พระพุทธรูป หมายถึง กฐนะเขียนข้อมบับที่พระพุทธรเจ้าทรงวางไว้ แม้ภายหลัง
จะไม่สะดวกต่อการปฏิบัติสำหรับภิกษุและภิกษุณี พระองค์ก็ไม่ทรงยกเลิก แต่ทรงแก้ไข
เพิ่มเติมเพื่อให้การปฏิบัติได้สะดวกขึ้น พระบัญญัติมี ๒ อย่าง คือ

๑. มุลบัญญัติ คือพระบัญญัติที่ทรงตั้งไว้เดิม

๒. อนุบัญญัติ คือพระบัญญัติที่ทรงเพิ่มเติมภายหลัง

พระวินัย หมายถึง คำสอนของพระพุทธรเจ้าที่เป็นข้อบัญญัติ มีทั้งข้อห้ามทั้งข้อ
อนุญาต ที่พระพุทธรองค์ทรงวางไว้ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยดีงามในหมู่
คณะ อันได้แก่คำสั่งสอนที่รวมอยู่ในพระวินัยปิฎก ซึ่งเป็นอุบายเครื่องแนะนำฝึกฝนตน หรือ
อุบายสำหรับฝึกกาย วาจา ใจ คือการนำกาย วาจา ใจ ออกไปเสียจากความผิด และเป็น ระเบียบ
สำหรับกำกับความประพฤติให้เป็นแบบแผน อันหนึ่งอันเดียวกัน หรือประมวลสิกขาบทของ
พระสงฆ์ทั้งส่วนอาทิพรหมจรรย์และอภิสมาจาร

ภิกษุ หมายถึง ชายที่มีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ขึ้นไป ที่ภิกษุสงฆ์พร้อมเพรียงกันอุปสมบทให้ด้วยญัตติจตุตถกรรมที่ถูกต้อง และเป็นผู้มีความเสมอกันด้วยคุณธรรม ๒ ประการ คือ ๑) มีศีลและข้อวัตรปฏิบัติเสมอกัน ๒) มีปฏิญญาคือความเห็นชอบเสมอกัน

ภิกษุดันบัญญัติ หมายถึง ภิกษุผู้ก่อความเสียหาย คือผู้ที่ทำพฤติกรรม ไม่ดี ไม่ถูกต้อง น่าตำหนิ ไม่ควรทำ ไม่ควรประพฤติ และไม่เหมาะสมต่อความเป็นสมณะเป็นรูปแรกในพระพุทธศาสนา จนเป็นเหตุให้ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามไว้ ผู้เป็นต้นบัญญัติแห่งสิกขาบท ที่เรียกว่า **อาทิกัมมิกะ** คือ ผู้ทำคนแรก ผู้ประกอบกรรมครั้งแรก

อาบัติ หมายถึง การต้อง, การล่วงละเมิด, โทษที่เกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ มี ๗ อย่าง คือ ๑) ปาราชิก ๒) สังฆาทิเสส ๓) ถุลลัจจัย ๔) ปาจิตตีย์ ๕) ปาฏิเทสนียะ ๖) ทุกกฏ ๗) ทุพภาสิต

วิธีออกจากอาบัติ หมายถึง การทำคืนอาบัติ หรือการแสดงความผิดของตนเองต่อพระภิกษุผู้เป็นสหธรรมิก ซึ่งมีวิธีดังนี้ คือ ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิก ต้องสละการปฏิญญาคนว่าเป็นภิกษุเสียคือการลาสิกขาจากเพศสมณะ ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องอยู่ปริวาสกรรมเสียก่อนจึงพ้นจากอาบัติได้ ส่วนอาบัติอีก ๕ อย่าง คือ ถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิต ภิกษุต้องเข้าแล้ว ต้องแสดงอาบัติโดยการกล่าวหรือประกาศความผิดที่ตนทำนั้นต่อหน้าภิกษุด้วยกัน จึงพ้นจากอาบัติตามที่กล่าวมาแล้วนั้นได้

การล่วงละเมิดพระพุทธบัญญัติ หมายถึง การที่ภิกษุประพฤติไม่ถูกต้องหรือประพฤติเสียหาย ไม่เหมาะสมกับความเป็นภิกษุทำตนเหมือนคฤหัสถ์ ที่เรียกว่า **ประพฤติผิด พระวินัย** ล่วงละเมิดสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามไว้ ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องอาบัติ

๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ เอกสารและหนังสือ

๑.๕.๑.๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงนิพนธ์ว่า ในหมู่ภิกษุก็จำเป็นต้องมีกฎหมายและขนบธรรมเนียม สำหรับป้องกันความเสียหายและชักจูงให้ประพฤติดีงามเหมือนกัน พระศาสดาทรงตั้งอยู่ในที่เป็นพระธรรมราชาผู้ปกครองและทรงตั้งอยู่ ในที่เป็นพระสังฆบิดรผู้ดูแลภิกษุ สงฆ์พระองค์จึงได้ทรงทำหน้าที่ทั้ง ๒ ประการนั้นคือ ทรงตั้งพระพุทธ

บัญญัติเพื่อป้องกันความประพฤติเสียหาย และวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดด้วยปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้าง อย่างเดียวกับพระเจ้าแผ่นดินตั้งพระราชบัญญัติอีกฝ่ายหนึ่งทรงแต่งตั้งขนบธรรมเนียมซึ่ง เรียกว่าอภิสมจารเพื่อชักนำความประพฤติของภิกษุสงฆ์ให้ดีงาม อุบัติเป็นผู้เป็นใหญ่ในสกุล ฝึกปรือบุตรของตนในขนบธรรมเนียมของสกุลฉะนั้น พระพุทธบัญญัติและอภิสมจารทั้ง ๒ นี้ รวมเรียกว่าพระวินัย พระวินัยนี้ ท่านเปรียบเทียบด้วยร้อยดอกไม้อันควบคุมดอกไม้ไว้ไม่ให้กระจัด กระจาย เพราะเหตุรักษาสงฆ์ให้ตั้งอยู่เป็นอันดี อีกอย่างหนึ่งคนที่มาบวชเป็นภิกษุจากสกุลต่าง ๆ สูงบ้าง กลางบ้าง ต่ำบ้าง มีพื้นเพต่างกันมาแต่เดิม มีน้ำใจต่างกัน หากจะไม่มีพระวินัยปกครอง หรือไม่ประพฤติตามพระวินัย จะเป็นหมู่ภิกษุที่เลวทราม ไม่เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาและเลื่อมใส ถ้า ต่างรูปประพฤติตามพระวินัยอยู่แล้วจะเป็นหมู่ภิกษุที่ดี นำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใส เหมือนดอกไม้ นานาพรรณ เก็บคละกันมาในภาชนะ แม้บางดอกจะมีสีสดฐานอันงามมีกลิ่นหอม เพราะโทษที่ คละกัน ย่อมเป็นของไม่น่าดูไม่น่าชมเลย ดอกไม้เหล่านั้น อันช่างผู้ฉลาดจัดให้เข้าระเบียบวางไว้ใน พาน ย่อมเป็นของน่าชม อย่างว่าแต่ดอกไม้ที่งามเลย แม้แต่ดอกไม้ที่ไม่งามก็ยิ่งพลอยเป็นของดีได้ ระเบียบนั้นเองทำให้เป็นของงาม^{๑๑}

๑.๕.๑.๒. สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ประมุขสงฆ์องค์ปัจจุบัน ทรงมีพระนิพนธ์ความหมายพระวินัยว่า วินัยคือพระบัญญัติ (ปญฺจตุโต) ของพระพุทธเจ้า หมายถึง คำสั่งให้เป็นเครื่องปกครองพระสาวก เพื่อให้เกิดความ เรียบร้อยบริสุทธิ์เสมอกันในสงฆ์^{๑๒}

นอกจากนี้ พระองค์ยังได้ให้ความหมายพระวินัยเช่นเดียวกับศีลว่า พระวินัย คือเจตนา ที่เป็นเหตุงดเว้น ความสำรวมระวัง ความไม่ล่วงละเมิด ความตั้งกายกรรมเป็นต้นไว้ด้วยดี หมายถึง

^{๑๑} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส , วินัยมุข เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๓๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๘-๙.

^{๑๒} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), พระนิพนธ์สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๖๑.

ความดำรงหรือทรงกุศลธรรมทั้งหลายโดยเป็นที่ตั้งของกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นสิ่งสูงสุด เป็นเบื้องต้น เป็นสิ่งที่เย็น และเป็นสิ่งที่ควรเสพ เป็นต้น^{๑๒}

๑.๕.๑.๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในผลงานเรื่อง นิติศาสตร์เชิงพุทธเกี่ยวกับระบบของการอยู่ร่วมกันในสังคมสงฆ์ว่า เกิดจากการที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบพระธรรมแล้วใช้พระธรรมเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างสังคม หรือชุมชนทางพระพุทธศาสนาขึ้นซึ่งระบบของสงฆ์ได้อาศัยพระวินัยเป็นเสมือนหนึ่งเส้นด้ายในการร้อยรัดขัดเกลาพฤติกรรมของสังคมสงฆ์ให้เกิดการเรียนรู้พระธรรมและพระวินัยที่เป็นเสมือนหนึ่งระบบการศึกษาที่จะทำให้สมาชิกในสังคมสามารถที่จะควบคุมหรือปรับพฤติกรรมเพื่อที่จะสามารถเรียนรู้และก้าวไปสู่เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้ซึ่งในการบัญญัติพระวินัยถือว่าเป็นกฎหมายอย่างหนึ่งที่จุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกสามารถที่จะเข้าถึงธรรม นอกจากนั้นเมื่อมีพระธรรมและพระวินัยแล้วในกฎเกณฑ์ของสงฆ์ก็จะต้องมีระเบียบวิธีการหรือรูปแบบและกระบวนการในการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการละเมิดพระธรรมวินัยนั้นด้วยทั้งนี้ก็เพื่อที่จะเป็นการแก้ไขปัญหาและกำจัดคนที่ไม่ดีออกไปจากหมู่ ซึ่งรูปแบบและกระบวนการดังกล่าวเรียกว่า อธิกรณสมณะซึ่งเป็นรูปแบบที่ทรงกำหนดขึ้นเพื่อใช้การแก้ไขปัญหาขณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมและพระวินัย^{๑๓}

๑.๕.๑.๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องวินัยใหญ่กว่าที่คิดถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับตรรกะของเรื่องพระวินัยว่าเป็นส่วนประกอบของพระพุทธศาสนาที่สำคัญซึ่งวินัยนั้นมิใช่เป็นเพียงแค่กฎที่มีสภาพบังคับ แต่เป็นกฎหรือแนวทางที่เอื้อต่อการศึกษาและปฏิบัติของสมาชิคนั้นสังคมสงฆ์ซึ่งสมาชิกในสังคมสงฆ์จะต้องให้การเคารพและศึกษาเพื่อให้ทราบถึงคุณประโยชน์ของวินัย และหากมีการละเมิดพระวินัยแล้วก็จะต้องมีการดำเนินการแก้ไข ซึ่งวินัยหรือกฎหมายในทางพระพุทธศาสนาถือว่าสมาชิกทุกคนต้องศึกษาทุกคนจะอ้างว่าไม่รู้วินัยหรือกฎหมายแล้วจะไม่ต้องรับโทษจากการละเมิดพระวินัยไม่ได้และสมาชิกทุกคนในระบบสงฆ์จะต้องมีส่วนร่วมในการลงโทษผู้กระทำความผิดหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไขและป้องกันปัญหาอันจะเกิดจากการละเมิด พระวินัยด้วย ซึ่งรูปแบบและกระบวนการที่จะต้อง

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕ .

นำมาใช้เพื่อการแก้ไขปัญหานั้นเรียกว่าอิทธิกสมถวิธี โดยมีคณะสงฆ์หรือสภาสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว^{๑๔}

๑.๕.๑.๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงพระวินัยว่า พระวินัยบัญญัติของสงฆ์มิใช่ศีลในความหมายแคบ ๆ อย่างที่มักเข้าใจกันง่าย ๆ แต่ครอบคลุมเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไปที่เรียกว่าชีวิตด้านนอกของภิกษุสงฆ์ทุกแง่มุมเริ่มตั้งแต่กำหนดคุณสมบัติ สิทธิหน้าที่ และวิธีการรับสมาชิกใหม่เข้าสู่ชุมชนคือสงฆ์การดูแลฝึกอบรมสมาชิกใหม่ การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทำกิจการของสงฆ์พร้อมด้วยคุณสมบัติและหน้าที่ที่กำหนดให้ ระเบียบเกี่ยวกับการแสวงหาจัดทำ เก็บรักษา แบ่งสรรปัจจัย ๔ เช่น ประเภทต่าง ๆ ของอาหารระเบียบการรับและจัดแบ่งส่วนอาหารการทำจีวรและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับจีวรประเภทของยา การปฏิบัติต่อภิกษุอาพาธ ข้อปฏิบัติของคนไข้และผู้รักษาพยาบาลไข้ การจัดสรรที่อยู่อาศัยข้อปฏิบัติของผู้อาศัยระเบียบการก่อสร้างที่อยู่อาศัยการดำเนินงานและรับผิดชอบในการต่อสร้างการจัดฝังที่อยู่อาศัยของชุมชนสงฆ์คือวัด ว่าพึงมีอาคารหรือสิ่งก่อสร้างอย่างต่าง ๆ บ้าง ระเบียบวิธีดำเนินการประชุม การโจทหรือฟ้องคดี ข้อปฏิบัติของโจทก์ จำเลยและผู้วินิจฉัยคดี วิธีดำเนินคดีและตัดสินคดี การลงโทษแบบต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา วินัยจึงเป็นพื้นฐานที่รองรับไว้ซึ่งระบบชีวิตทั้งที่เป็นแบบของพระพุทธศาสนาและเป็นที่ยอมรับโอกาสให้การปฏิบัติตามหลักการของพระพุทธศาสนามุ่งดำเนินไปด้วยดี วินัยของภิกษุสงฆ์ก็เป็นเครื่องช่วยให้สงฆ์ เป็นแหล่งที่บุคคลผู้เป็นสมาชิกคือภิกษุสามารถเจริญอกงามได้รับประโยชน์ที่พึงได้จากพระพุทธศาสนา เมื่อวินัยยังอยู่สงฆ์ก็อยู่ เมื่อสงฆ์ยังอยู่ประโยชน์ที่บุคคลพึงได้จากระบบชีวิตแบบพุทธก็ยังคงอยู่

ความหมายของวินัยจะชัดเจนสมบูรณ์ ต่อเมื่อสัมพันธ์เชื่อมต่อกับความหมายของธรรม ธรรมเป็นส่วนเนื้อหาและหลักการของความประพฤติและความเป็นอยู่แบบพุทธ วินัยเป็นภาคปฏิบัติที่นำเอาเนื้อหาและหลักการนั้น ไปจัดสรรให้ความประพฤติ และความเป็นอยู่แบบพุทธนั้นเกิดมีเป็นรูปร่างจริงจิ่งขึ้น และสามารถแผ่ขยาย กว้างขวางออกไปในสังคมมนุษย์ พุ คอีกอย่างหนึ่งว่าวินัยคือเครื่องมือของธรรมสำหรับจัดสรรสังคมหรือชุมชนให้เป็นไปตามหลักการและความ

^{๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), วินัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด , (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม , ๒๕๓๘), หน้า ๑๗.

มุ่งหมายของธรรมหรือเป็นเครื่องสำหรับจัดระบบชีวิตแบบพุทธให้เกิดมีเป็นจริงขึ้น ธรรมมุ่ง
เนื้อหาเน้นที่บุคคล วินัยมุ่งเน้นที่ระบบ^๕

๑.๕.๑.๖ **สุชีพ ปุญญานุภาพ** กล่าวถึงพระวินัยไว้ในพจนานุกรมศัพท์
พระพุทธศาสนาว่า พระวินัยมี ๒ อย่าง คือพระพุทธรบัญญัติและอภิธมาจาร ในเชิงลักษณะเทศนาจัด
ว่าเป็นอาณาเทศนา คือ การแสดงธรรมในลักษณะตั้งเป็นข้อบังคับโดยส่วนใหญ่ ในแง่ของการ
สอน จัดว่าเป็นการสอนแบบสถาปนาธรรม คือ การสอนตามความผิด หรือโทษชนิดต่าง ๆ ที่ควร
เว้น และในแง่ลักษณะถ้อยคำ จัดว่าเป็นสังวรสาสังวรคทา คือ ถ้อยคำที่ว่าด้วยความสำรวมและไม่
สำรวม^๖

๑.๕.๑.๗ **ริส เดวิดส์และวิลเลียม สเตเด (Rhys D. & William S.)** ให้ความหมายคำ
ว่า วินัยไว้ในพจนานุกรมภาษาบาลี – อังกฤษ (Pali – English Dictionary) ว่า พระวินัย คือ การ
ประมวลหลักจริยธรรม, กฎศีลธรรมในคัมภีร์พระวินัย, บรรดากฎระเบียบที่เกี่ยวกับความประพฤติ
และวิถีชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นรูปแบบหลักปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ อันนำไปสู่ หลักธรรม
หรือคำสอนอื่น ๆ^๗

๑.๕.๑.๘ **มิสรา จี. เอส. พี. (Misra G.s.p.)** กล่าวถึงวินัยปิฎกว่า บาลีวินัยมี
ความสำคัญมากที่สุดในการคัมภีร์ฝ่ายวินัยที่มีอยู่ในปัจจุบัน บาลีวินัยไม่ได้ชี้ให้เห็นเพียงแค่
ความแตกต่างจากคำสอนของศาสนาพราหมณ์ หรือศาสนาเชนเท่านั้น แต่ เป็นแนวปฏิบัติในนิกาย
มหายานด้วย ทั้งหยวนฉาง (Yuan Chang) และ อี้-จิง (I-Tsing) ยอมรับว่า นิกายมหายานในยุคแรก
ไม่มีวินัยเป็นของตัวเอง ดัดแปลงวินัยของนิกายเถรวาท ประยุกต์เป็นแนวปฏิบัติของคน ... วินัยของ
ปิฎกได้พิสูจน์ว่า มีข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของพระสงฆ์ (Buddhist Sangha) ในสมัยต้น^๘

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม** พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๔๔๘-๔๔๙.

^๖ สุชีพ ปุญญานุภาพ, **พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗๐.

^๗ Rhys D. & William S., **Pali – English Dictionary**, Delhi : Motilal Banarsidas Publishers
Private Ltd., 1997), หน้า ๖๒๓.

^๘ Misra G.S.P., **The Age of Vinaya : A Historical and Cultural Study** (New Delhi :
Munshiram Manoharal, 1972), pp. 5, 6, 8, 9.

จากการที่ได้ทำการทบทวน เอกสารและหนังสือ ที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบว่า พระวินัยบัญญัติจัดเป็นอายุพระพุทธศาสนา เพราะเป็นพื้นฐานที่สนับสนุนคุณธรรมที่สูงขึ้นไป กุลบุตรที่บวชเข้ามาในพระศาสนาที่ปรารถนาคุณธรรมเบื้องสูงต้องศึกษาเล่าเรียนพระวินัยให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เมื่ออบรมพระวินัยดีแล้วจึงเจริญสมาธิปัญญา ทำให้ก้าวหน้าได้ง่าย ในทางตรงข้าม หากย่อหย่อนต่อการประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายทั้งต่อตนเองและพระพุทธศาสนาเช่นกัน

๑.๕.๒ วิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัย

๑.๕.๒.๑ พระยุกุณา รมณีขมโม (แก้วกันหา) ได้กล่าวไว้ในหนังสือวิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ การจัดการองค์การคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลว่า เมื่อมีการจัดตั้งคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นเหตุให้ผู้เลื่อมใสศรัทธาเข้ามาบวชเป็นสมาชิกเพิ่มมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดระบบ วางระเบียบ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคัมเป็นไปอย่างปกติสุขและสามารถจะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา อาการที่พระพุทธองค์ทรงจัดระบบวางระเบียบไว้เป็นแบบแผน หรือข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันนี้ เรียกว่าการบัญญัติพระธรรมวินัยเพื่อเป็นเครื่องมือในการปกครองให้การศึกษาแก่สมาชิก ซึ่งเป็นการจัดการองค์การคณะสงฆ์ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการบริหารจัดการนั่นเอง^{๑๕}

๑.๕.๒.๒ พระมหาวรรณ แก้วพงศ์ ได้ถึงการล่วงละเมิดพระวินัยของ พระสงฆ์ไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การละเมิดพระวินัยของพระสงฆ์ในเขตปกครองสงฆ์ ระดับอำเภอในภาคเหนือตอนบน” ว่า การล่วงละเมิดพระวินัยของพระสงฆ์ ย่อมมีเงื่อนไขปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับส่วนบุคคล อันประกอบด้วย ลักษณะส่วนตัว มีด้านบุคลิกภาพ พื้นฐานของครอบครัว จุดประสงค์ของการบวช รวมถึงทัศนคติของการบวชที่แตกต่างกัน และเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับบริบทของสังคัม^{๒๐}

^{๑๕} พระยุกุณา รมณีขมโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดการองค์การคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๓.

^{๒๐} พระมหาวรรณ แก้วพงศ์, “การละเมิดพระวินัยของพระสงฆ์ในเขตปกครองสงฆ์ ระดับอำเภอในภาคเหนือตอนบน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ หน้า จ.

จากการที่ได้ทำการทบทวนวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบว่า การปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน เป็นปีกแผ่นมั่นคงได้ ด้วยมีพระวินัยเป็นหลักยึดปฏิบัติให้มีความเรียบร้อยดีงาม แต่ถ้าขาดพระวินัยเป็นหลักยึดปฏิบัติแล้ว การปกครองก็จะไม่สามารถควบคุมให้เกิดความเรียบร้อยขึ้นมาได้ กุลบุตรที่เข้ามาบวชก็จะปฏิบัติ ตามที่ปรารถนาไม่ละนิสัยพฤติกรรมของตนที่เคยปฏิบัติมาตอนเป็นคฤหัสถ์ ดังที่ภิกษุฉัพพัคคีย์ได้กระทำการล่วงละเมิดพระพุทธรบัญญัติ อันเป็นความประพฤติไม่เหมาะสมแก่สมณภาวะ จนเป็นสาเหตุให้พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท ดังกล่าวมาในเบื้องต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า การศึกษาวิเคราะห์ การล่วงละเมิดพระพุทธรบัญญัติของภิกษุฉัพพัคคีย์ เป็นสิ่งที่น่าศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา การล่วงละเมิดพระพุทธรบัญญัติของภิกษุฉัพพัคคีย์ในสมัยพุทธกาลที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกแล้วนำมาวิเคราะห์เรียบเรียงนำเสนอ เพื่อจะได้เป็นแนวทาง แห่งการศึกษา และปฏิบัติตาม พระวินัย อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสืบค้น ข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕ และการวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เน้นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภิกษุฉัพพัคคีย์ จากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือพระวินัยปิฎก จากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี พุทธศักราช ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕ รวมทั้งอรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา

๒. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ตำรา และเอกสารรายงานการวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓. ศึกษา แปร และวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดให้เกิดความเข้าใจให้ชัดเจนมากที่สุด

๔. เรียบเรียงและ นำเสนอผลการวิจัย ที่ได้ เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าของ
ผู้สนใจทั่วไป

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับ

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบพระพุทธรูปที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงการล่องละเมียดพระพุทธรูปของภิกษุณีพக்கี
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงสาเหตุการล่องละเมียดพระพุทธรูปของภิกษุณีพக்கี

บทที่ ๒

พระพุทธบัญญัติที่ปรากฏในพระวินยปิฎก

๒.๑ ความหมายและความสำคัญ

๒.๑.๑ ความเป็นมาและพัฒนาการของพระพุทธบัญญัติ

พระพุทธบัญญัติ คือ ศีลของพระภิกษุ ๒๒๗ ข้อ เรียกว่า “วินัย” คำว่าวินัยนี้ตามนัยแห่งคัมภีร์ทางพุทธศาสนาทำนุให้ความหมายไว้ ๓ ประการคือ (๑) มีนัยหลากหลาย (๒) มีนัยเป็นพิเศษ (๓) อุบายสำหรับฝึกกายและวาจา^๑

คำว่าวินัยนี้โดยอรรถแปลว่าอุบายเครื่องแนะนำของบัณฑิต วินัยตามนัยนี้หมายถึงศาสนาอีกนัยหนึ่ง วินัยแปลว่าการนำกายวาจาจิตไปโดยวิเศษ หมายถึงการนำกายวาจาจิตนั้นออกไปเสียจากความผิด วินัยตามนัยนี้หมายถึงพระบัญญัติและอาจารย์ (มารยาท)^๒

วินัย แปลว่า การกำจัด การลดละเลิกความชั่ว , ข้อแนะนำพิเศษ วินัยศัพท์นี้หมายถึงระเบียบสำหรับกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเดียวกัน โดยสรุปก็คือคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นข้อบัญญัติ มีทั้งข้อห้ามทั้งข้ออนุญาต ที่ทรงวางไว้เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยดีงามในหมู่คณะ อันได้แก่คำสั่งสอนที่รวมอยู่ในพระวินยปิฎก^๓

นอกจากนั้น “วินัย” ยังหมายถึงระเบียบสำหรับกำกับความประพฤติให้เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน, ประมวลสิกขาบทของพระสงฆ์ทั้งส่วนอาทิพรหมจรรย์และอกิสมจาร^๔

^๑ สมันตปาสาทิกาแปล เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๗.

^๒ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส , วินัยมุข เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๕.

^๓ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), คำวัด ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงเทียน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๕.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๗๔.

พระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้นั้นเมื่อกล่าวโดยประเภทสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. อากาโรวินัย วินัยของคฤหัสถ์ หรือผู้อยู่ครองเรือนนั้น ได้แก่ การเว้นจากอกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการ คือเว้นจากกายทุจริต ๓ เว้นจากวจีทุจริต ๔ และเว้นมโนทุจริต ๓ ได้แก่ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤตินอกใจในกามทั้งหลาย เว้นจากพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่โลภอยากได้ของบุคคลอื่น ไม่พยาบาทปองร้ายผู้อื่น และเป็นผู้มีความเห็นชอบ

๒. อนากาโรวินัย วินัยหรือสิกขาบทของบรรพชิต เป็นหลักการสำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนา นับเป็นส่วนหนึ่งของนวัคคัสถุศาสน์^๕ คือ คำสั่งสอนของพระบรมศาสดา ซึ่งพระวินัยนี้ทรงบัญญัติสำหรับภิกษุบริษัท ซึ่งเป็นสถาบันนักบวชที่พระพุทธองค์ทรงก่อตั้งขึ้นมา โดยเฉพาะ

อย่างไรก็ตาม เมื่อแรกแห่งการประกาศพระศาสนาและสถาปนาสถาบันสงฆ์ พระบรมศาสดาก็ยังมีได้ทรงบัญญัติพระวินัยไว้ล่วงหน้า เนื่องจากบุคคลที่เข้ามาอุปสมบทในระยะแรกนั้นเป็นผู้ที่มีศรัทธาเข้ามาบวชมุ่งมั่นเพื่อพระนิพพานอย่างแท้จริง อีกทั้งยังเป็นพระอรหันต์บุคคลเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น บรรดาภิกษุสงฆ์จึงเป็นอยู่ด้วยความสงบเรียบร้อย ไม่จำเป็นต้องบัญญัติพระวินัยขึ้นมากำกับ แต่พระภิกษุบวชเข้ามาแล้วก็ต้องถือปฏิบัติตามรูปแบบที่เป็นธรรมเนียมของ

^๕ นวัคคัสถุศาสน์ คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มีองค์ ๕ ได้แก่

๑. สุตตะ คือ พระสูตรทั้งหลาย รวมทั้งพระวินัยปิฎกและนิกาย
๒. เคยยะ คือ ความที่ร้อยแก้ว และร้อยกรองผสมกัน ได้แก่ พระสูตรที่มีคาถาทั้งหมด
๓. เวชยาकरणะ คือ ความร้อยแก้วล้วน ได้แก่ พระอภิธรรมปิฎกทั้งหมดและพระสูตรที่ไม่มีคาถา
๔. คาถา คือ ความร้อยกรองล้วน เช่น ธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา เป็นต้น
๕. อุทาน คือ พระคาถาพุทธอุทาน ๘๒ สูตร
๖. อิติวุตตะกะ คือ พระสูตรที่เรียกว่าอิติวุตตะกะ ๑๑๐ สูตร
๗. ชาตกะ คือ ชาดก ซึ่งมีอยู่ ๕๕๐ เรื่อง
๘. อัปภูตธรรม คือ เรื่องอัศจรรย์ ได้แก่พระสูตรที่กล่าวถึงข้ออัศจรรย์ต่างๆ
๙. เวทลละ คือ พระสูตรแบบถามตอบ ที่ทำให้เกิดความรู้และความพอใจ แล้วซักถามอื่นๆ ขึ้นไป เช่น จูฬเวทลลสูตร มหาเวทลลสูตร เป็นต้น, ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๒๓๘/๑๓, ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๓๓๓/๑๕๕, อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖/๕-๑๑, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๖-๑๑๗.

พระพุทธเจ้า ว่าด้วยหลักการที่เป็นทั้งคำสั่งและคำสอนรวมอยู่ด้วยกัน ซึ่งจัดเป็นจารีตศีล เรียกว่า “โอวาทปาติโมกข์”^๖ เท่านั้น ที่เปรียบเสมือนเป็นพระวินัยของภิกษุสงฆ์ในห้วงเวลาดังกล่าว มีใจความว่า

“การไม่ทำบาปทั้งปวง

การทำกุศลให้ถึงพร้อม

การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

นี่คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างขึง

พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรม

ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต

ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ

การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ความสำรวมในปาติโมกข์

ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร

การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด

การประกอบความเพียรในอธิจิต

นี่คือ คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”^๗

ในระยะต่อมา (พรรษาที่ ๑๒ ของพระพุทธเจ้า) ขณะที่พระพุทธองค์ประทับจำพรรษา ณ ป่าไม้สะเดา ใกล้เมืองเวรัญชา พระสารีบุตรเถระ อัครสาวกเอกทัตตะคณาด้านปัญญา ได้กราบทูลขอให้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยสำหรับภิกษุสงฆ์เอาไว้ล่วงหน้า เนื่องจากพระเถระ

^๖ ปาติโมกข์มี ๒ ประเภท ได้แก่ ๑.โอวาทปาติโมกข์ ๒. อาณาปาติโมกข์ โอวาทปาติโมกข์ คือหลักคำสอนสำคัญหรือหัวใจของพระพุทธศาสนา มี ๓ ข้อ ได้แก่ ๑. การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ๒. การบำเพ็ญแต่ความดี ๓. การทำจิตของตนให้ผ่องใส ซึ่งแต่เดิม พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมนี้ในที่ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือนเป็นเวลา ๒๐ พรรษา ก่อนที่ต่อมาจะทรงโปรดให้สวดปาติโมกข์อย่างปัจจุบัน ปาติโมกข์อย่างหลังนี้จัดว่าเป็น อาณาปาติโมกข์, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๓๘), หน้า ๔๔๐-๔๔๑.

^๗ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๓ - ๑๘๕/๕๐ - ๕๑.

เกิดปริวิตกถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในอนาคตกาล แต่พระพุทธรเจ้าก็ได้ทรงบัญญัติพระวินัยตามที่กราบทูลขอ ดังปรากฏในเวรณชกัณฑ์ คัมภีร์มหาวิภังค์โดยพระพุทธองค์ตรัสตอบว่า

“จรรวไปก่อนเถิดสารีบุตร ตถาคตรู้เวลาที่บัญญัติสิกขาบท ศาสดาจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ตลอดเวลาที่ยังไม่เกิดอัสวัฏฐานิยธรรม ^๘ ในสงฆ์เมื่อเกิดอัสวัฏฐานิยธรรมในสงฆ์ ตถาคตจึงจะบัญญัติสิกขาบท จะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวก เพื่อจัดธรรมเหล่านั้น สารีบุตร ภิกษุสงฆ์ยังไม่มีเสียด ไม่มีโทษไม่มีสิ่งมัวหมอง บริสุทธ์ผุดผ่อง ดำรงอยู่ในสารคุณ แท้จริงในภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ผู้มีคุณธรรมอย่างต่ำก็ขึ้น โสคาบัน จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า” ^๙ ที่พระพุทธรเจ้า ตรัสดังนี้เพราะ ทรงมีพุทธรธิบายให้เหตุผลว่า จะต้องรอให้เกิดอัสวัฏฐานิยธรรม คือ ธรรมทั้งหลายซึ่งเป็นที่ตั้งของอัสวกิเลส กิเลสที่ดองสันดานมีมา กขึ้น ^{๑๐} ได้แก่

๑. ภิกษุ (ที่เป็นปุถุชน) มีจำนวนมากขึ้นเป็นหมู่ใหญ่
๒. บรรดาภักตักการะต่างๆ ได้บังเกิดขึ้นแก่พระสงฆ์เป็นจำนวนมาก
๓. ภิกษุศึกษาพระพุทธพจน์ แต่ไม่มีใครถวายโดยแยบคาย แล้วไปแสดงธรรมเทศนาแบบผิดๆ
๔. ภิกษุได้ประพฤตินเสียมเสียดก่อน จนเป็นที่ติเตียนทั้งจากคฤหัสถ์และภิกษุด้วยกันแล้ว พระองค์จึงจะทรงบัญญัติพระวินัยขึ้น ^{๑๑}

ต่อมาเมื่อจำนวนของภิกษุมีมากขึ้นและอยู่กระจายไปในทิศต่างๆ อีกทั้งท่านเหล่านั้นมาจากต่างตระกูล มีอชยาศัยต่างกัน มีปฏิบัติต่างกัน มีความประพฤติต่างกัน ทำให้ความประพฤติ

^๘ อัสวัฏฐานิยา แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งอาสวะ ความชั่วต่าง ๆ เช่น การกล่าวให้ร้ายคนอื่น ความเดือดร้อนและการจองจำ, ดูรายละเอียดใน วิ.มहा. (บาลี) ๑/๒๑/๑๑-๑๒, วิ.มहा. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓.

^๙ จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า คือ จะบรรลุมรรค ๓ ชั้นสูงขึ้นไปแน่นอน เพราะได้ปฐมมรรคคือโสคาปัตติมรรคแล้ว (วิ.อ. (บาลี) ๑/๒๑/๒๐๓) ; อุปริมกคตตยสงฆาตา สมโพธิ สัมโพธิ คือ มรรค ๓ (สกทาคามิมรรคอนาคามิมรรค อรหัตตมรรค) ที่สูงขึ้นไป (สารตถ.ฐีกา. (บาลี) ๑/๒๑/๕๕๕), ดูรายละเอียดใน วิ.มहा. (ไทย) ๑/๒๑/๑๑-๑๒, วิ.มहा. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓-๑๔.

^{๑๐} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, **ศีลในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๔.

^{๑๑} มหามกุฏราชวิทยาลัย, **พระวินัยปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๕๘-๓๖๐.

ของภิกษุทั้งหลาย ยจึงไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งลำพังโอวาทปาติโมกข์อย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอที่ใช้การปกครองสงฆ์แล้ว จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่จะช่วยสนับสนุนในการปกครอง เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อเป็นกลไกสำหรับป้องปรามและกำจัดบุคคลผู้มีความประพฤติไม่เหมาะสม เหตุนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้ทรงบัญญัติกฏีกาอย่างหนึ่งขึ้นมา เรียกว่าพระวินัยซึ่งมีการปรับโทษแก่ภิกษุที่ละเมิดไว้หนักบ้างเบาบ้าง เรียกว่า “อาบัติ”

พระวินัยนี้ทรงบัญญัติไว้สำหรับควบคุมความประพฤติของภิกษุทั้งหลาย ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงามเหมาะสมแก่สมณะสาธูป อีกทั้งจะเป็นเหตุนำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่บุคคลที่ยังไม่เลื่อมใส และเป็นเหตุให้บุคคลที่เลื่อมใสอยู่แล้วเลื่อมใสยิ่งขึ้นไป วินัยนี้ท่านจึงเปรียบเหมือนกับด้ายที่ร้อยดอกไม้เข้าด้วยกันซึ่งช่วยทำให้ดอกไม้ไม่กระจัดกระจายไป เมื่อกกล่าวโดยสรุปพระวินัยนี้แบ่งเป็น ๒ อย่างคือ (๑) พุทธบัญญัติ (๒) อภิสิกขาธรรม พุทธบัญญัติหมายถึงข้อที่ทรงห้ามและทรงอนุญาต ส่วนอภิสิกขาธรรม หมายถึงข้อวัตร คือธรรมเนียมหรือมารยาทที่พระสงฆ์จะพึงปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆหรือในสถานที่นั้นๆ เช่น ข้อวัตรที่สังฆวิการจะพึงปฏิบัติ ออุบิชาลัย และข้อวัตรที่ภิกษุจะพึงปฏิบัติต่อเสนาสนะ เป็นต้น

พระวินัยนั้น ไม่ได้ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้า เมื่อมีเหตุเกิดขึ้นคือภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ทำกิริยาอาการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่สมควรอันจะก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น พระองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทวินัย ห้ามไม่ให้ภิกษุประพฤติเช่นนั้นอีก เมื่ออภิสิกขาธรรมก็ทรงบัญญัติโดยนัยนั้น

สาเหตุที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้านั้น พระพุทธโฆสะจารย์ ได้ให้เหตุผลไว้ในอรรถกถาพระวินัย ๒ ประการด้วยกัน คือ

๑. หากพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ล่วงหน้า ก็จะถูกมหาชนติเตียนได้ว่า พระสมณโคดมจะผูกมัดบังคับภิกษุทั้งหลายด้วยสิกขาบทต่างๆ ทั้งๆ ที่ภิกษุเหล่านั้นต่างสละทรัพย์สินยศถาบรรดาศักดิ์เข้ามาบวช ไหนเลยจะประพฤติผิด เช่น เสพเมถุนธรรม เป็นต้นได้

๒. เปรียบเสมือนกับแพทย์ทำการรักษาโรคแก่ผู้ที่เป็นปกติดียังไม่ได้เจ็บไข้ได้ป่วยจริงๆ เช่น การผ่าตัด เป็นต้น ย่อมแสดงว่าแพทย์ผู้นั้นไม่ฉลาด คนไข้ก็เจ็บตัวโดยใช่เหตุ ไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด ทั้งยังส่งผลร้ายต่อคนไข้อีกด้วย แพทย์ผู้ทำการรักษาก็ย่อมถูกติเตียนเป็นอัน

มาก เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าหากบัญญัติสิกขาบทไว้ล่วงหน้าก็ย่อมถูกต้องเทียบจากมหา ชนในเรื่อง สัพพัญญุตญาณของพระองค์^{๑๒}

ครั้นทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นแล้ว แต่สิกขาบทนั้น ยังไม่เหมาะสม หรือรัดกุม ด้วยเหตุ บางประการ พระพุทธองค์ก็ทรงบัญญัติเพิ่มเติมอีก เช่นทรงตั้งพระบัญญัติห้ามไม่ให้ฆ่ามนุษย์แล้ว ทรงบัญญัติห้ามตลอดถึงการพรณาคณแห่งความตายหรือการแนะนำให้เขาฆ่าตัวตายด้วยเป็นต้น แม้ในสิกขาบทอื่นๆก็มีการบัญญัติเพิ่มเติมด้วย ข้อใดทรงบัญญัติไว้ตั้งเกินไปพระสงฆ์ปฏิบัติตาม ได้ยาก พระองค์ก็ทรงบัญญัติเพิ่มเติมสิกขาบทนั้นให้เบาลง พระบัญญัติที่ทรงตั้งไว้เดิม เรียกว่ามูล บัญญัติ ข้อที่ทรงเพิ่มเติมภายหลัง เรียกว่าอนุบัญญัติ ทั้งมูลบัญญัติและอนุบัญญัติข้อหนึ่งๆ เรียกว่า สิกขาบท ธรรมเนียมที่พระศาสดาทรงปฏิบัติเกี่ยวกับการบัญญัติพระวินัย คือเมื่อเหตุเกิดขึ้นแล้ว ก่อนจะพระบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ พระองค์จะรับสั่งให้ประชุมสงฆ์แล้ว ตรัสถามภิกษุผู้เป็น ต้นเหตุ จนได้ทราบความจริงแล้ว ก็จะทรงชี้ให้เห็นโทษแห่งความประพฤตินั้น และอานิสงส์ แห่งความสำรวมแล้ว ต่อจากนั้นจึงทรงตั้งพระบัญญัติห้ามไม่ให้ภิกษุทำอย่างนั้นอีกต่อไป วางโทษ คือปรับอาบัติไว้หนักบ้าง เบาบ้าง ตามสมควรแก่เหตุ^{๑๓}

ประเด็นการบัญญัติพระวินัยนั้น ยังมีกล่าวถึงในคัมภีร์มิลินทปัญหา^{๑๔} โดยปรากฏใน สัมปตตกาลปัญหาที่ ๒ และสิกขาปทอปัญหาปณปัญหาที่ ๒ ซึ่งมีสาระสำคัญคล้ายกับบรรดาธิบาย ของพระพุทธโฆสาจารย์ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ในคัมภีร์มิลินทปัญหานี้ พระเจ้ามิลินท์^{๑๕} ได้ ตรัสถามพระนาคเสนเกี่ยวกับเหตุที่ไม่ทรงมีพระพุทธรูปไว้ล่วงหน้า มีข้อความสนทนา ดังนี้ว่า

^{๑๒} มหามกุฏราชวิทยาลัย , พระวินัยปิฎก , (กรุงเทพมหานคร : มหา มกุฏราชวิทยาลัย , ๒๕๓๖), หน้า ๓๕๕-๓๕๘.

^{๑๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส , วินัยมุข เล่ม ๑ พิมพ์ครั้งที่ ๓๘, (กรุงเทพมหานคร : มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๘-๑๑.

^{๑๔} มิลินทปัญหา เขียนโดยพระปิฎกจุฬาลักษณ์ ปกรณ์วิเสสที่สำคัญอีกเล่มหนึ่งของพระพุทธศาสนา เถรวาท เช่นเดียวกับคัมภีร์วิสุทธิมรรคของพระพุทธโฆสาจารย์.

^{๑๕} พระเจ้ามิลินท์ พญามิลินท์ หรือ Manander กษัตริย์ชากเตรีย หรือโยนก ซึ่งฝรั่งว่าเป็น Indo-Greekking ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ครองดินแดนไพศาลตั้งแต่โยนกและคันธาระ = ออฟกานิสถานตอนเหนือ ผ่าน ปากีสถานลงมาถึงอินเดียพ่าย ครองราชย์ที่สาคถนคร (Sialkot) ทรงเป็นพุทธมามกะ พระพุทธศาสนา เจริญรุ่งเรืองในดินแดนแถบนี้ทั้งหมดใน พ.ศ. ๕๐๐ เรื่องมิลินทปัญหา ว่าพระนาคเสนตอบปัญหาของพญามิลินท์

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถามว่า “พระผู้เป็นเจ้าของ พระพุทธเจ้าทรงรู้อะไรหมด ทรงเห็นอะไรหมดมิใช่หรือ ?”

พระนาคเสนทูลถวายวิสัชนาว่า “ขอถวายพระพร ถูกแล้ว”

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถามว่า “ก็เมื่อเป็นอย่างนั้น เหตุไฉนพระพุทธองค์จึงทรงมีพระพุทธรูปบัญญัติห้าม ตามหลังเหตุการณ์แก่สาวกทั้งหลายโดยลำดับ”

พระนาคเสนทูลถวายปลุจฉาว่า “หมอผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นผู้รู้จักยาในแผ่นดินนี้หมด มีอยู่บ้างหรือ ?”

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสตอบว่า “มีซิ พระผู้เป็นเจ้าของ”

พระนาคเสนทูลถวายปลุจฉาว่า “หมอนั้น ต่อเมื่อถึงกาลจึงให้คนไข้ดื่มยา หรือยังไม่ถึงกาลก็ให้ดื่ม ?”

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสตอบว่า “ต่อเมื่อถึงกาล จึงให้คนไข้ดื่มยา ยังไม่ถึงกาลก็ไม่ให้ดื่ม”

พระนาคเสนทูลถวายวิสัชนาว่า “ข้อนี้ฉันใด พระผู้มีพระภาคทรงรู้อะไรหมด ทรงเห็นอะไรหมด ยังไม่ถึงกาล ก็ยังไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลาย ต่อเมื่อถึงกาลแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้เป็นพระพุทธรูปบัญญัติที่ไม่ควรล่วงตลอดชีพไว้แก่สาวกทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้น”^{๑๖}

ดังนั้น สิกขาบทต่างๆ จึงถูกบัญญัติขึ้น ภายหลังจากที่พระพุทธเจ้า ทรงประกาศพระศาสนาไปได้ระยะหนึ่งแล้ว ซึ่งระยะเวลาในการบัญญัติพระวินัยเป็นครั้งแรกนั้น ยังไม่สามารถกำหนดได้แน่ชัด เนื่องจากไม่ได้ระบุไว้ในพระไตรปิฎก แต่พบในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา คืออรรถกถาพระวินัย ชื่อสมันตปาสาทิกา^{๑๗}

เป็นเหตุให้ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก, (กรุงเทพฯมหานคร : บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๕.

^{๑๖} มิลินท. (บาลี) ๒/๘๒-๘๓, มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, มิลินทปัญหา ฉบับแปลในมหาหมกุฎราชวิทยาลัย, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๑.

^{๑๗} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๒๒๐, วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๓๘๒-๓๘๓.

๒.๑.๒ ลักษณะการบัญญัติพระวินัย

การบัญญัติพระวินัยหรือสิกขาบท เป็นพุทธกิจประการหนึ่งของพระผู้มีพระภาคเจ้า ในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ คือ พุทธกิจที่ทรงประพาศประโชชน์โดยฐานะเป็นพระพุทธรเจ้า หรือพุทธาภิณฑล คือความเคยประพฤติมาของพระพุทธรเจ้า^{๑๘} เพื่อประดิษฐานพระพุทธศาสนาและบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ให้อยู่เย็นสืบมาถึงปัจจุบันกาล^{๑๙}

ในการบัญญัติสิกขาบทของพระพุทธรเจ้า มีลักษณะขั้นตอนดังนี้

๑. ภิกษุประพฤติตนไปในทางเสื่อมเสียก่อน เช่น กรณีสิกขาบทปฐมปาราชิก พระสุทินนิกัถนทบุตร ได้กระทำการเสพมณูกับอดีตภรรยาของตนก่อน เป็นต้น

๒. ความประพฤติที่เสื่อมเสียของภิกษุรูปนั้น ได้รับการติเตียนทั้งจากภิกษุด้วยกัน และจากคฤหัสถ์ ตลอดจนถึงบรรดานักบวชนอกศาสนาอื่นๆ

๓. เมื่อความทราบถึงพุทธรสำนัก พระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงกระทำเป็นลำดับ ขั้นตอนดังนี้

๓.๑ ทรงเรียกประชุมสงฆ์ เพื่อพิจารณาเรื่องดังกล่าว

๓.๒ ครั้นตามภิกษุผู้ก่อเหตุให้ถูกรับ จนได้ความเป็นสัตย์

๓.๓ ทรงชี้โทษแห่งการประพาศผิด และติเตียนต่อพฤติกรรมอันเสื่อมเสีย นั้นพร้อมทั้งแสดงอานิสงส์แห่งการสำรวมตนที่สมควรแก่สมณสาธูป

๓.๔ ทรงวางโทษคือปรับอาบัติไว้หนักเบาแตกต่างกันไป ตามแต่ความผิด นั้นๆ^{๒๐} บัญญัติขึ้นเป็นสิกขาบท มิให้พระสงฆ์ประพาศล่วงละเมิดอีกต่อไป โดยยกเอาประโยชน์ แห่งพระวินัย ๑๐ ประการเป็นที่ตั้ง ส่วนภิกษุที่กระทำผิดเป็นคนแรก เรียกว่า อาทิกัมมิกะ พระองค์

^{๑๘} ในเวรัชกัณฑ์ แห่งพระวินัยปิฎก ระบุว่า มีพระพุทธรเจ้าบางพระองค์ที่ไม่ได้ทรงบัญญัติพระวินัยไว้เหมือนกันได้แก่ พระพุทธรเจ้านามวิปัสสี, สิขี และเวสสกุ.

^{๑๙} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, **หลักพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖.

^{๒๐} คณะกรรมการกองตำรากรมมกุฏราชวิทยาลัย, **อุปกรณ์วินัยมุข เล่ม ๑**, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘.

จะไม่ทรงปรับอาบัติลงโทษแต่ประการใด^{๒๑} ซึ่งการบัญญัติสิกขาบทนี้ เรียกว่า มุลบัญญัติ หรือ มาติกา คือ ข้อบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งไว้เดิม^{๒๒}

๔. ภายหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบท ที่เป็นมูลบัญญัติไว้แล้ว หากสิกขาบทไม่ครอบคลุม รัศกุมเพียงพอ หรือเข้มงวดเกินไป พระองค์ก็จะทรงบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในท้ายสิกขาบทเดียวกันนั้น เรียกว่า อนุบัญญัติ คือ บัญญัติเพิ่มเติม หรือบทแก้ไขเพิ่มเติมที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเสริมหรือผ่อนพระบัญญัติที่วางไว้เดิม^{๒๓} เพื่อให้สิกขาบทครอบคลุม รัศกุมเพิ่มขึ้น หรือไม่เข้มงวดเกินไป อาทิ

๔.๑ กรณีที่สิกขาบทยังไม่ครอบคลุม รัศกุมเพียงพอ พระพุทธองค์ก็จะทรงบัญญัติเพิ่มเติมในท้ายของสิกขาบทเพื่อให้ครอบคลุมรัศกุมยิ่งขึ้น ซึ่งในกรณีนี้เกิดจากภิกษุตีความสิกขาบทตามอำเภอใจของตน และมีปฏิบัติที่อ่อนแอไม่เอื้อเพื่อต่อพระวินัย เช่น ในสิกขาบทปฐมปาราชิกระบุว่า “ก็ภิกษุใดเสพเมถุนธรรมเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้”^{๒๔} ต่อมาได้มีภิกษุตีความสิกขาบทดังกล่าวว่า ห้ามเสพเมถุนกับเฉพาะสตรีเพศเท่านั้น จึงทำการเสพเมถุนกับลิงเพศเมียที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน เมื่อความทราบถึงพุทธสำนัก จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติม โดยระบุอย่างชัดเจนให้ครอบคลุมไปถึงสัตว์เครื่องานด้วยว่า “อนึ่ง ภิกษุใดเสพเมถุนธรรมโดยที่สุดแม้ในสัตว์เครื่องานตัวเมีย เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้”^{๒๕}

๔.๒ กรณีที่สิกขาบทเข้มงวดเกินไป จนภิกษุสงฆ์ปฏิบัติลำบาก พระพุทธองค์ก็จะทรงบัญญัติเพิ่มเติมในท้ายสิกขาบทนั้น เพื่อผ่อนคลายความเข้มงวดของสิกขาบทนั้นลง จนภิกษุสามารถปฏิบัติตามได้ เช่น ในสิกขาบทที่ ๖ จีวรวรรค นิสัสคิยปาจิตติย ซึ่งมูลบัญญัติระบุว่า “อนึ่ง ภิกษุใดขอจีวรต่อพ่อเจ้าเรือนก็ดี ต่อแม่เจ้าเรือนก็ดีผู้มี ใชญาติ เป็นนิสัสคิยปาจิตติย”^{๒๖} ต่อมาได้เกิดเหตุภิกษุถูกโจรแย่งชิงเอาจีวรไปหมดขณะเดินทาง ไม่มีผ้าถุงห่มปิดกาย แต่ก็ไม่กล้า

^{๒๑} คล้ายกับกฎหมายทางโลกที่ไม่มีผลย้อนหลังในการบังคับใช้เช่นกัน (ประสาร ทองภักดี, กฎหมายมหาชนตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๔.

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๖.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๐.

^{๒๔} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๓๕/๒๖, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๕/๒๕.

^{๒๕} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๔๑-๔๒/๒๘, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๑-๔๒/๓๐-๓๑.

^{๒๖} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๑๖/๒๓, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๑๖/๔๑.

ขอผ้าจากชาวบ้านมาถ่มห่ม เพราะกลัวต้องอาบัติ จึงเดินเปลือยกายมาถึงวัด จนใครๆ คิดว่าเป็น อาชีวก(นักบวชเปลือยกายประเภทหนึ่ง) เมื่อความทราบถึงพระพุทธองค์ ก็ทรงมีพระบรมพุทธานุญาตให้ขอผ้าจากคนอื่นได้ พร้อมทั้งทรงบัญญัติเพิ่มเติมในสิกขาบทดังกล่าวว่า “อนึ่ง ภิกษุใด ขอจีวรต่อพ่อเจ้าเรือนก็ดี ต่อแม่เจ้าเรือนก็ดี ผู้มิใช่ญาติ นอกจากสมณะ เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ สมณะในค่านั้นตั้งนี้ ภิกษุเป็นผู้มีจีวรถูกชิงเอาไปก็ดี มีจีวรฉิบหายก็ดี นี้สมณะในค่านั้น”^{๒๗}

ทั้งมูลบัญญัติและอนุบัญญัติในพระวินัยข้อหนึ่งๆ เรียกว่า สิกขาบท โดยสิกขาบทส่วนที่เป็นพระพุทธบัญญัติหรืออาทิพรหมจารยิกาสิกขานั้น จะถูกรวบรวมเข้าเป็นหมวดหมู่ เรียกว่า “อุเทศ” และรวบรวมอุเทศต่างๆ ซึ่งมีทั้งหมด ๕ อุเทศด้วยกันเป็นปาติโมกข์หรือปาติโมกข์ เรียกสิกขาบทประเภทนี้ว่า สิกขาบทที่มาจากพระปาติโมกข์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อาณปาติโมกข์” ซึ่งมีจำนวน ๒๒๗ สิกขาบท แต่ในพระสูตรว่ามี ๑๕๐ สิกขาบท

ส่วนสิกขาบทนอกนั้นที่เป็นอภิสมจาร จัดเป็นสิกขาบทนอกพระปาติโมกข์ มีจำนวนหลายร้อยสิกขาบท นอกจากนี้ ยังมีสิกขาบทที่พระคันถรจนจารย์บัญญัติเพิ่มเติมเข้าไปภายหลัง เรียกว่า บาลีมุตตกทุกกฎ คือ อาบัติทุกกฎที่มานอกพระบาลี อีกเป็นจำนวนมาก จนนับจำนวนสิกขาบทไม่ได้^{๒๘} ซึ่งก็จัดว่าเป็นสิกขาบทนอกพระปาติโมกข์เช่นกัน

ส่วนโครงสร้างของพระวินัยนั้นโดยสรุปมี ๒ อย่าง คือ (๑) การฝึกให้มีความประพฤติเป็นระเบียบแบบแผน หรือการควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบแบบแผนต่าง ๆ วินัยจึงเป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคน (๒) ระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ ที่วางลงไว้เป็นหลักหรือเป็นมาตรฐานสำหรับใช้ฝึกคน ซึ่งใช้จัดระเบียบความประพฤติของคนและกิจการของหมู่ชนให้เรียบร้อยดีงาม^{๒๙}

^{๒๗} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๑๘/๒๔, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๑๘/๔๒.

^{๒๘} กรมการศาสนา, กองศาสนศึกษา, อธิบายวินัยสำหรับนักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๒๔.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๑-๒๕๔.

หากเปรียบเทียบกับกฎหมายทางโลก สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเปรียบเทียบ ปาติโมกข์ คือ ประมวลกฎหมายต่างๆ^{๓๐} ส่วนสิกขาบท คือ มาตรการในประมวลกฎหมาย และการบัญญัติพระพุทธรูปบัญญัติของพระพุทธเจ้านั้น เปรียบเสมือนพระองค์เป็นพระธรรมราชาผู้ปกครองตั้งพระราชบัญญัติ หรือพระบรมราชโองการ ขึ้นมาปกครองพสกนิกรของพระองค์ ให้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย ส่วนการบัญญัติอภิสมาจารขึ้นนั้น เปรียบเสมือนพระองค์เป็นพระสังฆบิดรผู้ดูแลภิกษุสงฆ์ คุ้มครองผู้เป็นใหญ่ในสกุล ฝึกปรือบุตรของตนในขนบธรรมเนียมของสกุลนั้น^{๓๑}

มีข้อน่าสังเกตว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นมาแล้ว จะไม่มีการยกเลิกหรือเพิกถอนสิกขาบท เว้นแต่มีการผ่อนผันไปตามกาลที่วิฤติคืบขึ้น เช่น กรณีทูปภิกขภัยที่เมืองวัชชีบุตร แคว้นเวสาลี ทรงผ่อนผันสิกขาบทจากที่ทรงห้ามสะสมอาหาร ก็ผ่อนผันให้ภิกษุสะสมอาหารเอาไว้สำหรับฉันในวันต่อไปได้ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน เป็นต้น แต่หลังจากที่วิฤติการณ์นั้นผ่านพ้นไปแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงให้คงสิกขาบทไว้ตามเดิม^{๓๒}

๒.๒ ลักษณะของพระวินัยและอาบัติต่างๆ

พระพุทธรูปบัญญัติ หมายถึง พระบัญญัติของพระพุทธองค์ หรือข้อกำหนดทางพระวินัย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นสิกขาบท^{๓๓} แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ

^{๓๐} ความสำคัญของพระวินัยน่าจะเทียบได้กับรัฐธรรมนูญสำหรับปกครองประเทศมากกว่า เพราะถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ปกครองบริหารประเทศ แต่เนื่องจากในสมัยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ยังทรงมีพระชนม์อยู่นั้น ประเทศไทยยังไม่มีรัฐธรรมนูญใช้ ท่านจึงเปรียบเทียบเพียงแค่ประมวลกฎหมาย.

^{๓๑} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส , วินัยมุข เล่ม ๑, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๘-๙.

^{๓๒} รังสรรค์ สว่างศรี, “ความเอื้อเฟื้อในพระวินัยของพระสงฆ์ไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดหนองคาย”, วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐.

^{๓๓} สิกขา (สิกข + อ = อา) การศึกษา ข้อควรศึกษา, แปลก สนธิรักษ์, พจนานุกรมบาลี-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๓๔๓, สิกขาบท หมายถึงข้อที่ต้องศึกษา ข้อศีล ข้อวินัย บทบัญญัติข้อหนึ่ง ๆ ในพระวินัยที่ภิกษุพึงศึกษาปฏิบัติ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ ศีล ๓๑๑ แต่ละข้อ ๆ เรียกว่าสิกขาบท เพราะเป็นข้อที่จะต้องศึกษา หรือเป็นบทฝึกอบรมตนของสาธุชน อุบาสก

๑. อาทิพรหมจริยการศึกษา หมายถึงหลักการศึกษอบรมในฝ่ายบพัญญูติ หรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณัติ^{๓๔} เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหาย และวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้างพระสงฆ์สาวคทุกกิ่งเดือน เรียกว่า พระปาติโมกข์

๒. อภิสมจาริกาสึกษา หมายถึงหลักการศึกษอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมรรยาท และความเป็นอยู่ที่ดีงามสำหรับชักนำความประพฤติ ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ให้ดีงาม มีคุณค่า นำเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นไป

พระพุทธบัญญัติ คือ พระวินัย ได้แก่ ศิล ๒๒๗ ข้อ ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับสังคมนั้น ตามหลักพระพุทธศาสนามีขอบเขตกว้างแต่อาจแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ คือ

๑. ระดับทั่วไป ได้แก่ระดับธรรมะคือเป็นข้อแนะนำสั่งสอนที่เป็นหลักความประพฤติ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบัญญัติไปตามกฎแห่งธรรมชาติหรือกฎแห่งกรรม ผู้ที่รักษาศีลย่อมได้รับผลดี ส่วนผู้ที่ละเมิดศีลย่อมได้รับผลชั่ว

๒. ระดับวินัยคือเป็นแบบแผนข้อบังคับ ที่ทรงบัญญัติไว้ทำนองเดียวกับประมวลกฎหมายเพื่อกำกับความประพฤติของสมาชิกในหมู่ชน โดยสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหมู่คณะหรือประชุมชนนั้นๆ ผู้ที่ละเมิดวินัยนี้จะมีผลผิดตามอาณัติของหมู่คณะอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเพิ่มขึ้นจากอกุศลเจตนาที่จะได้รับผลตามกฎแห่งกรรมหรือกฎของธรรมชาติ ภายใต้สภาพสังคมที่มีองค์ประกอบที่ต่างกันออกไป และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามเหตุปัจจัย การที่จะวางบพัญญูติเกี่ยวกับศีลให้เป็นแบบแผนตายตัวอย่างเดียวกันสำหรับทุกคน ทุกกาลและสถานที่จึงมิใช่ฐานะที่จะพึงกระทำ

ดังนั้น สำหรับผู้ผู้ครองเรือน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงแสดงหมวดธรรมที่เรียกว่า ศิล ๕ ไว้เป็นข้อกำหนดอย่างต่ำที่สุดในระดับศีล ที่เหนือไปกว่าศีล ๕ ก็มีกุศลกรรมบถ ๑๐ ข้อข้างต้น ที่เหนือไปกว่านั้นก็มีศีลที่นับเข้าในองค์มรรค ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากรรม มัตตะ และ

อุบาสิกา สามเณรี สามเณรี ภิกษุ และภิกษุณีตามลำดับ , พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๑), หน้า ๓๓๕.

^{๓๔} พุทธอาณัติ หมายถึงอำนาจปกครองของพระพุทธเจ้า อำนาจการปกครองฝ่ายพุทธจักร , เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๕๔.

สัมมาอาชีวะ ซึ่งทั้งหมดเป็นหลักของศีลอย่างกว้าง ๆ ศีลอย่างนี้จัดอยู่ในประเภทธรรมะคือเป็น คำแนะนำให้ประพฤติตาม ซึ่งผู้ปฏิบัติตามที่ยอมได้รับผลดี ผู้ไม่ปฏิบัติตามที่ยอมได้รับผลร้ายตามกฎ แห่งกรรม อุบาสกอุบาสิกาจะต้องรักษาศีล ๕ นี้ให้ได้เป็นอย่างดีน้อยจึงจะนับว่าเป็นพุทธศาสนิกชน ที่ดีได้ แต่ถ้าผู้ใดมีอุตสาหะจะประพฤติปฏิบัติให้ยิ่งขึ้นไปกว่านั้น เช่น รักษาอุโบสถมโงค ๘ ทุกวัน อุโบสถก็จะเป็นการดียิ่งขึ้นไปอีก แต่พระองค์ก็ได้บังคับว่าพุทธบริษัททุกคนต้องปฏิบัติให้ได้ ทั้งหมด เป็นเรื่องของคฤหัสถ์แต่ละคนที่จะเลือกปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตาม

แต่สำหรับพระภิกษุสงฆ์ หลักการต่างๆ ในเรื่องศีลจะต้องวางหลักให้แน่นหนายิ่งกว่า คฤหัสถ์ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นชุมชนที่พระพุทธเจ้าตั้งขึ้นเอง โดยมีความมุ่งหมายที่ทรงกำหนดไว้ โดยเฉพาะเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่การปฏิบัติได้อย่างตรงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา เพื่อ การเผยแผ่คุณงามความดีอันเกิดจากการรักษาศีลนี้ ให้นำกว้างขวางออกไปเพื่อประโยชน์สุขของ ชาวโลก ดังนั้น พระองค์จึงได้ทรงบัญญัติกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ขึ้นเพื่อควบคุมความเป็นอยู่ และความประพฤติทั่วไปของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งผู้ที่เข้ามาอุปสมบทเป็นพระภิกษุส่วนใหญ่มี สถานภาพทางสังคมอริยาศัย และกิลตต่างกัน หากไม่มีกฎระเบียบควบคุมแล้ว จะทำให้ขาดความ เป็นระเบียบเรียบร้อย และยากแก่การปกครอง ดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติศีลต่างหากขึ้นมา อีกอย่างหนึ่ง เพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบหมู่สงฆ์ อย่างเดียวกับประมวลกฎหมายอาญา ซึ่ง ศีลที่เป็นบัญญัติต่างหากนี้เรียกว่าวินัย ภาวะที่ดำรงอยู่ด้วยดีหรือประพฤติดีโดยไม่ละเมิดวินัย เรียกว่า ศีล แต่จัดเป็นศีลระดับวินัย^{๓๕}

คำว่า ปาราชิกก็ดี สังฆาทิเสสก็ดี ปาจิตตียก็ดี เป็นชื่อของอาบัติ ซึ่งตามพระพุทธ บัญญัตินั้นมิอาบัติอยู่ ๗ อย่าง คือ (๑) ปาราชิก, (๒) สังฆาทิเสส, (๓) ถุลลัจฉัย, (๔) ปาจิตตีย์, (๕) ปาฏิเทสนียะ, (๖) ทุกกฏ, (๗) ทุพภายิต

^{๓๕} พระมหาชานนท์ อ่อนโพชา, “พระวินัยของพระสงฆ์ ศึกษาปฏิปทาของสมเด็จพระมหา สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสและสมเด็จพระวันรัต (เสง เขมจารี)”, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบั ณฑิต, (สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔-๑๗.

๒.๒.๑ อבותิที่เป็นโลกวัชชะ

อבותิหรือการกระทำความผิดของภิกษุบางประการที่ชาวโลกตำหนิติเตียนว่าไม่เหมาะสมไม่ควรแก่สมณะ^{๖๖} คือ คนสามัญที่มีใช้ภิกษุทำเข้าก็เ็นความผิด โดยเฉพาะ ”โลกวัชชะ” ความผิดที่ชาวโลก ตีเตียน การตีเตียนของชาวโลกเอาเป็นประมาณไม่ได้ เพราะชาวโลกส่วนมากอะไรชอบก็สรรเสริญ อะไรไม่ชอบก็ตีเตียนขึ้นอยู่กับอารมณ์ชอบหรือชังของคนนั้นกลุ่มนั้น การตำหนิเป็นอัตโนมัติ จึงเอาเป็นมาตรฐานวัดผิดถูกไม่ได้มากนัก^{๖๗}

อีกประการหนึ่ง แม้ความผิดตามที่พระวินัยบัญญัติไว้ ชาวโลกอาจตีเตียนหรือไม่ตีเตียนก็ได้เพราะอยู่กับจาริตท้องถิ่นนั้นๆ พระภิกษุฉันอาหารในเวลาวิกาล แม้พระวินัยจะบัญญัติห้ามไว้ บางท้องถิ่นเห็นว่าเป็นความผิดร้ายแรง แต่บางท้องถิ่นกลับไม่ตำหนิติเตียน นอกจากไม่ตำหนิติเตียนแล้ว ยังส่งเสริมให้ภิกษุฉันอาหารมือเย็นเสียอีก^{๖๘}

คำว่า ”โลกวัชชะ” จึงน่าจะไม่มีใ้มีความหมายแก่ชาวโลกตำหนิติเตียน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมายคำนี้ไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ไว้ดังนี้

โลกวัชชะ อבותิที่เป็นโทษทางโลก คือคนสามัญที่มีใช้ภิกษุทำเข้าก็เ็นความผิดความเสียหาย เช่น โจรกรรม ชำนาญชย์ ทูบตีกันค้ำกัน เป็นต้น บางทีว่าเป็นข้อเสียหายที่ทางโลกเขาตีเตียน ถือว่าไม่เหมาะสมกับสมณะ เช่น ดื่มสุรา เป็นต้น^{๖๙} ส่วนการล่วงละเมิดสิกขาบทที่มีโทษทางโลก ในด้านความประพฤดิเสียหาย หรือความเล็ยภิกษุมารยาทที่ชาวโลกตีเตียน เป็นไปในส่วนมุมมองแห่งความศรัทธาของประชาชนทั่วไป

^{๖๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๘ ราชบัณฑิต), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ ”คำวัด”, หน้า ๘๕๐.

^{๖๗} พระมหาสมทรง ดิสฺสุโร (บิกขุนทด), ”การศึกษาสัจยสิกขาบทในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๖๓.

^{๖๘} พระอภิรักษ์ ทัฬหโก (ตีทอง), ”การศึกษาวิเคราะห์ สิกขาบทที่เป็นโลกวัชชะและปณณัติวัชชะ ในภิกษุปาฏิโมกข์ ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๕.

^{๖๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า๑๑๗.

โลกวัชระมีความหมายกว้างกว่าเป็นความผิดที่ชาวโลกคิดเตียน มีความหมายที่รวมถึงความผิดที่มีโทษทางโลก การกระทำใดที่คนทั่วไป แม้มิใช่พระภิกษุทามีความผิด การกระทำนั้นทุกอย่าง เป็นโลกวัชระ ความผิดเป็นสากลที่คนทุกชาติทุกคนเห็นตรงกันว่า เป็นสิ่งต้องห้าม ใครฝ่าฝืนถูกลงโทษตามลักษณะของความผิดนั้น ๆ

พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายสิกขาบทที่เป็นโลกวัชระไว้พอสรุปได้ ดังนี้ คือ สิกขาบทที่ ภิกษุล่วงละเมิด โดยมีความจงใจในขณะที่จิตเป็นอกุศล ^{๔๐} เช่น เสด็จสิกขาบทที่ ๔ แห่ง โภชนปฏิสังขต การรับบิณฑบาตรรับเกินจนล้นบาตร โดยมีความจงใจที่จะรับ ด้วยจิตอันเป็นอกุศล เพราะมีโลภะเป็นสมุฏฐานมาจากอกุศลจิต

๒.๒.๒ อาบัติที่เป็นปณัตติวัชระ

อาบัติที่เป็นโทษทางพระบัญญัติ คือ คนสามัญทำเข้าไม่เป็นความผิดเสียหาย เป็นผิดเฉพาะแก่ภิกษุโดยฐานละเมิดพระบัญญัติ ^{๔๑} เช่น นุ่งห่มจีวรไม่เรียบร้อย ใช้จีวรที่ไม่ได้พินทุ ยืนปัสสาวะ เป็นต้น เป็นสิกขาบทประเภทอจิตตกะเป็นส่วนใหญ่ ^{๔๒}

แท้ที่จริงแล้วสิกขาบทในภิกษุปาฏิโมกข์ทั้งในครุกาบัตติและลหุกาบัตติล้วนเป็นปณัตติวัชระทั้งสิ้น เนื่องจากภิกษุล่วงละเมิดพระพุทธรบบัญญัติ สิกขาบททั้งหมด พระอรรถกถาจารย์จัดป็นโลกวัชระ เพราะมีสมุฏฐานมาจากอกุศลจิตจึงละเมิดพระพุทธรบบัญญัติ เมื่อละเมิดพระบัญญัติก็เป็นปณัตติวัชระด้วย ^{๔๓}

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นที่เป็นความเสียหายจากการล่วงละเมิดสิกขาบท ที่เป็นโลกวัชระและปณัตติวัชระ ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา แสดงให้เห็นว่ากระบวนวิธีการปฐมบัญญัติและอนุบัญญัติ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการรักษาพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์ โดยมีพระภิกษุผู้ดำรงคงไว้เป็นฐานหลักในการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็นวิธีการที่เสริมสร้างองค์กร

^{๔๐} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๘๖๘.

^{๔๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๓๗.

^{๔๒} พระอภิธรรม เวที (ตีทอง), “การศึกษาวิเคราะห์ สิกขาบทที่เป็นโลกวัชระและปณัตติวัชระในภิกษุปาฏิโมกข์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๕๒.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗.

ทางธรรมให้เป็นกัลยาณมิตรส่งเสริมซึ่งกันและกัน ตลอดจนถึงถือคุณพระศาสนาและพุทธศาสนิกชน
ในทางธรรม

บางเรื่องก็เป็น “ลหุกาบัติ” (อาบัติเบา) บางเรื่องก็ไม่ใช่อาบัติแต่ความรู้สึกบอกว่าลิ่ง
นั้นพระภิกษุไม่ควรประพฤติ^{๔๔} เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ทรงบัญญัติเพื่อมุ่งมิให้ภิกษุถึงความวิบัติใน
ด้าน ศีลวิบัติ อาจารย์วิบัติ ทัณฑวิบัติ และอาชีววิบัติเท่านั้น ^{๔๕} ภิกษุที่ประพฤติล่วงละเมิดสิกขาบทมี
ความเสียหายมีความผิดพลาดบกพร่อง มีความเสียหายใช้การไม่ได้ ความเสื่อมเสียที่จะเกิดขึ้นนี้
เรียกว่า วิบัติ^{๔๖}

๒.๒.๓ อเทกัจฉา อาบัติที่แก้ไขไม่ได้

ปาราชิก เป็นอาบัติขั้น “อเทกัจฉา” คือเสียหายแก้ไขไม่ได้ จัดเป็น “อันติมัตถุ” คือ
วัตถุมิในที่สุด ซึ่งทำให้ภิกษุผู้ต้อง มีโทษถึงที่สุดคือขาดจากภาวะของตน หรือเรียกว่า “ครุกาบัติ”
เพราะเป็นอาบัติหนัก ทำให้ภิกษุผู้ต้องโทษถึงที่สุด คือขาดจากความเป็นภิกษุทันที จะต้องลา
สิกขาบทเป็นฆราวาสและไม่ได้รับอนุญาตให้อุปสมบทเป็นภิกษุอีก บุคคลผู้ล่วงละเมิด สิกขาบทนี้
ชื่อว่าปาราชิก แปลว่า ผู้พ่ายแพ้^{๔๗}

ปาราชิก ๔ สิกขาบท มีการเรียงลำดับเนื้อหา ดังต่อไปนี้

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วยการเสพเมถุน ภิกษุเสพเมถุนคือมีเพศสัมพันธ์ต้อง
อาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุเปรียบเหมือนคนถูกตัดศีรษะแม้จะนำศีรษะมาต่อเข้ากับร่างกาย
ไม่มีชีวิตอยู่ได้^{๔๘}

^{๔๔} เสฐียรพงษ์ วรรณปก (ราชบัณฑิต), หนังสือพิมพ์ข่าวสด รายวัน “มีศัพท์มีแสง”, ปีที่ ๑๘ ฉบับ
ที่ ๖๖๗๘ (๑๒ มีนาคม ๒๕๕๒), หน้า ๑๓.

^{๔๕} พระอภิรักษ์ โกษะโยธิน (ตีทอง), “การศึกษาวิเคราะห์ ห้สิกขาบทที่เป็นโลกวัชระและปณณัติวัชระ
ในภิกษุปาฏิโมกข์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕.

^{๔๖} วิ.ป.(บาลี) ๘/๓๓๖/๓๐๘, วิ.ป.(ไทย) ๘/๓๓๖/๕๐๕.

^{๔๗} ผู้พ่ายแพ้ในที่นี้ หมายถึง เห็นห่างจากพระสัทธรรม คือปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ (สารตุล.สุภิก
(บาลี) ๒-๕๕/๑๐๓).

^{๔๘} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๓๕/๒๖, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๕/๒๕.

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ ว่าด้วยการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ภิกษุลักทรัพย์มีราคาตั้งแต่ ๕ มาสก หรือ ๑ บาท ต้องอาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุเปรียบเหมือนใบไม้ที่หลุดจากขั้วไม้กลับมาเป็นใบเขียวสดได้อีก^{๔๕}

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการพรากกายมนุษย์ คือ ภิกษุมิเจตนาฆ่ามนุษย์ให้ตาย ต้องอาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุเปรียบเหมือนแผ่นดินหินหนาที่แตกออกเป็นเสี่ยง ๆ ไม่กลับเป็นดังเดิมได้^{๔๖}

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๔ ว่าด้วยการกล่าววอดคุณธรรมมนุษย์ ภิกษุอดอ้างคุณวิเศษที่ไม่มีอยู่ในตนต้องอาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุเปรียบเหมือนต้นตาลยอดด้วยไม่อาจะงอกขึ้นมาใหม่ได้^{๔๗}

๒.๒.๔ สติกิจฉา อาบัติที่แก้ไขได้

สังฆาทิเสส เป็นอาบัติหนักขึ้น “สติกิจฉา” พอเหยียวยาแก้ไขได้ให้กลับเป็นปกติได้ด้วย “วุฏฐานคามินี” คือพ้นด้วยการอยู่กรรม สังฆาทิเสส จัดเป็นอาบัติชั่วหยาบ เรียกว่า “ทุฏฐุลลาบตี” หรือ อาบัติที่เป็นโทษต่ำ เป็นอาบัติที่ภิกษุต้องเข้าแล้วไม่ถึงกับขาดจากความเป็นภิกษุ เป็นแต่เพียงพร่อง เป็นเหตุความเสียหายผิดปกติ ภิกษุเมื่อต้องเข้าแล้วจำเป็นจะต้องประพฤติวัตร เรียกว่า มานัต แปลว่า นับ (ราตรี) แล้วสงฆ์จึงสวดระงับอาบัติ เรียกว่า อัฟทาน แปลว่า เรียกเข้าหมู่ แต่ถ้าปกปิดไว้นานเท่าใด ต้องประพฤติวัตร เรียกว่า อยู่ปริวาส แปลว่า อยู่ใช้ครบวันเท่านั้น และในขณะที่อยู่ปริวาสต้องอาบัตินั้นซ้ำอีกต้องอยู่ปริวาสหรือ ประพฤติมานัตใหม่ เรียกว่า ปฏิกัสนา แปลว่า กิริยาชักเข้าหาอาบัติเดิม

สังฆาทิเสส ๑๓ สิกขาบท ซึ่งมีโทษประเภทครุภทฺติรองจากอาบัติปาราชิก คือ เป็นครุภทฺติ ประเภทสติกิจฉา (อาบัติที่แก้ไขหรือเหยียวยาได้) คำว่า สังฆาทิเสส (สังฆ+อาทิ+เสส) แปลว่า หมวอดอาบัติที่ต้องอาศัยสงฆ์ทั้งในกรรมเบื้องต้นและกรรมที่เหลือ กรรมเบื้องต้น (อาทิกรรม) ได้แก่ ปริวาสและมานัต คือ เมื่อภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วต้องอยู่ปริวาสเท่าจำนวนวันที่ปกปิดอาบัติไว้แล้วอยู่มานัต (นับราตรี) อีก ๖ ราตรี ทั้งขั้นตอนปริวาสและมานัตนี้ต้องอาศัย

^{๔๕} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๘๕-๘๖/๕๕-๖๐, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๘๕-๘๖/๗๘-๘๐.

^{๔๖} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๖๗-๑๗๑/๕๗-๕๘, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๖๗-๑๗๑/๑๓๕-๑๔๐.

^{๔๗} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๕๖-๑๕๗/๑๒๖, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๕๖-๑๕๗/๑๘๒.

สงฆ์เป็นผู้ให้ โดยผ่านพิธีสงฆ์ที่เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมวาจา คือ ตั้งญัตติ ๑ ครั้ง สวดอนุสาวนา ๓ ครั้ง รวมเป็น ๔ ครั้ง^{๕๒} กรรมที่เหลือ (เสสกรรม) อันได้แก่ ขั้นตอนอัพทาน (เรียกเข้าหมู่) ถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของวุฏฐานวิธี (วิธีออกจากอาบัติสังฆาติเสส) กล่าวคือ เมื่ออยู่ปริวาสและประพฤติมานัตแล้ว จากนั้นสงฆ์จึงประชุมกันไม่น้อยกว่า ๒๐ รูป ทำพิธีสวดให้พ้นจากอาบัติสังฆาติเสส ขั้นตอนนี้เป็นญัตติจตุตถกรรมวาจาเช่นเดียวกัน เมื่อจบขั้นตอนนี้แล้วพระภิกษุที่ล่วงละเมิดสังฆาติเสสสิกขาบท จึงเป็นผู้บริสุทธิ์จากอาบัติ มีการเรียงลำดับเนื้อหา ดังต่อไปนี้

- สิกขาบทที่ ๑ สุกกวิสัฏฐิสิกขาบท ว่าด้วยจงใจทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน^{๕๓}
 สิกขาบทที่ ๒ ภายสังสัคคสิกขาบท ว่าด้วยการถูกต้องกายกับมาตุคาม^{๕๔}
 สิกขาบทที่ ๓ ทฎฐวจาสิกขาบท ว่าด้วยการพูดเกี่ยวหญิง^{๕๕}
 สิกขาบทที่ ๔ อตตคามปาริจริยสิกขาบท ว่าด้วยการให้บำเรอความใคร่ของตน^{๕๖}
 สิกขาบทที่ ๕ สัตถุจริตตสิกขาบท ว่าด้วยการชักมือ^{๕๗}
 สิกขาบทที่ ๖ กุฎฐิการสิกขาบท ว่าด้วยการก่อสร้างกุฎ^{๕๘}
 สิกขาบทที่ ๗ วิหารการสิกขาบท ว่าด้วยเรื่องสร้างวิหาร^{๕๙}
 สิกขาบทที่ ๘ ปฐมทฎฐโทสสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุขัดเคืองมีโทษ^{๖๐}
 สิกขาบทที่ ๙ ทุติทฎฐโทสสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุขัดเคืองมีโทษ^{๖๑}
 สิกขาบทที่ ๑๐ สังฆเภทสิกขาบท ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน^{๖๒}

^{๕๒} คุรยละเอียดในสมุจจยชั้นธกะ ตอนว่าด้วยกระบวนการออกจากอาบัติสังฆาติเสสใน (วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๐๘-๑๑๘/๒๐๓-๒๒๐).

^{๕๓} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๒๓๔/๑๖๕, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๔/๒๕๑.

^{๕๔} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๒๓๐/๑๕๔, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๐/๒๕๓.

^{๕๕} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๒๘๔/๒๑๒, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๘๔/๓๑๖.

^{๕๖} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๒๕๑/๒๒๓, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๕๑/๓๓๐.

^{๕๗} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๒๕๕/๒๓๓, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๕๕/๓๔๒.

^{๕๘} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๓๔๘/๒๖๓, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๔๘/๓๘๓.

^{๕๙} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๓๖๖/๒๗๘, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๖๖/๔๐๓.

^{๖๐} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๓๘๕/๒๕๑, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๘๕/๔๑๕.

^{๖๑} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๓๕๒/๓๐๑, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๕๒/๔๓๒.

^{๖๒} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๔๑๑/๓๑๐, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๑๑/๔๔๔.

สิกขาบทที่ ๑๑ สังฆเภทานุวัตตสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุผู้ประพฤติตามสนับสนุน
ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์^{๖๓}

สิกขาบทที่ ๑๒ ทุพพจสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุเป็นคนว่ายาก^{๖๔}

สิกขาบทที่ ๑๓ กุลทุสสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูล^{๖๕}

ในสังฆาทิเสส ๑๓ สิกขาบทนี้ ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๑ - ๕ เรียกว่า ปฐมปฏิบัติกา คือ เมื่อ
ภิกษุล่วงละเมิด ต้องอาบัติทันที ต่อเมื่อสงฆ์สวดสมณูภาสน์ประกาศตักเตือนห้ามประพฤติเช่นนั้น
จบครั้งที่ ๓ ภิกษุผู้ทำความผิดนั้นจึงต้องอาบัติสังฆาทิเสส

ตารางแสดงประเภทของอาบัติและวิธีออกจากอาบัติ

ชื่อสิกขาบท	ระดับอาบัติ	คำเรียกอาบัติ	วิธีออกจากอาบัติ
ปาราชิก ๔ ^{๖๖}	ครุกาบัติ อาบัติหนัก หรือ สเทกัจฉา ไม่ สามารถแก้ไขได้	ปาราชิก	ขาดจากความเป็น พระภิกษุเมื่อล่วง ละเมิดสิกขาบท
สังฆาทิเสส ๑๓ ^{๖๗}	ครุกาบัติ อาบัติหนัก หรือ สเทกัจฉา สามารถแก้ไขได้	สังฆาทิเสส	อยู่ปริวาสกรรมเพื่อ ฝึกจิตและชำระใจให้ บริสุทธิ์
อนิยต ๒ ^{๖๘}	ครุกาบัติ, สหุกาบัติ ตามแต่กรณี	เป็นได้ทั้งปาราชิก, สังฆาทิเสส และ ปาจิตตีย์ ตามแต่กรณี	ขาดจากความเป็น พระภิกษุ, อยู่ปริวาส กรรม หรือปลง สหุกาบัติ

^{๖๓} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๔๑๘/๓๑๔, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๑๘/๔๕๐.

^{๖๔} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๔๒๕/๓๑๘, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๒๕/๔๕๕.

^{๖๕} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๔๓๖/๓๒๗, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๓๖/๔๖๖.

^{๖๖} คูรายละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๑/๒๔-๒๓๓/ ๑๔-๑๖๖, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๔-๒๓๓/ ๑๓-
๒๔๗.

^{๖๗} คูรายละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๑/๒๓๔-๔๔๒/๑๖๗-๓๓๑, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๔-๔๔๒/
๒๔๘-๔๗๒.

^{๖๘} คูรายละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๑/๔๔๓-๔๕๘/๓๓๒-๓๔๑, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๔๓-๔๕๘/
๔๗๓-๔๘๔.

นิสสัยปาจิตติย ๓๐ ^{๖๕}	ลหุกาบัติ	นิสสัยปาจิตติย	สละวัตตูปาบัติและ ปลงลหุกาบัติ, สละ วัตตูปาบัติ, ปลง ลหุกาบัติ
ปาจิตติย ๕๒ ^{๖๖}	ลหุกาบัติ	ปาจิตติย	ปลงลหุกาบัติ
ปาฏิเทสนียะ ๔ ^{๖๗}	ลหุกาบัติ	ทุกกฏ	ปลงลหุกาบัติ
เสขียวัตถ ๗๕ ^{๖๘}	ลหุกาบัติ	ทุกกฏ	ปลงลหุกาบัติ
อธิกรณสมณะ ๗ ^{๖๙}	-	-	(วิธีระงับอธิกรณ)

อาบัติที่เป็นสัจตตะและอิจตตะ คืออาบัติที่ทำได้ด้วยเรื่องเจตนา – ไม่เจตนา ได้แก่

๑. สัจตตะ คือ อาบัติที่เกิดขึ้นโดยสมุฏฐานมีเจตนา จงใจล่วงละเมิดสิกขาบท แต่
ถ้าไม่ได้ตั้งใจจะล่วงละเมิด ก็ไม่ต้องอาบัติ^{๖๕} อาบัติประเภทนี้มีสมุฏฐานมาจาก กายกับจิต และวาจา
กับจิต ตลอดจนกาย วาจา กับจิตควบกัน^{๖๖} ซึ่งข้อความในสิกขาบทประเภทดังกล่าวปรากฏ ๒
ลักษณะ ได้แก่

๑.๑ รูปความและโวหารบ่งชี้ว่า มีความจงใจล่วงละเมิด เช่น เป็นปาจิตติย
เพราะกล่าวเสียคน

^{๖๕} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๕๕-๖๖๒/๑-๑๐๑, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๕๕-๖๖๒/๑-๑๐๑.

^{๖๖} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๒/๑-๕๕๑/๑๐๒-๓๖๔, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑-๕๕๑/๑๐๕-๖๒๕.

^{๖๗} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๕๒-๕๗๕/๓๖๖-๓๗๗, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๕๒-๕๗๕/
๖๒๗-๖๔๗.

^{๖๘} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๗๖-๖๕๔/๓๘๐-๔๒๕, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๗๖-๖๕๔/
๖๔๕-๗๓๔.

^{๖๙} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๒/๖๕๕/๔๒๗, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๕/๗๓๖.

^{๖๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๕๖.

^{๖๖} พระราชธรรมนิเทศ , *พระวินัยปิฎกย่อ เล่ม ๒*, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๔๐), หน้า ๒๕๓.

๑.๒ ปรากฏคำว่า “แก้ง” หรือ “รู้อยู่” เป็นต้นระบุไว้ในลักษณะด้วย เช่น ภิขุแก้งฆ่าสัตว์ดิรัจฉาน ต้องปาจิตตีย์, ภิขุรู้อยู่ว่า น้ำมีตัวสัตว์ บริโภคน้ำนั้น ต้องปาจิตตีย์ เป็นต้น

๒. อจิตตกะ คือ อาบัติที่เกิดขึ้นโดยสมุฏฐานที่แม้ไม่มีเจตนา หรือจงใจล่วงละเมิด ลักษณะที่ต้องอาบัตินั้น เช่น ฉันอาหารในเวลาวิกาล ดื่มสุราเมรัย เป็นต้น อาบัติประเภทนี้ สมุฏฐานมาจาก กาย วาจา และกายกับวาจาควบกัน ดังนั้น ในการต้องอาบัติประเภทนี้ ภิขุจะอ้างว่าไม่มีเจตนาไม่ได้

อีกอย่างหนึ่ง อาบัติที่เกิดขึ้นเพราะมีเจตนา เรียกว่า สจิตตกะ ได้แก่ มีเจตนา, เป็นไปโดยตั้งใจ, เป็นชื่อของอาบัติพวกหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยสมุฏฐานมีเจตนา คือ ต้องจงใจทำจึงจะ ต้องอาบัตินั้น เช่น ภิขุหลอนภิขุให้กลัวผี ต้องปาจิตตีย์ ข้อนี้เป็น สจิตตกะ คือตั้งใจหลอกจึงต้องปาจิตตีย์ แต่ถ้าไม่ได้ตั้งใจจะหลอก ไม่ต้องอาบัติ และอีกประเภทหนึ่งเป็นอาบัติที่เกิดขึ้นโดยมิได้อาศัยเจตนา เรียกว่า อจิตตกะ ได้แก่ ไม่มีเจตนา เป็นชื่อของอาบัติพวกหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยสมุฏฐานที่แม้ไม่มีเจตนาคือ ถึงแม้ไม่จงใจทำก็ต้องอาบัติ เช่น ฉันอาหารในเวลาวิกาลดื่มน้ำมา เป็นต้น^{๖๖} นอกจากนี้ถ้าเปรียบเทียบกับกรณีที่ ทำชีวิตให้ตกลงโดยมีการวินิจฉัยไว้ดังต่อไปนี้ว่าการกระทำลักษณะใดที่เป็นในส่วนของสจิตตกะ และการกระทำในส่วนใดที่เป็น อจิตตกะ พอดี ยกตัวอย่างได้ดังนี้ เช่น

๑.ฆ่าโดยจงใจ คือ สจิตตกะ ได้แก่ คิดไว้ที่แรกว่าจะฆ่าในขณะที่ใจไม่งุ่นง่าน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุเหล่านี้ คือ (๑) ตกอยู่ในฐานะแห่งความโลภ เช่น โจรปล้นบ้าน แล้วฆ่าเจ้าทรัพย์ตาย (๒) ตกอยู่ในฐานะแห่งความพยาบาท เช่น ลอบฆ่าคนที่มิเวรต่อกัน (๓) สาเหตุอื่นนอกจากนี้แล้วพยายามใช้เครื่องมือ หรืออุบายอย่างใดอย่างหนึ่ง

๒. ฆ่าโดยไม่จงใจ คือ อจิตตกะ ได้แก่คิดไว้ก่อน แต่เพราะเหตุเหล่านี้ คือ (๑) บังเอิญบันดาลโทสะ เช่น วิวาทกัน บันดาลโทสะขึ้นแล้วฆ่ากันตาย (๒) ประสงค์จะป้องกันตัว

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๘, ๔๖๑.

เช่น ต่อสู้กับผู้ที่มาทำร้ายตัว และฆ่าเขาตาย (๑) เพราะไม่เกล้ง เช่น หมายถึงพอลาบจำแต่ถูกที่
สำคัญผู้ถูกตีตาย ฯลฯ

อาบัติทั้งสองประการที่กล่าวมานี้ไม่ว่าจะเป็นสัจตตะ หรืออิจตตะ เมื่อภิกษุได้กระทำการแล้ว
ย่อมก็ต้องอาบัติเช่นกัน

อาบัติที่เป็น สาณตติกะและอนาณตติกะ คือ อาบัติที่เกี่ยวข้องกับการสั่ง -ไม่สั่งให้
ผู้อื่นทำ ได้แก่

๑. สาณตติกะ แปลว่า อาบัติที่ต้องเพราะสั่ง คือ สั่งให้ผู้อื่นทำ ตนเองไม่ได้ทำ ก็
ต้องอาบัติ เช่น สั่งให้ผู้อื่นลักทรัพย์ เป็น

๒. อนาณตติกะ แปลว่า อาบัติที่ต้องเฉพาะตัวเอง ไม่ต้องเพราะสั่ง คือ สั่งให้ผู้อื่น
ทำไม่ต้องอาบัติ เช่น ในสังฆาทิเสส สิกขาบทที่ ๑ กล่าวว่า “ภิกษุเกล้งทำให้น้ำสุจเคลื่อน ต้อง
สังฆาทิเสส” หากภิกษุสั่งภิกษุอื่นให้ไปทำตัวเอง ภิกษุผู้สั่งไม่ต้องอาบัติ แต่ถ้าสั่งให้ทำแก่ตน ภิกษุ
ผู้สั่งอย่างนี้ไม่พ้นอาบัติ

๒.๓ วัตถุประสงค์และความสำคัญของพระพุทธรูปที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก

ส่วนวัตถุประสงค์หรือประโยชน์ที่มุ่งหมายของวินัยที่พระพุทธรเจ้าทรงแสดงก่อนบัญญัติ
สิกขาบทแต่ละข้อ ซึ่งมีอยู่ ๑๐ ประการ คือ

๑. **สงฆสุภูตตาย** คือ เพื่อความยอมรับว่าดีแห่งสงฆ์
๒. **สงฆพาสุตตาย** คือ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์
๓. **ทุมมจฺจนํ ปุคฺคณํ นิคฺคหาย** คือ เพื่อข่มบุคคลไม่รู้จักอาย
๔. **เปสณํ ภิกฺขุณํ ฆาสุวิหาราย** คือ เพื่อความอยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
๕. **ทฺธิจฺจรมฺมิกานํ อาสวานํ สํวราย** คือ เพื่อป้องกันอาสวะที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบัน
๖. **สมปรายิกานํ อาสวานํ ปฏฺนิฆาตตาย** คือ เพื่อป้องกันอาสวะอันจะเกิดขึ้นในอนาคต
๗. **อปฺปสนฺนํ ปสาทาย** คือ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. **ปสฺนํ ภิกฺขุโยภาวาย** คือ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว
๙. **สทฺถมฺมจฺจิตฺตยา** คือ เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม

๑๐. **วินยานุคตหาย** คือ เพื่อดำเนินตามพระวินัย^{๑๖}

ซึ่งในวัตถุประสงค์ ๑๐ ประการนั้นแบ่งเป็นหมวดในแง่ของประโยชน์ด้านต่างๆ และคำอธิบายเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

๑. **เพื่อประโยชน์แก่คณะสงฆ์ส่วนรวม ๒ ประการ** ได้แก่

ข้อว่า “**เพื่อความเห็นชอบของสงฆ์**” หมายความว่า พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัย โดยการยอมรับของพระสงฆ์ ไม่ใช่บัญญัติเอาตามความชอบใจของพระองค์ท่านนั้น

ข้อว่า “**เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์**” หมายความว่า เพื่อความอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของพระสงฆ์

๒. **เพื่อประโยชน์แก่บุคคล (ภิกษุ) ในท่ามกลางสงฆ์ ๒ ประการ** ได้แก่

ข้อว่า “**เพื่อข่มบุคคลไม่รู้จักอาย**” หมายความว่า ทรงบัญญัติวินัยไว้สำหรับจัดการภิกษุทุศีล เพราะเมื่อไม่มีสิกขาบทวินัยบัญญัติไว้ เมื่อพบเห็นภิกษุบางรูปกำลังละเมิดพระวินัยอย่างใดอย่างหนึ่ง สงฆ์จะได้ยกพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้แล้วนั้นขึ้นจัดการกับภิกษุรูปนั้นได้โดยชอบธรรม หากไม่มีวินัยบัญญัติไว้ ภิกษุทุศีลจะข้อนได้ว่า ผมทำผิดอะไร พวกท่านมาว่าผมทำไม เมื่อมีวินัยเสียแล้ว พวกทุศีลก็ไม่อาจจะต่อปากต่อคำได้

ข้อว่า “**เพื่อความอยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก**” อธิบายว่า เมื่อภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก เมื่อไม่รู้สิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ สิ่งมีโทษและไม่มีโทษ แม้พยายามเพื่อบำเพ็ญไตรสิกขา ก็ทำได้ยาก แต่เมื่อรู้สิ่งที่ควรและไม่ควร สิ่งมีโทษและไม่มีโทษแล้ว เมื่อมีความพยายามข่อมอบำเพ็ญไตรสิกขาให้บริบูรณ์ได้ อีกอย่างหนึ่ง เมื่อเมื่อข่มภิกษุทุศีลลงได้ สงฆ์ข่อมอยู่กันอย่างผาสุก

๓. **เพื่อประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์ ๒ ประการ** ได้แก่

ข้อว่า “**เพื่อป้องกันอาสวะที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบัน**” หมายความว่า ความเสื่อมเสียทั้งหลายมีความเลี้ยวชื่อและความเดือดร้อนเป็นต้นอันบุคคลผู้ไม่ตั้งอยู่ในสังวรจะพึงได้ในภพนี้ ชื่อว่าอาสวะในปัจจุบัน พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทวินัยไว้เพื่อป้องกันอาสวะในปัจจุบันเหล่านั้น

^{๑๖} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๓๕/๒๖, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๕/๒๘-๒๙.

ชื่อว่า “เพื่อป้องกันอาสวะอันจะเกิดขึ้นในอนาคต ” หมายความว่า ทุกข์อันภิกษุผู้ไม่ตั้งอยู่ในสังวรจะพึงได้รับในสัมปรายภพมีความทุกข์ในนรกเป็นต้น ท่านเรียกว่าอาสวะในอนาคต พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทวินัยไว้เพื่อป้องกันอาสวะเหล่านั้น

๔. เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป ๒ ประการ ได้แก่

ชื่อว่า “เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ” หมายความว่า บุคคลที่ยังไม่เลื่อมใสทราบสิกขาบทหรือเห็นการปฏิบัติของภิกษุสงฆ์แล้วย่อมเกิดความเลื่อมใส

ชื่อว่า “เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ” หมายความว่า บุคคลผู้เลื่อมใสแล้วเห็นพระสงฆ์ปฏิบัติได้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยก็ยิ่งเลื่อมใสมากขึ้นไปอีก

๕. เพื่อประโยชน์แก่พระศาสนา ๒ ประการ ได้แก่

ชื่อว่า “เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม ” หมายความว่า พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทวินัยไว้ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๓ ประการ คือ (๑) ปริยัติสัทธรรมคือการศึกษาศึกษา (๒) ปฏิบัติสัทธรรมคือการปฏิบัติ (๓) ปฏิเวธสัทธรรมคือการรู้แจ้งธรรมะที่ตนได้ศึกษาและปฏิบัติ

ชื่อว่า “เพื่อถือตามพระวินัย ” หมายความว่า เมื่อบัญญัติพระวินัยแล้วย่อมเป็นการอนุเคราะห์แก่วินัย ๔ ประการ คือ (๑) สังวรวินัย วินัยคือความสังวรระวัง (๒) ปหานวินัย วินัยคือการละโทษเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย (๓) สมถวินัย วินัยคือความสงบแห่งสรรพกิเลส (๔) บัญญัติวินัย วินัยคือพระพุทธบัญญัติ^{๑๘}

นอกจากนี้ ยังมี พุทธประสงค์และประโยชน์ในการบัญญัติสิกขาบทไว้ โดยมีนัยเดียวกับที่ได้แสดงไว้ข้างต้นนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงมีพระพุทธประสงค์ในการบัญญัติสิกขาบทต่างๆ เพื่อให้มีผลมุ่งหมายต่างๆ ต่อภิกษุสงฆ์ ๘ ประการด้วยกัน ดังนี้

๑. เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนเหี้ยม โหด เช่น ห้ามฆ่ามนุษย์
๒. เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนหลงโลกเลี้ยวชีวิตหรือเอนสนา เช่น ห้ามอวดอุตริมนุสสรธรรมทั้งที่ไม่มีในตนและมีในตน เพื่อเรียกศรัทธาปสาทะและน้อมลากสักการะมาสู่ตน
๓. เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนดุร้าย เช่น ห้ามด่ากัน ห้ามทะเลาะวิวาทกัน
๔. เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนที่ประพฤติเลวทราม เช่น ห้ามพุดปด

^{๑๘} วิมหา.อ. (บาลี) ๑/๓๕/๒๓๔-๒๓๖.

๕. เพื่อป้องกันไม่ให้มีความประพฤดิเสียหาย เช่น ห้ามแอบฟังความกัน

๖. เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนเล่นชุกชุน เช่น ห้ามไม่ให้เล่นจ๊ะเอ๋กัน ห้ามว่ายน้ำเล่นห้ามเล่นดอกไม้กัน

๗. ทรงบัญญัติตามความนิยมของประชาชนในสมัยพุทธกาล เช่น ห้ามมิให้ขุดดินพรากของเจียว คือการตัดต้นไม้ เป็นต้น

๘. ทรงบัญญัติโดยเป็นธรรมเนียมของภิกษุ เช่น ห้ามฉันอาหารในเวลาวิกาล^{๓๕}

๒.๔ ประโยชน์ของพระพุทธบัญญัติ

๒.๔.๑ ประโยชน์โดยส่วนตน

ประโยชน์ส่วนตนสำหรับพระภิกษุผู้รักษาศีล คือ ปฏิบัติตามพระพุทธบัญญัติคือพระวินัย ๒๒๗ ข้อ นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงไว้ในอังกงเขยสูตร ๑๕ ประการดังมีใจความโดยสรุปดังต่อไปนี้ คือ (๑) ภิกษุผู้ทรงศีลย่อมเป็นรัก เป็นที่ชอบใจ เป็นผู้ควรแก่การยกย่องของเพื่อนสหธรรมิกทั้งหลาย (๒) ภิกษุผู้ทรงศีลย่อมเจริญด้วยปัจจัย ๔ (๓) ภิกษุผู้ทรงศีลย่อมข่มความยินดียินดีร้ายได้ (๔) ภิกษุผู้ทรงศีลย่อมไม่รู้สึกลัวตกกลัวต่อภัยทั้งหลาย (๕) ภิกษุผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุรูปฌานได้ (๖) ภิกษุผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุวิโมกข์ได้ (๗) ภิกษุผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุความเป็นพระโสดาบันได้ (๘) ภิกษุผู้รักษาศีลย่อมอาจที่จะบรรลุความเป็นพระสกทาคามีได้ (๙) ภิกษุผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุความเป็นพระอนาคามีได้ (๑๐) ภิกษุผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุความเป็นผู้ฤทธิ์ได้ (๑๑) ภิกษุผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุทิพโสต (หูทิพย์) ได้ (๑๒) ภิกษุผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุเจโตปริยญาณความหยั่งรู้จิตผู้อื่นได้ (๑๓) ภิกษุผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุปูพเพนิวาสนุสติญาณได้ (๑๔) ภิกษุผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุจุดอุปาทาน (รู้การเกิดและจุดของสรรพสัตว์) ได้ (๑๕) ภิกษุผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุความเป็นพระอรหันต์ได้^{๓๖}

^{๓๕} รังสรรค์ สว่างศรี, “ความเอื้อเฟื้อในพระวินัยของพระสงฆ์ไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดหนองคาย”, วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

^{๓๖} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๖๕-๖๕/๔๓-๔๓, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๖๕-๖๕/๕๖-๖๑.

๒.๔.๒ ประโยชน์โดยส่วนรวม

ส่วนประโยชน์สำหรับสังคมในที่นี้หมายถึงประโยชน์ที่เกิดจากการรักษา พระวินัยของพระภิกษุทั้งหลายซึ่งส่งผลไปถึงบุคคลอื่น ซึ่งมีใจความโดยสรุปดังต่อไปนี้ คือ

๑. ภิกษุผู้ทรงศีลรับไทยธรรมของบุคคลใด บุคคลนั้นย่อมจะได้ผลานิสงส์มาก

๒. ญาติมิตรของภิกษุผู้ทรงศีลเมื่อระลึกถึงการรักษาศีลได้อย่างบริสุทธิ์ของท่าน ย่อมจะได้รับอานิสงส์มาก

๓. ภิกษุผู้ทรงศีลเข้าไปหาบุคคลใดๆ หากบุคคลนั้นๆ ทำจิตให้เลื่อมใส พวกเขาเหล่านั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติทานนำไปสู่สวรรค์

๔. ภิกษุผู้ทรงศีลเข้าไปหาบุคคลใดๆ หากบุคคลนั้นๆ กราบไหว้ด้วยจิตที่เลื่อมใส พวกเขาเหล่านั้นชื่อว่า ปฏิบัติปฏิบัติทานเป็นเหตุเกิดในตระกูลที่สูง

๕. ภิกษุผู้ทรงศีลเข้าไปหาบุคคลใดๆ หากบุคคลนั้นๆ กำจัดความตระหนี่ได้ พวกเขาเหล่านั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติทานยังสัตว์ให้บรรลุความเป็นผู้มียศศักดิ์

๖. ภิกษุผู้ทรงศีลเข้าไปหาบุคคลใดๆ หากบุคคลนั้นๆ ถวายไทยธรรมตามกำลังของตนๆ ด้วยศรัทธา พวกเขาเหล่านั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติทานยังสัตว์ให้บรรลุความเป็นผู้มีโภคะมาก

๗. ภิกษุผู้ทรงศีลเข้าไปหาบุคคลใดๆ หากบุคคลนั้นๆ ฟังธรรมด้วยศรัทธา พวกเขาเหล่านั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติทานยังสัตว์ให้บรรลุถึงความเป็นผู้มีปัญญาดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในปัญจกนิบาตอังคตกรณิกายว่า

“ภิกษุทั้งหลาย บรรพชิตผู้มีศีลทั้งหลาย เข้าไปยังตระกูลใด พวกมนุษย์ในตระกูลนั้นย่อมประสบบุญเป็นอันมากโดยฐานะ ๕ ประการ ฐานะ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปยังตระกูล พวกมนุษย์เห็นแล้วมีจิตเลื่อมใส

สมัยนั้น ตระกูลนั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติทานที่ยังสัตว์ให้เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์

สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปยังตระกูล พวกมนุษย์ ยลักรับอภิวัตถ ถวาย

อาสนะ สมัยนั้น ตระกูลนั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติทานที่ยังสัตว์ให้เป็นไปเพื่อเกิดในตระกูลสูง

สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปยังตระกูล พวกมนุษย์กำจัดมลทินคือความ

ตระหนี่ได้ สมัยนั้น ตระกูลนั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติทานที่ยังสัตว์ให้เป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีศักดิ์ใหญ่

สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปยังตระกูล พวกมนุษย์จัดของถวายตาม
ความสามารถตามกำลัง สมัยนั้น ตระกูลนั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติที่ยังสัทธิให้เป็นไปเพื่อความเป็นผู้
มีโภคทรัพย์มาก

สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปยังตระกูล พวกมนุษย์ได้ถามสอบถามพึงธรรม
สมัยนั้น ตระกูลนั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติที่ยังสัทธิให้เป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย บรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปยังตระกูลใด พวกมนุษย์ในตระกูลนั้น ย่อม
ประสพบุญเป็นอันมากโดยฐานะ ๕ ประการนี้แล”^{๘๑}

ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการปฏิบัติตามพระพุทธบัญญัติ ในด้านอัตตประโยชน์ ก็เพื่อ
พัฒนากายและวาจาให้สุภาพเรียบร้อย ได้แก่ด้านบุคลิกภาพก็คือ ช่วยให้กายที่มองดูแล้วสว่างงาม
พระภิกษุสามเณรมีการฝึกหัดพัฒนาจึงจะมีคุณค่าทางด้านบุคลิกภาพ ทำให้กายสงบ มีความสำรวม
มองดูแล้วสว่างงามในท่วงท่าที่เดิน ทุกย่างก้าว และทุกอิริยาบถ จึงจะได้ชื่อว่าการปฏิบัติตามพระ
วินัย ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางด้านกาย และส่งผลให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็นได้”^{๘๒}

การพัฒนาตนเองสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงฟื้นฟู และปรับปรุง
ตนเอง และนำไปสู่การทำประโยชน์แก่สังคมรอบข้างให้ดีขึ้น แต่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวใน
กระบวนการพัฒนาขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นส่วนสำคัญ ขณะเดียวกันศักยภาพในการพัฒนาของ
พระภิกษุสงฆ์จะมีไม่น้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับคุณภาพของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งจะต้องมี
ความรู้ในหลักพระวินัยทางพระศาสนาเป็นอย่างดี รวมทั้งมีความรู้กับความเป็นไปและปัญหาต่าง ๆ
ของสังคมโลกด้วย มิฉะนั้นพระภิกษุสงฆ์อาจจะไม่สามารถช่วยพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ ได้ และใน
ที่สุดอาจจะเป็นส่วนหนึ่งแห่งปัญหาสังคม และกลายเป็นผู้นำความเลื่อมมาสู่สถาบันศาสนาได้
เพราะฉะนั้นในส่วนหนึ่งสังคมก็ควรจะช่วยกระตุ้นให้ พระภิกษุสงฆ์ได้รับการพัฒนาให้มีสภาพ
สูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระมหาเถระผู้ปกครองควรจะช่วยสนับสนุนให้มีการพัฒนาบุคลากรของ
พระศาสนาให้มีคุณภาพมีความรู้ความสามารถเพิ่มมากกว่าที่เป็นอยู่ รวมทั้งช่วยปรับปรุง โครงสร้าง
การบริหารด้านต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ เช่น การให้การศึกษากับการรักษารักษาและ

^{๘๑} อ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๕๕/๒๒๕, อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๕/๓๓๕.

^{๘๒} พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี), “ศึกษาเรื่องการบิณฑบาต ในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗๗.

ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างถูกต้อง เชื่อว่าเมื่อพระภิกษุสงฆ์ประพฤติดีมีคุณภาพ มีการบริหารภายใน คณะสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว สถาบันสงฆ์จะมีความเข้มแข็ง และเป็นที่พักของประชาชนคนไทยได้อย่างแท้จริง^{๕๓} ดังนั้น การที่พระภิกษุสงฆ์รักษากายให้สงบ ให้สำรวม ให้ดูสง่างาม จะทำให้มีความเชื่อมั่นในคุณธรรมบทที่ตนเองปฏิบัติอยู่ มีความอึดเอบอยู่ในธรรม เป็นตัวอย่างให้เห็นถึง อานิสงส์ของการประพฤติปฏิบัติชอบ^{๕๔} ข้อปฏิบัติในพระพุทธบัญญัติถือเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานในการฝึกฝนตนให้เป็นผู้มีศีลอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาเพื่อให้เกิดสมาธิ ปัญญาซึ่งตามคตินิพพาน เรื่องการศึกษามักจะต้องควบคู่กับการมีจริยะ คือการดำเนินชีวิตที่ดีงาม จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ มีการฝึกฝน เรียนรู้ และพัฒนาไป ดังพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ตรัสว่า “พรหมจริยะ คือ ความประพฤติอันประเสริฐ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งมาเป็นสิกขา คือ การเรียนรู้ฝึกฝน พัฒนา” ดังนั้น การฝึกตนเบื้องต้น คือการรักษาศีลคือพระวินัย เป็นการฝึกพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้อยู่ในอาการสำรวมทางกาย วาจา ให้อยู่ในอาการสงบก็จะเกิดสมาธิ ปัญญาในการคิดพิจารณาไตร่ตรอง การกระทำต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามหลักของพระพุทธบัญญัติ

เหตุนี้ พระพุทธบัญญัติคือพระ วินัย จึงเป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญ อย่างยิ่งเพราะ เป็นประโยชน์ทั้งแก่ผู้รักษาและสังคม โดยเฉพาะพระ ภิกษุสงฆ์ผู้รักษาและปฏิบัติทำให้ บริสุทธิไม่ต่างพร้อยแล้ว นอกจากจะได้ประโยชน์เฉพาะตนแล้วยังนับได้ว่าเป็นผู้ทำประโยชน์แก่ชาวโลกด้วย

^{๕๓} พระมหาจรรุญ เมลิกุล, “พระพุทธศาสนากับสังคมไทย : ศึกษากรณีของพระวินัยการในเขต คูสิต”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต , (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก , ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

^{๕๔} พระปลัดบังเอิญ พลวโร (พลพิพัฒน์), “การศึกษาคุณค่าของการบวชที่มีต่อสังคมไทย ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๕๖.

บทที่ ๓

การล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุพัคคีย์

ภิกษุพัคคีย์ เป็นกลุ่มภิกษุผู้ที่บทบาทเกี่ยวกับการบัญญัติสิกขาบทในพระพุทธศาสนามากที่สุด ในวินัยปิฎกเล่มนี้ การล่วงละเมิดพระพุทธรูปอันเป็นการกระทำไม่เหมาะสมกับสมณเพศที่ภิกษุพัคคีย์ได้ก่อขึ้น ซึ่งเป็นต้นบัญญัติและอนุบัญญัติ รวมถึงพฤติกรรมการข่มขู่สิกขาบทที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้แล้วทั้งหมด เรียกว่า “การล่วงละเมิดพระพุทธรูปบัญญัติ” เบื้องต้นนี้ ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงความหมายและความสำคัญ พร้อมทั้งวัตถุประสงค์และประโยชน์ของพระพุทธรูปบัญญัติเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงจะกล่าวถึงการล่วงละเมิดพระพุทธรูปบัญญัติของภิกษุพัคคีย์ไปตามลำดับ ซึ่งจะได้แยกเป็นหัวข้อศึกษาคงต่อไปนี้

๓.๑ ชีวิตประวัติของภิกษุพัคคีย์

๓.๑.๑ ชาติภูมิของภิกษุพัคคีย์ในสมัยพุทธกาล

ในอรรถกถาพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์เล่ม ๑ ภาค ๓ พระพุทธโฆษาจารย์กล่าวไว้ว่า ภิกษุพัคคีย์ ก่อนบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนานั้น เดิมที เป็นชน ๖ คน คือ ปันฑุกะ โลหิตกะ เมตติยะ ภูมมชกะ อัสสชิ และปุนัพสุกะ เป็นสหายเพื่อนสนิทรักใคร่ชอบพอกันมาตั้งแต่ก่อนบวช ทั้งหมดอาศัยอยู่ในกรุงสาวัตถี ประกอบอาชีพทำการกสิกรรมเป็นต้นเลี้ยงชีวิตเรื่อยมา อยู่ต่อมาวันหนึ่งได้ปรึกษากันว่า การกสิกรรมเป็นต้นเป็นการงานที่หนักและลำบากกาย มีแต่ความเหนื่อยยาก เอาเถิด สหายทั้งหลาย พวกเราจะพากันออกบวช และพวกเราเมื่อจะบวช ก็ควรที่จะบวชในฐานะผู้ช่วยสลัดออกเสียในเมื่อมีกิจการเกิดขึ้น ดังนี้แล้ว ทั้ง ๖ สหาย จึงพากันสละการงานหน้าที่ของตน ได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาโดยมีพระอัครสาวก คือพระมหาโมคคัลลานเถระ และพระสารีบุตรเถระเป็นพระอุปัชฌาย์อาจารย์คอยดูแลสั่งสอนอบรมและได้อาศัยอยู่ในสำนักของพระอัครสาวกทั้งสองเพื่อศึกษาเล่าเรียน

ชาติภูมิของพวกท่านนั้น ในคัมภีร์ของเถรวาทมีปรากฏอยู่เพียงเท่านี้ เว้นจากตอน
ออกบวชซึ่งจะได้กล่าวต่อไปแล้ว นอกนั้นมีได้กล่าวถึงไว้

๓.๑.๒ อุปนิสัยและชีวิตในเพศฤหัสถ์

ภิกษุณัฬพัคคีย์ทั้ง ๖ รูป เมื่อครั้งเป็นคฤหัสถ์เป็นสหายนัน มีอุปนิสัยที่ไม่ดีนัก คือ
ชอบเที่ยวแสวงหาความสุขสนุกสนานสำราญชุกช่นไปตามประสาวัยรุ่นวัยคะนอง ไม่มีความ
อดทนต่อการทำงาน คื่องานหนักไม่เอางานเบาไม่สู้ เป็นคนเกียจคร้านการทำงานไม่ทำ ไม่ทำอะไรให้
เป็นขึ้นเป็นอันใช้ชีวิตเรื่อยเปื่อยไปวันๆ

อีกอย่างหนึ่ง พวกท่านเกิดมาในตระกูลของชาวนา ทำกสิกรรม คือทำไร่ไถนาเป็น
อาชีพเลี้ยงชีวิต ต้องทำงานหนักทุกวัน ใช้ชีวิตค่อนข้างฝืดเคืองมีแค่พอกินพอใช้เท่านั้น

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พวกท่านทั้ง ๖ คน คงจะเป็นชายหนุ่มวัยฉกรรจ์ ครองตนเป็นโสด
ยังไม่ได้แต่งงานครองเรือน ทั้งญาติสายโลหิต พ่อแม่ หรือลูกหลานก็ไม่ปรากฏในที่ไหน และใน
คัมภีร์ต่างๆ ก็ไม่ได้กล่าวถึงด้วย ซึ่งพวกท่านอาจจะมีพ่อแม่หรือญาติอยู่ ผู้วิจัยเองก็ยังไม่สามารถจะ
สรุปได้ว่ามีหรือไม่มี แต่พอจะสันนิษฐานได้ว่า น่าจะมี เพราะพวกท่านบวชโดยมีพระอัครสาวก
เป็นอุปัชฌาย์ ซึ่งขณะนั้นพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุบวชกุลบุตรด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา
แล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกท่านน่าจะขออนุญาตพ่อแม่หรือญาติก่อนจึงจะบวชได้

๓.๑.๓ แรงจูงใจในการอุปสมบท

จากการศึกษาพบว่า ภิกษุณัฬพัคคีย์ ก่อนบวชนั้นเคยทำงานเป็นชาวนาทำกสิกรรมคือ
ทำไร่ทำนาเลี้ยงชีพ แล้วต่อมาเกิดเบื่อหน่ายในการอยู่ครองเรือนเพราะเป็นอยู่ลำบากและเป็นคน
ค่อนข้างจะเกียจคร้านทำงานหนัก จึงปรึกษาดกกลงกันว่าการบวชนั้นดีที่สุด พวกท่านไม่ค่อยมี
ศรัทธาในพระพุทธศาสนามากนัก จึงตัดสินใจพากันมาบวชในสำนักของพระอัครสาวกทั้ง ๒

แรงจูงใจที่เป็นเหตุให้ภิกษุณัฬพัคคีย์เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนานั้นมี ๓ ประการ
คือ (๑) สัทธา หมายถึง มีศรัทธาในพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่บ้าง แต่น้อย
คือบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา ในลักษณะที่ไม่เข้าใจถึงหลักธรรมวินัยในพุทธศาสนาอย่าง
แท้จริง (๒) โภสัชชะ คือ ความเกียจคร้านทำงาน หมายถึง อาศัยความเกียจคร้านเป็นมูล แล้วเข้า
มาบวชเพราะรู้สึกเบื่อหน่ายต่อทางโลก เบื่อหน่ายต่อการที่ต่อสู้กับชีวิตที่ผันแปรไม่แน่นอน เลย

บวชเสียให้พ้นจากสิ่งเหล่านั้น คือบวชเพื่อหาเลี้ยงชีวิตให้สะดวกสบายขึ้นกว่าเดิม และเพื่อหาของเล่นพอสนุกสนานเพลิดเพลินไปวันๆ (๓) โลกธรรม คือ ความโลภอยากจะได้ความสุขสบาย หมายถึง บวชเพราะหวังได้มาซึ่งประโยชน์ คือบวชเพราะเหตุที่ตนไม่สามารถจะยังชีพอยู่ได้จึงหันมาอาศัยผ้าเหลืองเป็นที่พึ่งในการยังชีพเพื่อให้ชีวิตสะดวกสบายขึ้น

จะเห็นได้ว่า ภิกษุณีพหคัลย เมื่อยังเป็นฆราวาสเป็นบุคคลที่มีความเกียจคร้าน งานหนักไม่เอาเบาไม่สู้ อาศัยศรัทธาเป็นเบื้องต้น โภคัสยะ คือความเกียจคร้านเป็นแรงผลักดัน และโลกธรรมเป็นเหตุจูงใจในการเข้ามาบวช คือ อยากจะสบายไปวันๆ ไม่ต้องทำงานก็มีกินมีใช้ ดังนั้นจึงได้พากันเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา

๓.๑.๔ อุปนิสัยและชีวิตในเพศบรรพชิต

ในพระวินัยปิฎก พระธรรมสังคากาจารย์กล่าวไว้ว่า ภิกษุณีพหคัลย ได้แก่ พระปัญฑุกะและพระโลहितกะ เมื่อบวชแล้วอาศัยอยู่ในกรุงสาวัตถี^๑ พระเมตติยะและพระกุมมชกะ เมื่อบวชแล้วอาศัยอยู่ในกรุงราชคฤห์^๒ พระอัสสชิและพระปุนัพพสุกะ เมื่อบวชแล้วได้เป็นคณาจารย์อยู่ประจำในกัณฐาคีรีชนบท แคว้นกาลิ^๓

ในอรรถกถาพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์เล่ม ๑ ภาค ๓ พระพุทธโฆษาจารย์กล่าวไว้ว่า ชน ๖ คน ชาวเมืองสาวัตถีที่เป็นสหายนัน เมื่อบวชเข้ามาแล้ว ได้มีสมัญญานามปรากฏในพระพุทธศาสนาว่า “ภิกษุณีพหคัลย” ได้แก่ กลุ่มภิกษุผู้มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมมี ๖ รูป คือ พระปัญฑุกะ ๑ พระโลहितกะ ๑ พระเมตติยะ ๑ พระกุมมชกะ ๑ พระอัสสชิ ๑ พระปุนัพพสุกะ ๑^๔

ต่อมา เมื่อพวกเขามีพรรษาครบ ๕ พรรษา ท่องมาติกา^๕ ได้คล่องแคล่วชำนาญดีแล้ว เป็นนิสัยมุตตะกะ พ้นจากการดูแลของพระอุปัชฌาย์อาจารย์แล้ว ได้มานั่งประชุมปรึกษาหารือกันว่า

“ธรรมดา หมู่บ้าน นิคม ชนบทต่างๆ บางคราวก็มีภิกษาหารอุดมสมบูรณ์ บางคราวก็ฝืดเคืองขัดสน พวกเราอยู่ร่วมกันในที่แห่งเดียวเลย เพราะเมื่อถึงคราวขัดสนก็จะพากันอดอยาก อับจนลำบากกันไปทั้งหมด ฉะนั้น จึงควรที่จะแยกกันอยู่ในที่ ๓ แห่ง”

^๑ คุรายละเอียดยใน วิ.มหา. (บาลี) ๑/๔๓๑/๓๒๑, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๓๑/๔๕๕.

^๒ คุรายละเอียดยใน วิ.มหา. (บาลี) ๑/๓๕๑/๒๕๕, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๕๑/๔๓๐.

^๓ คุรายละเอียดยใน วิ.มหา. (บาลี) ๖/๑/๑, วิ.มหา. (ไทย) ๖/๑/๑.

^๔ วิ.จู. (ไทย) ๓/๒๔๓/๑, ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๑๓๕/๑๓๘.

^๕ มาติกา หมายถึง มาติกา ๒ คือ ภิกขุวิภังค์ และภิกขุณีวิภังค์ (อง.ตัก.อ. (บาลี) ๒/๒๐/๕๘).

ลำดับนั้น พวกเธอจึงกล่าวกะภิกษุชื่อ ปันฑุกะและโลหิตกะว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่า กรุงสาวัตถี มีตระกูลห้าล้านเจ็ดแสนตระกูลอยู่ครอบครอง เป็นปากทางแห่งความเจริญของแคว้นกาสิและโกศลทั้งสอง กว้างประมาณ ๓๐๐ โยชน์ ประดับด้วยหมู่บ้าน ๘ หมื่นตำบล พวกท่านจงให้สร้างสำนักในสถานที่ใกล้ๆ กรุงสาวัตถีนั้น แล้วปลูกมะม่วง ขนุน และมะพร้าวเป็นต้น สงเคราะห์ตระกูลด้วยดอกและผลไม้เหล่านั้น ให้พวกเด็กหนุ่มของตระกูลบวชแล้วขยายบริษัทให้เจริญเถิด”

ได้กล่าวกะพวกภิกษุชื่อว่า เมตติยะและภุมมกะว่า “ท่านผู้มีอายุ ชื่อว่า กรุงราชคฤห์มีพวกมนุษย์ ๑๘๐ ล้านคนอยู่ครอบครอง เป็นปากทางแห่งความเจริญของแคว้นอังคะและมคธทั้งสอง กว้าง ๓ โยชน์ ประดับด้วยหมู่บ้าน ๘ หมื่นตำบล พวกท่านจงให้สร้างสำนักในที่ใกล้ๆ กรุงราชคฤห์นั้นแล้ว ปลูกมะม่วง ขนุน และมะพร้าวเป็นต้น สงเคราะห์ตระกูลด้วยดอกและผลไม้เหล่านั้น ให้พวกเด็กหนุ่มของตระกูลบวชแล้วขยายบริษัทให้เจริญเถิด”

และได้กล่าวกะพวกภิกษุชื่อว่า อัสสชิและปุนัพพุสะว่า “ท่านผู้มีอายุ ขึ้นชื่อว่า กิฏฐคีรีชนบท อันฝน ๒ ฤดูอานวยแล้ว ย่อมได้ข้าวกล้า ๓ คราว พวกท่านจงให้สร้างสำนักในที่ใกล้ๆ กิฏฐคีรีชนบทนั้น ปลูกมะม่วง ขนุนและมะพร้าวเป็นต้น ไว้สงเคราะห์ตระกูลด้วยดอกและผลไม้เหล่านั้น ให้พวกเด็กหนุ่มของตระกูลบวชแล้วขยายบริษัทให้เจริญเถิด”

หลังจากนั้นภิกษุฉัพพัคคีย์เหล่านั้นก็ได้กระทำการอย่างนั้น เมื่อพวกท่านเหล่านั้น ได้แยกย้ายกันไปอยู่ตามสถานที่ที่พวกตนตกลงกันไว้แล้ว ไม่นานนักก็ได้มีภิกษุเป็นบริวารเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ซึ่งแต่ละฝ่ายมีภิกษุเป็นบริวารฝ่ายละ ๕๐๐ รูป รวมเป็นจำนวนภิกษุ ๑,๕๐๐ รูปกว่า

ประวัติทางการศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพบว่า พวกท่านเป็นผู้ที่มีความฉลาดเฉลียว แลลมอยู่ไม่น้อยทีเดียว เพราะสามารถเรียนมาติกาจบภายใน ๕ ปี ซึ่งคำว่า “มาติกา” ในที่นี้หมายถึง ภิกขุวิภังค์ คือ พระวินัยหรือศีลของภิกษุ ๒๒๗ ข้อ และภิกขุณีวิภังค์ คือ พระวินัยหรือศีลของภิกษุณี ๓๑๑ ข้อ^๖ แยกรายละเอียดได้ดังนี้

๑. ภิกขุวิภังค์ คือ พระวินัยหรือศีลของภิกษุ ๒๒๗ ข้อ แบ่งออกเป็นตอนๆ เรียกว่า กัณฑ์ ได้ ๘ กัณฑ์ คือ

(๑) **ปาราชิกกัณฑ์** ตอนว่าด้วยอาบัติปาราชิก ๔ สิกขาบท

^๖ มาติกา ได้แก่ ภิกขุปาฏิโมกข์ และภิกขุณีปาฏิโมกข์ (กฐ.ชา.อ. (บาลี) ๑-๑๐๓).

- (๒) เทรสภักดิ์ ตอนที่ด้วยอาบัติสังฆาทิเสส ๑๑ สิกขาบท
- (๓) อนิยตภักดิ์ ตอนที่ด้วยอนิยต ๒ สิกขาบท
- (๔) นิสัคคิยภักดิ์ ตอนที่ด้วยอาบัตินิสัคคิยปาจิตตีย์ ๓๐ สิกขาบท
- (๕) ปาจิตตียภักดิ์ ตอนที่ด้วยอาบัติปาจิตตีย์ ๕๒ สิกขาบท
- (๖) ปาฏิเทสนียภักดิ์ ตอนที่ด้วยอาบัติปาฏิเทสนียะ ๔ สิกขาบท
- (๗) เสขิยภักดิ์ ตอนที่ด้วยเสขียวัตร ๗๕ สิกขาบท
- (๘) อธิกรณสมถภักดิ์ ตอนที่ด้วยอธิกรณสมถะ ๗ สิกขาบท

๒. ภิกษุณีวิภังค์ คือ พระวินัยหรือศีลของภิกษุณี ๓๑๑ ข้อ แบ่งออกเป็น ๗ กัณฑ์ คือ

- (๑) คัมภีร์อาทิกรรม ตอนที่ด้วยอาบัติปราชิก ๘ สิกขาบท
- (๒) สัตตรสภักดิ์ ตอนที่ด้วยอาบัติสังฆาทิเสส ๑๗ สิกขาบท
- (๓) นิสัคคิยภักดิ์ ตอนที่ด้วยนิสัคคิยปาจิตตีย์ ๓๐ สิกขาบท
- (๔) ปาจิตตียภักดิ์ ตอนที่ด้วยอาบัติปาจิตตีย์ ๑๖๖ สิกขาบท
- (๕) ปาฏิเทสนียภักดิ์ ตอนที่ด้วยอาบัติปาฏิเทสนียะ ๘ สิกขาบท
- (๖) เสขิยภักดิ์ ตอนที่ด้วยเสขียวัตร ๗๕ สิกขาบท
- (๗) อธิกรณสมถภักดิ์ ตอนที่ด้วยอธิกรณสมถะ ๗ สิกขาบท

ฉะนั้น พวกท่านจึงเป็นผู้ฉลาดในพระพุทธรบัญญัติคือพระวินัย สามารถท่องจำได้จนขึ้นใจ เพราะในอรรถกถาพระวินัยปิฎก พระพุทธโฆษาจารย์ได้กล่าวว่า “ภิกษุฉัพพัคคีย์ มีพรรษาครบ ๕ ท่องมาติกาได้คล่องแล้ว”

ด้านอุปนิสัยหรือพฤติกรรม จากการศึกษาพบว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์เป็นผู้ที่มีอุปนิสัยใจคอที่หยาบซำ เจ้าเล่ห์เพทุบาย ชอบใส่ร้ายป้ายสีผู้อื่น ประจบคฤหัสถ์ด้วยสิ่งของบ้าง ด้วยการรับใช้บ้าง ชอบกลั่นแกล้งผู้อื่น ชอบสร้างความรำคาญ แต่และ พวกท่านยังเป็นคนคึกคะนองสรวลเสเฮฮา สนุกสนาน ชอบแต่งตัวให้ดูดีงดงาม ชอบเที่ยวคุมหรสพ กองทัพ หรือพระราชวังเป็นต้น แต่อีกด้านหนึ่ง ถือว่าพวกท่านเป็นผู้ที่มีวาตะเฉียบคมและอ่อนหวาน สามารถพูดให้ผู้อื่นเชื่อและทำตามได้อย่างสนิทใจ จึงมีบริวารเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

อนึ่ง การประพาศของพวกเขาในเพศบรรพชิตเป็นไปในทางที่ไม่ดี คือ เมื่อบวชแล้ว ก็ยังไม่ละทิ้งอุปนิสัยของตนเมื่อครั้งยังเป็นคฤหัสถ์ การประพาศเสียหายของภิกษุณีพหุคิยส์ส่วนใหญ่ประกอบด้วยอาการต้องด้วยไม่ละอายเป็นเหตุผลหลัก ทำให้เกิดความประพาศไม่เรียบร้อย ซึ่งเป็นนิสัยสันดานเดิมเป็นต้นเหตุ ก็เพราะมีพวกอลัชชีไม่มียางอาย ใจบาปลามก และยังเป็นพวกที่ชอบย่ำยีสักขาบตเล็ก ๆ น้อย ๆ กรณีเช่น ภิกษุอัสสชิและปุณฺพสุกะ^๓ ซึ่งเป็นชั้นหัวหน้าแห่งภิกษุณีพหุคิยส์ทั้งหลายประพาศล่วงมารยาท ที่ไม่สมควรประพาศ ซึ่งเป็นทางเกิดอาปตตาคารณที่ เกิดขึ้นแล้ว จะต้องทำคืนตามวิธีอันสำเร็จ ด้วยบุคคล ไม่เช่นนั้นสักขาบตก็ไม่สำเร็จประโยชน์ มีไว้ก็เหมือนไม่มี ทุกรูปจึงควรจะยอมทำคืน เมื่อต้องอาบัติเข้าแล้ว จึงเป็นหน้าที่ของภิกษุผู้ประพาศดี เมื่อรู้เมื่อเห็นแล้วจะพึงว่ากล่าวตักเตือน หรือ โจอทขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อให้แก้ไขปรับปรุงด้าน ความประพาศให้ดีขึ้น และการต้องอาบัติด้วยไม่ละอายหรืออลัชชีนี้ แม้จะเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล แต่ก็สร้างความเสียหายแก่พระพุทธศาสนาเป็นวงกว้าง ถ้าภิกษุละเมิดพระวินัยในระดับร้ายแรง หรือเป็น โลกวัชชะที่เหล่าประชาชนต่างพากันติเตียน สาเหตุประการนี้ เกิดจากเหตุปัจจัยหลายอย่างด้วยกัน เช่น มีจุดมุ่งหมายในการบวชมิใช่เพื่อพ้นทุกข์ แต่เพื่อแสวงหาลาภสักการะเลี้ยงชีพ เป็นต้น ภิกษุณีพหุคิยส์สร้างปัญหาให้เกิดขึ้น ในพระพุทธศาสนาอย่างมากมาย ซึ่งปัญหานั้น ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ตัวพวกเขา โดยเฉพาะเมื่อก่อนความประพาศเสียหายขึ้น ชาวบ้าน ทั้งหลายรู้เรื่องเข้าก็พากันตำหนิติเตียน ประณาม โพนทนา ย่อมเกิดความเดือดร้อนให้แก่หมู่ภิกษุ เพราะเรื่องเสียหายนั้นแม้พูดเพียงวันเดียวก็สร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวง เหมือนคำที่ปรากฏ ในหนังสือมงคลัตถทีปนี ว่า “อันความดีย่อมค่อย ๆ มา ทีละน้อย ๆ ส่วนความชั่วแม้วันเดียวก็ แพร่กระจายไปทั่ว”^๔ เมื่อภิกษุทั้งหลาย มีภิกษุผู้มักน้อย สันโดษ มีความละอาย มีความระมัดระวัง ใฝ่การศึกษาทราบเรื่องราวอันเข้า ก็ถูกภิกษุเหล่านั้นพากันตำหนิ ประณาม โพนทนาโดยอนุเคราะห์ เช่นดังปรากฏในปฐมกถินสักขาบต แห่งนิสสัคคิยปาจิตตีย์ว่า “โชนพวกภิกษุณีพหุคิยส์จึง ทรงอดิเรกจิวร^๕เล่า” เป็นต้น แม้การใช้สอยจิวรจะเป็นความประพาศเสียหายเฉพาะตนก็ตามที แต่ เพราะพวกเขาไม่รู้จักประมาณในการใช้สอยจึงถูกตำหนิติเตียนดังกล่าวมา จนเรื่องบานปลาย

^๓ ดูรายละเอียดใน วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๓/๖๓๑.

^๔ มงคล. (บาลี) ๒/๔๓๓/๓๓๘, มงคล. (ไทย) ๒/๓/๔๓๓/๒๐๒.

^๕ อดิเรกจิวร คือผ้าส่วนเกินที่เขาถวายภิกษุเพิ่มเข้ามาจากผ้าที่อธิษฐานเป็นไตรจีวร.

กลายเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงให้ประชุมสงฆ์ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามไว้ ภัณฑุญพัคคีย์
 เหล่านั้น ภัณฑุญชื้อปณทุกะและโลหิตกะพร้อมทั้งบริวารเป็นผู้มีศีลและเที่ยวไปยังชนบทเป็นที่จาริก
 ร่วมเสด็จกับพระผู้มีพระภาคเจ้า พวกภัณฑุญเหล่านี้ไม่ทำเรื่องใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีใครทำ แต่ชอบย่ำยี่
 ล้วงละเมิดเสขยสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้ว ซึ่งสถานที่เกิดเหตุ จากการศึกษาสถานที่
 ที่เกิดเหตุดังที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก พบว่าสถานที่ที่เกี่ยวข้องการล่วงละเมิดของภัณฑุญพัคคีย์ที่
 เป็นต้นบัญญัติให้ทรงบัญญัติเสขยสิกขาบท มี ๓ แห่ง^{๑๑} ดังนี้ คือ (๑) กรุงสาวัตถี^{๑๒} (๒) กรุง
 โกสัมพี^{๑๓} (๓) แคว้นภัคคะ^{๑๔} เพราะภัณฑุญพัคคีย์ประพฤติเสพยาอยู่ไม่เว้นว่าง ทำให้เสื่อมจาก
 ประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการออกบวชในพระศาสนา ทั้งยังโดนทั้งชาวบ้านและภิกษุทั้งหลาย
 ตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่ากล่าว เป็นที่เสื่อมศรัทธาแก่ผู้พบเห็น จนกลายเป็นกลุ่มภิกษุที่ถูก
 ทุกคนมองในด้านที่ไม่ดีมาจนถึงปัจจุบัน

สรุปว่า ภัณฑุญพัคคีย์ได้แก่พระภิกษุ ๖ รูป เป็นสหายนั้งตั้งแต่ก่อนบวช เที่ยว
 แสวงหาความสุขสนุกสำราญ การงานไม่ทำ ชุกชนไปตามประสาวัยรุ่นวัยคะนอง ออกบวชเพราะ
 ไม่อยากทำงาน งานหนักไม่เอางานเบาไม่สู้ เป็นคนเกียจคร้านทำการงาน แต่พวกท่านมีที่อยู่และ
 อาหารอุดมสมบูรณ์ทุกอย่าง มีคนนับถือเคารพยกย่อง และได้ท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่าง ๆ บรรดา
 ภัณฑุญพัคคีย์เหล่านั้น ภัณฑุญชื้อปณทุกะและโลหิตกะพร้อมทั้งบริวารเป็นผู้มีศีลและเที่ยวไปยัง
 ชนบทเป็นที่จาริกร่วมเสด็จกับพระผู้มีพระภาคเจ้า พวกภัณฑุญเหล่านี้ไม่ทำเรื่องใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมี
 ใครทำ แต่ชอบย่ำยี่ล่วงละเมิดเสขยสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้ว ส่วนภัณฑุญพัคคีย์^{๑๕}
 นอกนี้ทั้งหมดเป็นอสังขชื่อย่อมก่อให้เกิดเรื่องใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีใครทำด้วยและย่อมพากันย่ำยี่
 สิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ดีแล้วด้วย เพราะภิกษุพวกนี้ดำเนินชีวิตโดยทั่วไปอยู่ด้วยความ
 เกลียดชังกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งก็เกิดมาจากพฤติกรรม และก็ทำอย่างนั้นเรื่อยๆ ไปจนชิน พอชิน

^{๑๑} หม่อมเจ้าสถาพรพิริยพรต, ต้นบัญญัติ มูลเหตุที่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อำนวยการ, ๒๕๒๒), หน้า ๒๖๕.

^{๑๒} วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๐-๑๕๖/๕๔-๖๗, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๐-๑๕๖/๕๕-๑๑๕.

^{๑๓} วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๕/๖๓-๖๔, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๕/๑๑๒.

^{๑๔} วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๕/๖๔-๖๕, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๕/๑๑๓.

^{๑๕} วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๔๓/๑ (เชิงอรรถ) พวกภัณฑุญพัคคีย์ ได้แก่ พวกภิกษุผู้ชอบประพฤติดิฉิมิ ๖
 รูป คือ พระปณทุกะ พระโลหิตกะ อยู่ในกรุงสาวัตถี พระเมตติยะ พระกุ่มมชกะ อยู่ในกรุงราชคฤห์ พระอัสสชิ
 พระปุนัพพุสะ เป็นคณาจารย์อยู่ประจำในภิกษุคิริชนบท แคว้นกาสิ คูใน ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๑๗๕/๑๓๘.

แล้วก็ยึดมั่น แล้วก็เกิดความพึงพอใจในพฤติกรรมที่เคยชินนั้น พอชินแล้วก็เปลี่ยนแปลงแก้ไขยาก ยิ่งยึดมั่นแล้วก็ยิ่งถอนยากและภิกษุจำพวกนี้ก็จะมีความปกป้องตัวเองเสียด้วย ทำให้ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง ทะนงตัวว่าต้องยึดแบบนี้ ใครมาบอกให้ทำอย่างอื่น หรือปฏิบัติตามกฎข้อระเบียบที่บัญญัติไว้ก็ไม่ยอมรับฟัง พระธรรมสังคาคะทั่งหลายจึงกล่าวว่า **อลชชินโน ปาปภิกขุ**^{๑๕} ได้แก่ พวกภิกษุ ลามกไม่มีความละอาย เพราะว่าภิกษุอัสสชิและปุนัพพสุกะเหล่านั้น เป็นภิกษุฉัพพัคคีย์ชั้นหัวหน้า แห่งภิกษุฉัพพัคคีย์ทั้งหลาย ย่อมประพฤติกว้างมารยาท ที่ไม่ควรประพฤติ คือ กระทำสิ่งที่ไม่ควร กระทำแห่งความเป็นสมณสารูป ภิกษุฉัพพัคคีย์ทั้ง ๖ รูปนี้ ทำความไม่ดีไม่งามไว้ทั้งสิ้น^{๑๖} จึงได้ชื่อว่า มีความหลอกลวง ดังพระพุทธองค์ตรัสไว้มีปรากฏความว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้ ภิกษุอยู่เพื่อจะหลอกลวงชาวบ้าน กระด้าง เป็นคนประจบ ชอบวางทำ อวดดี และมีจิตไม่ตั้งมั่น ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าไม่ใช่ผู้นับถือเรา อยู่ห่างไกลจากพระธรรมวินัยนี้ และย่อมไม่ถึงความเจริญอก งามไปบุญลย์ในพระธรรมวินัยนี้”^{๑๗} ความหลอกลวง มี ๓ ประการ^{๑๘} คือ (๑) ความหลอกลวงเกี่ยวกับการใช้สอยปัจจัย (๒) ความหลอกลวงเกี่ยวกับอิริยาบถ (๓) ความหลอกลวงเกี่ยวกับการพูดเลียบ เลียง พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุของเราเหล่านั้น ไม่ใช่คนของเราตถาคต เพราะเหตุที่ภิกษุเหล่านั้น ไม่ประพฤติชอบ ไม่ประพฤติตามที่เรตถาคตสอน”^{๑๙}

ดังนั้น เมื่อภิกษุไม่ตั้งมั่นในศีล ความเคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนก็เสื่อมถอย ตัวเองเสื่อมถอยไม่พอ อาจทำให้พระพุทธศาสนาพลอยมัวหมองไปด้วย หากภิกษุรูปใดเป็นมาร ของพระพุทธศาสนาจะถูกกำจัดออกไป^{๒๐} เปรียบเหมือนเศษขยะที่เกิดขึ้นในท้องทะเลย่อมจะต้อง ผจญกับคลื่นทะเลอันรุนแรงและถูกซัดขึ้นไปกองอยู่บนชายฝั่งนั้นนั้น คงเหลือแต่เพียงน้ำทะเลที่ใส สะอาดบริสุทธิ์เท่านั้น

^{๑๕} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๓/๖๓๑.

^{๑๖} คณาจารย์เลี้ยงเซียง, วินัยมุข เล่ม ๑ ฉบับมาตรฐาน, หน้า. ๑๕๘.

^{๑๗} พุ.อิตติ. (บาลี) ๒๕/๑๐๘/๓๒๖, พุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๘/๔๘๘.

^{๑๘} พุ.ม. (บาลี) ๒๕/๘๓/๑๘๔-๑๕๑, พุ.ม. (ไทย) ๒๕/๘๓/๒๖๒.

^{๑๙} พุ.อิตติ.อ. (ไทย) ๑/๔/๖๘๔.

^{๒๐} อัง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๓-๔/๓-๕, อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓-๔/๔.

๓.๒ การล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพคีย์

การล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพคีย์นั้น ปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎกอยู่มากมายหลายสิกขาบท และในสิกขาบทเหล่านั้น พระคณะนี้เป็นทั้งต้นบัญญัติและอนุบัญญัติอยู่มากมายหลายสิกขาบท ซึ่งจะแยกออกเป็นอาบัติต่างๆ ดังต่อไปนี้

๓.๓.๑ ปาราชิกกัณฑ์ (ปาราชิก ๔)

ภิกษุณีพคีย์เป็นเหตุให้พระพุทธรูปทรงเพิ่มอนุบัญญัติในปาราชิกกัณฑ์จำนวน ๒ สิกขาบท ได้แก่ ปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ ซึ่งมีใจความดังนี้ว่า ต่อมา ภิกษุณีพคีย์ไปสู่ลานตากหญ้า ลักผ้าช่างข้อมมาแบ่งกัน เมื่อพระพุทธรูปเจ้าตรัสถาม ท่านรับเป็นสัตย์แต่อ้างว่า พระพุทธรูปห้ามเฉพาะของในบ้าน นี่เป็นของในป่าจึงไม่คิดว่าจะเป็นการผิด พระพุทธรูปทรงตำหนิด้วยประการต่างๆ แล้ว ทรงประชุมสงฆ์แล้วเพิ่มอนุบัญญัติว่า “อนึ่ง ภิกษุใดถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก จากหมู่บ้านก็ตาม จากป่าก็ตาม มีมูลค่าเท่ากับอัคราโทษที่พระราชาทิ้งหลายจับโจรได้แล้ว ประหารบ้าง จองจำบ้าง เนรเทศบ้าง บริภาษว่า เจ้าเป็นโจรเจ้าเป็นคนพาลเจ้าเป็นคนหลง เจ้าเป็นขโมย ดังนี้ เพราะถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้เช่นใด ภิกษุผู้ถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้เช่นนั้น แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้”^{๒๐}

และปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ซึ่งมีใจความดังนี้ว่า ต่อมา ภิกษุณีพคีย์ชอบใจภรรยาของอุบาสกคนหนึ่ง ต้องการจะได้เธอ จึงเข้าไปหาอุบาสกนั้นแล้วกล่าวพรรณนาคุณความดีของอุบาสกที่ทำไว้ว่า ถ้าตายไปแล้วจะต้องบังเกิดในสวรรค์แน่นอน แล้วพรรณนาคุณของความตายว่าเป็นสุขอย่างนั้นอย่างนั้น จนในที่สุดอุบาสกนั้นป่วยลง เพราะเชื่อคำของพวกเธอเหล่านั้น จึงกินของแสลงเป็นอันมากเข้าไป ในที่สุดก็ตาย ภรรยาของอุบาสกคิดว่าภิกษุณีพคีย์เหล่านั้น สามเณรนางตายเพราะการยุยงของพวกเธอเหล่านั้น แล้วดำกราดไปทั้งหมดภิกษุด้วยคำเป็นต้นว่า ไม่ละอาย ทูศีลพูดเท็จเป็นต้น แม้นคนอื่นทราบข่าวเข้าก็ติเตียน โคนนัยเดียวกัน แม้ภิกษุที่มักน้อย สันโดษ มีความละอาย มีความรังเกียจ ใครต่อการศึกษา ต่างก็เพ่งโทษติเตียนภิกษุณีพคีย์ว่า “โจน ภิกษุณีพคีย์จึงพรรณนาคุณแห่งความตายแก่อุบาสกเล่า” แล้วกราบทูลพระพุทธรูปเจ้าให้ทรงทราบ ทรงประชุมสงฆ์ ตรัสถามภิกษุณีพคีย์ พวกเธอรับเป็นสัตย์ ทรงตำหนิโดยนัยมีประการต่างๆ แล้ว จากนั้น

^{๒๐} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๕๐-๕๑/๕๕-๖๐; ๑/๑๓๒/๗๖, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๕๐-๕๑/๗๕-๘๐; ๑/๑๓๒/๑๐๐.

ทรงอนุบัญญัติเพิ่มเติมความว่า “อนึ่ง ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศีลตราอัน จะพรากกายมนุษย์นั้น กล่าวพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อให้ตายว่า ท่านผู้เจริญ จะมีชีวิต อย่างลำบากยากเข็ญนี้ไปทำไม ท่านตายเสียดีกว่า ดังนี้ เธอมีจิตใจอย่างนี้ มีคำริในใจอย่างนี้ กล่าว พรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อความตายโดยประการต่างๆ แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้”^{๒๒}

และภิกษุฉัพพัคคีย์ยังได้ประพฤตเสีหายจนต้องปาราชิกอีกครั้ง ซึ่งปรากฏอยู่ในเรื่อง เผาป่า (เรื่องที่ ๕๘) ซึ่งมีใจความว่า “สมัยนั้น ภิกษุฉัพพัคคีย์มีความประสงค์จะฆ่า จึงเผาป่า ชาวบ้านถูกไฟลอบตาย ภิกษุเหล่านั้นเกิดความกังวลใจว่า พวกเราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึง นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอต้อง อาบัติปาราชิก”^{๒๓}

๓.๓.๒ เตรสกัณฑ์ (สังฆาทิเสส ๑๓)

ภิกษุฉัพพัคคีย์ทำการประพฤตเสีหายเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ สิกขาบทในอาบัติสังฆาทิเสสซึ่งเป็นครุกาบัติ คือ อาบัติหนัก แต่สามารถแก้ไขให้ลูแก่อาบัติได้ โดยมีวิธีเรียกว่า วุฏฐานวิธี คือระเบียบปฏิบัติสำหรับออกจากครุกาบัติ หรือเรียกว่า ปรีวาสกรรม ซึ่ง ปรากฏการประพฤตเสีหายของพวกท่านมีอยู่ ๓ สิกขาบท ดังนี้

๒.๑ ภิกษุฉัพพัคคีย์เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๘ แห่งสังฆาทิเสส ดังมีใจความว่า เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเวฬุวัน ทรงอนุญาตให้สงฆ์สมมติแต่งตั้งพระทัฬหฬลบุตรเป็น เสนาสนคาหาปกะและภัตตทุทเทศกะ^{๒๔} เป็นรูปแรกในพระศาสนา หลังจากที่ได้รับการสมมติจาก สงฆ์แล้ว ท่านได้ทำหน้าที่ของท่านอย่างน่าสรรเสริญตั้งอยู่ในธรรมวินัย ต่อมา พระเมตติยะและ พระภุมมชกะ^{๒๕} เป็นพระบวชใหม่มีบุญน้อย มักได้อาหาร ที่อยู่ไม่เหมือนกับพระเถระทั้งหลาย ทั้ง

^{๒๒} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๖๘-๑๗๑/๕๗-๕๙, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๖๘-๑๗๑/๑๓๕-๑๔๐.

^{๒๓} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๕๐/๑๒๑, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๕๐/๑๗๔.

^{๒๔} เสนาสนคาหาปกะ คือพระผู้จัดที่อยู่ให้พระสงฆ์เข้าอยู่, ภัตตทุทเทศกะ คือพระผู้ทำหน้าที่แจก อาหารแก่สงฆ์ เช่น มีกิจนิมนต์ให้ไปฉันตามบ้าน ท่านจะกำหนดว่าให้พระรูปใดไป ผู้ทำหน้าที่ ๒ อย่างนี้ต้อง ได้รับการแต่งตั้งจากสงฆ์.

^{๒๕} พระเมตติยะและภุมมชกะ อยู่ในกลุ่มของภิกษุฉัพพัคคีย์ ท่านทั้ง ๒ ถือเป็นพระที่เด่นกว่าทุก ๆ รูปในกลุ่มนี้.

ความประพฤติส่วนตัวของพวกเขาที่ไม่ดีด้วย ต่อมาเมื่อคบคิดกันหนึ่งมีศรัทธามากจัดนิยภัตรถวายพระวันละ ๔ รูปเสมอ วันหนึ่งพระทัฬหฬลบุตรจัดให้พระเมตติยะและภุมมชกะไปรับนิยภัตรที่บ้านคฤหบดีนั้นในวันรุ่งขึ้น คฤหบดีมาเยี่ยมพระทัฬหฬลบุตรในตอนเย็น ถามทราบความแล้วน้อยใจว่าพระลามกมาฉันอาหารในเรือนเรา จึงสั่งให้นางทาสีจัดอาหารอย่างเร็วไว้รอคอยและจัดให้ฉันที่ชุ่มประดู ท่านทั้งสองไม่พอใจมาก เข้าใจว่าพระทัฬหฬลบุตรเป็นผู้ยุยงคฤหบดีให้ทำอย่างนั้น จึงผูกใจเจ็บ ในที่สุดได้แนะนำให้เมตติยาภิกษุณีโจทพระทัฬหฬลบุตรว่าประทุษร้ายนาง ในพุทธสำนัก พระพุทธองค์จึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ ตรัสถามพระทัฬหฬลบุตร ท่านก็ทูลว่าไม่เป็นความจริง เพราะตั้งแต่เกิดมา ท่านก็ยังไม่รู้เสพเมถุน โดยที่สุดแม้ความฝืนเลยเมื่อพระพุทธเจ้าเห็นว่าเป็นจริงจึงดำไว้ให้ท่านนั้น จึงรับสั่งให้สงฆ์สักนางเมตติยาภิกษุณีเสีย พระเมตติยะและภุมมชกะมารับสารภาพว่าทุกอย่างเป็นการกระทำของตน เพราะไม่พอใจพระทัฬหฬลบุตร ด้วยการขอให้นางเมตติยาภิกษุณีโจทพระทัฬหฬลบุตรด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล ภิกษุทั้งหลายทราบดีว่าความแล้วก็พร้อมกันดำหนิเป็นอันมาก พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องตลอดแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใด ชัดเคืองมีโทษะไม่แซมขึ้น ใส่ความภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกที่ไม่มีมูล โดยมุ่งหมายว่า ทำอย่างไร จึงจะให้ภิกษุนั้นพ้นจากพรหมจรรย์นี้ได้ ครั้นสมัยต่อจากนั้น อันผู้ใดผู้หนึ่งโจทก็ตามไม่โจทก็ตามอธิกรณ์นั้นเป็นเรื่องไม่มีมูล และภิกษุยอมรับผิด เป็นสังฆาทิเสส”^{๒๖}

๒.๒ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๕ แห่งสังฆาทิเสส ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน พระเมตติยะและภุมมชกะลงจากภูเขาอิสิมกุฏ เห็นแพะสองตัวกำลังสมจรกัน จึงตกลงกันสมมติแพะตัวผู้เป็นพระทัฬหฬลบุตร แพะตัวเมียเป็นนางเมตติยาภิกษุณีโจทในท่ามกลางสงฆ์ แม้พระอื่นห้ามก็ไม่ฟัง ภิกษุทั้งหลายจึงไปกราบทูลให้พระพุทธองค์ทรงทราบ ทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ รับสั่งถามพระทัฬหฬลบุตร ในที่สุดรับสั่งให้สงฆ์สอบสวนพระทัฬหฬลบุตร ท่านก็รับเป็นสัตย์ ได้รับการดำหนิจากสงฆ์ ในที่สุดทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใด ชัดเคืองมีโทษะไม่แซมขึ้น อ้างเอาบางส่วนแห่งอธิกรณ์”^{๒๗} เรื่องอื่นเป็นเลศใส่ความภิกษุด้วยอาบัติปาราชิก โดยมุ่งหมายว่า ทำอย่างไรจึงจะให้ภิกษุนั้นพ้นจาก

^{๒๖} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๓๘๐-๓๘๕/๒๘๔-๒๘๑, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๘๐-๓๘๕/๔๑๒-๔๑๕.

^{๒๗} เรื่องที่สงฆ์จะต้องจัดต้องทำให้เรียบร้อย, คติความ ปัญหา หรือกิจธุระของสงฆ์.

พรหมจรรย์นี้ได้ ครั้นสมัยต่อจากนั้น อันผู้ใดผู้หนึ่งโจทก์ตาม ไม่โจทก์ตาม อธิกรณ์นั้นเป็น อธิกรณ์เรื่องอื่น อ้างเอาบางส่วนเป็นเลศ และภิกษุยอมรับผิด เป็นสังฆาติเสส”^{๒๘}

๒.๓ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๑๓ แห่งสังฆาติเสส ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน กาลนั้น พระอัสสชิและพระปุนัพพสุกะ^{๒๙} ทั้ง ๒ รูปนี้เป็นพระเจ้าถิ่นอยู่ที่กัฏฐาคีรีชนบท ชอบประทุษร้ายตระกูล^{๓๐} เป็นอสังฆิประพตชั่ว และชวนคนอื่นให้ทำตามในการกระทำที่ไม่เหมาะสม เช่น ปลูกดอกไม้ให้ของขวัญแก่สตรี นั่งนอนบนอาสนะเดียวกันกับสตรี ฉันทานอาหารในเวลาวิกาล คิมน้ำเมา และเล่นการพนันและของเล่นต่าง ๆ จนถึงพอรำกับผู้หญิง เป็นต้น ต่อมา ภิกษุผู้จำพรรษาที่แคว้นกาสิ เดินทางไปเพื่อเฝ้าพระพุทธเจ้า ผ่านกัฏฐาคีรีชนบท เข้าไปบิณฑบาตด้วยอริยาบทที่สวยงาม เหมาะสมจนชาวบ้านเห็นเป็นเรื่องแปลก ไม่ประจบเหมือนพระเจ้าถิ่น จึงไม่มีใครใส่บาตร จนอุบาสกคนหนึ่งมาพบเข้า ถามทราบความแล้วนิมนต์ไปฉันที่บ้านตน พร้อมกันฝากให้กราบทูลพฤติกรรมต่างๆ ของพระอัสสชิและพระปุนัพพสุกะให้ทรงทราบ เมื่อท่านเข้าเฝ้าแล้วจึงกราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายได้ทราบว่าเป็นความจริง จึงทรงดำหนิการกระทำเช่นนั้นในที่ประชุมสงฆ์ แล้วรับสั่งให้พระอัครสาวกทั้ง ๒ ไปลงปีพพานิยกรรมแก่พวกเธอทั้ง ๒ รูป

เมื่อพระเถระทั้ง ๒ พร้อมด้วยบริวารไปถึงกัฏฐาคีรีชนบทแล้ว โจทพวกเธอเหล่านั้นด้วยอาบัติ แล้วสมมติสงฆ์สาวกผู้ตติจตุตถกรรมวาจาประกาศปีพพานิยกรรม^{๓๑} แก่เธอทั้ง ๒ ปราบกว่าพวกเธอไม่ยอมรับสังฆมติ กลับว่าติเตียนสงฆ์ผู้กระทำความผิดด้วยประการต่าง ๆ ทั้งไม่ยอมละเลิกความประพฤติในทางเยอหยิ่ง ไม่แก้ตัว ไม่ขอขมา ภิกษุทั้งหลายก็ติเตียนกันจนต้องประชุมสงฆ์ พระพุทธองค์รับสั่งถามทราบความละเอียดจากสงฆ์แล้ว จึงทรงดำหนิการกระทำอันนั้น แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุอยู่อาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่ง ประทุษร้ายตระกูล มีความประพฤติเลวทราม ความประพฤติเลวทรามของเธอ เขาได้เห็นและได้ยินกันทั่ว ตระกูล

^{๒๘} วิมหา. (บาลี) ๑/๓๕๑-๓๕๒/๒๕๕-๓๐๑, วิมหา. (ไทย) ๑/๓๕๑-๓๕๒/๔๓๐-๔๓๒.

^{๒๙} พระอัสสชิและพระปุนัพพสุกะ ท่านทั้ง ๒ รูปนี้ อยู่ในกลุ่มภิกษุฉัพพัคคีย์.

^{๓๐} การประทุษร้ายตระกูลในที่นี้ หมายถึงการที่ภิกษุประจบคฤหัสถ์เอาใจคฤหัสถ์ ด้วยการกระทำที่ผิดวินัย มุ่งให้เขาชอบตนเป็นส่วนตัว เป็นเหตุให้คฤหัสถ์คลายศรัทธาในพระศาสนาและเสื่อมจากกุศลธรรม เช่น ให้ของกำนัลเหมือนที่พวกคฤหัสถ์เขาทำกัน.

^{๓๑} ปีพพานิยกรรม หมายถึง การขับออกจากหมู่บ้าน, การไล่ออกจากวัด.

ทั้งหลายที่เธอประทุษร้าย เขาก็ได้เห็นและได้ยินกันทั่ว ภิกษุเหล่านั้นอันภิกษุทั้งหลายฟังว่ากล่าว ตักเตือนอย่างนี้ว่า “ท่านประทุษร้ายตระกูล ประพฤติเลวทราม ความประพฤติเลวทรามของท่าน เขาได้เห็นและได้ยินกันทั่ว ตระกูลทั้งหลายที่ท่านประทุษร้าย เขาก็ได้เห็นและได้ยินกันทั่ว ท่านจงออกจากอาวาสนี้ อย่าอยู่ที่นี้” และภิกษุเหล่านั้นอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนอยู่อย่างนี้ก็ได้ตอบ ภิกษุทั้งหลายว่า พวกภิกษุลำเอียงเพราะความพอใจ ความขัดเคือง ความหลง และความกลัว ขับ ภิกษุบางรูป ไม่ขับบางรูป เพราะอาบัติอย่างเดียวกัน” ภิกษุเหล่านั้นอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือน อย่างนี้ว่า “ท่านอย่าพูดอย่างนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่ลำเอียงเพราะความพอใจ ไม่ลำเอียงเพราะความ ขัดเคือง ไม่ลำเอียงเพราะความหลง และไม่ลำเอียงเพราะความกลัว ท่านประทุษร้ายตระกูล ประพฤติเลวทราม ความประพฤติเลวทรามของท่าน เขาได้เห็นและได้ยินกันทั่ว ตระกูลทั้งหลาย ที่ท่านประทุษร้าย เขาก็ได้เห็นและได้ยินกันทั่ว ท่านจงออกจากอาวาสนี้ อย่าอยู่ที่นี้” ภิกษุเหล่านั้นอัน ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนอยู่อย่างนี้ ก็ยังยกย่องอยู่อย่างนั้น ภิกษุเหล่านั้นอันภิกษุทั้งหลายฟังสวด สมณุศาสน์จนครบ ๓ ครั้งเพื่อให้สละเรื่องนั้น ถ้าเธอกำลังถูกสวดสมณุศาสน์กว่าจะครบ ๓ ครั้ง สละเรื่องนั้นได้นั้นเป็นการดี ถ้าเธอไม่สละ เป็นสังฆาทิเสส”^{๓๒}

๓.๓.๓ นิสสัคคิยภิกขุ (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ๓๐ สิกขาบท)

ภิกษุฉัพพัคคีย์ทำการประพฤติเสียหายเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ สิกขาบทในนิสสัคคิยปาจิตตีย์ คืออาบัติปาจิตตีย์ ที่จะต้องสละสิ่งของเสียก่อน ศัพท์ว่า “นิสสัคคิยะ” นั้นแปลว่า ทำให้ต้องสละสิ่งของ คือสิ่งใดเป็นเหตุให้ต้องอาบัติ จะต้องสละสิ่งนั้น เสียก่อนจึงแสดงอาบัติตก ซึ่งปรากฏการประพฤติเสียหายของพวกท่านมีอยู่ ๑๒ สิกขาบท ดังนี้

๓.๑ ภิกษุฉัพพัคคีย์เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๑ แห่งนิสสัคคิยปาจิตตีย์ วรรคที่ ๑ จีวรวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่โคตรมกเจดีย์ เมืองเวสาลี กาลนั้นทรงอนุญาต ให้ภิกษุมิได้เฉพาะไตรจีวร แต่ภิกษุฉัพพัคคีย์มีจีวรใช้มาก แบ่งเป็นชุด ๆ ภิกษุรูปอื่นเห็นการกระทำ อันนั้นจึงติเตียน ความทราบถึงพระพุทธเจ้า ทรงเรียกประชุมสงฆ์ รับสั่งถามภิกษุฉัพพัคคีย์ ท่าน

^{๓๒} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๔๓๑-๔๓๖/๓๒๑-๓๒๓, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๓๑-๔๓๖/๔๕๕-๔๖๖.

เหล่านั้นรับเป็นสัตย์ ทรงดีเตียนเป็นอันมาก แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดทรงอดิเรกจิวร ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย์”^{๓๓}

๓.๒ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๗ แห่งนิสสัคคียปาจิตติย์ วรรคที่ ๑ จีวรวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตะวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าไปหาภิกษุที่ถูกโจรชิงเอาจีวรแล้วบอกว่า พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ขอจีวรได้ ท่านเหล่านั้นบอกว่าท่านขอแล้ว พอแล้ว ภิกษุฉัพพัคคีย์จึงอาสาขอให้ ท่านเหล่านั้นก็อนุญาต ภิกษุฉัพพัคคีย์เที่ยวเรียไรจีวรได้เป็นอันมาก ทายกเกิดมาพบกัน ทราบเรื่องราวแต่ละคนต่างถูกขอกันทั้งนั้น ก็ดำหนิดำว่า พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่องนั้นแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ถ้าภิกษุผู้ใดขอสั่งหรือขอสั่งหญิงผู้ไม่ใช่ญาติ นำจีวรจำนวนมากมาปวารณาภิกษุนั้น”^{๓๔} ภิกษุนั้นพึงยินดีจีวรมีอุตสาหกรรมและอันตราสกเป็นอย่างมากจากจีวรที่เขา นำมานั้น ถ้ายินดีเกินกว่านั้น ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย์”^{๓๕}

๓.๓ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๑ แห่งนิสสัคคียปาจิตติย์ วรรคที่ ๒ โกศิวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ อคคาพวจเจติย์ เมืองอาฬวี ภิกษุฉัพพัคคีย์ ไปบอกให้พวกช่างใหม่ค้มใหม่ให้มาก แล้วให้แก่พวกตนบ้าง คนเหล่านั้นดีเตียน พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่องเข้า จึงทรงดำหนิพวกเธอ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดใช้ให้ทำสันถัตผสมโยใหม่ ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย์”^{๓๖}

๓.๔ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๒ แห่งนิสสัคคียปาจิตติย์ วรรคที่ ๒ โกศิวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ ภูฏาคารศาลาป่ามหาวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ทำสันถัตด้วยขนเจียม

^{๓๓} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๕๕-๔๖๐/๑-๒, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๕๕-๔๖๐/๑-๒, ที่แปลว่า “ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย์” นี้เป็นไปตามนัยอธิบายแห่งอรรถกถาว่า “นิสสัคคีย ปาจิตติย์, ตณฺจ จีวรนิสสัคคีย โหติ, ปาจิตติยาปคฺติ จสฺส โหติ ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย์ คือจีวรเป็นนิสสัคคีย์ต้องสละ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติปาจิตติย์” (วิ.อ. (บาลี) ๒/๔๖๒-๔๖๓/๑๔๒, กงฺขา.อ. (บาลี) ๑๘๖).

^{๓๔} พุทฺธิ จีวรฺเห อภิหฺนุจฺ ปวาเรยฺหิ ที่แปลว่า “นำจีวรจำนวนมากมาปวารณา” เป็นไปตามกถุณี : อภิหฺนุจฺ อภิ+หฺร+ควา (ควาปัจจัย) โดยสูตรว่า กิจฺจตฺตารตฺตฺวาทีนญฺจ รณฺฑูรณฺฑูรณฺฑูราเทสา - รูป. (บาลี) ๖๐๕ (แปลง ต ในกิจปัจจัยเป็น ญฺฐ แปลง ตฺ-ควา ปัจจัยเป็นต้นเป็น ญฺฐ ญฺฐ) อรรถกถาวิญญูที่อธิบายทำนองนี้ว่า “อภิหฺนุจฺ ปวาเรยฺหา”ติ อภิหฺริตฺวา ปวาเรยฺหาติ อคฺโถ.(คำว่า อภิหฺนุจฺ ปวาเรยฺหา มีอธิบายว่า นำมาปวารณา วิ.อ. (บาลี) ๒/๕๒๒-๕/๑๗๕).

^{๓๕} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๒๒-๕๒๓/๒๖-๒๗, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๒๒-๕๒๓/๔๖-๔๗.

^{๓๖} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๔๒-๕๔๓/๔๑-๔๒, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๔๒-๕๔๓/๗๑-๗๒.

คำล้น^{๓๗} ชาวบ้านมาเที่ยววัดเห็นเข้า ดำหนิวาใช้ของเหมือนคฤหัสถ์ ทรงทราบเรื่องแล้ว ทรงดำหนิวาแล้วทรงบัญญัติว่า “ก็ ภิกษุใดใช้ให้ทำสันถัดขณเจียมคำล้น ต้องอาบัตินิสสัคคิยาจิตติย”^{๓๘}

๓.๕ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๓ แห่งนิสสัคคิยาจิตติย วรรคที่ ๒ โกลิยวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน เพราะทรงห้ามเรื่องสันถัดไว้ในสิกขาบทที่ ๒ ภิกษุฉัพพัคคีย์ จึงเอาขณเจียมขาวน้อยหนึ่ง ปนเข้าที่ชายสันถัดคำ แล้วทะสันถัดคำเช่นเดิมอีก พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่องแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุผู้ให้ทำสันถัดใหม่ พึงเอาขณเจียมคำล้น ๒ ส่วน ขณเจียมขาวเป็นส่วนที่ ๓ ขณเจียมแดงเป็นส่วนที่ ๔ ถ้าเธอไม่เอาขณเจียมคำล้น ๒ ส่วน ขณเจียมขาวเป็นส่วนที่ ๓ ขณเจียมแดงเป็นส่วนที่ ๔ แล้วให้ทำสันถัดใหม่ ต้องอาบัตินิสสัคคิยาจิตติย”^{๓๙}

๓.๖ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๓ แห่งนิสสัคคิยาจิตติย วรรคที่ ๒ โกลิยวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ นิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้นางภิกษุณีให้ซัก ย้อม สาง ขณเจียม จนละเอียดอุเทศ ปริပ္พจลา เป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงทราบความจากพระมหาปชาบดีโคตรมี ตรัสถามทราบความเป็นสัจแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดใช้ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติให้ซัก ให้ย้อมหรือให้สางขณเจียม ต้องอาบัตินิสสัคคิยาจิตติย”^{๔๐}

๓.๗ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๕ แห่งนิสสัคคิยาจิตติย วรรคที่ ๒ โกลิยวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ซื้อขายด้วยรูปียะต่างๆ ถูกชาวบ้านติเตียน พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่องแล้ว ทรงดำหนิวาแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดทำการแลกเปลี่ยนกันด้วยรูปียะชนิดต่างๆ ต้องอาบัตินิสสัคคิยาจิตติย”^{๔๑}

๓.๘ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๑ แห่งนิสสัคคิยาจิตติย วรรคที่ ๓ ปัตตวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์สะสมบาตรไว้มาก ชาวบ้านมาเห็นเข้าก็พากันติเตียน บางคนถามว่า ท่านจะทำบาตรขายหรือ จะตั้งร้านขายบาตรหรือ ภิกษุอื่นได้

^{๓๗} คำว่า “ขณเจียม” ในที่นี้คือขณปะหรือขณแคะ (เอפקโลม).

^{๓๘} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๔๓-๕๔๘/๔๓, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๔๓-๕๔๘/๓๕-๓๖.

^{๓๙} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๕๒-๕๕๓/๔๔-๔๕, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๕๒-๕๕๓/๓๕-๓๖.

^{๔๐} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๖๖-๕๖๗/๕๖-๕๗, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๖๖-๕๖๗/๑๐๑-๑๐๒.

^{๔๑} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๘๗-๕๘๘/๖๒, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๘๗-๕๘๘/๑๑๒-๑๑๓.

ยื่นเข้าก็ดำเนินเช่นกัน พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่อง ตรัสถามทราบความเป็นสัจแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดทรงอธิเรกบาตร ต้องอาบัตินิสสัคคิยาจิตตีย์”^{๔๒}

๓.๘ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๒ แห่งนิสสัคคิยาจิตตีย์ วรรคที่ ๓ ปัตตวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ นิโครธาราม นายช่างหม้อคนหนึ่งปวารณาต่อภิกษุทั้งหลาย ให้ขอบาตรได้ตามปรารถนา ภิกษุเลยขอกันมากเกินพอดี จนเขาไม่มีเวลาทำมาหากิน ชาวบ้านผู้พบเห็นก็พากันตำหนิเป็นอันมาก เมื่อทรงทราบเรื่อง จึงทรงห้าม ต่อมา บาตรของภิกษุรูปหนึ่งตกแตก ท่านไม่กล้าขอบาตรจึงเที่ยวรับอาหารบิณฑบาตด้วยมือ คนทั่วไปตำหนิกันมาก ทรงทราบเรื่องนั้นแล้วรับสั่งต่อสงฆ์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้ภิกษุผู้มีบาตรหายหรือบาตรแตกออกปากขอบาตรได้”^{๔๓} ฝ่ายภิกษุฉัพพัคคีย์ทราบว่ายอนุญาตให้ขอบาตรได้ ทั้งที่บาตรของตนยังปรกติดี หรือมีรอยขีดข่วนเพียงเล็กน้อย หรือทะลุกะเทาะเพียงเล็กน้อย ก็ขอบาตรจนไม่รู้จักประมาณ ทำให้ช่างหม้อไม่มีเวลาทำมาหากิน ชาวบ้านก็พากันตำหนิ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดมีบาตรที่มีรอยซ่อมหย่อนกว่า ๕ แห่ง”^{๔๔} ขอบาตรใหม่ใบอื่น ต้องอาบัตินิสสัคคิยาจิตตีย์ ภิกษุนั้นพึงสละบาตรใบนั้นในภิกษุบริษัท บาตรใบสุดท้ายอันภิกษุบริษัทนั้นพึงมอบให้ภิกษุนั้นด้วยสั่งว่า ภิกษุบาตรนี้เป็นของเธอ พึงใช้จนกว่าจะแตก”^{๔๕}

๓.๑๐ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๔ แห่งนิสสัคคิยาจิตตีย์ วรรคที่ ๓ ปัตตวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตะวัน กาลนั้นทรงอนุญาตผ้าอาบน้ำฝนแก่ภิกษุทั้งหลายแล้ว ภิกษุฉัพพัคคีย์ทราบว่ายอนุญาตแล้ว จึงแสวงหาผ้าอาบน้ำฝนก่อนบ้าง ทำนุ่งก่อนกำหนดบ้าง ครั้นผ้าเก่าใช้ไม่ได้ ท่านก็เปลือยกายอาบน้ำฝน ทรงทราบเรื่องแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลืออีก ๑ เดือน พึงแสวงหาจีวรคือผ้าอาบน้ำฝนได้ รู้ว่าฤดูร้อนยังเหลืออีกถึงเดือน พึงทำนุ่งได้ ถ้ารู้ว่ายังไม่ถึงเดือนสุดท้ายแห่งฤดูร้อน พึงแสวงหาจีวรคือผ้าอาบน้ำฝน รู้ว่ายังไม่ถึงถึงเดือนสุดท้ายแห่งฤดูร้อน พึงทำนุ่ง ต้องอาบัตินิสสัคคิยาจิตตีย์”^{๔๖}

^{๔๒} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๕๘-๕๕๙/๖๗, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๕๘-๕๕๙/๑๒๒-๑๒๓.

^{๔๓} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๖๑๐/๗๑, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๑๐/๑๒๕.

^{๔๔} อุณฺณปญฺจนุชฺฌเนน มีรอยซ่อมหย่อนกว่า ๕ แห่ง คือบาตรร้าวแล้วใช้เหล็กเจาะบาตรแล้วเอาเชือกค้ำย หรือลวดเข็บผูกแล้วอุดด้วยดินุกหรือยาง (วิ.อ. (บาลี) ๒/๖๑๒-๓/๒๒๑).

^{๔๕} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๖๑๑-๖๑๒/๗๑-๗๒, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๑๑-๖๑๒/๑๒๕-๑๓๐.

^{๔๖} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๖๒๖-๖๒๗/๘๒-๘๓, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๒๖-๖๒๗/๑๔๗-๑๔๘.

๓.๑๑ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๖ แห่งนิสสัคคิยปาจิตตีย์ วรรคที่ ๓ ปัตตวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ไปขอค้ำขาบ้านมาให้ช่างหูก ทอจีวร เป็นการขอแล้วขออีก จนชาวบ้านตำหนิกันเป็นอันมาก แม้ภิกษุอื่นก็พลอยถูกตำหนิไปด้วย ทรงทราบเรื่องแล้วรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ ทรงติเตียนแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดออก ปากขอค้ำขาตัวเองแล้วใช้ช่างหูกให้ทอจีวร ต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์”^{๔๗}

๓.๑๒ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๑๐ แห่งนิสสัคคิยปาจิตตีย์ วรรคที่ ๓ ปัตตวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน สมามคม^{๔๘} หนึ่งในกรุงสาวัตถีเตรียมอาหารและ จีวรไว้เพื่อถวายสงฆ์ ซึ่งเป็นการถวายประจำปี แต่ถูกภิกษุฉัพพัคคีย์ไปอ่อนวอนด้วยเหตุผลต่างๆ จนเขายอมถวายให้แก่พวกตน ภิกษุผู้มกน้อยเป็นต้น พวกนี้ตำหนิเป็นอันมาก แล้วกราบทูลให้ พระพุทธเจ้าทรงทราบ พระองค์จึงทรงให้ประชุมสงฆ์ แล้วรับสั่งตรัสถามทราบความเป็นสัจย์ ทรง ตำหนิโดยอเนกปริยาย จากนั้นทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดรู้อยู่ น้อมลาก^{๔๙} ที่เขาน้อมไว้ เป็นของจะถวายสงฆ์มาเพื่อตน ต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์”^{๕๐}

๓.๓.๔ ปาจิตตยิกัณฑ์ (ปาจิตตีย์ ๕๒ สิกขาบท)

ภิกษุฉัพพัคคีย์ทำการประพฤติเสียหายเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ สิกขาบทในปาจิตตยิกัณฑ์ ว่าด้วยอาบัติปาจิตตีย์ล้วน ๆ ไม่ต้องมีเงื่อนไขให้ต้องสละสิ่งของก่อน สัพพทว่า “ปาจิตตยิยะ” แปลว่า การละเมิดอันทำให้กุศลธรรมคือความดีให้ตกไป หรือจะแปลว่า วิติกัมมะอันควรขำเกรงเป็นทั้งชื่ออาบัติทั้งชื่อสิกขาบท ซึ่งปรากฏการประพฤติเสียหายของพวก ท่านมีอยู่ ๔๒ สิกขาบท ดังนี้

๔.๑ ภิกษุฉัพพัคคีย์เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๒ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๑ มุสาวาท วรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ทะเลาะกับภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก กล่าวเสียดแทง คำว่า สบประมาท กระทบกำเนิด ชื่อ ตระกูล เป็นต้น มีเสียงตำหนิแพร่หลาย

^{๔๗} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๖๓๖-๖๓๗/๘๗-๘๘, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๓๖-๖๓๗/๑๕๖-๑๕๗.

^{๔๘} ปุคฺคสฺสาคิ สมฺมุทฺส, ฐมฺมคณฺนสฺส หมฺมุชฺช นีคคณฺนํปฏิปัตติธมฺม มหฺมายถึสมฺมคฺค (วิ.อ. (บาลี) ๒/๖๕๗/๒๔๕).

^{๔๙} ที่ชื่อว่า ลาก ได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร โดยที่สุคกระทั้ง ก้อนจूरณ ไม้ชำระฟัน หรือค้ำขาผ้า.

^{๕๐} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๖๕๗-๖๕๘/๘๘-๑๐๐, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๗-๖๕๘/๑๗๕-๑๘๐.

พระพุทธองค์ทรงทราบ ทรงให้ประชุมสงฆ์แล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะกล่าวเสียดสี”^{๕๑}

๔.๒ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๓ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๑ มุสาวาทวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์เที่ยวไปยุแหย่พวกภิกษุผู้บาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ให้เกิดการวิวาทกันยิ่งขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วกลับรุนแรงมากยิ่งขึ้น ทรงทราบเรื่อง จึงทรงให้ประชุมสงฆ์แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะส่อเสียดภิกษุ”^{๕๒}

๔.๓ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๔ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๑ มุสาวาทวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ให้อุบาสกกล่าวธรรมโดยบท อุบาสกจึงขาดความเคารพยำเกรงภิกษุทั้งหลาย ทรงทราบเรื่องจึงทรงให้ประชุมสงฆ์แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ถ้า ภิกษุใดสอนอนุปลัมบันให้กล่าวธรรมเป็นบทๆ ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๕๓}

๔.๔ ภิกษุฉัพพัคคีย์เป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงเพิ่มอนุบัญญัติในสิกขาบทที่ ๗ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๑ มุสาวาทวรรค ดังมีใจความว่า ต่อมา ภิกษุฉัพพัคคีย์ ให้เด็กไร้เดียงสา นั่งอยู่ด้วยแล้วแสดงธรรมแก่มาตุคาม พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่อง ทรงรับสั่งให้เรียกมาแล้วตรัสถามในที่ประชุมสงฆ์ ได้ความเป็นสัจแล้ว จึงทรงอนุบัญญัติเพิ่มเติมอีกครั้งว่า “อนึ่ง ภิกษุใดแสดงธรรมแก่มาตุคามเกิน ๕-๖ คำ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่มีบุรุษรู้เพียงสาอยู่”^{๕๔}

๔.๕ ภิกษุฉัพพัคคีย์ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๘ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๑ มุสาวาทวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน พระอุปนันทศากยบุตรทะเลาะกับภิกษุฉัพพัคคีย์ ในขณะที่นั้น เธอต้องอาบัติสังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑ กำลังอยู่ปริวาสกรรม เวลาไปฉันที่บ้านจึงต้องนั่งอาสนะสุดท้าย ภิกษุฉัพพัคคีย์บอกชาวบ้านว่า พระอุปนันทศากยบุตรปล่อยอสุจิด้วยมือที่บริโภคน้ำอาหารของชาวบ้าน กำลังอยู่ปริวาส จึงต้องไปนั่งทำอาสนะอย่างนั้น ภิกษุอื่นได้ยินก็ตำหนิว่า ไม่ควรพูด พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่อง รับสั่งให้ประชุมสงฆ์ จึงทรงตำหนิแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ถ้า ภิกษุใดบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่อนุปลัมบัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๕๕}

^{๕๑} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๑๒-๑๔/๑๐๘-๑๑๐, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๒-๑๔/๑๕๕-๒๐๑.

^{๕๒} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๖-๓๗/๑๒๓-๑๒๔, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๖-๓๗/๒๒๔-๒๒๕.

^{๕๓} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๔-๔๕/๑๒๕-๑๓๐, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๔-๔๕/๒๓๓-๒๓๔.

^{๕๔} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๖๒-๖๓/๑๓๕-๑๔๐, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๒-๖๓/๒๔๘-๒๔๙.

^{๕๕} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๘-๓๙/๑๕๔-๑๕๕, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๘-๓๙/๒๖๕-๒๗๐.

๔.๖ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๓ แห่งปาจิตติยั วรรคที่ ๒ ฎคคามวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเวฬุวัน สมัยนั้น พระเมตติยะและพระกมุทชกะ^{๕๖} เป็นพระบวชใหม่ มีบุญน้อยเสนาสนะของสงฆ์ขึ้นแล้ว กัดอาหารก็ขึ้นแล้ว ตกถึงท่านทั้งสอง ท่านเหล่านั้นจึงกล่าวให้ภิกษุทั้งหลายเพ่งโทษ^{๕๗} ท่านพระทัฬหฬลบุตรว่า “พระทัฬหฬลบุตรจัดแจงเสนาสนะด้วยความชอบพอกัน^{๕๘} และแจกกัดอาหารด้วยความชอบพอกัน” ภิกษุทั้งหลายดำนิพวกท่านแล้วกราบทูลให้พระพุทธองค์ทรงทราบ ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ภิกษุต้องอาบัติปาจิตติยั เพราะกล่าวให้ผู้อื่นเพ่งโทษ”^{๕๙}

๔.๗ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๖ แห่งปาจิตติยั วรรคที่ ๒ ฎคคามวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตะวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์^{๖๐} ที่นอนดิๆ ไว้ โดยตั้งเป้าหมายที่จะให้พระเถระทั้งหลายหลีกไป พวกตนจะได้จำพรรษาในที่นั้น ทรงทราบแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดรู้อยู่ เข้าไปนอนแทรกแซงภิกษุผู้เข้าไปอยู่ในวิหารของสงฆ์ก่อนด้วยประสงค์ว่าท่านมีความคับใจก็จักจากไปเอง ประสงค์เพียงเท่านี้ไม่มีอะไรอื่น ต้องอาบัติปาจิตติยั”^{๖๑}

๔.๘ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๗ แห่งปาจิตติยั วรรคที่ ๒ ฎคคามวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตะวัน ภิกษุสัตตรสวัคคีย์^{๖๒} พร้อมใจกันซ่อมวิหารซึ่งสร้างขึ้นสุดเขตวัด ด้วยตั้งใจว่าจะจำพรรษาในที่นั้น ภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าไปข่มขู่ให้ออกไป ท่านเหล่านั้นก็ไม่ยอม ในที่สุดถึงกับลงมือจุกกระชากกัน ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ผู้ไม่ได้ ร้องให้ไปบอกภิกษุอื่น ภิกษุทั้งหลายทราบเรื่องแล้วดำนิกันมาก เมื่อความทราบถึงพระพุทธองค์ จึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ ตรัสถามทราบความเป็นสัจแล้ว ทรงดำนิแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดโกรธไม่พอใจ จุกดลาก หรือใช้ให้จุกดลากภิกษุออกจากวิหารของสงฆ์ ต้องอาบัติปาจิตติยั”^{๖๓}

^{๕๖} อยู่ในกลุ่มพระ ๖ รูป ซึ่งเรียกว่า “ภิกษุฉัพพัคคีย์” ได้แก่ (๑) พระปณณุกะ (๒) พระโลหิตกะ (๓) พระ เมตติยะ (๔) พระกมุทชกะ (๕) พระอัสสชิ (๖) พระปุนัพพสุกะ (ม.ม.อ (บาลี) ๑๗๕/๑๓๘).

^{๕๗} กล่าวให้ผู้อื่นเพ่งโทษ คือกล่าวให้ภิกษุทั้งหลายดูหมิ่นพระทัฬหฬลบุตร มองดูพระทัฬหฬลบุตรอย่างดูหมิ่น หรือกล่าวให้คิดในทางไม่ดีในพระทัฬหฬลบุตร (วิ.อ. (บาลี) ๒/๑๐๓/๒๕๕).

^{๕๘} คือจัดเสนาสนะที่ประณีตเพื่อเพื่อนภิกษุที่คบหาสนิทสนมกับตน (วิ.อ. (บาลี) ๒/๑๐๓/๒๕๕).

^{๕๙} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๑๐๓-๑๐๕/๑๖๕-๑๖๖, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๐๓-๑๐๕/๒๘๖-๒๘๗.

^{๖๐} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๑๐๕-๑๒๐/๑๗๓, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๐๕-๑๒๐/๒๕๕-๓๐๐.

^{๖๑} ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ คือ ภิกษุผู้เป็นคณะ ๑๗ รูป ใช้คำรวมเช่นนี้ ไม่ปรากฏชื่อแยก.

^{๖๒} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๑๒๔-๑๒๕/๑๗๕, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๒๔-๑๒๕/๓๐๒-๓๐๓.

๔.๕ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๑ แห่งปาจิตติยั วรคที่ ๓ โอวาทรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์เห็นพระเถระทั้งหลายสอนภิกษุณีได้ลากัฏฐการะมาก จึงต้องการเช่นนั้นบ้าง นัดแนะให้ภิกษุณีมาฟังธรรม แสดงธรรมเพียงเล็กน้อยแล้วกล่าวติรัจฉานกถา^{๖๓} จนเวลาผ่านไปมากแล้วก็ปล่อยให้กลับ ภิกษุณีเหล่านั้นมาราบหูตาให้ทรงทราบ พระองค์จึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ รับสั่งถามทราบความตลอดแล้ว จึงทรงวางระเบียบให้มีการสมมติภิกษุผู้จะสอนภิกษุณีด้วยยุติจตุตถกรรมวาจา จากนั้นทรงดำหนิภิกษุฉัพพัคคีย์ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดไม่ได้รับแต่งตั้ง ฟังสั่งสอนภิกษุณีทั้งหลาย ต้องอาบัติปาจิตติยั”^{๖๔}

๔.๑๐ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๓ แห่งปาจิตติยั วรคที่ ๓ โอวาทรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ นิโครธาราม ภิกษุฉัพพัคคีย์ไปในสำนักของฉัพพัคคีย์ภิกษุณี กล่าวสอนธรรมอยู่ ภิกษุณีอื่นได้กล่าวกับภิกษุณีฉัพพัคคีย์ ให้ไปฟังโอวาทกัน แต่ภิกษุณีเหล่านั้นบอกว่าไม่จำเป็น เพราะฟังธรรมจากภิกษุฉัพพัคคีย์อยู่แล้ว พวกภิกษุณีติเตียนการกระทำของภิกษุฉัพพัคคีย์ ในการที่เข้าสอนนางภิกษุณีถึงในสำนัก พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่องทรงดำหนิในที่ประชุมสงฆ์แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดเข้าไปที่สำนักภิกษุณีแล้วสั่งสอนภิกษุณีทั้งหลาย ต้องอาบัติปาจิตติยั”^{๖๕}

^{๖๓} ติรัจฉานกถา คือถ้อยคำที่จัดวางทางไปสู่สวรรค์นิพพาน ภิกษุไม่ควรนำมาเป็นข้อถกเถียงสนทนากัน (วิ.อ. (บาลี) ๒/๑๔๔/๓๑๕, สารตุถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๔๔/๔๓), มี ๒๘ อย่าง คือ (๑) ราชกถา เรื่องพระราชชา (๒) โจรกถา เรื่องโจร (๓) มหามัตตกถา เรื่องมหาอมตย์ (๔) เสนากถา เรื่องกองทัพ (๕) ภัยกถา เรื่องภัย (๖) ยุทธกถา เรื่องการรบ (๗) อันนกถา เรื่องข้าว (๘) ปานกถา เรื่องน้ำ (๙) วัตถกถา เรื่องผ้า (๑๐) สขนกถา เรื่องที่นอน (๑๑) มาลากถา เรื่องพวงดอกไม้ (๑๒) คันธกถา เรื่องของหอม (๑๓) ญาติกถา เรื่องญาติ (๑๔) ขานกถา เรื่องขาน (๑๕) คามกถา เรื่องบ้าน (๑๖) นิคมกถา เรื่องนิคม (๑๗) นครกถา เรื่องเมือง (๑๘) ชนปทกถา เรื่องชนบท (๑๙) อิตถิกถา เรื่องสตรี (๒๐) ปุริสกถา เรื่องบุรุษ (๒๑) สूरกถา เรื่องคนกล้าหาญ (๒๒) วิสิขากถา เรื่องศรอก (๒๓) กุมภัญญานกถา เรื่องทำน้ำ (๒๔) ปุพพปตกถา เรื่องคนที่ล้วงลับไปแล้ว (๒๕) นานัตตกถา เรื่องเบ็ดเตล็ด (๒๖) โลกักขาภิยะ เรื่องโลก (๒๗) สมุททักขาภิยะ เรื่องทะเล (๒๘) อิติภาวากถา เรื่องความเจริญและความเสื่อม (วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๕๐/๑๓-๑๔, ที.สี. (บาลี) ๕/๑๗/๘, ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๕๐/๓๐, ม.ม. (บาลี) ๑๓/๒๒๓/๑๕๗, สัม. (บาลี) ๑๕/๑๐๘๐/๓๖๕, อัง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๖๕/๑๐๒, พุ.ม. (บาลี) ๒๕/๑๕๗/๓๐๖).

^{๖๔} วิ.มहा. (บาลี) ๒/๑๔๔-๑๔๖/๑๘๓-๑๘๕, วิ.มहा. (ไทย) ๒/๑๔๔-๑๔๖/๓๑๖-๓๑๘.

^{๖๕} วิ.มहा. (บาลี) ๒/๑๕๘/๑๕๒, วิ.มहा. (ไทย) ๒/๑๕๘/๓๓๐.

๔.๑๑ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๔ แห่งปาจิตติยั วรคที่ ๓ โอวาทวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุณัฬพัคคิยัเห็นพระเถระทั้งหลายสอนภิกษุณีแล้วได้ลาก จึงดำหนึว่า พระเถระเหล่านั้นไม่ได้ตั้งใจสั่งสอนภิกษุณีจริงหรือ ท่านสอนเพราะเห็นแก่ลาภเท่านั้น ทรงทราบแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายสั่งสอนภิกษุณีทั้งหลายเพราะเห็นแก่อำมิส ต้องอาบัติปาจิตติยั”^{๖๖}

๔.๑๒ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๗ แห่งปาจิตติยั วรคที่ ๓ โอวาทวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุณัฬพัคคิยัชวนนางภิกษุณีเดินทางไกลไปด้วยกัน ชาวบ้านเห็นเข้าพูดว่า สมณศาถยบุตรเกี่ยวกับภิกษุณีเหมือนพวกเราเกี่ยวกับภรรยา ทรงทราบเรื่อง ทรงทราบแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดชักชวนกันเดินทางไกลร่วมกันกับภิกษุณี โดยที่สุดแม้ชั่วละแวกหมู่บ้านหนึ่ง ต้องอาบัติปาจิตติยั”^{๖๗}

๔.๑๓ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๘ แห่งปาจิตติยั วรคที่ ๓ โอวาทวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุณัฬพัคคิยัชวนภิกษุณีโดยสารเรือลำเดียวกัน ชาวบ้านติเตียนดังกล่าวมาแล้ว ทรงทราบเรื่อง ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดชักชวนภิกษุณีโดยสารเรือลำเดียวกัน ไปทวนน้ำก็ตาม ไปตามน้ำก็ตาม ต้องอาบัติปาจิตติยั”^{๖๘}

๔.๑๔ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๑ แห่งปาจิตติยั วรคที่ ๔ โภชนวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุณัฬพัคคิยับิณฑบาตไม่ได้ภัตดาหาร จึงเข้าไปฉันในโรงทาน ต่อมา เห็นว่าสหายดี จึงนอนอยู่ประจำที่โรงทานเสียเลย นักบวชในศาสนาอื่นหลีกไปแล้ว แต่พวกท่านเหล่านั้นยังไม่ยอมหลีกไป ชาวบ้านตำหนิกันมาก ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ภิกษุณัฬภัตดาหารในที่พัคแรม”^{๖๙}ได้มือเดียว ถ้าฉันเกินกว่านั้น ต้องอาบัติปาจิตติยั”^{๗๐}

^{๖๖} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๑๖๔-๑๖๕/๑๕๕, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๖๔-๑๖๕/๓๓๕-๓๓๖.

^{๖๗} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๑๘๐/๒๐๒, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๘๐/๓๔๗.

^{๖๘} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๑๘๖/๒๐๕, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๘๖/๓๕๒.

^{๖๙} อวสธปิณฑุ ภัตดาหารในที่พัคแรมคืออาหารที่ทายกผู้ต้องการบุญจัดไว้ในที่พัคแรมซึ่งสร้างไว้มีรั้วล้อมรอบมีห้องหลายห้องมีหน้ามุข ตั้งเตียงตั้งไว้สำหรับคนเดินทาง คนไข้ หุงมีครรภัก และบรรพพชิต (วิ.อ. (บาลี) ๒/๒๐๓/๓๔๓).

^{๗๐} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๒๐๓/๒๑๒, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๐๓/๓๖๕.

๔.๑๕ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๕ แห่งปาจิตติยั วรคที่ ๔ โภชนวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ขอโภชนะอันประณีตมาฉันสำหรับตนเอง ชาวบ้านดำหนิในทำนองว่าเป็นคนเห็นแก่ปากแก่ท้อง อยากกินแต่ของดี ๆ พระองค์ทรงทราบแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดออกปากขอโภชนะอันประณีตเช่นนี้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมันน้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด นมส้ม มาเพื่อตนแล้วฉัน ต้องอาบัติปาจิตติยั”^{๑๑}

๔.๑๖ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๗ แห่งปาจิตติยั วรคที่ ๕ อเจลกวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ นิโครธาราม พระเจ้ามahanามสากยราชต้องการจะถวายเภสัชแก่สงฆ์ ตลอดเวลา ๔ เดือน ภิกษุขอกันแต่น้อย ของเหลือมาก จึงพิจารณาต่ออีก ๔ เดือน ของเหลือมากอยู่อีก จึงขอพิจารณาตลอดชีวิต พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุรับได้ ตามสมควรแก่เวลาที่เขาพิจารณา ต่อมา ภิกษุฉัพพัคคีย์นุ่งห่มไม่เรียบร้อย พระเจ้ามahanามะทรงดำหนิว่า ทำไม ท่านทั้งหลายจึงนุ่งห่มไม่เรียบร้อย ไม่สมบูรณ์ด้วยมารยาท ธรรมเนียมบรรพชิตต้องนุ่งห่มผ้าให้เรียบร้อย ต้องสมบูรณ์ด้วยมารยาทมิใช่หรือ ภิกษุฉัพพัคคีย์ผูกใจเจ็บ จึงหาเรื่องแกล้งขอเนยใส ๑ ทะนาน ในขณะที่พวกฤคินมยัง ไม่กลับมา ทรงขอผัดให้รอก่อนก็ไม่ยอม และท่านยังทำเช่นนี้อีกถึง ๓ ครั้ง พระเจ้ามahanามะทรงดำหนิว่าเมื่อโยมขอร้องให้รอก่อน ทำไม พระคุณเจ้าจึงไม่รอก พระพุทธองค์ทรงทราบ จึงดำหนิแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ภิกษุไม่เป็นไร ฟังยินดีการพิจารณาด้วยปัจจัยเพียง ๔ เดือนเว้นไว้แต่พิจารณาอีก เว้นไว้แต่พิจารณาเป็นนิตย์ ถ้ายินดีเกินกว่ากำหนดนั้น ต้องอาบัติปาจิตติยั”^{๑๒}

๔.๑๗ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๘ แห่งปาจิตติยั วรคที่ ๕ อเจลกวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงยกกองทัพออกรบ ภิกษุฉัพพัคคีย์ก็ออกไปเพื่อชมกองทัพที่กำลังเคลื่อนขบวนออกรบ พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุฉัพพัคคีย์กำลังเดินมาแต่ไกล ครั้นทรงเห็นแล้วจึงรับสั่งให้นิมนตมา แล้วตรัสถามดังนี้ว่า “พระคุณเจ้าทั้งหลาย พวกท่านมาทำไมกัน” ภิกษุฉัพพัคคีย์ถวายพระพรว่า “พวกอาตมาต้องการจะมาเยี่ยมมหาบพิตร” พระเจ้าปเสนทิโกศลรับสั่งว่า “พระคุณเจ้าทั้งหลาย ไม่มีประโยชน์ใดเลยที่ท่านมาเยี่ยม โยมผู้ใฝ่ในการรบ พวกท่านควรไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคมิใช่หรือ”

^{๑๑} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๒๕๓/๒๓๘, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๕๓/๔๑๐.

^{๑๒} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๐๓-๓๐๖/๒๕๕-๒๖๑, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๐๓-๓๐๖/๔๔๕-๔๔๘.

พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่อง ทรงดำหนิแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดไปคูกองทัณฑ์เคลื่อน ขบวนออกรบ ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๓๓}

๔.๑๘ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๕ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๕ อเจลกวรรค ดังมี ใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์มีกิจจำเป็นต้องเดินผ่านกองทัณฑ์ไป ได้พักอยู่ในกองทัณฑ์ ๒-๓ วัน ประชาชนติเตียน ทรงทราบแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ เมื่อ ภิกษุมีเหตุผลจำเป็นต้องไปในกองทัณฑ์ ภิกษุนั้นพึงพักแรมอยู่ในกองทัณฑ์ได้เพียง ๒-๓ คืน ถ้าพัก แรมอยู่เกินกำหนดนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๓๔}

๔.๑๙ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๑๐ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๕ อเจลกวรรค ดังมี ใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้เวลาที่ตนอยู่ในกองทัณฑ์เที่ยวชม การกระทำต่างๆ ในกองทัณฑ์ จนรูปหนึ่งถูกรูปขนาดเจ็บ พวาทหารล้อกัน ทรงทราบแล้ว ทรงบัญญัติ สิกขาบทว่า “ถ้าภิกษุพักอยู่ในกองทัณฑ์ ๒-๓ คืน เทียวไปในสนามรบก็ดี ที่พักพลก็ดี ที่จัดขบวน ทักษ์ก็ดี ไปคูกองทัณฑ์จัดเป็นขบวนแล้วก็ดี ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๓๕}

๔.๒๐ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๒ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๖ สุราปานวรรค ดังมี ใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์จ้ภิกษุรูปหนึ่งในจำพวกภิกษุสัตตรส วัคคีย์ ท่านหัวเราะหายใจไม่ทัน จนขาดใจมรณภาพ ทรงทราบเรื่อง ทรงดำหนิแล้วทรงบัญญัติ สิกขาบทว่า “ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะใช้นิ้วมือจ้”^{๓๖}

๔.๒๑ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๕ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๖ สุราปานวรรค ดังมี ใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์หลอนภิกษุสัตตรสวัคคีย์ เชอกลัวจน ร้องไห้ รับสั่งถามทรงทราบความเป็นสัจแล้ว ทรงดำหนิแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ภิกษุใดทำ ให้ภิกษุตกใจ ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๓๗}

๔.๒๒ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๑๐ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๖ สุราปานวรรค ดังมี ใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ ไม่เก็บงำบริวารของตน ภิกษุ

^{๓๓} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๑๑-๒๖๓, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๑๑-๔๕๑.

^{๓๔} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๑๗-๓๑๘/๒๖๕-๒๖๖, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๑๗-๓๑๘/๔๕๕-๔๕๖.

^{๓๕} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๒๒-๓๒๓/๒๖๗-๒๖๘, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๒๒-๓๒๓/๔๕๘-๔๕๙.

^{๓๖} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๓๐-๓๓๑/๒๗๒, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๓๐-๓๓๑/๔๖๗.

^{๓๗} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๔๕-๓๔๖/๒๗๗, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๔๕-๓๔๖/๔๗๖.

ฉัพพัคคีย์จึงเอาช้อนเสียบ แม้ภิกษุสัตว์ศรัทธาจะขอให้คืนให้ ก็พากันหัวเราะเสียบ ภิกษุสัตว์ศรัทธาจะ
ร้องให้ ทรงทราบเรื่องแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดเอาบาตรหรือจิวร ฝ้าปูนั่ง กล่องเข็ม
หรือประคดเอวของภิกษุไปซ่อน ใช้ให้เอาไปซ่อน โดยที่สุคนธ์แม่มุ่งจะล้อเล่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๘๘}

๔.๒๓ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๒ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๗ สัปตภาณวรรค ดังมี
ใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์บริโภก^{๘๙} น้ำที่มีตัวสัตว์ต่างๆ ที่
รืออยู่ ภิกษุอื่นติเตียน ทรงทราบเรื่องตามเป็นจริงแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดรืออยู่ว่าน้ำมี
สัตว์มีชีวิต ก็ยังบริโภก ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๙๐}

๔.๒๔ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๓ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๗ สัปตภาณวรรค ดังมี
ใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์รืออยู่ รือพื้นอธิกรณ์ที่สงฆ์ทำโดย
ชอบแล้วมาทำใหม่ โดยอ้างว่าสงฆ์ทำไม่เป็นธรรม ทรงทราบเรื่อง จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็
ภิกษุใดรืออยู่ รือพื้นอธิกรณ์ที่ตัดสินใจไปแล้วอย่างถูกต้อง เพื่อพิจารณาใหม่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๙๑}

๔.๒๕ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๕ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๗ สัปตภาณวรรค ดังมี
ใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์รืออยู่ก็ยังคงคบหา บ้าง อยู่ร่วมบ้าง
นอนร่วมบ้างกับภิกษุที่อริกฐะผู้กล่าวคู่อย่างนั้น ผู้ที่สงฆ์ยังมีได้ทำกรรมอันสมควร^{๙๒} ยังไม่ยอม
สละทิฏฐินั้น^{๙๓} ภิกษุอื่นติเตียน ทรงสอบถามทราบว่าเป็นจริงดังนั้น ทรงดำหนิ แล้วทรงบัญญัติ
สิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดรืออยู่ก็ยังคงคบหา อยู่ร่วม หรือนอนร่วมกับภิกษุผู้กล่าวคู่อย่างนั้น ผู้ที่สงฆ์ยัง
มิได้ทำกรรมอันสมควร ยังไม่ยอมสละทิฏฐินั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๙๔}

^{๘๘} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๗๓-๓๗๔/๒๕๐, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๗๓-๓๗๔/๔๕๖-๔๕๘.

^{๘๙} คำว่า “บริโภก” หมายถึง ดื่ม ใช้ล้างบาตร เอาบาตรข้าวต้มร้อนแช่ให้เย็น อาบ หรือแมลงไปลุย
น้ำใน ทราย พัง ในสระโบกขรณี ทำให้เกิดคลื่น (วิ.อ. (บาลี) ๒/๓๕๗/๔๑๒).

^{๙๐} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๕๗-๓๕๘/๒๕๓-๒๕๔, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๕๗-๓๕๘/๕๐๔.

^{๙๑} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๕๒-๓๕๓/๒๕๕, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๕๒-๓๕๓/๕๐๖-๕๐๗.

^{๙๒} คำว่า “ผู้ที่สงฆ์ยังมีได้ทำกรรมอันสมควร” หมายถึงพระอริกฐะถูกสงฆ์ลงโทษโดยการยกออก
จากหมู่ จากชุมนุมสงฆ์ ที่เรียกว่า “ลงอุกเขปนียกรรม” สงฆ์ยังมีได้ยกเลิกโทษนั้น (วิ.อ. (บาลี) ๒/๔๒๔-๕/
๔๒๐).

^{๙๓} พระอริกฐะกล่าวคู่พระธรรมวินัยในสิกขาบทที่ ๘ สัปตภาณวรรค (วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๑๗/
๕๒๕).

^{๙๔} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๒๓-๔๒๔/๓๑๐, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๒๓-๔๒๔/๕๑๒-๕๑๓.

๔.๒๖ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๑๐ แห่งปาจิตติย วรรคที่ ๗ สัปภาณวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน สมณูทเทศ^{๔๕} ชื่อกัณฑกะ มีความเห็นลามก เช่นเดียวกับพระอริยฐานะในสิกขาบทก่อน แม้ภิกษุทั้งหลายเตือนก็ไม่ฟัง พระพุทธเจ้าทรงทราบรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ รับสั่งถามทราบความเป็นสัจแล้ว แม้ทรงชี้แจงด้วยปริยายต่างๆ กัณฑกะก็ยังยืนยันความเห็นของตน จึงรับสั่งให้สงฆ์นาสนะ^{๔๖} กัณฑกะว่า กัณฑกะ ตั้งแต่นี้ไป เธอจงอย่าอ้างพระผู้มีพระภาคว่าเป็นศาสดาของเจ้า และสมณูทเทศอื่นๆ เคยได้การนอนร่วมกับภิกษุทั้งหลายเพียง ๒-๓ คีนอันใด แม้ภิกษุที่นอนร่วมนั้น ไม่มีแก่เธอ เธอคนเสีย เธอจงไป เธอจงหนีหายเสีย สงฆ์ได้จัดการสวดประกาศนาสนะกัณฑกะสมณูทเทศตามพุทธบัญญัติ ภิกษุฉัพพัคคีย์ไม่ยอมรับมติสงฆ์ คงคบหาสมาคมกัณฑกะต่อไป ทรงทราบเรื่องนั้นแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ถ้าสมณูทเทศกล่าวอย่างนี้ว่า เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วจนกระทั่งว่าธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นธรรมก่อนอันตรายก็หาสามารถก่อนอันตรายแก่ผู้ช่งเสพได้จริงไม่ สมณูทเทศนั้นอันภิกษุทั้งหลายฟังว่ากล่าวตักเตือนว่า เธออย่าได้กล่าวอย่างนี้ อย่ากล่าวต่อพระผู้มีพระภาคการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย เพราะพระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสอย่างนั้น สมณูทเทศ พระผู้มีพระภาคตรัสธรรมที่ก่อนอันตรายเป็นธรรมก่อนอันตรายไว้โดยประการต่างๆ และธรรมเหล่านั้นก็สามารถก่อนอันตรายให้แก่ผู้ช่งเสพได้จริง” สมณูทเทศนั้นอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนอยู่อย่างนี้ ก็ยังคงยืนยันอยู่อย่างนั้น สมณูทเทศนั้นอันภิกษุทั้งหลายฟังว่ากล่าวตักเตือนว่า สมณูทเทศตั้งแต่นี้เธอไม่ฟังอ้างพระผู้มีพระภาคว่าเป็นศาสดา และเธอจะไม่มีการนอนร่วมกัน ๒-๓ คีนกับภิกษุทั้งหลายเหมือนสมณูทเทศเหล่านี้ได้ เธอจงไปที่อื่น^{๔๗} เธอจงไปให้พ้น ก็ ภิกษุใครอยู่ก็ยังไม่

^{๔๕} สมณูทเทศ คือ สามเณร โดยเฉพาะสามเณรที่มีอายุมาก อาจจะอายุครบ ๒๐ ปีแล้ว แต่ไม่ยอมบวชเป็นพระ.

^{๔๖} คำว่า “นาสนะ” แปลว่า ให้นับหาย ได้แก่ การลงโทษภิกษุ มี ๓ วิธี คือ (๑) ลิงคนาสนะ ให้สึก (๒) ทณฺฑกกรรมนาสนะ ไล่ออกจากสำนัก (๓) สังวาสนาสนะ ยกออกจากหมู่ สมณูทเทศชื่อกัณฑกะนี้ ถูกลงโทษโดยการไล่ออกจากสำนัก (วิ.อ. (บาลี) ๒/๔๒๘/๔๒๐-๔๒๑).

^{๔๗} คำว่า “จงไปที่อื่น” แปลมาจากคำว่า “จร ปิเร” ตามนัยฎีกาว่า จร ปิเรติ ปรโต คจฺจ, มา อิธ ติฏฺฐ (สารตฺถ.ฎีกา ๓/๔๒๘/๑๑๑) จงไปทางอื่น อย่าอยู่ที่นี้, อีกนัยหนึ่งว่า ปิเรติ ปร อมามก (วิ.อ. (บาลี) ๒/๔๒๘/๔๒๑) อมฺหากํ อนชฺชตฺตติฏฺฐต (สารตฺถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๔๒๘/๑๑๐) โอวาทสฺส อปฺภิกฺขุคฺคฺเขณฺน อติฏฺกมฺเนน อมามกา ปรณาม (ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๑/๕/๕๘) เธอเป็นคนอื่นผู้ไม่นับถือพระรัตนตรัย, มิได้อยู่ในวงศ์ของพวกเรา เพราะไม่รับโอวาท เพราะล่วงละเมิดโอวาท.

ปลอบโยนสมมุทเทศผู้ถูกสงฆ์มาสนะแล้วอย่างนั้น ไซ้เธอให้อุปัชฌายก คบหา หรือนอนร่วม ต้องอาบัติปาจิตติย์^{๘๘}

๔.๒๗ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๒ แห่งปาจิตติย์ วรรคที่ ๘ สหธรรมิกวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน พระองค์ทรงแสดงวินัย สรรเสริญคุณของวินัย อานิสงส์ในการเรียนวินัย และทรงยกย่องพระอุบาลีเถระเสมอ ๆ จนภิกษุอื่นในวัยต่าง ๆ เกิดความประทับใจ ขอเข้าศึกษาวินัยในสำนักพระเถระเป็นอันมาก ภิกษุฉัพพัคคีย์ก็กลัวว่าภิกษุรู้วินัยกันมาก จะจัดการกับท่านตามวินัย จึงตกลงกันว่าควรจะดูหมิ่นพระวินัย แล้วเข้าไปหาภิกษุทั้งหลายที่กำลังศึกษาวินัยอยู่กล่าวว่า “สิกขาบทเล็กๆ น้อย ๆ ที่ยกขึ้นแสดงเหล่านี้จะมีประโยชน์อะไร ย่อมเป็นไปเพื่อความรำคาญ เพื่อความลำบาก เพื่อความยุ่งยาก” ภิกษุทั้งหลายติเตียน ความทราบถึงพระพุทธเจ้า ทรงทราบความแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใด เมื่อมีผู้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงอยู่ กล่าวอย่างนี้ว่า สิกขาบทเล็กๆ น้อยๆ ที่ยกขึ้นแสดงเหล่านี้ จะมีประโยชน์อะไร ย่อมเป็นไปเพื่อความรำคาญ เพื่อความลำบาก เพื่อความยุ่งยาก ต้องอาบัติปาจิตติย์ เพราะดูหมิ่นสิกขาบท”^{๘๙}

๔.๒๘ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๓ แห่งปาจิตติย์ วรรคที่ ๘ สหธรรมิกวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ประพฤตินาจารย์ด้วยหวังจะให้คนอื่นเข้าใจว่าทำไปเพราะไม่รู้ เมื่อพระวินัยชรอยกปาติโมกข์ขึ้น ก็แก้ตัวว่าเพิ่งทราบเดี๋ยวนี้เองว่าธรรมเหล่านี้มาในพระสูตร^{๙๐} เกี่ยวข้องกับพระสูตร และมีการยกขึ้นแสดงทุกกึ่งเดือน ภิกษุอื่นติเตียน ทรงทราบความแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใด เมื่อภิกษุยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงอยู่ทุกกึ่งเดือน กล่าวอย่างนี้ว่า “กระผมเพิ่งทราบเดี๋ยวนี้เองว่า ทราบว่า ธรรมเหล่านี้มาในพระสูตรอยู่ในพระสูตร มีการยกขึ้นแสดงทุกกึ่งเดือน ถ้าภิกษุเหล่านี้จำภิกษุนั้นได้ว่าเมื่อภิกษุยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงอยู่ ภิกษุนั้นเคยนั่งอยู่ ๒-๓ ครั้งมาแล้วไม่จำต้องกล่าวถึงมากครั้งยิ่งกว่า ภิกษุนั้นยอมไม่ฟังเพราะความไม่รู้ แต่ภิกษุนั้นจะต้องอาบัติใดเพราะประพฤติน่าไม่เหมาะสมนั้น พึงปรับอาบัตินั้นตามธรรม และพึงยกโมหาโรปนกรรมขึ้นมาปรับเพิ่มให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า ท่าน ไม่ใช่ลาภของท่าน ท่านได้

^{๘๘} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๒๘-๔๒๙/๓๑๒-๓๑๔, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๒๘-๔๒๙/๕๓๖-๕๓๘.

^{๘๙} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๒๘-๔๒๙/๓๒๐, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๒๘-๔๒๙/๕๔๘-๕๕๐.

^{๙๐} คำว่า “ธรรม” หมายถึงสิกขาบท คำว่า “พระสูตร” หมายถึงพระปาติโมกข์.

ไม่ดี ที่เมื่อภิกษุยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงอยู่ ท่านไม่ใส่ใจฟังให้สำเร็จประโยชน์ด้วยดี ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะแสรังทำผู้อื่นให้หลงนั้น”^{๕๑}

๔.๒๕ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๔ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๘ สหธรรมิกวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์โกรธไม่พอใจประหารภิกษุสัตตรสวัคคีย์ ๆ ร้องให้ ภิกษุทั้งหลายทราบเรื่องจึงกราบทูลให้ทรงทราบ ทรงดำหนิเช่นกันแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดโกรธไม่พอใจทำร้ายภิกษุ ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๕๒}

๔.๓๐ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๕ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๘ สหธรรมิกวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์เงื่อหอกคือฝ่ามือจะทำร้าย”ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ เช่นเดียวกันกับสิกขาบทก่อน ทรงทราบแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดโกรธไม่พอใจ เงื่อหอกคือฝ่ามือให้ภิกษุ ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๕๓}

๔.๓๑ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๖ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๘ สหธรรมิกวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ใส่ความภิกษุอื่นด้วยอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล ภิกษุทั้งหลายพากันตำหนิ ทรงทราบเรื่องแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดใส่ความภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสที่ไม่มีมูล ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๕๔}

๔.๓๒ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๗ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๘ สหธรรมิกวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์แกล้งก่อความรำคาญต่อภิกษุสัตตรสวัคคีย์ โดยอ้างว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงห้ามบวชเด็กอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปี พวกท่านอายุไม่ครบ ๒๐ จึงไม่เป็นอุปสัมบัน ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ร้องให้ ภิกษุทั้งหลายพากันตำหนิ แล้วจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ทรงดำหนิแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดจงใจก่อความรำคาญให้แก่ภิกษุด้วยหวังว่า “เธอจักไม่มีความผาสุกแม้ชั่วครู่ด้วยอุบายนี้” ประสงค์เพียงเท่านั้น ไม่มีอะไรอื่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๕๖}

^{๕๑} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๔๓-๔๔๔/๓๒๒, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๔๓-๔๔๔/๕๕๒-๕๕๓.

^{๕๒} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๔๕-๔๕๐/๓๒๕, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๔๕-๔๕๐/๕๕๖-๕๕๗.

^{๕๓} ปหารทานาคาร์ ทสเสตฺวา คือแสดงอาการจะทำร้าย (วิ.อ. (บาลี) ๒/๔๕๔/๔๓๐).

^{๕๔} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๕๔-๔๕๕/๓๒๖-๓๒๗, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๕๔-๔๕๕/๕๕๘-๕๖๐.

^{๕๕} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๕๕-๔๖๐/๓๒๘, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๕๕-๔๖๐/๕๖๑.

^{๕๖} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๖๔-๔๖๕/๓๒๙-๓๓๐, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๖๔-๔๖๕/๕๖๕-๕๖๖.

๔.๓๓ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๘ แห่งปาจิตติยั วรคที่ ๘ สหธรรมิกวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ทะเลาะกับภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ท่านเหล่านั้นจึงปรารภกันว่า เราไม่ควรทะเลาะกับภิกษุอัคริขเช่นนั้น ภิกษุฉัพพัคคีย์มาต่อว่า เมื่อถามว่าท่านทราบมาจากไหน พวกท่านบอกว่า พวกเราแอบฟังพวกท่านพูดกัน ภิกษุทั้งหลายพากันตำหนิ แล้วจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ทรงตำหนิแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดยื่นแอบฟังภิกษุผู้บาดหมาง ทะเลาะวิวาทกัน ด้วยตั้งใจว่า “เราจะฟังคำที่ภิกษุพวกนี้กล่าว” ประสงค์เพียงเท่านั้น ไม่มีอะไรอื่น ต้องอาบัติปาจิตติยั”^{๕๗}

๔.๓๔ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๙ แห่งปาจิตติยั วรคที่ ๘ สหธรรมิกวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ประพฤตินาจาร เมื่อการกสงฆ์ทำกรรมแก่ภิกษุ แต่ละรูปก็คัดค้าน พอดีสงฆ์กำลังประชุมทำกรรมอยู่ ภิกษุฉัพพัคคีย์กำลังทำจิวร จึงให้ฉันทะแก่พวกคนคนหนึ่งให้นำไป สงฆ์จึงถือโอกาสทำกรรมแก่พระรูปนั้น ภิกษุฉัพพัคคีย์ทราบเรื่องก็คัดค้าน ทรงทราบเรื่องแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดให้ฉันทะเพื่อกรรมที่ทำถูกต้องแล้ว กลับติเตียนในภายหลัง ต้องอาบัติปาจิตติยั”^{๕๘}

๔.๓๕ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๑๐ แห่งปาจิตติยั วรคที่ ๘ สหธรรมิกวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน สงฆ์กำลังประชุมทำกรรมบางอย่างอยู่ ภิกษุฉัพพัคคีย์กำลังทำจิวร ไม่อาจไปร่วมได้ จึงมอบฉันทะให้พระรูปหนึ่งในพวกคนไปแทน ภิกษุรูปนั้นคัดค้านว่าสงฆ์ทำกรรมแก่ภิกษุบางรูป ไม่ยอมให้ฉันทะ ลูกขึ้นหลีกไปเสีย ทรงทราบเรื่องแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใด เมื่อยังมีเรื่องที่ต้องวินิจฉัยในสงฆ์ ไม่ให้ฉันทะแล้วลูกจากอาสนะจากไป ต้องอาบัติปาจิตติยั”^{๕๙}

๔.๓๖ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๑๑ แห่งปาจิตติยั วรคที่ ๘ สหธรรมิกวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเวฬุวัน พระทัฬหฬลบุตรดำรงตำแหน่งเสนาสนคาหาปกะและภักตทุทเทศกะอยู่ พอดีมีจิวรเกิดขึ้นแก่สงฆ์ผืนหนึ่ง ทั้งจิวรของพระทัฬหฬลก็เก่า สงฆ์จึงสมมติให้ถวายจิวรผืนนั้นแก่พระทัฬหฬลบุตร ภิกษุฉัพพัคคีย์ติเตียนว่า สงฆ์น้อมลาภของสงฆ์

^{๕๗} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๖๕-๔๗๐/๓๓๑, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๖๕-๔๗๐/๕๖๘-๕๖๙.

^{๕๘} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๗๔-๔๗๕/๓๓๓-๓๓๔, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๗๔-๔๗๕/๕๗๑-๕๗๒.

^{๕๙} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๗๕-๔๘๐/๓๓๔-๓๓๕, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๗๕-๔๘๐/๕๗๔-๕๗๕.

ตามความพอใจ ทรงทราบความ รับสั่งถามได้ความเป็นสัจแล้ว ทรงดำหนิภิกษุฉัพพัคคีย์ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทที่ ๑๑ แห่งสหธรรมกวรรคที่ ๘ ว่า “ก็ ภิกษุใดร่วมกับสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ให้จิรวไปแล้วกลับติเตียนในภายหลังว่า “พวกภิกษุน้อยมลาภที่เป็นของสงฆ์ไปตามความคุ้นเคยกัน” ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๑๐๐}

๔.๓๗ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๑๒ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๘ สหธรรมกวรรค ดังมีใจความว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน สมาคมหนึ่งในกรุงสาวัตถีเตรียมภัตตาหารพร้อมจิรวไว้ถวายสงฆ์ ภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าไปชี้แจง อ้อนวอนขอร้องให้เขาถวายจิรวเหล่านั้นแก่พวกท่าน เมื่อถูกพวกภิกษุฉัพพัคคีย์รับเร้า สมาคมนั้นจึงถวายจิรวตามที่จัดไว้แล้วแก่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์แล้วประเคนสงฆ์เฉพาะภัตตาหารเท่านั้น แล้วแจ้งให้สงฆ์ทราบถึงพฤติกรรมของภิกษุฉัพพัคคีย์ สงฆ์ทราบก็ติเตียนการกระทำเช่นนั้น ทรงทราบเรื่อง ทรงดำหนิ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดรู้ผู้น้อยมลาภที่เขาน้อมไว้เป็นของจะถวายสงฆ์ไปเพื่อบุคคล ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๑๐๑}

๔.๓๘ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๓ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๕ รตนวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าไปบ้านในเวลาวิกาล นั่งในที่ชุมนุมชนแล้วกล่าวติรังงานกถา^{๑๐๒} เช่น เรื่องพระราชา สตรี ทะเล เป็นต้น ชาวบ้านที่ได้ยินต่างพากันตำหนิความทราบถึงพระพุทธองค์ ทราบความแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๑๐๓}

๔.๓๙ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๖ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๕ รตนวรรค ดังมีใจความว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ให้ทำเตียงหุ้มนุ่นบ้าง ตั้งหุ้มนุ่นบ้าง^{๑๐๔}

^{๑๐๐} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๘๔-๔๘๕/๓๓๖-๓๓๗, วิ.มहा. (ไทย) ๒/๔๘๔-๔๘๕/๕๗๓-๕๗๔.

^{๑๐๑} วิ.มहा. (บาลี) ๒/๔๘๕-๔๘๖/๓๓๘-๓๓๙, วิ.มहा. (ไทย) ๒/๔๘๕-๔๘๖/๕๗๕-๕๗๖.

^{๑๐๒} วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๕๐/๑๓-๑๔, ที.สี. (บาลี) ๕/๑๓/๘, ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๕๐/๓๐, ม.ม. (บาลี) ๑๓/๒๒๓/๑๕๗, ส.ม. (บาลี) ๑๕/๑๐๘๐/๓๖๕, อ.จ.ทสท. (บาลี) ๒๔/๖๕/๑๐๒, ช.ม. (บาลี) ๒๕/๑๕๗/๓๐๖.

^{๑๐๓} วิ.มहा. (บาลี) ๒/๕๐๘/๓๕๐, วิ.มहा. (ไทย) ๒/๕๐๘/๕๕๕.

^{๑๐๔} ตูโลนทุฐ, ตูถุ ปกฺขิปิตฺวา อุปริ จิมิลิกาย โอนทุฐ ที่ชื่อว่าหุ้มนุ่น คือใส่นุ่นแล้วหุ้มด้านบนด้วยผ้ารองพื้น (วิ.อ. (บาลี) ๒/๕๒๖/๔๓๕).

ชาวบ้านพบเห็นพากันติเตียน ทรงทราบเรื่อง ทรงดำหนิ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ถ้า ภิกษุใดทำ เตียง หรือตั้งหุ้มหนุน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ชื่อว่าอุททาลนกะ”^{๑๐๕,๑๐๖}

๔.๔๐ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๗ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๕ รตนวรรค ดังมีใจความ ว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ทราบว่าจะทรงอนุญาตฝ้ายรองนั่ง เลยทำ ฝ้ายรองนั่งใหญ่ ให้ห้อยย้อยในด้านทั้งหลาย ภิกษุอื่นเห็นเข้าก็ติเตียน ทรงทราบแล้ว ทรงบัญญัติ สิกขาบทว่า “ถ้า ภิกษุผู้จะทำฝ้ายรองนั่ง พึงทำให้ได้ขนาด ขนาดในข้อนั้น คือยาว ๒ คืบ กว้างคืบ ครึ่งโดยคืบสุกต^{๑๐๗} ทำให้เกินขนาดนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ที่ชื่อว่าเจทนกะ”^{๑๐๘}

๔.๔๑ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๘ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๕ รตนวรรค ดังมีใจความ ว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ทราบว่าจะทรงอนุญาตผ้าปิดฝีสำหรับ ภิกษุทั้งหลาย พวกเขาจึงใช้ผ้าปิดฝีไม่ได้ขนาด ปล้อยห้อยข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้างเที่ยวไป ภิกษุ อื่นติเตียน ทรงทราบรับสั่งถามทราบความเป็นสัจแล้ว ทรงดำหนิแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ถ้า ภิกษุผู้ทำผ้าปิดฝี ต้องทำให้ได้ขนาด ขนาดในข้อนั้น คือยาว ๔ คืบ กว้าง ๒ คืบ โดยคืบสุกต ทำให้ เกินขนาดนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ที่ชื่อว่าเจทนกะ”^{๑๐๙}

๔.๔๒ เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๙ แห่งปาจิตตีย์ วรรคที่ ๕ รตนวรรค ดังมีใจความ ว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์ทำผ้าอาบน้ำฝนเกินประมาณ ภิกษุอื่นติเตียน ทรงรับสั่งถามทราบความเป็นสัจแล้ว ทรงดำหนิแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ถ้า ภิกษุผู้จะทำผ้า อาบน้ำฝน พึงทำให้ได้ขนาด ขนาดในข้อนั้นคือ ยาว ๖ คืบ กว้าง ๒ คืบครึ่ง โดยคืบสุกต ทำให้เกิน ขนาดนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ที่ชื่อว่าเจทนกะ”^{๑๑๐}

^{๑๐๕} คำว่า “อุททาลนกะ” เป็นชื่อเฉพาะของอาบัติปาจิตตีย์สิกขาบทนี้ แปลว่า มีการรื้อออก คือ ต้อง รื้อออกเสียก่อนจึงแสดงอาบัติตก.

^{๑๐๖} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๒๖-๕๒๗/๓๕๗, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๒๖-๕๒๗/๖๑๑-๖๑๒.

^{๑๐๗} คืบสุกต เท่ากับ ๓ คืบของคนปานกลางในบัดนี้ หรือเท่ากับ ๑ สอกคืบของช่างไม้ (วิ.อ. (บาลี) ๒/๓๔๘-๘/๖๑).

^{๑๐๘} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๓๑/๓๕๘, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๓๑/๖๑๔.

^{๑๐๙} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๓๗-๕๓๘/๓๖๐-๓๖๑, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๓๗-๕๓๘/๖๑๗-๖๑๘.

^{๑๑๐} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๔๒-๕๔๓/๓๖๒, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๔๒-๕๔๓/๖๒๐-๖๒๑.

๓.๓.๕ ปาฏิเทสนียกัณฑ์ (ปาฏิเทสนียะ ๔)

ภิกษุฉัพพัคคีย์ทำการประพุดิเสียดายเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทในปาฏิเทสนียกัณฑ์ ว่าด้วยอาบัติปาฏิเทสนียะ แปลว่า อาบัติอันพึงแสดงคืน ซึ่งปรากฏการประพุดิเสียดายของพวกท่านมีอยู่เพียง ๑ สิกขาบท คือ สิกขาบทที่ ๒ แห่งปาฏิเทสนียะ ดังมีใจความว่า สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับ ณ พระเวฬุวัน ครั้นนั้น ภิกษุทั้งหลายต่างรับนิมนต์ฉันในตระกูล ภิกษุฉัพพัคคีย์มายืนบงการเพื่อภิกษุฉัพพัคคีย์ว่า “พวกท่านจงถวายแ่งที่นี้ จงถวายข้าวสุกที่นี้” ภิกษุฉัพพัคคีย์ได้ฉันตามต้องการ ภิกษุเหล่าอื่นไม่ได้ฉันตามที่คิดไว้ ภิกษุผู้มักน้อยเป็นต้นพากันตำหนิ ประณาม โพนทะนา ครั้นภิกษุทั้งหลายตำหนิภิกษุฉัพพัคคีย์โดยประการต่าง ๆ แล้วจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถาม ทราบความเป็นสัจแล้ว ทรงตำหนิแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุรับนิมนต์ฉันในตระกูล ถ้าภิกษุฉัพพัคคีย์มายืนบงการในที่นั้นว่า พวกท่านจงถวายแ่งที่นี้ ถวายข้าวสุกที่นี้ ภิกษุเหล่านั้นพึงไล่ภิกษุฉัพพัคคีย์ออกไปด้วยกล่าวว่า น้องหญิง เธอจงหลีกไปทราบเท่าที่ภิกษุทั้งหลายยังฉันอยู่ ถ้าไม่มีภิกษุแม้รูปหนึ่งว่ากล่าวเพื่อจะไล่ภิกษุฉัพพัคคีย์นั้นว่า น้องหญิง เธอจงหลีกไปทราบเท่าที่ภิกษุทั้งหลายยังฉันอยู่ ภิกษุเหล่านั้นพึงแสดงคืนว่า ท่านทั้งหลาย พวกเราต้องธรรมคือปาฏิเทสนียะ เป็นธรรมที่น่าตำหนิ ไม่เป็นสัพปาเย กระทบขอแสดงคืนธรรมนั้น”^{๓๓๓}

๓.๓.๖ เสด็จกัณฑ์ (เสด็จวัตร ๑๕)

ภิกษุฉัพพัคคีย์ทำการประพุดิเสียดายเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทในเสด็จวัตร ซึ่งจัดเป็นอกัสมจาริกศีล เป็นสิกขาบทที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นมาเพื่อเป็นแบบแผนธรรมเนียมระเบียบปฏิบัติของภิกษุและให้สามเณรถือปฏิบัติด้วย ภิกษุฉัพพัคคีย์เป็นผู้ก่อความเสียหายจนเป็นเหตุให้ทรงบัญญัติเสด็จสิกขาบท ในเขตกรุงสาวัตถี เป็นจำนวนถึง ๑๒ สิกขาบท แต่อีก ๑ สิกขาบทนั้นไม่ปรากฏนามภิกษุผู้ทำใช้เพียงคำว่า “ภิกษุทั้งหลาย” เท่านั้น ขอให้เข้าใจว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน ภิกษุฉัพพัคคีย์เป็นต้นบัญญัติทุกสิกขาบท เมื่อแปลออกไปจะมีเครื่องหมายบอกให้ทราบในสิกขาบทนั้นๆ

๑. หมวดสารูป ๒๖ สิกขาบท มีภิกษุฉัพพัคคีย์เป็นต้นบัญญัติทุกสิกขาบท

^{๓๓๓} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๕๓-๕๕๘/๓๖๘-๓๖๙, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๕๓-๕๕๘/๖๓๒.

- ๑.๑ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักรองอันตราสกให้เรียบร้อย
- ๑.๒ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักรองอุตตราสงค์ให้เรียบร้อย
- ๑.๓ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักปกปิดกายให้ดี ไปในละแวกบ้าน
- ๑.๔ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักปกปิดกายให้ดี นั้งในละแวกบ้าน
- ๑.๕ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักสำรวมดี ไปในละแวกบ้าน
- ๑.๖ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักสำรวมดี นั้งในละแวกบ้าน
- ๑.๗ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักมีจักขุทอดลง ไปในละแวกบ้าน
- ๑.๘ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักมีจักขุทอดลง นั้งในละแวกบ้าน
- ๑.๙ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักไม่เวิกผ้า ไปในละแวกบ้าน
- ๑.๑๐ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักไม่นั้งเวิกผ้าในละแวกบ้าน
- ๑.๑๑ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักไม่หั่วเราะดั่ง ไปในละแวกบ้าน
- ๑.๑๒ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักไม่นั้งหั่วเราะดั่งในละแวกบ้าน
- ๑.๑๓ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักพูดเสียงเบา ไปในละแวกบ้าน
- ๑.๑๔ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักนั้งพูดเสียงเบาในละแวกบ้าน
- ๑.๑๕ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักไม่เดินโคลงกาย ไปในละแวกบ้าน
- ๑.๑๖ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักไม่นั้งโคลงกายในละแวกบ้าน
- ๑.๑๗ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักไม่เดินแก่วงแขนไปในละแวกบ้าน
- ๑.๑๘ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักไม่นั้งแก่วงแขนในละแวกบ้าน
- ๑.๑๙ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักไม่เดินโคลงศิระะไปในละแวกบ้าน
- ๑.๒๐ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักไม่นั้งโคลงกายไปในละแวกบ้าน
- ๑.๒๑ ฟังทำความเข้าใจกว่าเราจักไม่เดินเท้าสะเอวไปในละแวกบ้าน
- ๑.๒๒ ฟังทำความเข้าใจกว่าเราจักไม่นั้งเท้าสะเอวในละแวกบ้าน
- ๑.๒๓ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักไม่เดินคลุมศิระะไปในละแวกบ้าน
- ๑.๒๔ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักไม่นั้งคลุมศิระะในละแวกบ้าน
- ๑.๒๕ ฟังทำความเข้าใจกว่า เราจักไม่เดินกระโหย่ง ไปในละแวกบ้าน

๑.๒๖ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักไม่นั่งรัดเข้าในละแวกบ้าน^{๑๒}

๒. หมวดโภชนปฏิบัติสังยุต ๓๐ สิกขาบท มีภิกษุทัฬหีคฤหัสถ์เป็นต้นบัญญัติ ๒๗ สิกขาบท เว้น ๓ สิกขาบทที่มีภิกษุอื่นเป็นต้นบัญญัติ คือ สิกขาบทที่ ๒๕, ๒๙, และ ๓๐ ในหมวดนี้

๒.๑ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักรับบิณฑบาตโดยเคารพ

๒.๒ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักให้ความสำคัญในบาตรขณะรับบิณฑบาต

๒.๓ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักรับบิณฑบาตพอเหมาะกับแวง

๒.๔ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักรับบิณฑบาตเสมอขอบปากบาตร

๒.๕ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักฉันทบิณฑบาตโดยเคารพ

๒.๖ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักให้ความสำคัญในบาตรขณะฉันทบิณฑบาต

๒.๗ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักฉันทบิณฑบาตไปตามลำดับ

๒.๘ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักฉันทบิณฑบาตพอเหมาะกับแวง

๒.๙ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักไม่ฉันทบิณฑบาตข่มลงแต่ยอด

๒.๑๐ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักไม่ใช่ข้าวสุกกดบแวงหรือกับเพราะอยากได้มาก

๒.๑๑ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราไม่เป็นไข จักไม่ออกปากขอแวงหรือข้าวสุกมาฉันท

๒.๑๒ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักไม่มุ่งต่าหนี มองดูบาตรภิกษุเหล่าอื่น

๒.๑๓ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่เกิน

๒.๑๔ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักทำคำข้าวให้กลม

๒.๑๕ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักไม่อ้าปากรอคำข้าวที่ยังไม่มาถึงปาก

๒.๑๖ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าขณะกำลังฉันทเราจักไม่สอดมือทั้งหมดเข้าในปาก

๒.๑๗ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าขณะที่ในปากมีคำข้าว เราจักไม่พุดคุย

๒.๑๘ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักไม่ฉันทโยนคำข้าว

๒.๑๙ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักไม่ฉันทกัดคำข้าว

๒.๒๐ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักไม่ฉันทอาหารทำกระพุงแก้มให้ดูย

๒.๒๑ ฟังทำความเข้าใจเห็นว่าเราจักไม่ฉันทสลัดมือ

^{๑๒} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๗๖-๖๐๑/๓๘๐-๓๘๓, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๗๖-๖๐๑/๖๔๕-๖๔๕.

๒.๒๒ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่ฉัน โปรมเมล็ดข้าว

๒.๒๓ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่ฉัน แลบลิ่น

๒.๒๔ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่ฉัน ทำเสียงดังจับ ๆ

๒.๒๕ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่ฉัน ทำเสียงดังซู้ด ๆ*

๒.๒๖ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่ฉัน เลียมมือ

๒.๒๗ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่ฉัน เลียบาตร

๒.๒๘ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่ฉัน เลียมริมฝีปาก^{๑๑๑}

๒.๒๙ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่จับภาชนะน้ำดื่มด้วยมือเป็นอาหาร*

๒.๓๐ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่เทน้ำล้างบาตรที่มีเมล็ดข้าวในละแวกบ้าน*

๓. หมวดธัมมเทสนาปฏิสังยุต ๑๖ สิกขาบท มีภิกษุณีพหุคิยเป็นต้นบัญญัติทุกสิกขาบท

๓.๑ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่แสดงธรรมแก่คนกัณฐม

๓.๒ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้ถือไม้พลอง

๓.๓ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้ถือศีศตรา

๓.๔ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้ถืออาวุธ

๓.๕ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้สวมเชิงเท้า

๓.๖ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้สวมรองเท้า

๓.๗ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้อยู่ในยาน

๓.๘ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้อยู่บนที่นอน

๓.๙ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้นั่งรัดเข่า

๓.๑๐ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้โพกศีรษะ

๓.๑๑ ฟังทำความเข้าใจว่า เรารู้จักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้คลุมศีรษะ

๓.๑๒ ฟังทำความเข้าใจว่า เรานั่งที่พื้นดิน จักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้

นั่งบนอาสนะ

^{๑๑๑} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๖๐๒-๖๓๐/๓๕๔-๔๐๕, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๐๒-๖๓๐/๖๗๖-๗๐๗.

* คือสิกขาบทที่ภิกษุณีพหุคิยไม่ได้เป็นต้นบัญญัติ

๓.๑๓ ฟังทำความเข้าใจว่าเรานั่งบนอาสนะต่ำจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข
ผู้นั่งบนอาสนะสูง

๓.๑๔ ฟังทำความเข้าใจว่าเรายืนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไขผู้นั่งอยู่

๓.๑๕ ฟังทำความเข้าใจว่าเราเดินอยู่ข้างหลังจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข
ผู้เดินไปข้างหน้า

๓.๑๖ ฟังทำความเข้าใจว่าเราเดินไปนอกทางจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข
ผู้เดินไปในทาง^{๑๑๔}

๔. หมวดปกิณณะ ๓ สิกขาบท มีภิกษุณีพหุคิยเป็นต้นบัญญัติทุกสิกขาบท

๔.๑ ฟังทำความเข้าใจว่าเราไม่เป็นไข จักไม่ยื่นถ้อยอุจจาระ หรือ ปัสสาวะ^{๑๑๕}

๔.๒ ฟังทำความเข้าใจว่าเราไม่เป็นไข จักไม่ถ้อยอุจจาระปัสสาวะหรือ บ้วน
น้ำลายลงบนของเขียว^{๑๑๖}

๔.๓ ฟังทำความเข้าใจว่าเราไม่เป็นไข จักไม่ถ้อยอุจจาระ ปัสสาวะหรือ บ้วน
น้ำลายลงในน้ำ^{๑๑๗}

๓.๓.๓ สิกขาบทนอกพระปาฏิโมกข์

จากการศึกษาพบว่า การล่วงละเมิดสิกขาบทนอกพระปาฏิโมกข์ของภิกษุ
ณีพหุคิยอันเป็นเหตุให้ต้องอาบัติ ถุลลัจจัยบ้าง ทุกกฏบ้าง และถูกสงฆ์ลงทัณฑ์กรรม ซึ่งมีปรากฏ
ในพระวินัยปิฎกเล่มที่ ๔, ๕, ๖ และ ๗ ดังต่อไปนี้

๑) ภิกษุณีพหุคิยต้องอาบัติทุกกฏเพราะไม่ถามพระอุปัชฌาย์ก่อนได้กักกันพวก
สามเณรไว้^{๑๑๘}

๒) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะเกลี้ยกล่อมสามเณรของพระอื่นไว้เป็นพวกของตน ทำให้
พระอุปัชฌาย์อาจารย์ลำบาก^{๑๑๙}

^{๑๑๔} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๖๓๓-๖๕๐/๔๑๒-๔๒๓, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๓๓-๖๕๐/๓๑๒-๓๓๐.

^{๑๑๕} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๖๕๑/๔๒๓, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๑/๓๓๑.

^{๑๑๖} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๖๕๒/๔๒๔, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๒/๓๓๒.

^{๑๑๗} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๖๕๓/๔๒๔, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๓/๓๓๓.

^{๑๑๘} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๐๘/๑๒๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๘/๑๓๑.

- ๓) ทัศนคติต้องอับดีทุกกฎเพราะให้นิสัยแก่พวกภิกษุอื่น^{๑๒๐}
- ๔) ทัศนคติต้องอับดีทุกกฎเพราะยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงแก่บริษัทเท่าที่มี คือ เฉพาะบริษัทของตนๆ^{๑๒๑}
- ๕) ทัศนคติต้องอับดีทุกกฎเพราะสมมติสีมาใหญ่เกินไป ๔ โยชน์บ้าง ๕ โยชน์บ้าง ๖ โยชน์บ้าง ทรงทราบเรื่องแล้วรับสั่งว่า ภิกษุพึงสมมติสีมาประมาณ ๓ โยชน์เป็นอย่างยิ่ง^{๑๒๒}
- ๖) ทัศนคติต้องอับดีทุกกฎเพราะสมมติดินที่ปารสีมา (สีมาคร่อมแม่น้ำ)^{๑๒๓}
- ๗) ทัศนคติต้องอับดีทุกกฎเพราะสมมติสีมาคาบเกี่ยวสีมา^{๑๒๔}
- ๘) ทัศนคติต้องอับดีทุกกฎเพราะสมมติสีมาทับสีมา^{๑๒๕}
- ๙) ต้องอับดีทุกกฎเพราะยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อเมื่อไม่มีอันตราย^{๑๒๖}
- ๑๐) ต้องอับดีทุกกฎเพราะไม่ได้รับอาราธนาที่แสดงธรรมในท่ามกลางสงฆ์^{๑๒๗}
- ๑๑) ต้องอับดีทุกกฎเพราะยังไม่ได้รับแต่งตั้งที่ถามพระวินัยในท่ามกลางสงฆ์^{๑๒๘}
- ๑๒) ต้องอับดีทุกกฎเพราะยังไม่ได้รับแต่งตั้ง ที่วิสันหาพระวินัยในท่ามกลางสงฆ์^{๑๒๙}
- ๑๓) ทัศนคติต้องอับดีทุกกฎเพราะ โจทภิกษุผู้ยังไม่ให้โอกาสด้วยอับดี^{๑๓๐}
- ๑๔) ต้องอับดีทุกกฎเพราะขอโอกาสในเรื่องที่ไม่เป็นเรื่อง ไม่มีเหตุอันควรต่อภิกษุผู้บริสุทธิ์ไม่มีอับดี^{๑๓๑}

^{๑๑๘} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๐๘/๑๒๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๘/๑๓๑.

^{๑๒๐} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๒๐/๑๓๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒๐/๑๔๓.

^{๑๒๑} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๖/๑๔๕, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๒-๒๑๓.

^{๑๒๒} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๐/๑๕๑-๑๕๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๐/๒๑๖.

^{๑๒๓} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๐/๑๕๑-๑๕๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๐/๒๑๖.

^{๑๒๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๘/๑๕๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๘/๒๒๕.

^{๑๒๕} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๘/๑๕๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๘/๒๒๖.

^{๑๒๖} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๐/๑๕๕, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๐/๒๓๐.

^{๑๒๗} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๐/๑๕๕, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๐/๒๓๐.

^{๑๒๘} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๑/๑๕๕, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๑/๒๓๑.

^{๑๒๙} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๒/๑๖๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๒/๒๓๒.

^{๑๓๐} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๓/๑๖๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๓/๒๓๓.

^{๑๓๑} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๓/๑๖๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๓/๒๓๔.

- ๑๕) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะทำสังฆกรรมที่ไม่ชอบด้วยธรรมในท่ามกลางสงฆ์^{๑๓๒}
- ๑๖) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะแสดงปาติโมกข์จงใจไม่สวดให้ได้ยินในท่ามกลางสงฆ์^{๑๓๓}
- ๑๗) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะไม่ได้รับอาราธนาแสดงปาติโมกข์ในท่ามกลางสงฆ์^{๑๓๔}
- ๑๘) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะแสดงสภาคาบัติและรับการแสดงสภาคาบัติ^{๑๓๕}
- ๑๙) ภิกษุณีพหุคิย์ต้องอาบัติทุกกฏเพราะเที่ยวจาริกไปในระหว่างพรรษา พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่อง จึงทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเข้าจำพรรษาแล้วไม่อยู่จำให้ตลอด ๓ เดือนพรรษาต้น หรือ ๓ เดือนพรรษาหลัง ไม่พึงหลีกจาริกไป รูปใดหลีกไปต้องอาบัติทุกกฏ”^{๑๓๖}
- ๒๐) ภิกษุณีพหุคิย์ต้องอาบัติทุกกฏเพราะไม่ต้องการจะเข้าจำพรรษา^{๑๓๗}
- ๒๑) ภิกษุณีพหุคิย์ต้องอาบัติทุกกฏเพราะไม่ต้องการจะเข้าจำพรรษาในวันเข้าพรรษานั้นและจงใจเดินผ่านอวาต^{๑๓๘}
- ๒๒) ภิกษุณีพหุคิย์ต้องอาบัติทุกกฏเพราะนั่งราบบนอาสนะปวารณา ทรงอนุญาตให้นั่งกระโห่งปวารณา พวกเธออยู่บนอาสนะในเมื่อภิกษุผู้เฒ่าทั้งหลายนั่งกระโห่ง^{๑๓๙}
- ๒๓) ภิกษุณีพหุคิย์มีอาบัติติดตัวปวารณา ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีอาบัติติดตัว ไม่พึงปวารณารูปใดปวารณาต้องอาบัติทุกกฏ”^{๑๔๐}
- ๒๔) ภิกษุณีพหุคิย์ขังปวารณาแก่ภิกษุทั้งหลายผู้บริสุทธินี้ไม่มีอาบัติเพราะเรื่องอันไม่ควร เพราะเหตุอันไม่ควรเสียก่อน ทั้งขังปวารณาแก่ภิกษุทั้งหลายที่ปวารณาเสร็จแล้วด้วย ทรงทราบเรื่องแล้ว ตรัสห้ามการกระทำเช่นนั้น และปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ที่กระทำ^{๑๔๑}

^{๑๓๒} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๔/๑๖๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๔/๒๓๔.

^{๑๓๓} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๔/๑๖๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๔/๒๓๕.

^{๑๓๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๔/๑๖๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๔/๒๓๖.

^{๑๓๕} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๖๕/๑๘๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๕/๒๕๖.

^{๑๓๖} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๘๕/๒๐๔, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘๕/๒๕๓.

^{๑๓๗} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๘๖/๒๐๕, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘๖/๒๕๔.

^{๑๓๘} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๘๖/๒๐๕, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘๖/๒๕๔.

^{๑๓๙} วิ.ม. (บาลี) ๔/๒๑๑/๒๓๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๑๑/๓๓๖.

^{๑๔๐} วิ.ม. (บาลี) ๔/๒๓๕/๒๖๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๓๕/๓๓๗.

๒๕) ภิกษุณีพக்கิย์สวมรองเท้าสีต่างๆ มีสีเขียวล้วนเป็นต้น ชาวบ้านติเตียนว่าทำเหมือนชาวบ้าน ทรงทราบจึงทรงดำหนิและทรงห้ามมิให้พระสวมรองเท้าหลากสี ต่อมา พวกเธอเปลี่ยนมาสวมรองเท้าที่คับแต่มีหูสีต่างๆ ภายหลัง พวกเธอเปลี่ยนมาสวมรองเท้าจากที่ทรงห้ามแล้ว จึงทรงห้ามพระสวมรองเท้าหุ้มส้น หุ้มแข็ง ปกหลังเท้า ยัดนุ่น มีหูหลาย มีหงอนคล้ายเขาแกะ และที่คับแต่มีวิจิตรต่างๆอย่างอื่น ๆ จากนั้น พวกเธอก็เปลี่ยนมาสวมรองเท้าที่ทำด้วยหนังสัตว์ร้าย เช่น ลีหะ เสือ โคร่ง เสือเหลือง และหนังสัตว์ทั่วไป เช่น นาก ชะมด แมว พระพุทธเจ้าทรงทราบ ทรงห้ามการสวมรองเท้าเช่นนั้น และปรับอาบัติทุกกฎแก่ผู้สวมทุกกรณี^{๑๔๒}

๒๖) ภิกษุณีพக்கิย์ต้องอาบัติทุกกฎเพราะสวมรองเท้าในอาราม คือเมื่อพระศาสดาไม่ทรงฉลองพระบาทเสด็จจงกรม และพระเถระไม่สวมรองเท้าเดินจงกรม พวกเธอกลับสวมรองเท้าเดินจงกรมและสวมรองเท้าภายในอาราม จึงทรงบัญญัติห้ามไม่ให้สวมรองเท้าในเวลาเช่นนั้น^{๑๔๓}

๒๗) ภิกษุณีพக்கิย์ต้องอาบัติทุกกฎเพราะสวมเจียงเท้าไม้ หลังจากพระพุทธเจ้าได้ทรงห้ามการสวมเจียงเท้า ไม้เจียงเท้าที่ทำด้วยใบตาลก็ทรงห้าม เพราะภิกษุณีพக்கิย์ไปตัดใบตาลเล็กๆ ที่ป่าอสิปตนมฤคทายวันมาทำเจียงเท้าจนต้นตาลตายไปจำนวนมาก และทรงห้ามสวมเจียงเท้าที่สานด้วยใบตาล ใบไม้ เป็นอาทิ^{๑๔๔}

๒๘) ภิกษุณีพக்கิย์ไปเล่นน้ำในแม่น้ำอจิรวดี เล่นน้ำไล่จับโคด้วยจิตกำหนดบ้าง สนุกบ้าง จับโคที่องค์กำเนิดบ้าง ขึ้นจีหลังบ้าง จับคนน้ำให้ตายบ้าง คนดำหนิกันมาก ทรงทราบจึงทรงห้ามการจับโคที่เขา คอ หาง หรือจีหลังเป็นต้น และปรับอาบัติทุกกฎ แต่ถ้าจับองค์กำเนิดด้วยจิตกำหนดต้องอาบัติอุตุลัจฉัย^{๑๔๕}

๒๙) ภิกษุณีพக்கิย์โดยสารยานพาหนะเทียมด้วยโคเพศเมียมีบุรุษเป็นสารถีบ้าง เทียมด้วยโคเพศผู้มีสตรีเป็นสารถีบ้าง คนทั้งหลายจึงดำหนิ จึงทรงบัญญัติห้ามขึ้นยานเช่นนั้น และปรับอาบัติทุกกฎแก่ผู้โดยสาร^{๑๔๖}

^{๑๔๑} วิ.ม. (บาลี) ๔/๒๓๕/๒๖๘, วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๓๕/๓๓๘.

^{๑๔๒} วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๔๖/๘, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๔๖/๑๔.

^{๑๔๓} วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๔๘/๑๒, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๔๘/๑๓.

^{๑๔๔} วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๕๐/๑๓, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๕๐/๑๕.

^{๑๔๕} วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๕๒/๑๖, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๕๒/๒๔.

^{๑๔๖} วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๕๓/๑๓, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๕๓/๒๕.

๓๐) ภิกษุณีพหุคิย์ต้องอาบัติทุกกฏเพราะใช้ที่นอนสูงใหญ่ ทรงห้ามพระใช้ นั้ง นอน บนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่มีภาพปิกวิจิตรงดงาม ทรงห้ามใช้หนังสือวิรายทำเครื่องลาด^{๑๔๗}

๓๑) ภิกษุณีพหุคิย์ต้องอาบัติทุกกฏเพราะสวมรองเท้าเข้าหมู่บ้าน^{๑๔๘}

๓๒) ภิกษุณีพหุคิย์ใช้กลักยาตาและไม้ปายยาตาชนิดต่างๆ ทำด้วยทองคำและเงิน คนตำหนักกันมาก ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลให้ทรงทราบ พระองค์ทรงห้ามไม่ให้ใช้กลักยาตาเป็นต้นที่ ทำด้วยทองคำและเงิน ปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ใช้^{๑๔๙}

๓๓) ภิกษุณีพหุคิย์ใช้กล้องยานัตถ์และกล้องสูตควันชนิดต่างๆ ทำด้วยทองคำและเงิน คนตำหนักกันมาก ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลให้ทรงทราบ พระองค์ทรงห้ามไม่ให้ใช้กล้องยานัตถ์ เป็นต้นที่ทำด้วยทองคำและเงิน ปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ใช้^{๑๕๐}

๓๔) ภิกษุณีพหุคิย์หุงน้ำมันเจื่อน้ำเมาลงไปเกินขนาด คั้นน้ำมันนั้นแล้วมา ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลให้ทรงทราบ ทรงรับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงคั้นน้ำมันเจื่อน้ำเมาลงไป เกินขนาด รูปใดคั้นพึงปรับอาบัติตามธรรม^{๑๕๑,๑๕๒}

๓๕) ภิกษุณีพหุคิย์ทราบว่ามีพระภิกษุทรงห้ามผ่าตัดด้วยคัสตรา จึงเลี้ยงให้ทำการบิบบัหวริดสีดวง ทรงทราบจึงทรงห้ามมิให้ทำในที่แคบหรือใกล้ที่แคบเพียง ๒ นิ้ว และปรับอาบัติถุลลัจจัยแก่ผู้กระทำ^{๑๕๓}

๓๖) ภิกษุณีพหุคิย์ต้องอาบัติทุกกฏเพราะย้ายเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง^{๑๕๔}

๓๗) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะใช้จิวรี่ที่ไม่ได้ตัดที่ย้อมน้ำฝาดมีสีเหมือนงาช้าง^{๑๕๕}

^{๑๔๗} วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๕๔-๒๕๕/๑๘, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๕๔-๒๕๕/๒๖-๒๘.

^{๑๔๘} วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๕๖/๒๐, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๕๖/๓๑.

^{๑๔๙} วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๖๕/๓๒-๓๓, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๕/๕๑-๕๒.

^{๑๕๐} วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๖๖/๓๓-๓๔, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๖/๕๓-๕๔.

^{๑๕๑} พึงปรับอาบัติตามธรรม ในที่นี้ หมายถึง ปรับอาบัติปาจิตติย์เพราะดื่มสุราและเมรัย ตามความในสิกขาบทที่ ๑ แห่งสุราปานวรรค (ดู วิ.ม.หา (ไทย) ๒/๓๒๗-๓๒๘/๔๖๕).

^{๑๕๒} วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๖๗/๓๔, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๗/๕๕.

^{๑๕๓} วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๗๕/๔๕, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๗๕/๗๕.

^{๑๕๔} วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๔๓/๑๔๕, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๓/๒๐๖.

^{๑๕๕} วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๔๔/๑๔๘, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๔/๒๑๓.

๓๘) ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้จีวรหลายชุด ทรงห้ามทรงอดิเรกจีวรและปรับอาบัติตามธรรมเนียมมาถึงอาบัตินิสสัยปาจิตติย์^{๕๖}

๓๙) ภิกษุฉัพพัคคีย์ห่มจีวรสีต่างๆ มีสีเขียวล้วนเป็นต้น ชาวบ้านติเตียนว่าทำเหมือนชาวบ้าน ทรงทราบจึงทรงดำหนิและทรงห้ามมิให้ห่มจีวรเช่นนั้น และปรับอาบัติทุกกฎแก่ผู้ห่ม^{๕๗}

๔๐) ภิกษุฉัพพัคคีย์ได้ทำกรรมเช่นนี้ คือ ทำกรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม ทำกรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ทำกรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม ทำกรรมแบ่งพวกโดยธรรม ปฏิรูป ทำกรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรม ปฏิรูป ทำกรรมที่บัญญัติไว้แต่อนุสาวนาสมบุรณ์บ้าง ทำกรรมที่อนุสาวนาไว้แต่บัญญัติสมบุรณ์บ้าง ทำกรรมที่บัญญัติไว้ก่อนอนุสาวนาไว้บ้าง ทำกรรมเว้นจากธรรมบ้าง ทำกรรมเว้นจากวินัยบ้าง ทำกรรมเว้นจากสัตตสุตบ้าง ทำกรรมที่ถูกค้ำแล้วและขึ้นทำ ไม่ชอบธรรม เป็นกรรมไม่ถูกต้องไม่ควรแก่เหตุบ้าง ทรงทราบจึงทรงดำหนิ แล้วทรงแนะนำกรรมที่ใช้ไม่ได้และทรงจำแนกกรรม ๖ ประเภท มีนัยครุทำความเข้าใจ คือ กรรมไม่เป็นกรรม ๑ กรรมเป็นวรรค ๑ กรรมพร้อมเพรียง ๑ กรรมเป็นวรรคโดยเทียมกรรม ๑ กรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมกรรม ๑ กรรมพร้อมเพรียงโดยธรรม ๑ และในเรื่องนี้พระองค์ก็ได้ทรงปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ทำแต่อย่างใด^{๕๘}

๔๑) พระปัจเจกษะและพระโสดิภิกษุ ๒ รูปนี้อยู่ในพวกฉัพพัคคีย์ ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน กรุงสาวัตถี ได้ก่อความบาดหมาง ทะเลาะวิวาท อื้อฉาว ก่ออิริยในสงฆ์ด้วยตนเอง และชักชวนภิกษุพวกอื่นทำอย่างนั้นด้วย แล้วได้กล่าวอย่างนี้ว่า “ภิกษุรูปนั้น อย่าได้เอาชนะพวกท่าน ท่านทั้งหลายจงโต้ตอบให้แจ่มแจ้ง พวกท่านเป็นบัณฑิตกว่า เฉลียวฉลาดกว่า เป็นพหูสูตกว่า และสามารถกว่าภิกษุนั้น อย่างลัวภิกษุนั้น แม้พวกกระผมจะคอยเป็นฝ่ายพวกท่าน” ทำให้ความบาดหมางที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็ขยายลุกลามออกไป ทำให้พระเถระผู้มีศีลเป็นที่รักดำหนิกันมาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค รับสั่งให้เรียกท่านทั้ง ๒

^{๕๖} วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๔๗/๑๕๐, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๐๖.

^{๕๗} วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๗๒/๑๗๑, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๗๒/๒๔๘.

^{๕๘} วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๘๕-๓๘๗/๑๘๕-๑๘๘, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๘๕-๓๘๗/๒๖๕-๒๗๑.

มาแล้ว รับสั่งถามในท่ามกลางสงฆ์ พวกท่านรับเป็นสัจแล้ว ทรงดำหนิโดยปริยาย และรับสั่งให้
สงฆ์สงฆ์ชณินยกรรมแก่ท่านทั้ง ๒^{๕๕}

๔๒) ภิคุชื้อว่าอัสสชิและปุนัพสุกะ ภิคุช ๒ รูปนี้พร้อมด้วยบริวาร อยู่ที่กัฎฐาสิริ
ชนบท เป็นภิคุชอัสชิประพฤตินาจารย์นาประการ เช่น เล่นต้นไม้ดอกไม้ทุกรูปแบบ ให้
ของขวัญแก่สตรีเกือบทุกประเภท อยู่ร่วมกับสตรีในอิริยาบถต่างๆ ร่วมขับฟ้อนรำร้องเพลงกับสตรี
เล่นการเล่านานาชนิด ทำนายทายทักในลักษณะต่างๆ จนถึงกับหัดจี๋ข้าง ม้า รด ยิงธนู มวยปล้ำเป็น
ต้น รวมการกระทำที่ไม่เหมาะสมแก่สมณภาวะของพวกท่านประมาณ ๕๐ อย่าง จนเป็นที่ยอมรับ
นับถือของชนบางพวกที่ไม่เข้าใจว่าภิคุชควรประพฤติอย่างไร ต่อมาภิคุชรูปหนึ่งจำพรรษาที่แคว้น
กาสิ ออกพรรษาแล้วไปเพื่อเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ เมืองสาวัตถี ต้องผ่านกัฎฐาสิริชนบท ชาวบ้านเห็น
อาการกิริยาแปลกจากพระเจ้าอิน จึงไม่มีใครถวายอาหาร อุบาสกคนหนึ่งพบท่านเข้าจึงนิมนต์ไป
ฉันที่บ้าน และเล่าเรื่องการประพฤติไม่เหมาะสมของภิคุชเจ้าอินให้ทราบ ทั้งได้ขอร้องให้ท่านกราบ
ทูลแด่พระพุทธเจ้าทรงทราบด้วย เมื่อไปถึงพุทธสำนัก ก็กราบทูลเรื่องให้ทรงทราบ ทรงดำหนิการ
กระทำของพระเหล่านั้นในท่ามกลางสงฆ์ จากนั้น ทรงรับสั่งให้พระสารีบุตรและพระมหา-
โมคคัลลานะไปยังกัฎฐาสิริชนบทเพื่อลงปีพพาชณินยกรรมแก่ท่านทั้ง ๒^{๕๖}

๔๓) ภิคุชพัคคีย์ลงตชชณินยกรรมบ้าง นิยสกรรมบ้าง ปีพพาชณินยกรรมบ้าง
ปฏิสารณินยกรรมบ้าง อุกเขปนินยกรรมบ้าง แก่ภิคุชทั้งหลายผู้มีได้อยู่ต่อหน้า ทราบเรื่องก็ทรงดำหนิ
และปรับอาบัติทุกกฎแก่ผู้ทำกรรมเช่นนั้น^{๕๗}

๔๔) ภิคุชพัคคีย์ลงโทษภิคุชทั้งหลายโดยมิได้ปัญญา คือ ลงตชชณินยกรรมบ้าง นิย
สกรรมบ้าง ปีพพาชณินยกรรมบ้าง ปฏิสารณินยกรรมบ้าง อุกเขปนินยกรรมบ้าง แก่ภิคุชทั้งหลายผู้มีได้
อยู่ต่อหน้า ทราบเรื่องก็ทรงดำหนิ และปรับอาบัติทุกกฎแก่ผู้ทำกรรมเช่นนั้น^{๕๘}

๔๕) ภิคุชพัคคีย์ ในการสรง (อาบ) นำ ทรงห้ามมิให้สีกายในสิ่งที่เป็นอันตรายแก่ผิว
เช่น ต้นไม้ เกลียวเชือก เส้า ผา ให้สรงน้ำในที่สมควร ไม่ควรใช้ของหอมในการสรงน้ำ ทรงห้ามให้
ใช้เครื่องอย่างชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องประดับศีรษะ คอ มือ เข่าก็ตาม ห้ามไม่ให้แปรงผมด้วย

^{๕๕} วิ.จ. (บาลี) ๖/๑-๘/๑-๑๑, วิ.จ. (ไทย) ๖/๑-๘/๑-๑๑.

^{๕๖} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๑-๒๔/๒๖-๓๒, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑-๒๔/๓๕-๔๑.

^{๕๗} วิ.จ. (บาลี) ๖/๑๘๕/๒๑๓, วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๘๕/๒๕๕.

^{๕๘} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๐๐/๒๓๓, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๐๐/๓๑๕.

หิวหรือทาน้ำมัน ห้ามไม่ให้ส่องดูเงาหน้าในกระจก เพราะต้องการดูความสวยงาม ห้ามไม่ให้ตัดหน้า ทาหน้า ย้อมตัว ด้วยของหอม ห้ามไม่ให้ไปเพื่อจะดูหรือคุมหรศพ ห้ามสวดธรรมด้วยเสียงยาว เป็นทำนองเพลงขับ และห้ามการขบฉันผลไม้ โดยไม่รู้จักประมาณในการขบฉัน พฤติกรรมตามที่กล่าวมานี้ทั้งหมดมีภิกษุณีพหุคิยเป็นต้นบัญญัติเช่นเคย ทรงปรับอาบัติทุกกฎเพราะแก่ผู้ทำอาการ เช่นนั้นในทุกกรณี^{๑๖๓}

๔๖) ภิกษุณีพหุคิยต้องอาบัติทุกกฎเพราะใช้บาตรและเชิงบาตรชนิดต่างๆ ที่ทำด้วยทองคำและเงิน^{๑๖๔}

๔๗) ต้องอาบัติทุกกฎเพราะใช้ด้ามมีดชนิดต่างๆ คือ ทำด้วยทอง ทำด้วยเงิน^{๑๖๕}

๔๘) ต้องอาบัติทุกกฎเพราะใช้ปลอกสวมนิ้วมือชนิดต่างๆ ที่ทำด้วยทอง ทำด้วยเงิน^{๑๖๖}

๔๙) ต้องอาบัติทุกกฎเพราะอยู่ปราศจากผ้าปูนั่งถึง ๔ เดือน^{๑๖๗}

๕๐) ภิกษุณีพหุคิยนอนบนที่นอนโรยด้วยดอกไม้บ้าง ฉันทอาหาร โศกบ้าง ฉันทอาหารในภาชนะเดียวกันบ้าง ดื่มน้ำในขันเดียวกันบ้าง นอนบนเตียงเดียวกันบ้าง นอนบนเตียงมีเครื่องลาดเดียวกันบ้าง นอนบนเตียงมีผ้าห่มผืนเดียวบ้าง นอนบนเตียงมีผ้าผืนเดียวเป็นทั้งผ้าปูและผ้าห่มบ้าง ทรงทราบเรื่องแล้ว ห้ามการประพฤติดอาการเช่นนั้นทั้งหมดและปรับอาบัติทุกกฎทุกกรณี^{๑๖๘}

๕๑) ต้องอาบัติทุกกฎเพราะกันร่วมเดินเที่ยวไปในบ้าน^{๑๖๙}

๕๒) ต้องอาบัติทุกกฎเพราะช่วยกันขัดเล็บทั้ง ๒๐ เล็บ^{๑๗๐}

๕๓) ภิกษุณีพหุคิยช่วยกันแต่งหมวด ปลอยหมวดไว้ยาว ไว้ครายาว(เหมือนหมวดแพะ) ช่วยกันแต่งหมวดเป็นรูปสี่เหลี่ยม ช่วยกันแต่งขนหน้าอก ช่วยกันแต่งขนหน้าท้อง ช่วยกัน

^{๑๖๓} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๔๓-๒๕๐/๑-๗, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๔๓-๒๕๐/๑-๑๒.

^{๑๖๔} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๕๒-๒๕๓/๑๑-๑๒, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๕๒-๒๕๓/๑๕.

^{๑๖๕} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๕๖/๑๖, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๕๖/๒๕.

^{๑๖๖} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๕๗/๑๗, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๕๗/๒๘.

^{๑๖๗} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๖๓/๒๖, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๖๓/๔๑.

^{๑๖๘} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๖๔/๒๖, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๖๔/๔๒.

^{๑๖๙} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๗๐/๓๕, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๗๐/๕๕.

^{๑๗๐} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๗๔/๓๕, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๗๔/๖๐.

แต่งหมวดเป็นเขียวไว้ช่วยกันโกนขนในที่แคบ ใช้กรรไกรตัดผม และช่วยกันถอนผมหางอก พระผู้มีพระภาคทรงตำหนิและปรับอาบัติทุกกฏในทวารวดี^{๑๗๑}

๕๔) ภิกษุณีพัพคิยต้องอาบัติทุกกฏเพราะใช้ไม้และจีวูที่ทำด้วยทองและเงิน^{๑๗๒}

๕๕) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะสะสมโลหะทองสัมฤทธิ์บ้าง นั่งใช้สังฆาฏิรัดเข้าข้าง^{๑๗๓}

๕๖) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะใช้ประคดเอวชนิดต่างๆ คือ ประคดถักเชือก ถักเป็นหัวงูน้ำกลมคล้ายเกลียวเชือกคล้ายสังวาลบ้าง ใช้ลูกถวนชนิดต่างๆ ทำด้วยทองและเงิน^{๑๗๔}

๕๗) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะใช้ลูกคุมต่างๆ ทำด้วยทองและเงิน^{๑๗๕}

๕๘) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะนุ่งห่มผ้าอย่างกฤหัสถ์^{๑๗๖}

๖๐) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะหาวของอย่างกฤหัสถ์^{๑๗๗}

๖๐) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะเกี่ยวไม้ชำระฟันขนาดยาว และใช้ไม้เหล่านั้นตีสามเณร^{๑๗๘}

๖๑) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะจุดไฟเผาของหญ้า^{๑๗๙}

๖๒) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะขึ้นต้นไม้โตจากต้นหนึ่งไปอีกต้นหนึ่งเหมือนลิง^{๑๘๐}

๖๓) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะเรียนและสอนโลกายัต คือ ดิถยศาสตร์^{๑๘๑}

๖๔) ต้องอาบัติทุกกฏเพราะเรียนและสอนคิริจันนาวิชา^{๑๘๒}

๖๕) ภิกษุณีพัพคิยต้องอาบัติทุกกฏเพราะประพฤติไม่เหมาะสม เช่น เล่นต้นไม้ดอกไม้ทุกรูปแบบ ให้ของขวัญแก่สตรีเกือบทุกประเภท อยู่ร่วมกับสตรีในอิริยาบถต่างๆ ร่วมขับฟ้อนรำ

^{๑๗๑} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๓๕/๔๐, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๓๕/๖๑.

^{๑๗๒} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๓๖/๔๑, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๓๖/๖๔.

^{๑๗๓} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๓๗/๔๑, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๓๗/๖๔.

^{๑๗๔} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๓๘/๔๒, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๓๘/๖๕.

^{๑๗๕} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๓๙/๔๓, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๓๙/๖๗.

^{๑๗๖} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๔๐/๔๔, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๔๐/๖๘.

^{๑๗๗} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๔๑/๔๔, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๔๑/๖๘.

^{๑๗๘} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๔๒/๔๔, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๔๒/๖๙.

^{๑๗๙} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๔๓/๔๕, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๔๓/๗๐.

^{๑๘๐} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๔๔/๔๖, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๔๔/๗๐.

^{๑๘๑} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๔๖/๔๗, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๔๖/๗๒.

^{๑๘๒} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๔๗/๔๗, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๔๗/๗๒.

ร้องเพลงกับสตรี เล่นการเล่่นนานาชนิด ทำนายทายทักในลักษณะต่างๆ จนถึงกับหัดขี่ช้าง ม้า รถ
ยิงธนู มวยปล้ำ เป็นต้น รวมการกระทำที่ไม่เหมาะสมของพวกท่านประมาณ ๕๐ อย่าง^{๘๓}

๖๖) ภิกษุณีพัพคีย์ต้องอาบัติทุกกฏเพราะนอนบนเตียงสูงบ้าง ใช้ไม้หนุนเท้าเตียงสูง
บ้าง ใช้หมอนยาวขนาดถึงกาย(ยาวครึ่งลำตัวคน)บ้าง^{๘๔}

๖๗) ภิกษุณีพัพคีย์ต้องอาบัติทุกกฏเพราะให้ช่างเขียนภาพจิตรกรรม คือ ภาพสตรี ภาพ
บุรุษไว้ในวิหาร^{๘๕}

๗๐) ภิกษุณีพัพคีย์ต้องอาบัติทุกกฏเพราะไล่ภิกษุเป็น ใช้ให้ลุกขึ้นบ้าง ยึดเอาที่นอนดีๆ
กีดกันอาสนะเอาไว้โดยอ้างเลิศบ้าง^{๘๖} ต่อมา พวกเธอ โกรธไม่พอใจภิกษุสัตตรสวัคคีย์ที่กำลัง
ซ่อมแซมวิหาร จึงถูกลากออกจากวิหารของสงฆ์ จึงถูกปรับอาบัติตามธรรม คือปรับอาบัติปาจิตติย์
ตามความแห่งสิกขาบทที่ ๗ แห่งกุตคามวรรค^{๘๗}

๗๑) ภิกษุณีพัพคีย์รับภัตตาหารอันประณีตไว้เพื่อตัวเองให้ภัตตาหารเลวแก่ภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้แต่งตั้งภิกษุผู้มี
คุณสมบัติ ๕ อย่างเป็นพระภัตตทูตเสก และมิได้ปรับอาบัติไว้ในเหตุนี้^{๘๘}

๗๒) ภิกษุณีพัพคีย์นุ่งห่มไม่เรียบร้อย ไม่มีมารยาทไปโรงฉัน เดินแข่งไปข้างหน้าภิกษุ
ผู้เถระบ้าง นั่งเบียดภิกษุผู้เถระบ้าง กีดกันอาสนะภิกษุฆราวาสบ้าง นั่งทับสังฆาภิในละแวกบ้านบ้าง
ภิกษุทั้งหลายติเตียนแล้วกราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ พระองค์ทรงตำหนิ และบัญญัติวัตรใน
โรงฉันแก่ภิกษุทั้งหลายโดยที่ภิกษุทั้งหลายจะต้องประพฤติชอบในโรงฉัน^{๘๙} ภายหลัง พวกเธอ
เคาะเสนาสนะบนที่สูงเหนือลมฝุ่นธุลีฟุ้งกลบภิกษุทั้งหลาย ถูกภิกษุผู้เถระทั้งหลายห้ามในเรือนไฟ
ไม่เกรงใจใส่พื้นมาก ดิดไฟ ปิดประตูแล้วนั่งที่ประตู ชังพระเถระให้ถูกความร้อนแผดเผาจนเป็นลม

^{๘๓} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๕๓/๕๑, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๕๓/๗๘.

^{๘๔} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๕๓/๖๔, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๕๓/๘๕.

^{๘๕} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๕๓/๖๗, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๕๓/๑๐๒.

^{๘๖} วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๑๖/๘๗, วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๑๖/๑๓๒.

^{๘๗} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๑๒๔-๑๒๕/๑๗๕, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๒๔-๑๒๕/๓๐๒-๓๐๓.

^{๘๘} วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๒๖/๑๐๓, วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๒๖/๑๕๔.

^{๘๙} วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๖๓-๓๖๔/๑๖๑-๑๖๒, วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๖๓-๓๖๔/๒๓๐.

สลบสัมลง^{๑๕๐} และยังเข้าวัจกุฎีเร็วเกินไปบ้าง เวิกผ้าเข้าไปบ้าง ถอนหายใจพลางถ่ายอุจจาระบ้าง เคี้ยวไม้ชำระฟันพลางถ่ายอุจจาระบ้าง ถ่ายอุจจาระนอกรางอุจจาระบ้าง ถ่ายปัสสาวะนอกราง ปัสสาวะบ้าง บ้วนน้ำลายลงในรางปัสสาวะบ้าง ชำระด้วยไม้แฉ่งบ้าง ทิ้งไม้ชำระในช่องถ่าย อุจจาระบ้าง ออกมาเร็วเกินไปบ้าง เวิกผ้าออกมาบ้าง ชำระมีเสียงดัง ใจึก ใจักบ้าง เหลื่อน้ำไว้ใน กระบวยชำระบ้าง พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติวัตรในวัจกุฎีแก่ภิกษุทั้งหลายโดยที่ภิกษุทั้งหลายต้อง ประพฤติชอบในวัจกุฎี^{๑๕๑} แต่มิได้ปรับอาบัติไว้ ทรงแสดงเพียงข้อวัตรไว้สำหรับให้ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติตามอย่างถูกต้องเท่านั้น

ทั้ง ๗๒ ข้อนี้ เป็นการรวมอาบัติอุลลัจจัยและทุกกฏที่มีภิกษุฉัพพัคคีย์เป็นต้นบัญญัติ ทั้งหมด บางเรื่องก็ทรงปรับอาบัติทุกกฏ แต่บางเรื่องก็ไม่ปรับอาบัติ แต่แสดงวัตรหรือธรรมเนียม ปฏิบัติไว้เท่านั้น ส่วนที่เป็นอาบัติอุลลัจจัย ได้บอกไว้แล้วในข้ออื่นๆ

๓.๓ สรุป

จากการศึกษาพบว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์ได้ทำการล่วงละเมิดพระพุทธรูปบัญญัติ จำนวน ๑๓๒ สิกขาบท และล่วงละเมิดสิกขาบทนอกพระปาฏิโมกข์ทำให้ต้องอาบัติอุลลัจจัยและทุกกฏอีก จำนวนมาก ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑. เป็นอาทิกัมมิกะคือต้นบัญญัติแห่งสิกขาบทจำนวน ๑๒๕ สิกขาบท ได้แก่

๑.๑ อาบัติสังฆาติเสส ๓ สิกขาบท คือ สิกขาบทที่ ๘, ๙ และ ๑๓

๑.๒ อาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ ๑๒ สิกขาบท คือ สิกขาบทที่ ๑ และ ๗ แห่งจีวร วรรค, สิกขาบทที่ ๑, ๒, ๓, ๗ และ ๘ แห่งโกศยวรรค, สิกขาบทที่ ๑, ๒, ๔, ๖ และ ๑๐ แห่งปิตตวรรค

๑.๓ อาบัติปาจิตตีย์ ๔๑ สิกขาบท คือ

๑.๓.๑ มุสาวาทวรรค ๔ สิกขาบท ได้แก่ สิกขาบทที่ ๒, ๓, ๔ และ ๕

๑.๓.๒ ภูตคามวรรค ๓ สิกขาบท ได้แก่ สิกขาบทที่ ๓, ๖ และ ๗

๑.๓.๓ โอวาทวรรค ๕ สิกขาบท ได้แก่ สิกขาบทที่ ๑, ๓, ๔, ๗, และ ๘

๑.๓.๔ โภชนวรรค ๒ สิกขาบท ได้แก่ สิกขาบทที่ ๑ และ ๕

^{๑๕๐} วิ.ญ. (บาลี) ๗/๓๗๑-๓๗๒/๑๗๑-๑๗๒, วิ.ญ. (ไทย) ๗/๓๗๑-๓๗๒/๒๓๕-๒๔๐.

^{๑๕๑} วิ.ญ. (บาลี) ๗/๓๗๓-๓๗๔/๑๗๓-๑๗๔, วิ.ญ. (ไทย) ๗/๓๗๓-๓๗๔/๒๔๑-๒๔๓.

- ๑.๓.๕) อเจตกวรรค ๔ สิกขาบท ได้แก่ สิกขาบทที่ ๗,๘,๙ และ ๑๐
 ๑.๓.๖) สุราปานวรรค ๓ สิกขาบท ได้แก่ สิกขาบทที่ ๒,๕ และ ๑๐
 ๑.๓.๗) สัปปาณวรรค ๔ สิกขาบท ได้แก่ สิกขาบทที่ ๒,๓,๔ และ ๑๐
 ๑.๓.๘) สหธรรมิกวรรค ๑๑ สิกขาบท ได้แก่ สิกขาบทที่ ๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘,๙,
 ๑๐,๑๑ และ ๑๒

๑.๓.๙) รตนวรรค ๕ สิกขาบท ได้แก่ สิกขาบทที่ ๓,๖,๗,๘ และ ๙

๑.๔ ปาฏิเทสนียะ ๑ สิกขาบท คือ สิกขาบทที่ ๒

๑.๕ เสด็จวัตร ๗๒ สิกขาบท คือ หมวดสารูป ๒๖ สิกขาบท, หมวดโกชน-
 ปฏิสังยุต ๒๗ สิกขาบท เว้นสิกขาบทที่ ๒๕,๒๕ และ ๓๐ ในหมวดนี้ที่ภิกษุฉัพพัคคีย์ไม่ได้เป็นต้น
 บัญญัติ, หมวดชัมมเทสนาปฏิสังยุต ๑๖ สิกขาบท และหมวดปกิณณกะ ๓ สิกขาบท

๑.๖ สิกขาบทนอกพระปาฏิโมกข์อีกจำนวนมาก

๒. เป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงเพิ่มอนุบัญญัติ ๓ สิกขาบท ได้แก่

๒.๑ อาบัติปาราชิก ๒ สิกขาบท คือ สิกขาบทที่ ๒ และ ๓

๒.๒ อาบัติปาจิตตีย์ ๑ สิกขาบท คือ สิกขาบทที่ ๗ แห่งมูสาวาทวรรค

สถานที่ที่ภิกษุฉัพพัคคีย์ได้ทำการล่วงละเมิดพระพุทธบัญญัตินั้น จากการศึกษาพบว่า
 ภิกษุฉัพพัคคีย์ได้ทำการล่วงละเมิดพระพุทธบัญญัติในสถานที่ต่างๆ แต่พอจะสรุปได้ดังนี้

๑. กรุงสาวัดถี มีวัดพระเชตะวัน ที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างถวาย ถือเป็นวัดที่
 พระพุทธเจ้าประทับและทรงบัญญัติสิกขาบทมากที่สุดครั้งพุทธกาล เป็นสถานที่ที่ภิกษุฉัพพัคคีย์
 ได้ทำการล่วงละเมิดพระพุทธบัญญัติมากที่สุดกว่าทุกแห่งมีจำนวนถึง ๑๑๘ สิกขาบทด้วยกัน คือ
 สังฆาติเสส ๑ สิกขาบท, นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๗ สิกขาบท, ปาจิตตีย์ ๓๘ สิกขาบท และ เสด็จวัตร
 ๗๒ สิกขาบท

๒. กรุงราชคฤห์ นับเป็นเมืองหนึ่งที่มีความสำคัญในพระพุทธศาสนา คือเป็นสถานที่
 มีวัดเกิดขึ้นในพระศาสนาครั้งแรก คือ วัดพระเวฬุวัน ซึ่งสิกขาบทที่ภิกษุฉัพพัคคีย์ทำการล่วงละเมิด
 ในกรุงราชคฤห์นี้มีจำนวน ๖ สิกขาบท คือ ปาราชิก ๑ สิกขาบท คือ ทรงเพิ่มอนุบัญญัติในสิกขาบท
 ที่ ๒, สังฆาติเสส ๒ สิกขาบท, ปาจิตตีย์ ๒ สิกขาบท และปาฏิเทสนียะ ๑ สิกขาบท

๓. กรุงเทพมหานคร ภัณฑุภัณฑ์พัศคีย์ได้ทำการล่องละเมียดอับติมีจำนวน ๓ สิกขาบทด้วยกัน คือ เป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงเพิ่มอนุบัญญัติในสิกขาบทที่ ๓ แห่งปาราชิกและเป็นต้นบัญญัติแห่งนิสสัยปาจิตติยจำนวน ๒ สิกขาบท คือ สิกขาบทที่ ๑ แห่งจีวรวรรค ทรงบัญญัติที่โคตรมกเจดีย์และสิกขาบทที่ ๑ แห่งโกถยวรรค ทรงบัญญัติที่ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน

๔. กรุงกบิลพัสดุ์ นับเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ในเมืองแห่งนี้ ภัณฑุภัณฑ์พัศคีย์ได้ก่อความเสื่อมเสียจนพระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้จำนวน ๔ สิกขาบท คือ นิสสัยปาจิตติย ๒ สิกขาบท และปาจิตติย ๒ สิกขาบท

๕. เมืองอาฬวี เป็นสถานที่ที่พระพุทธองค์ขณะประทับ ณ อัคคาพเวเจดีย์ ได้ทรงบัญญัตินิสสัยปาจิตติย สิกขาบทที่ ๑ แห่งโกถยวรรคขึ้นเป็นข้อห้ามไว้ ในเมืองนี้ภัณฑุภัณฑ์พัศคีย์ได้ก่อความเสียหายเพียงเท่านี้

ตารางแสดงอับติที่ภัณฑุภัณฑ์พัศคีย์ประพฤตีส่องละเมียด

ลำดับที่	ชื่ออับติ	สถานที่ก่อเหตุล่องละเมียด	จำนวน	ต้นบัญญัติ/อนุบัญญัติ
๑	ปาราชิก	กรุงราชคฤห์/กรุงเทพฯ	๒	อนุบัญญัติ
๒	สังฆาทิเสส	กรุงราชคฤห์/กรุงเทพฯ	๓	ต้นบัญญัติ
๓	นิสสัยปาจิตติย	กรุงเทพฯ/กรุงเทพฯ/เมืองอาฬวี/กรุงเทพฯ	๑๒	ต้นบัญญัติ
๔	ปาจิตติย	กรุงเทพฯ/กรุงเทพฯ/กรุงเทพฯ	๔๒	ต้นบัญญัติ/อนุบัญญัติ
๕	ปาฏิเทสนียะ	กรุงเทพฯ	๑	ต้นบัญญัติ
๖	เสขยวัตร	กรุงเทพฯ	๗๒	ต้นบัญญัติ
๗	สิกขาบทนอกพระปาฏิโมกข์	ในพระวินัยปิฎกไม่ได้แสดงสถานที่ก่อเหตุไว้ ผู้วิจัย สันนิษฐานว่า คงจะก่อเหตุอยู่ใน ๔ เมืองนี้ คือ กรุงเทพฯ/กรุงเทพฯ/กรุงเทพฯ/กรุงเทพฯ	จำนวนมาก	ต้นบัญญัติ

บทที่ ๔

วิเคราะห์สาเหตุการล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุพัคคีย์

หลังจากที่ภิกษุพัคคีย์ได้บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว ได้กระทำความไม่ดีหลายสิ่งหลายประการ จนก่อให้เกิดผลกระทบขึ้นต่อทั้งเฉพาะบุคคลและส่วนรวมของพระพุทธศาสนาหลายอย่าง ในเบื้องต้นนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการต้องอาบัติโดยภาพรวมก่อน จากนั้น จึงจะแยกเป็นประเด็นวิเคราะห์สาเหตุการล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุพัคคีย์ต่อไป ซึ่งได้แบ่งเป็นหัวข้อวิจัย ดังนี้

๔.๑ ปัญหาการล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุพัคคีย์

ภิกษุพัคคีย์ ก่อนบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนานั้น เดิมที อาศัยอยู่ใน กรุงสาวัตถี เป็นสหายกัน และทำการกสิกรรมเป็นต้นเลี้ยงชีพ ต่อมาจึงพากันออกบวชในพระพุทธศาสนา ด้วยความที่ตนเป็นชาวบ้านทำไร่ไถนามาก่อน จึงเป็นสาเหตุให้ติดนิสัยและความประพฤติกิริยามารยาทแบบชาวบ้านมาด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมภายนอกเป็นเหตุปัจจัย ได้แก่ ระบบการเมืองการปกครอง และขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนแนวความคิด ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนในสมัยนั้นด้วย จึงทำให้เป็นเหตุเกิดแห่งปัญหาสร้างความประพฤดิเสียหายด้วยการไม่สำรวมระวังพฤติกรรมของตนทางกาย วาจา และใจ เกิดเป็นปัญหาขึ้นเป็นที่ตำหนิติเตียนทั้งทางโลกและทางธรรม เนื่องด้วยสมัยนั้น พระพุทธเจ้ายังไม่ได้ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้น จึงทำให้กุลบุตรที่เข้ามาจากต่างตระกูล ต่างสถานที่ ต่างวรรณะ พากันปฏิบัติตามธรรมเนียมเดิมที่ตนเคยประพฤติปฏิบัติมา ภิกษุพัคคีย์เหล่านี้ ได้แก่ พวกภิกษุผู้ชอบประพฤดิผิดมี ๖ รูป คือ พระปัญฑุกะ พระโลหิตกะ เมื่อบวชแล้วอาศัย อยู่ในกรุงสาวัตถี^๑ พระเมตติยะ พระกุมมชกะ อยู่ในกรุงราชคฤห์^๒ พระอัสสชิ

^๑ ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๑/๔๓๑/๓๒๑, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๓๑/๔๕๕.

^๒ ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๑/๓๕๑/๒๕๕, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๕๑/๔๓๐.

พระปณิพพสุกะ เป็นคณาจารย์อยู่ประจำ ในกัฎฐาภิรัชชนบท แคว้นกาสิ^๓ ก็เช่นเดียวกัน เมื่อบวชเข้ามาแล้วก็ไม่ได้ละพฤติกรรมที่ตนเคยประพฤติปฏิบัติเมื่อครั้งยังเป็นคฤหัสถ์ จึงได้เอานิสัยและความประพฤติทั้งกิริยามารยาทที่ตนเคยทำมาประพฤติปฏิบัติอยู่ตามเดิม โดยไม่ได้ใส่ใจถึงเป้าหมายของการบวชคือการละทุกข์เข้าถึงพระนิพพานเลย ดังนั้น ปัญหาของการประพฤติกว้างละเมิดพระพุทธรบัตัญญิตของภิกษุฉัพพัคคีย์ในส่วนข้างต้นที่กล่าวมานี้ จำแนกออกได้ ๒ ประการ คือ

๔.๑.๑ ปัญหาพระวินัยในส่วนของหลักการ

ปัญหาพระวินัยในส่วนของหลักการ ในที่นี้หมายถึง ตัวพระวินัยหรือตัวสิกขาบทเอง อย่างไรก็ตาม ต้องขอชี้แจงก่อนว่า พระวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติ ขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่ดีแล้ว เป็นสิ่งที่ควรแล้วแก่การศึกษาและการปฏิบัติของพระสงฆ์ ดังที่สังฆมติเมื่อครั้งปฐมสังคายนาว่า จะไม่เพิกถอนสิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติไว้ดีแล้ว

ตามหลักของอุดมคติของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาคือ ต้องการทำพระนิพพานให้แจ้งภายใน กพนี้ชาตินี้ กิจกรรมทั้งหมดทั้งสิ้นในชีวิตของท่าน สัมพันธ์อยู่กับเป้าหมายคือพระนิพพาน กระบวนการบวชที่เป็นไปตามหลักการนี้ พระธรรมวินัยที่ถูกบัญญัติไว้ เป็นเพียงอุปกรณ์เครื่องมือที่จะช่วยให้ท่านบรรลุเป้าหมายได้รวดเร็ว สะดวก และปลอดภัยที่สุด แต่ถ้าหากว่าพระภิกษุไม่มีเป้าหมายอย่างนั้น แต่เข้ามาบวชเพื่อเป้าหมายอื่น พระธรรมวินัยหรือสิกขาบทก็จะกลายมาเป็นอุปสรรค เป็นสิ่งพะรุงพะรัง เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น เพราะสิ่งเหล่านั้นกลายมาเป็นข้อห้าม เป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต ท่านก็จะมีทัศนคติทำที่ต่อสิกขาบทในฐานะที่เป็นข้อห้าม ซึ่งไม่เต็มใจจะปฏิบัติตาม แต่ก็ไม่สามารถจะฝืน เพราะเมื่อฝืนแล้วก็จะทำให้เป็นปัญหา ก็จะเกิดความขัดแย้งในตัวเอง

ดังนั้น การประพฤติกว้างละเมิดพระพุทธรบัตัญญิต ของภิกษุฉัพพัคคีย์ ย่อมเกิดมาจากสภาพแวดล้อมภายนอกเป็นเหตุปัจจัย ได้แก่ ระบบการเมืองการปกครอง และขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนแนวความคิด ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนในสมัยนั้น พร้อมทั้งเหตุปัจจัยภายในคือตัวของภิกษุฉัพพัคคีย์เองที่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงปรับปรุงพฤติกรรมของตน แม้จะบวชเป็น

^๓ ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๖/๑/๑, วิ.มหา. (ไทย) ๖/๑/๑.

ภิกษุแล้ว ก็ยังไม่ละพฤติกรรมกระทำแบบคฤหัสถ์ที่ตนเคยประพฤติมาในกาลก่อนด้วย จึงก่อให้เกิดเป็นความประพฤติเสียหายขึ้น โดยมีสมุฏฐานแห่งอาบัติดังนี้

อาบัติทั้ง ๗ ประเภท มีหนทางหรือเหตุที่ทำให้เกิดอาบัติ เรียกว่า “สมุฏฐานแห่งอาบัติ” มี ๖ สมุฏฐานด้วยกัน โดยตรงมี ๔ คือ

๑. ลำพังกาย
๒. ลำพังวาจา
๓. ลำพังกายกับจิต
๔. ลำพังวาจากับจิต

เมื่อว่าตามบาลีมี ๖ คือ เตมกายวาจาธรรมเป็น ๑ และกายวาจาจิตรวมกันเป็น ๑^๔

จากสมุฏฐานดังกล่าว จะเห็นว่ากรณีที่ภิกษุ ญัพพัคคีย์จะละเมิดสิกขาบท ตั้งแต่อาบัติปาราชิก สังฆาทิเสส นิสสัคคียปาจิตตีย์ ปาจิตตีย์ ปาฏิเสณียะ ได้นั้น จะต้องผ่านขั้นตอนการแสดงออก ทางกายกับวาจาแล้วเท่านั้น หากยังอยู่ในระหว่างการคิดที่จะละเมิด ก็ไม่ถือว่าเป็นความผิดพระวินัยแต่ประการใด

ในการต้องอาบัติของภิกษุญัพพัคคีย์ทั้งหมดนั้น ผู้วิจัยจะขอสรุป จัดลงใน ประเภทสมุฏฐานแห่งอาบัติ ซึ่งปรากฏในอรรถกถาพระวินัยปิฎกประเภทหนึ่ง โดยแบ่งเป็น ๑๓ ประเภท ได้แก่ ๑. ปฐมปาราชิกสมุฏฐาน ๒. หุตยปาราชิกสมุฏฐาน ๓. สัจจจิตสมุฏฐาน ๔. สมณภาสณสมุฏฐาน ๕. กฐินสมุฏฐาน ๖. เอภกโลมสมุฏฐาน ๗. ปทโสธัมมสมุฏฐาน ๘. อัทธานสมุฏฐาน ๙. เถยยสตัดสมุฏฐาน ๑๐. ฐัมมเทศนาสมุฏฐาน ๑๑. ภูตาโรจนสมุฏฐาน ๑๒. โจริวุฏฐาปนสมุฏฐาน ๑๓. อนนุญตสมุฏฐาน ซึ่งจะไม่มีอธิบายถึงรายละเอียดในที่นี้ เนื่องจากมีรายละเอียดมากเกินไป และในแวดวงปริยัติธรรมเมืองไทย ก็ไม่นิยมใช้สมุฏฐานดังกล่าว แต่นิยมใช้สมุฏฐานในพระบาลีข้างต้นเป็นหลัก

และนอกจากนี้ภิกษุญัพพัคคีย์ยังต้องอาบัติทุกกฏในเสขีย วัตร^๕อีก ๗๒ สิกขาบท เว้นสิกขาบทที่ ๒๕, ๒๘, และ ๓๐ ในหมวดโกชนปฏิสังขตที่มีภิกษุอื่นเป็นต้นบัญญัติ

^๔ วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๘/๓๓๘

^๕ ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๗๖-๖๕๓/๓๘๐-๔๒๔, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๗๖-๖๕๓/๖๔๕-๗๓๓.

จากการศึกษาการต้องอาบัติทุกกฎในเสขีย วัตรที่ภิกษุฉันพัศศีร์ประพฤติเสียหายนั้น เกิดโดยสมุฏฐาน ๓ ประการ^๖ กล่าวคือ ๑) เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ๒) เกิดทางวาจา กับจิต มิใช่เกิดทางกาย ๓) เกิดทางกายวาจาจิต ดังจะกล่าวโดยแบ่งเป็นวรรคทั้ง ๗ ได้ดังนี้

๑. ปริมัตถวรรคที่ ๑ หมวคว่าด้วยการนุ่งห่มเรียบร้อย มี ๑๐ สิกขาบท เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ ประการ คือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา^๗

๒. อุชัคคิกวรรค ว่าด้วยการหัวเราะ มี ๑๐ สิกขาบท เกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ ประการ คือสิกขาบทที่ ๑ - ๔ เกิดทางกายวาจา กับจิต ส่วนในสิกขาบทที่ ๕ - ๑๐ เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา^๘

๓. ขัมภตกวรรค หมวคว่าด้วยการเท้าสะเอว มี ๑๐ สิกขาบท เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ ประการ คือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา^๙

๔. สักกัจจวรรค หมวคว่าด้วยการเคารพ มี ๑๐ สิกขาบท เกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ ประการ คือสิกขาบทที่ ๑ - ๖ และ สิกขาบทที่ ๘ - ๑๐ เกิดทางกายวาจา กับจิต มิใช่เกิดทางวาจา^{๑๐} ส่วนในสิกขาบทที่ ๗ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ อย่าง คือ (๑) เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา (๒) เกิดทางกายวาจาจิต^{๑๑}

๕. กพพวรรค หมวคว่าด้วยการก้าว มี ๑๐ สิกขาบท เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ ประการ คือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา^{๑๒}

๖. สุธสุวรรค หมวคว่าด้วยฉันตั้งชูตๆ มี ๑๐ สิกขาบท เกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ ประการ คือสิกขาบทที่ ๑ - ๖ เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา^{๑๓} ส่วนสิกขาบทที่ ๗ - ๑๐ เกิดทางวาจา กับจิต มิใช่เกิดทางกาย^{๑๔}

^๖ วิ.ป. (บาลี) ๘/๔๗๓/๔๒๕, วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๗๓/๖๗๓.

^๗ วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๐/๕๔-๕๖, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๐/๕๕-๑๐๒.

^๘ วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๑/๕๗, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๑/๑๐๒-๑๐๓.

^๙ วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๑/๕๘, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๑/๑๐๓-๑๐๕.

^{๑๐} วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๒/๕๘-๖๐, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๒/๑๐๕-๑๐๗.

^{๑๑} วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๓/๖๐-๖๑, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๓/๑๐๗-๑๐๙.

^{๑๒} วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๓/๖๑, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๓/๑๐๙.

^{๑๓} วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๔/๖๒-๖๓, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๔/๑๐๙-๑๑๑.

๗. ปาทุภวรรค หมวดว่าด้วยเวียงเท้า มี ๑๕ สิกขาบท เกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ ประการ คือสิกขาบทที่ ๑ - ๗ เกิดทางวาจาทับจิต มิใช่เกิดทางกาย^{๑๖} ส่วนในสิกขาบทที่ ๘ - ๑๒ เกิดทางกายวาจาทับจิต^{๑๗} และสิกขาบทที่ ๑๓ - ๑๕ เกิดทางกายทับทางจิต มิใช่เกิดทางวาจา^{๑๘}

สรุปความว่า อาบัติจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยการกระทำทางกายและวาจาเป็นส่วนใหญ่ เพราะเมื่อกระทำอยู่เท่านั้น จึงต้องอาบัติ นี้ และจากการศึกษาพบว่า การประพฤติเสียหายของภิกษุ นั้พหุคดียั้่นย่อมนเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ ประการ คือ ๑) เกิดทางกายทับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ๒) เกิดทางวาจาทับจิต มิใช่เกิดทางกาย และ ๓) เกิดทางกายวาจาและจิต

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การประพฤติเสียหายของภิกษุ นั้พหุคดียั้่นมีต้นเหตุเกิดจากการที่ตน ไม่ยอมละนิสัยเดิมๆ ที่ตนเคยปฏิบัติมาตั้งแต่ยังเป็นคฤหัสถ์ ทั้งที่บวชเข้ามาเป็นบรรพชิตใน พระพุทธศาสนาแล้ว และอาศัยความดีอันของตนเองเข้าไปด้วย จึงได้ก่อให้เกิดโทษความไม่ดีไม่ งามทั้งกับตนเองและพระศาสนาเป็นอย่างมาก

อีกประการหนึ่ง ปัญหาพระวินัยตามนัยแห่งพระไตรปิฎกนั้น ได้แก่ปัญหาที่พระผู้มี พระภาคเจ้าได้ทรงเล็งเห็นว่าเมื่อพระองค์ปรินิพพานไปแล้ว จะเกิดปัญหามาก มายขึ้นกับพระสงฆ์ ในอนาคตกาล โดยสรุปมี ๖ ประเด็นดังต่อไปนี้ คือ

๑. ภิกษุในอนาคตกาลจักไม่รักษาศีล ไม่เจริญสมาธิและภาวนา
๒. ในอนาคตกาลอุปัชฌาย์ทั้งหลายจักไม่รักษาศีล ไม่เจริญสมาธิและไม่เจริญภาวนา ทั้งจักไม่สามารถแนะนำศีลสมาธิปัญญาแก่กุลบุตรผู้ที่ตนให้การอุปสมบทได้
๓. ในอนาคตกาล อาจารย์ทั้งหลายจักไม่รักษาศีล ไม่เจริญสมาธิและไม่เจริญภาวนา ทั้งจักไม่สามารถแนะนำศีลสมาธิปัญญาแก่ศิษย์ของตนได้
๔. ในอนาคตกาลภิกษุทั้งหลายจักไม่รักษาศีล ไม่เจริญสมาธิและไม่เจริญภาวนา และ จักสอนธรรมะคือพระสูตรและพระอภิธรรมผิดๆ

^{๑๔} วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๕/๖๓-๖๔, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๕/๑๑๒-๑๑๓.

^{๑๕} วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๕/๖๔-๖๕, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๕/๑๑๔.

^{๑๖} วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๖/๖๕-๖๖, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๖/๑๑๕-๑๑๖.

^{๑๗} วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๖/๖๖-๖๗, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๖/๑๑๗-๑๑๘.

^{๑๘} วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๖/๖๗, วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๖/๑๑๘-๑๑๙.

๕. ในอนาคตกาล พระเถระทั้งหลายจักเป็นผู้มีมาก มีความประพฤติย่อหย่อน เป็นตัวอย่างในความล่วงละเมิดพระธรรมวินัย

๖. ในอนาคตกาล ภิกษุทั้งหลายจักเกิดความขัดแย้งกันในการการตีความพระธรรมวินัย

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาในส่วนหลักการที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นปัญหาหลักที่สำคัญประการหนึ่ง คือ เมื่อภิกษุรูปอื่นกระทำความผิดเกิดความเสียหายขึ้น พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามปรามไว้ แต่ตัวบทของสิกขาบทนั้นยังไม่รัดกุมเท่าที่ควร จึงเกิดเป็นปัญหาให้ภิกษุฉัพพัคคีย์ได้ช่องทางกระทำความผิดต่ออีกทอดหนึ่ง แล้วจึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมอีก เรียกว่า “อนุบัญญัติ” ดังปรากฏอยู่ในสิกขาบทที่ ๒ และ ๓ แห่งอาบัติปาราชิก^{๑๕} และยังเป็นอนุบัญญัติในอาบัติปาจิตตีย์สิกขาบทที่ ๗ แห่งมูสาวาทวรรค^{๑๖} อีกด้วย

๔.๑.๒ ปัญหาความหย่อนยานพระวินัยในส่วนของบุคคล

จากการศึกษาพบว่า การบวชของบุคคลบางคนเป็นการเชิดชูพระศาสนา แต่บางคนกลับทำให้พระศาสนาเสื่อมถอย การเลือกบุคคลให้เข้ามาบวชนั้นทำได้ยาก นอกจากบุคคลที่พระธรรมวินัยห้ามไว้ ที่เหลือมักกล่าวหาว่า กีดกันไม่ให้โอกาส การให้โอกาสนั้นเป็นเรื่องที่น่าพิจารณาอย่างมาก เพราะบุคคลผู้ได้รับโอกาสให้บวชเข้าแล้ว ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี บางครั้งถือโอกาสสร้างอิทธิพลแสวงหาประโยชน์เบียดเบียนพระภิกษุผู้รักความสงบ ประพฤติตัวไม่เหมาะสมเป็นที่น่ารังเกียจแก่ประชาชนทั่วไป

ในสมัยพุทธกาลภิกษุฉัพพัคคีย์ เมื่อบวชเข้ามาแล้วก็ได้สร้างความเสื่อมเสีย ให้เกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน ในปัญหาความหย่อนยานพระวินัย ที่ภิกษุฉัพพัคคีย์ประพฤติ มา นี้แยกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

๑. ตัวบุคคล

จากการศึกษาพบว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์ เกิดมาในตระกูลของคนที่ทำกรการกรรมเป็นต้น เลี้ยงชีวิต การได้รับการฝึกอบรมมนิสัยจึงอาจจะมีบ้าง ไม่มีบ้าง ทั้งโอกาสที่ได้รับจากสังคม ใน

^{๑๕} ดูรายละเอียดในบทที่ ๓ หน้า ๔๕-๕๐.

^{๑๖} ดูรายละเอียดในบทที่ ๓ หน้า ๕๘.

สมัยนั้นยังไม่มี การยอมรับกัน ในระหว่างชนชั้น คือถือการปกครองแบบระบบวรรณะ ๔ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์และศูทร เมื่อเป็นเช่นนี้ การจะได้ศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ จึงไม่สู้ดีนัก ได้ แต่ประพฤติปฏิบัติตาม ๆ กันมาเท่านั้น เป็นเหตุให้การเลี้ยงชีวิตอยู่เป็นฆราวาสเป็นไป โดยความยากลำบาก จึงเข้ามาบวชในพระศาสนาเพื่อหาเลี้ยงชีวิตพอเป็นสุขสบายไม่ให้เดือดร้อน

เป็นที่ทราบกันดีอยู่ว่า มนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้ ย่อมมีรูปพรรณสัณฐานชาติตระกูล เป็นไปต่างๆ กัน บางคนก็มีรูปร่าง บางคนก็มีรูปทรวดทรง ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่เหตุะตักแต่งให้ เหตุดีก็ ตกแต่งให้มีรูปร่าง เหตุชั่วก็ตกแต่งให้มีรูปทรวดทรง เพราะเลือกเอาตามใจหวังไม่ได้ คนมีรูปร่างก็เป็น ที่นิยมชมชอบของผู้พบเห็น ถ้ามีรูปเลวทรามก็ตรงกันข้ามเหมือนดอกไม้ที่งามและไม่งาม ถ้าเป็น ดอกไม้งามและมีกลิ่นหอม ก็ย่อมเป็นที่ชอบใจของคนทั่วไป ถ้าเป็นดอกไม้ไม่งามทั้งไร้ กลิ่นหอม ด้วยแล้ว ยิ่งไม่มีคนปรารถนาเลยคนเราก็เช่นเดียวกัน ถ้ารูปร่างน้ำใจดี ย่อมเป็นที่รักใคร่นิยม ชมชอบของผู้พบเห็น ถ้ารูปร่างหากไร้คุณธรรมประจำใจ ก็สู้คนรูปชั่วเลวทราม แต่มีคุณธรรม ประจำใจไม่ได้ รูปพรรณสัณฐานชาติตระกูล ได้มาอย่างไร ย่อมเป็นอยู่อย่างนั้น คัดแปลงแก้ไข ไม่ได้ แต่ใจนั้นก็มักเป็นไปตามพื้นเดิม ถ้าไม่ถืออะไรเป็นหลัก ใจย่อมไม่มั่นคง อาจเอนเอียงไปหา ทูจริตได้อีก

ภิกษุพัทศศิย์ เป็นกลุ่มภิกษุที่บวชแล้วได้อาศัยศึกษาพระวินัยกับพระอัครสาวกทั้งสอง ถึง ๕ พรรษา ดังที่มีเนื้อความตอนหนึ่งที่พระพุทธโฆษาจารย์กล่าวว่า พวกท่านท่องมคคาได้คล่อง แล้ว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า พวกท่านฉลาดในพระวินัย แต่หลีกเลี่ยงที่จะไม่ ประพฤติปฏิบัติ ตาม บางครั้งก็แกล้งทำเป็นไม่รู้ไม่ ทราบว่าพระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติไว้ก็มี ดังมีปรากฏในอาบัติ ปาจิตตีย์สิกขาบทที่ ๓ แห่งสหธรรมิกวรรค ว่า “กระผมเพิ่งทราบเดี๋ยวนี้เองว่า ธรรมแม้นี้ มาใน พระสูตร อยู่ในพระสูตร มีการยกขึ้นแสดงทุกกึ่งเดือน”^{๒๐}

อีกประการหนึ่ง ภิกษุพัทศศิย์เมื่อพิจารณาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นหมู่ภิกษุที่ ไม่มี ศีลธรรมเป็นบุคคลที่แจ้งกระด้างหยาบคาย มีนิสัยใฝ่ในทางชั่วหมองมัวใน โลกีย์มีนิสัยที่ชอบ ประพฤติเสียวาย เข้ามาบวชในพระศาสนาเพื่อหาเลี้ยงชีวิตพอเป็นสุขสบายเท่านั้น และเพื่อเที่ยวหา ของเล่น พอสนุกสบายไปวัน ๆ เป็นผู้ที่ประพฤติดน ไม่ชอบด้วยธรรมวินัย ถึงจะศึกษาเล่าเรียนฟัง

^{๒๐} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๔๓-๔๔๔/๓๒๒, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๔๓-๔๔๔/๕๕๒-๕๕๓.

ไป ก็เป็นแต่สักว่าทำหาปฏิบัติจริงๆ ไม่ เพราะความมุ่งหมายของตน เพื่อจะหาเลี้ยงชีวิตและจะหาอะไรเล่นไปวันๆ เท่านั้น

๒. นิสัยความประพฤติ

จากการศึกษาพบว่า ทัศนคติที่ติดนิสัยของคฤหัสถ์มา เมื่อบวชเข้ามาในพระศาสนาแล้วก็ไม่ยอมละทิ้งความประพฤติที่ตนเคยทำมา ทำให้เป็นกลุ่มภิกษุที่มีพฤติกรรมหรือการปฏิบัติวางตนไม่แตกต่างจากคฤหัสถ์ในภายนอกนัก ชอบทำตนเหมือนชนชาวบ้านปรกติเขาทำกัน ดังปรากฏในพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรหลายปางด้วยกัน ซึ่งมีตั้งแต่การขโมยลักสิ่งของของผู้อื่นที่เขาไม่ได้ให้ ทำตนเป็นอันธพาลนักเลงหัวไม้ขู่บังคับภิกษุอื่นให้ทำตามที่ตนเองปรารถนา เมื่อเขาไม่ทำตามก็ใช้กำลังทุบตีทำร้าย หรือเงื้อมมือขู่ให้กลัวเป็นต้น ซึ่งการกระทำอย่างนี้ ย่อมเป็นการกระทำที่ไม่ต่างจากชาวบ้านคนธรรมดาสามัญทั่วไปเลยแม้แต่น้อย เพราะทัศนคติเหล่านี้แม้บวชเป็นบรรพชิตแล้วก็ไม่ทำกาย วาจา ใจ ของตนให้สงบระงับ ยังรักความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาคะนองกายและวาจา ทั้งไม่รักษาใจให้สงบ

พวกท่านทั้ง ๖ รูปเมื่อสมัยเป็นคฤหัสถ์เป็นเช่นไร เมื่อบวชเป็นพระก็ประพฤติเช่นนั้น มักจะคบคฤหัสถ์ สรวลเสเฮฮา มีอบายมุขต่าง ๆ เป็นเพราะไม่เคยอบรมมาดี ไม่ได้ปลูกฝังและได้รับเอาใจใส่จากผู้ปกครองดูแลปล่อยปะละเลยจึงเป็นเหตุให้ชอบเอาแต่ใจตนเองเป็นใหญ่ เมื่อเข้ามาบวชก็ไม่ได้มีศรัทธาอยากจะทำบวช เป็นแต่สักว่าเห็นเขาบวชก็อยากจะบวชบ้างโดยไม่คำนึงถึงมารยาทของผู้ทรงศีล พวกที่ไม่มีศรัทธา ไม่รู้จักศาสนาว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม บวชไปก็เป็นลูกจ้างของคฤหัสถ์ปฏิบัติหาเลี้ยงชีวิตไม่สุจริต บวชไป กลายเป็นคนเกะกะกั ดศาสนาหาที่พึ่งไม่ได้ เมื่อมีผู้แสดงให้พึ่งก็ไม่อยากพึ่ง พวกนั้นลุกออกไปเสียนอกโบสถ์ ไม่ชอบฟัง ถ้าเป็นคำของคนตลกคะนอง ร้องรำเอะอะอื้ออึงให้อารมณ์พุ่งช่านชอบฟัง แม้แต่ในเวลาฉันก็สนุกสนานด้วยคำพูดต่างๆ นานา^{๒๒}

^{๒๒} กรมหลวงชินวราวุธวัฒน, *ธรรมมานุศาสตร์*, ในหนังสือระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ไทย ,งานพิธีออกพรรษาพระราชนิพนธ์ พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมฺปนฺโน ป.ธ. ๕), (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ป.), หน้า ๑๘.

ดังนั้น จึงยังคงมีความเป็นฆราวาสอยู่มาก ใช้นิสัยความเคยชินที่เกิดจากความพึงพอใจในพฤติกรรมที่เคยชินแล้ว จนทำให้ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงได้ง่าย จนกลายเป็นพฤติกรรมที่แก้ไ่ได้ยาก^{๒๓}

สรุปความได้ว่า ปัญหาที่ทำให้ภิกษุฉัพพัคชัยประพฤติกว้างละเมิดพระพุทธรูปบัญญัตินั้น เมื่อมองจากปัญหาในส่วนหลักการแล้ว เป็นเพราะพระพุทธรูปเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติ ลิกขาบทไว้ก่อน และทรงบัญญัติแล้วลิกขาบทนั้นยังไม่ครอบคลุมรัดกุมพอ จึงทำให้พวกท่านไม่รู้ว่ามีเมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้วมีสิ่งใดควรทำบ้าง ไม่ควรทำบ้าง แต่โดยส่วนมากชอบทำความผิด กว้างละเมิดลิกขาบทเดิมๆ อยู่เสมอและก่อสร้างเรื่องใหม่ๆ เรื่อยไป และปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือปัญหาในส่วนตัวบุคคล ได้แก่นิสัยส่วนตัวที่เป็นสิ่งที่แก้ไ่ได้ยาก ซึ่งภิกษุฉัพพัคชัยอาศัยนิสัยเดิมที่เคยทำเมื่อสมัยยังเป็นคฤหัสถ์ เมื่อบวชเข้ามาแล้วไม่ยอมละความประพฤตินั้น จึงเกิดเป็นการประพฤติดูอาชาระไม่ดีไม่งาม ประพฤติล่วงมารยาทที่ไม่เหมาะสมแห่งความเป็นสมณะ ขึ้น คือกระทำการสิ่งที่ไม่ควรกระทำ

บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุชื่อปิ่นทุกะและโลหิตกะ พร้อมทั้งบริวารเป็นผู้มีศีลและเทียวไปยังชนบทเป็นที่จาริกร่วมเสด็จกับพระผู้มีพระภาคเจ้า พวกเธอไม่ก่อให้เกิดเรื่องใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีใครทำ แต่ชอบขบยี้ลิกขาบทที่ทรงบัญญัติแล้ว ส่วนพวกภิกษุฉัพพัคชัยนอกนี้ ทั้งหมดเป็นอสังขี ขอมก่ให้เกิดเรื่องใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีใครทำด้วย เพราะภิกษุพวกนี้ดำเนินชีวิตโดยทั่วไปอยู่ด้วยความเคยชินกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งก็เกิดมาจากพฤติกรรม และก็ทำอย่างนั้นเรื่อยๆ ไปจนชิน พอชินแล้วก็ยึดมั่น แล้วก็เกิดความพึงพอใจในพฤติกรรมที่เคยชินนั้น พอชินแล้วก็เปลี่ยนแปลงแก้ไขยาก ยิ่งยึดมั่นแล้วก็ยิ่งถอนยากและภิกษุจำพวกนี้ก็จะมิเหตุผลมาปกป้องตัวเองเสียด้วย ทำให้ไม่ยอมเปลี่ยน ทะนงตัวว่าต้องยึดแบบนี้ ใครมาบอกให้ทำอย่างอื่น หรือปฏิบัติตามกฏข้อระเบียบที่บัญญัติไว้ก็ไม่ยอมรับฟัง ซึ่งการกระทำที่พวกท่านได้ทำทั้งหมดนี้ ทำให้ได้รับแต่โทษมีการดำเนินคดีเตียนทั้งจากเพื่อน ภิกษุ ผู้ประพฤติพรหมจรรย์และจากประชาชนทั้งหลายในสมัยนั้น จนเป็นเหตุให้พระพุทธรูปเจ้าทรงบัญญัติลิกขาบทขึ้นเพื่อป้องกันความเสียหายอันจะเกิดขึ้นในอนาคต และการกระทำเช่นนั้นยังเป็นเหตุให้ไม่ได้บรรลุคุณธรรมอันพิเศษในพระพุทธศาสนา ที่กุลบุตรผู้บวชเข้ามาแล้วควรจะได้รับตามสมควรแก่การประพฤติปฏิบัติของตน

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), วินัย เรื่องใหญ่กว่าที่คิด , พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕.

๔.๒ สาเหตุการล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุฉัพพัคคีย์

จากการศึกษา ผู้วิจัยได้พบว่า สาเหตุการล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุทั้งหลาย เกิดขึ้นโดยลักษณะการต้องอาบัติ ๖ ประการ ดังนี้

ลักษณะอาการที่ภิกษุจะต้องอาบัติ ภิกษุจะล่วงละเมิดสิกขาบทหรือต้องอาบัติต่างๆ ก็ด้วยอาการ ๖ ประการ^{๒๔} คือ

๑. อลขุชิตา คือ ต้องอาบัติหรือการล่วงละเมิดสิกขาบทด้วยไม่ละอาย ต่อมาคำนี้ พุทธศาสนิกชนในไทย มักใช้เรียกภิกษุที่ประพฤตินิครหิพระวินัยว่า อลัชชี่ และดูเหมือนว่าหากภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการชนิดนี้จะได้รับการติเตียนมากที่สุด หมายความว่า ภิกษุรู้อยู่แล้วว่า สิ่งของตนจะประพฤตินี้ผิดพระวินัยแต่ก็ยังฝ่าฝืน ซึ่งอาการที่ ๑ นี้ ภิกษุสามารถต้องอาบัติได้ทุกประเภทตามวัตถุแห่งอาบัติ

๒. อณามตา คือ ต้องอาบัติด้วยไม่รู้ หมายความว่า ภิกษุละเมิดสิกขาบทโดยที่ไม่รู้ว่า สิ่งของตนประพฤตินี้ผิดพระวินัย ในประเด็นนี้คล้ายกับกฎหมายทางโลกในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๖๔ ระบุว่า “บุคคลจะแก้ตัวว่าไม่รู้กฎหมายเพื่อให้พ้น จากความรับผิดชอบในทางอาญา ไม่ได้...”^{๒๕} ทั้งนี้ ก็เพื่อป้องกันการอ้างเลขเพื่อไม่ต้องรับผิดชอบในสิ่งที่ตนกระทำไว้ ดังนั้น ภิกษุจะอ้างว่าตนไม่รู้พระวินัยไม่ได้ ในประเด็นนี้ ชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่เข้ามาบวชเป็นภิกษุจะต้องศึกษาธรรมวินัยให้มีความเข้าใจถ่องแท้ อาการที่ ๒ นี้ ภิกษุสามารถต้องอาบัติได้ทุกประเภทตามวัตถุแห่งอาบัติ

๓. กุกุกจปกตตา คือ ต้องอาบัติด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำ หมายความว่า ภิกษุสงสัยว่าสิ่งที่ตนจะประพฤตินี้จะผิดพระวินัยหรือไม่ ไม่ศึกษาพิจารณาให้ดีเสียก่อน แล้วขึ้นประพฤติล่วงไป ถ้าปรากฏว่า สิ่งที่ทำลงไปนั้นละเมิดสิกขาบทก็ต้องอาบัติไปตามความผิดหรือวัตถุแห่งอาบัตินั้นๆ แต่ ถ้าไม่ละเมิดสิกขาบท ภิกษุรูปนั้นก็ยังคงต้องอาบัติทุกกฎ เพราะสงสัยแล้วขึ้นทำ เช่น ภิกษุสงสัยว่าน้ำที่ตนจะใช้อุปโภค บริโภคนั้นมีตัวสัตว์อยู่หรือไม่ ไม่พิจารณาให้ดีเสียก่อน ถ้าใช้น้ำนั้นแล้วปรากฏ

^{๒๔} วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๕๕/๓๕๔, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาทพิมพ์ครั้งที่ ๓๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒.

^{๒๕} ประสาร ทองภักดี, กฎหมายมหาชนตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๖.

ว่า มีตัวสัตว์อยู่ที่อาบัติปาจิตตีย์ แต่ถ้าไม่มีก็อาบัติทุกกฏ เป็นต้น อาการที่ ๓ นี้ ภิกษุสามารถต้องอาบัติได้ทุกประเภทตามวัตถุแห่งอาบัติ แต่ถ้าไม่ผิดก็ต้องอาบัติทุกกฏ เพราะสงฆ์แล้วขึ้นทำ

๔. อกปิเย กปิยสญจิตา คือ ต้องอาบัติด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร เช่น ภิกษุรับเองหรือให้ผู้อื่นรับแทนซึ่งธนบัตร โดยสำคัญว่าไม่ใช่เงินและทอง เป็นต้น ดังนั้น ภิกษุจะต้องพิจารณาก่อนว่า การที่จะรับพระเคนหรือจะอุปโภค บริโภคต่อสิ่งใด สิ่งนั้นควรแก่สมณะ ถูกต้องตามพระวินัยหรือไม่ ซึ่งอาการที่ ๔ นี้ ภิกษุสามารถต้องอาบัติได้ทุกประเภท ตามวัตถุแห่งอาบัติ

๕. กปิเย อกปิยสญจิตา ต้องอาบัติด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร เช่น ภิกษุฉนเนื้อสุกร โดยสำคัญเข้าใจผิดว่าเป็นเนื้อต้องห้าม เป็นต้น อาการที่ ๕ นี้ ภิกษุต้องเพียงเฉพาะอาบัติทุกกฏเท่านั้น เพราะสำคัญผิด

๖. สติสมโมสา ต้องอาบัติด้วยลืมสติ เช่น ภิกษุนอนในที่มุงที่บังอันเดียวกันกับอนุปสัมบัน เกิน ๓ คืบ ต้องปาจิตตีย์ เป็นต้น การต้องอาบัติด้วยอาการข้างต้น จะเกิดกับการล่วงสิกขาบทประเภทจิตตกะ ดังนั้น ภิกษุจะอ้างว่าไม่มีเจตนาหรือเผลอไปไม่ได้ และควรเป็นผู้เจริญสติสัมปชัญญะ อยู่เป็นนิตย์ อาการที่ ๖ นี้ ภิกษุอาจต้องสูงสุดเพียงนิสัคคิยปาจิตตีย์^{๒๖}

นอกจากนี้ พระสารีบุตรเถระยังได้อธิบายอาการหรือสาเหตุที่จะล่วงละเมิดสิกขาบทไว้อีกนัยหนึ่ง ในปฏิสัมภิทามรรค เรียกว่า ปริยัตตศีล คือ ที่สุดแห่งศีลหรือการสิ้นสุดแห่งศีล มีใจความ ดังนี้

๑. เพราะลาภจึงทำให้ผิดศีล หมายความว่า การล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น เกิดขึ้นเพราะอยากได้ลาภสักการะ

๒. เพราะยศจึงทำให้ผิดศีล หมายความว่า การล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น เกิดขึ้นเพราะอยากได้ยศถาบรรดาศักดิ์

๓. เพราะญาติจึงทำให้ผิดศีล หมายความว่า การล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น เกิดขึ้นเพราะญาติเป็นเหตุปัจจัย หรือเห็นแก่ญาติ

๔. เพราะอวัยวะจึงทำให้ผิดศีล หมายความว่า การล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น เกิดขึ้น

^{๒๖} ข. ไมตรีจิตต์, ม.ป.ป., ประชุมนานาปัญหาพระวินัยบัญญัติ นักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เคียงเชิงจงเจริญ), หน้า ๓๕-๔๐.

เพราะอวัยวะร่างกายเป็นเหตุปัจจัย เช่น กลัวได้รับบาดเจ็บหรือป่วยไข้ เป็นต้น

๕. เพราะชีวิตจึงทำให้ผิติด คือ หมายความว่า การล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น เกิดขึ้นเพราะชีวิตเป็นเหตุปัจจัย คือ กลัวเสียชีวิตหรือกลัวตาย นั่นเอง

จากสาเหตุที่ภิกษุทั้งหลายจะต้องอาบัติตามที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น นั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยการล่วงละเมิดพระพุทธรูปบัญญัติของภิกษุณีพหุคีย์ทำให้ทราบว่า การล่วงละเมิดของพวกท่านมีสาเหตุหลักใหญ่ๆ ซึ่งแบ่งเป็นประเด็นได้ดังนี้

๔.๒.๑ การขาดความระมัดระวังในการละเมิดสิกขาบท

การประพฤติ พระพุทธรูปบัญญัติ ของภิกษุณีพหุคีย์ส่วนใหญ่ประกอบด้วยอาการต้องด้วยไม่ระมัดระวังเป็นเหตุผลหลัก ทำให้เกิดความประพฤติไม่เรียบร้อย ซึ่งเป็นนิสัยสันดานเดิมเป็นต้นเหตุ ก็เพราะมีพวกอลัชชีไม่มีอาการ ใจบาปลามก และยังเป็นพวกที่ชอบย่ำยีสิกขาบทเล็กๆ น้อยๆ กรณีเช่น ภิกษุอัสสชชีและปุนัพสุกะ^{๒๗} เหล่านั้น ซึ่งเป็นภิกษุณีพหุคีย์ชั้นหัวหน้าแห่งภิกษุณีพหุคีย์ทั้งหลายประพฤติล่วงจริยามารยาท ที่ไม่สมควรประพฤติ ท่านทั้ง ๒ รูปนี้เป็นภิกษุอลัชชีประพฤติอนาจารนานาประการ เช่น เล่นต้นไม้ดอกไม้ทุกรูปแบบ ให้ของขวัญแก่สตรีเกือบทุกประเภท อยู่ร่วมกับสตรีในอิริยาบถต่างๆ ร่วมขับฟ้อนร้องเพลงกับสตรี เล่นการเล่านานาชนิด ทำนายทายทักในลักษณะต่างๆ จนถึงกับหัดจี๋ข้าง ม้า รถม ینگธนู มายปล้ำ เป็นต้น รวมการกระทำที่ไม่เหมาะสมแก่สมณภาวะของพวกท่านประมาณ ๕๐ อย่าง จนเป็นที่ยอมรับนับถือของชนบางพวกที่ไม่เข้าใจว่าภิกษุควรประพฤติอย่างไร ต่อมาภิกษุรูปหนึ่งจำพรรษาที่แคว้นกาสิ ออกพรรษาแล้วไปเพื่อเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ เมืองสาวัตถี ต้องผ่านกัฏฐาคีรีชนบท ชาวบ้านเห็นอาการกิริยาแปลกจากพระเจ้าถิ่น จึงไม่มีใครถวายอาหาร อุบาสกคนหนึ่งพบท่านเข้าจึงนิมนต์ไปฉันที่บ้าน และเล่าเรื่องการประพฤติไม่เหมาะสมของภิกษุเจ้าถิ่นให้ทราบ ทั้งได้ขอร้องให้ท่านกราบทูลแด่พระพุทธเจ้าทรงทราบด้วย เมื่อไปถึงพุทธสำนัก ก็กราบทูลเรื่องให้ทรงทราบ ทรงดำหนิการกระทำของพระเหล่านั้นในท่ามกลางสงฆ์ จากนั้น ทรงรับสั่งให้พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะไปยังกัฏฐาคีรีชนบทเพื่อลงทัณฑ์พหุคีย์กรรมแก่ท่านทั้ง ๒^{๒๘}

^{๒๗} คุรยละเอียดใน วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๓/๖๓๑.

^{๒๘} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๑-๒๔/๒๖-๓๒, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑-๒๔/๓๕-๔๓).

เพราะฉะนั้น อาบัติอาธิกรณณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว จะต้องทำคืนตามวิธีอันสำเร็จด้วยบุคคล ไม่เช่นนั้นสิกขาบทก็ไม่สำเร็จประโยชน์ มีไว้ก็เหมือนไม่มี ทุกรูปจึงควรจะยอมทำคืน เมื่อต้องอาบัติเข้าแล้ว จึงเป็นหน้าที่ของภิกษุผู้ประพฤตินี้ เมื่อรู้เมื่อเห็นแล้วจะพึงว่ากล่าวตักเตือน หรือโจทขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อให้แก้ไขปรับปรุงด้านความประพฤติให้ดีขึ้น และการต้องอาบัติด้วยไม่ละอายหรืออับอายนี้ แม้จะเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล แต่ก็สร้างความเสียหายแก่พระพุทธศาสนาเป็นวงกว้าง ถ้าภิกษุละเมิดพระวินัยในระดับร้ายแรง หรือเป็น โลกวัชระที่เหล่าประชาชนต่างพากันติเตียน สาเหตุประการนี้ เกิดจากเหตุปัจจัยหลายอย่างด้วยกัน เช่น มีจุดมุ่งหมายในการบวชมิใช่เพื่อพ้นทุกข์ แต่เพื่อแสวงหาลาภสักการะเลี้ยงชีพ เป็นต้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ความละอาย ถือเป็นธรรมที่สำคัญอย่างมากสำหรับบรรพชิตผู้อยู่ในพระพุทธศาสนา เพราะเมื่อใดที่ขาดความละอายแก่ใจ เมื่อนั้น เขาย่อมจะสามารถทำได้ทุกอย่าง ในทางที่ไม่ดีทั้งในที่ลับและในที่แจ้งเหมือนภิกษุณีพคัลยี่ที่ได้ประพฤติปฏิบัติมาแล้วนั้น

๔.๒.๒ การต้องอาบัติเพราะความไม่รู้

ภิกษุณีพคัลยี่นี้ ต้องกล่าวโดยแยกเป็น ๒ จำพวก คือ ๑) ภิกษุณีพคัลยี่ ๒) อันเตวาสิกหรือลูกศิษย์ของภิกษุณีพคัลยี่

สำหรับตัวภิกษุณีพคัลยี่ทั้ง ๖ รูปที่เป็นหัวหน้านั้น ตามประวัติพวกที่ ๑ บวชในสำนักพระอัครสาวกทั้งสอง เรียนจบมาดีกา คือ ภิกษุวิภังค์ หมายถึง พระวินัยหรือศีลของพระภิกษุ ๒๒๙ ข้ออย่าง ๑ ภิกษุณีวิภังค์ หมายถึง พระวินัยหรือศีลของภิกษุณี ๓๓๑ ข้ออย่าง ๑ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าพวกท่านทั้ง ๖ รูปรู้พระวินัย ศึกษาเล่าเรียนมาเป็นอย่างดี

ส่วนอันเตวาสิกหรือลูกศิษย์ที่อยู่ในความดูแลของพวกท่านนั้น อาจจะได้ศึกษามาจากพวกท่านบ้างแบบไม่ค่อยจะลึกซึ้งเข้าใจแจ่มแจ้งเท่าใดนัก ก็นับเป็นการไม่รู้พระวินัยดีพอ จึงเป็นสาเหตุให้ต้องอาบัติได้เช่นกัน

การต้องอาบัติเพราะความไม่รู้ หรือรู้แต่แกล้งเสแสร้ง ทำเป็นไม่รู้ไม่ทราบ จึงเป็นสาเหตุสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ภิกษุณีพคัลยี่เหล่านี้ประพฤติล่วงละเมิดจนเป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามปรามเอาไว้ ดังปรากฏในสิกขาบทที่ ๓ แห่งปาจิตตีย์ สหธรรมิกวรรค ว่า ภิกษุณีพคัลยี่ประพฤตินาจารด้วยหวังจะให้คนอื่นเข้าใจว่าทำไปเพราะไม่รู้ เมื่อพระวินัยชรอยก

ปาฏิโมกข์ขึ้น ก็แก้ตัวว่าเพิ่งทราบเดี๋ยวนี้เองว่า ธรรมเหล่านี้มาในพระสูตร^{๒๘} เกี่ยวข้องกับพระสูตร และมีการยกขึ้นแสดงทุกกึ่งเดือน ภิกษุอื่นติเตียน ทรงทราบความแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุใด เมื่อภิกษุยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงอยู่ทุกกึ่งเดือน กล่าวอย่างนี้ว่าเพิ่งทราบเดี๋ยวนี้เองว่า ธรรมนี้มาในพระสูตร อยู่ในพระสูตร มีการยกขึ้นแสดงทุกกึ่งเดือน ถ้าภิกษุเหล่านี้จำภิกษุนั้นได้ว่าเมื่อภิกษุยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงอยู่ ภิกษุนั้นเคยนั่งอยู่ ๒-๓ ครั้งมาแล้วไม่จำต้องกล่าวถึงมากครั้งยิ่งกว่า ภิกษุนั้นยอมไม่พินเพราะความไม่รู้ แต่ภิกษุนั้นจะต้องอาบัติใดเพราะประพฤตินั้นไม่เหมาะสมนั้น ฟังปรับอาบัตินั้นตามธรรม และฟังยกโมหาโรปนกรรมขึ้นมาปรับเพิ่มให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า ไม่ใช่ลาภของท่าน ท่านได้ไม่ได้ ที่เมื่อภิกษุ ยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงอยู่ ท่านไม่ใส่ใจฟังให้สำเร็จประโยชน์ด้วยดี ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะสร้างทำผู้อื่นให้หลงนั้น”^{๓๐}

อีกประการหนึ่ง คือ การขาดการศึกษาในพระวินัย นับเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งที่มีผลต่อความเชื่อเพื่อพระวินัยของพระสงฆ์ทั้งนี้ เพราะว่าหากพระภิกษุ เมื่อไม่ได้รับการศึกษาพระวินัย ก็จะส่งผลต่อการประพฤติปฏิบัติของตัวภิกษุเอง คือ ไม่รู้ว่าจะปฏิบัติอย่างไรจึงจะถูกต้องตรงแบบแผนที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกำหนดเอาไว้ หรืออาจจะปฏิบัติไปในลักษณะที่เรียกว่า นอกกลุ่มนอกทางก็เป็นได้ และก็มีเป็นอันมากด้วย พระภิกษุที่ขาดการศึกษาพระวินัย อาจหันไปศึกษาความรู้แบบผิด ๆ เช่น เจริญงานวิชาต่าง ๆ ทำให้ได้ลาภสักการะ ก็เลยยึดถือเป็นอาชีพตลอดไป เป็นเหตุให้กระทำผิดพระวินัยอย่างร้ายแรง อันจะสร้างปัญหาในระยะยาวแก่พระพุทธศาสนาได้ด้วย ที่นอกจากตัวพระภิกษุเองจะประพฤติ ปฏิบัติแบบผิด ๆ แล้ว ยังส่งผลให้ประชาชนที่หลงเชื่อ ก็พลอยมีความเชื่อแบบผิด ๆ ห่างไกลจากพุทธธรรมไปด้วยซึ่งเป็นอันตรายอย่างมาก เพราะ พระวินัยเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับฝึกหัดอบรมกุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เนื่องจากผู้เข้ามาบวชนั้นมาจากต่างตระกูล ต่างชนชั้น ต่างอัธยาศัยต่างจิตต่างใจ หากไม่มีพระวินัยควบคุมความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ก็จะเป็นหมู่ภิกษุที่สับสนวุ่นวายไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธา ถ้าภิกษุทุกรูปประพฤติตามพระวินัย ก็จะเป็นหมู่ภิกษุที่งดงามทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ยืนนาน เปรียบเหมือนดอกไม้

^{๒๘} คำว่า “ธรรม” หมายถึงสิกขาบท คำว่า “พระสูตร” หมายถึงพระปาฏิโมกข์.

^{๓๐} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๔๓-๔๔๔/๓๒๒, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๔๓-๔๔๔/๕๕๒-๕๕๓.

นานาชนิดถูกร้อยไว้ด้วยด้ายจึงไม่แตกแยกกระจัดกระจาย ทั้งยังคุมกันเข้าเป็นพวงมาลัยที่สวยงามงดงาม ฉะนั้น ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในเวรัญชกัณฑ์ว่า

“พระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ไม่ทรงผ่อนคลายที่จะแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวก สุตตะ เคยยะ...เวทิตละของพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ จึงมีมาก ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แก่สาวก มีการแสดงปาติโมกข์ เมื่อสิ้นพระพุทธเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว สาวกชั้นหลัง ๆ ต่างเชื่อต่างโคตร ต่างชาติวรรณะได้เข้ามาบวชจากต่างตระกูล เธอเหล่านั้นพาให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่นาน เหมือนดอกไม้บานาพรรณงอกอยู่บนแผ่นดินกระดานเอาด้ายร้อยไว้ย่อมไม่ถูกลมพัดกระจัดกระจายไป เพราะเหตุไร เพราะเอาด้ายร้อยไว้”^{๓๐}

ดังนั้น การที่ภิกษุณีพหุคดียก่อกวนเสียหายประพฤติกว้างละเมิด คือประพฤตินั้นไม่ถูกต้องเหมาะสมแก่สมณภาวะ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะ ความไม่รู้ และ ขาดการศึกษา ในพระวินัย ให้เข้าใจกระจ่างชัด จึงไม่ได้รับการวิญญูญายของตนให้เหมาะสมกับสมณภาวะ แม้นจะบวชในสำนักของพระอัครสาวกทั้ง ๒ แต่ก็อยู่ในสำนักของพระอุปัชฌาย์อาจารย์เพียง ๕ พรรษา และได้เรียนเฉพาะมาติกาเป็นหลัก ส่วนพระวินัยนี้ นุพอกท่านได้ศึกษากัน ถือว่ามากพอสมควรทีเดียว เพราะเหตุดังที่กล่าวมาแล้วนี้ จึงเป็นสาเหตุให้ก่อกวนประพฤติกว้างละเมิดพระพุทธบัญญัติขึ้นเป็นอันมาก ฉะนั้น การไม่ได้ศึกษาพระวินัยอย่างถ่องแท้ นั้น ย่อมนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่พระศาสนา ประชาชนทั่วไปพากันติฉินนินทา เพราะผู้ไม่ได้ศึกษาพระวินัยอาจประพฤตินอกกริตนอกรอยได้ จนยึดมั่นถือมั่นกลายเป็นมิจฉาทิฎฐิไป ทำให้เสื่อมจากประโยชน์ที่ควรได้รับทั้งในชาตินี้และชาติหน้า กระทั่งถึงประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพานเลยทีเดียว

๔.๒.๓ การขาดความเอื้อเฟื้อในพระวินัย

การกว้างละเมิดพระพุทธบัญญัติของภิกษุณีพหุคดีย ส่วนมากแม้จะเป็นอาบัติเล็กน้อย แต่เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงละเมิดบ่อย ๆ จนเกิดเป็น การปฏิบัติเป็นประจำหรือเคยชิน ไป นับว่าเป็นการไม่เอื้อเฟื้อต่อพระพุทธบัญญัติ เพราะเมื่อขาดความเอื้อเฟื้อ คือ ความเคารพ ความเอาใจใส่ มองเห็นความสำคัญที่จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งนั้นๆ ให้ถูกต้องเหมาะสม แล้ว ย่อมก่อให้เกิดโทษทั้งแก่ตนเองและส่วนรวมด้วย การประพฤติปฏิบัติเช่นนั้นถือว่าไม่ดี ไม่เหมาะสม ผิดพระวินัย เมื่อทำเข้า

^{๓๐} วิ.มท. (ไทย) ๑/บทหน้า/๑๐.

เป็นประจำจนเคยชิน และสืบทอดต่อมายังอนุชนรุ่นหลัง ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ต่อความไม่เอื้อเฟื้อในพระวินัย มีผลให้เกิดความย่อหย่อนในพระวินัยของภิกษุสงฆ์ในภายหน้า

การไม่เอื้อเฟื้อต่อพระพุทธรูปของภิกษุณีพหุคดียมีอยู่หลายลักษณะ ในที่นี้ขอยกเพียงบางลักษณะมาแสดงพอเป็นตัวอย่าง อาทิเช่น

ลักษณะที่ ๒ แห่งปาจิตติย สหธรรมิกวรรค มีเนื้อความว่า “พระองค์ทรงแสดงวินัยสรรเสริญคุณของวินัย อานิสงส์ในการเรียนวินัย และทรงยกย่องพระอุบาสิ เถระเสมอๆ จนภิกษุอื่นในวัดต่างๆ เกิดความประทับใจ ขอเข้าศึกษาวินัยในสำนักพระเถระเป็นอันมาก ภิกษุณีพหุคดียก็คิดว่าภิกษุรู้วินัยกันมากจะจัดการกับท่านตามวินัย จึงตกลงกันว่าควรจะดูหมิ่นพระวินัย แล้วเข้าไปหาภิกษุทั้งหลายที่กำลังศึกษาวินัยอยู่กล่าวว่า ลักษณะเล็กๆ น้อยๆ ที่ยกขึ้นแสดงเหล่านี้จะมีประโยชน์อะไร ย่อมเป็นไปเพื่อความรำคาญ เพื่อความลำบาก เพื่อความยุ่งยาก ภิกษุทั้งหลายติเตียน ความทราบถึงพระพุทธรเจ้า ทรงทราบความแล้ว ทรงบัญญัติลักษณะว่า ภิกษุใด เมื่อมีผู้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงอยู่ กล่าวอย่างนี้ว่า ลักษณะเล็กๆ น้อยๆ ที่ยกขึ้นแสดงเหล่านี้ จะมีประโยชน์อะไร ย่อมเป็นไปเพื่อความรำคาญ เพื่อความลำบาก เพื่อความยุ่งยาก ต้องอาบัติปาจิตติย เพราะดูหมิ่นลักษณะ”^{๓๒}

และลักษณะที่ ๑๐ สหธรรมิกวรรคว่า ภิกษุณีพหุคดียกำลังทำจิ๋วไม่อาจไปร่วมได้ จึงมอบฉันทะให้พระรูปหนึ่งในพวกตนไปแทน ภิกษุรูปนั้น คัดค้านว่าสงฆ์ทำกรรมแก่ภิกษุบางรูปไม่ยอมให้ฉันทะ ลูกขึ้นหลักไปเสีย ทรงทราบเรื่องแล้วจึงทรงบัญญัติลักษณะว่า ภิกษุใด เมื่อยังมีเรื่องที่ต้องวินิจฉัยในสงฆ์ ไม่ให้ฉันทะแล้วลูกจากอาสนะจากไป ต้องอาบัติปาจิตติย^{๓๓} เป็นต้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การไม่เอื้อเฟื้อต่อพระวินัยย่อทำให้เกิดความเสียหายทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น เหมือนดังที่ภิกษุณีพหุคดียได้กระทำมา การกระทำเช่นนี้ย่อมไม่เป็นที่ปรารถนาของบุคคลทุกหมู่ เพราะว่าจะเข้าไปหาผู้ใดหรืออยู่ในสังคมไหนก็ย่อมก่อความเดือดร้อน สร้างความเสื่อมเสียให้เกิดแก่บุคคลและสังคมนั้นๆ

^{๓๒} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๓๗-๔๓๘/๓๒๐, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๓๗-๔๓๘/๕๔๗-๕๔๘.

^{๓๓} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๓๘-๔๓๙/๓๓๔-๓๓๕, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๓๘-๔๓๙/๕๔๘-๕๔๙.

๔.๓ ผลกระทบที่เกิดจากการล่วงละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพหุคีย์

๔.๓.๑ ทำให้เกิดความเสียหายเฉพาะตัว

จากการศึกษาพบว่า ภิกษุณีพหุคีย์เป็นกลุ่มภิกษุที่สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งปัญหานั้นก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ตัวพวกท่าน โดยเฉพาะเมื่อก่อความประพฤติเสียหายขึ้น ชาวบ้านทั้งหลายรู้เรื่องเข้าก็พากันตำหนิติเตียน ประณาม โพนทนา ย่อมเกิดความเดือดร้อนให้แก่หมู่ภิกษุ เพราะเรื่องเสียหายนั้นแม้พูดเพียงวันเดียวก็สร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวง เหมือนคำที่ปรากฏในหนังสือมงคลดิลกที่ป็นว่า “อันความดีย่อมค่อย ๆ มา ทีละน้อย ๆ ส่วนความชั่วแม้วันเดียวก็แพร่กระจายไปทั่ว”^{๓๔} เมื่อภิกษุทั้งหลาย มีภิกษุผู้มักน้อย สันโดษ มีความสะอาด มีความระมัดระวัง ใฝ่การศึกษาทราบเรื่องราวอันเข้า ก็ถูกภิกษุเหล่านั้น พากันตำหนิ ประณาม โพนทนา โดยอนุเคราะห์ เช่นดังปรากฏใน ปฐมกฐินสิกขาบท แห่งนิสสัยกฐินปาจิตติยว่า “โณพวกภิกษุณีพหุคีย์จึงทรงอดิเรกจิวร^{๓๕} เล่า” เป็นต้น แม้การใช้สอยจีวรจะเป็นความประพฤติเสียหายเฉพาะตนก็ตามที แต่เพราะพวกท่านไม่รู้จักประมาณในการใช้สอยจึงถูกตำหนิติเตียนดังกล่าวมา จนเรื่องบานปลาย กลายเป็นเหตุให้พระพุทธรูปเจ้าทรงให้ประชุมสงฆ์ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามไว้ เพราะภิกษุณีพหุคีย์ประพฤติเสียหายอยู่ไม่เว้นว่าง ทำให้เสื่อมจากประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการออกบวชในพระศาสนา ทั้งยังโดนทั้งชาวบ้านและภิกษุทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทนาว่ากล่าวเป็นที่เสื่อมความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น จนกลายเป็นกลุ่มภิกษุที่ถูกทุกคนมองในด้านที่ไม่ดีมาจนถึงปัจจุบัน

๔.๓.๒ ทำให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวม

จากการศึกษาพบว่า ภิกษุณีพหุคีย์ ปฏิบัติตนไม่อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย เป็นกลุ่มภิกษุที่ไม่มีมารยาทได้แสดงกิริยาอาการไม่สำรวม ผิดวิสัยของความเป็นสมณะ เช่น นุ่งห่มไม่เรียบร้อย เทียบินชบาตรบถกวน แม้นในโรงฉันก็พากันส่งเสียงอะอะอ้ออึงไม่ตั้งอยู่ในความสงบ เสงี่ยมเป็นต้น ภิกษุเหล่านี้ได้ชื่อว่า “โมฆบุรุษ” คนที่เอาดีไม่ได้ คนที่พลาดจากประโยชน์ต่าง ๆ เพราะมัวประมาทอยู่บ้าง ประพฤติทุจริตบ้าง เกียจคร้านในกิจการต่าง ๆ บ้าง ชาวบ้านทั้งหลายพากันเพ่งโทษ กล่าวคำตำหนิติเตียนพวกท่านที่ประพฤติผิดไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป ภิกษุทั้งหลาย

^{๓๔} มงคล. (บาลี) ๒/๔๓๓/๓๓๘, มงคล. (ไทย) ๒/๓/๔๓๓/๒๐๒.

^{๓๕} อดิเรกจิวร คือผ้าส่วนเกินที่เขาลาวยภิกษุเพิ่มเข้ามาจากผ้าที่อธิษฐานเป็นไตรจีวร.

ที่ตั้งตนอยู่ในระเบียบ โดยมีความละเอียด ความรังเกียจได้เห็นและได้ยินเรื่องนี้ ต่างพากันกล่าวโทษตำหนิติเตียน นำเอาเรื่องนี้ไปกราบทูลพระพุทธเจ้าเพื่อทรงทราบเพราะเรื่องนี้เป็นเหตุพระพุทธเจ้าจึงมีรับสั่งให้ประชุมสงฆ์และบัญญัติสิกขาบท จากนั้นจึงตรัสชี้ให้เห็นโทษของการกระทำตัวเป็นคนเลียงยากบำรุงยาก มักราก ไม่สันโดษ เกียจคร้าน ทรงตรัสชี้ให้เห็นคุณของการทำตัวเป็นคนเลี้ยงง่าย บำรุงง่าย มักร้อยสันโดษ รักสงบ ขัดเกลากิเลส ทำตนให้น่าเลื่อมใส ด้วยกิริยามารยาทของความเป็นสมณะที่ สงบเสถียร เพราะการไม่ตั้งมั่นในศีล ชอบล่วงละเมิดพระพุทธบัญญัติและการประพฤติเสียหายจนเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นใหม่อยู่บ่อย ๆ ของพวกท่าน ย่อมทำให้ความเคารพศรัทธาของศาสนิกชนเสื่อมถอยลง ตัวพวกท่านเองก็เสื่อมถอยและเป็นเหตุทำให้พระพุทธศาสนาพลอยมีวิหองไปด้วย

๔.๔ พุทธวิธีแก้ไขปัญหาการประพฤติเสียหายของภิกษุณีพหุคีย์

๔.๔.๑ การบัญญัติสิกขาบทที่เป็นอาทิพรหมจริยกาสิกขา

เมื่อภิกษุณีพหุคีย์ก่อความประพฤติเสียหายขึ้นแล้ว พระพุทธเจ้าทรงให้ประชุมสงฆ์ตรัสถามถึงความจริง ทรงทราบความเป็นสัตย์แล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นห้ามไว้ เรียกว่า “อาทิพรหมจริยกาสิกขา” ซึ่งภิกษุณีพหุคีย์ได้เป็นต้นบัญญัติถึง ๑๒๕ สิกขาบท จากศีลของภิกษุทั้งหมด ๒๒๗ สิกขาบท นับว่ามากที่สุดใบบรรดาภิกษุที่เป็นต้นบัญญัติในพระพุทธศาสนา

สิกขาบทที่เป็นอาทิพรหมจริยกาสิกขานี้ เป็นกฎระเบียบที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เพื่อป้องกันมิให้ภิกษุประพฤติเสื่อมเสีย หากภิกษุล่วงละเมิดจะต้องได้รับโทษตามความผิดนั้นๆ จัดได้ว่าเป็นข้อที่ต้องศึกษาเบื้องต้นแห่งเพศพรหมจรรย์ เช่น ห้ามภิกษุเสพเมถุน มิเช่นนั้นจะต้องอาบัติปาราชิก เป็นต้น

ดังนั้น อาทิพรหมจริยกาสิกขา จึงหมายถึงหลักการศึกษานในฝ่ายบพบัญญัติ หรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติเป็นพุทธอาณัติ เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหาย และวางโทษแก่ผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้าง มีการสวดทุกถั่งเดือนเรียกว่า พระปาติโมกข์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อาณัติปาฏิโมกข์”

ในพระวินัยข้อหนึ่ง ๆ เรียกว่า สิกขาบท โดยสิกขาบทส่วนที่เป็นพระพุทธบัญญัติหรืออาทิพรหมจริยกาสิกขานั้น จะถูกรวบรวมเข้าเป็นหมวดหมู่ เรียกว่า อุทเทสหรืออุเทศ และรวบรวม

อุเทศต่างๆ ซึ่งมีทั้งหมด ๕ อุเทศด้วยกันเป็นปาติโมกข์หรือปาติโมกข์ เรียกสิกขาบทประเภทนี้ว่า สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อาณาปาติโมกข์ ซึ่งมีจำนวน ๒๒๗ สิกขาบท แต่ในพระสูตรว่ามี ๑๕๐

๔.๔.๒ การบัญญัติสิกขาบทที่เป็นอภิสมจาริกาสิกขา

ส่วนสิกขาบทนอก จากอาทิพรหมจริยกาสิกขานั้น เรียกว่า “อภิสมจาร ” จัดเป็น สิกขาบทนอกพระปาฏิโมกข์ มีจำนวนหลายร้อยสิกขาบท ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นธรรมเนียม หรือวัตรที่ภิกษุต้องศึกษาที่เรียกว่า “เสขียวัตถ ” ซึ่งมีภิกษุภิกษุพัคคีย์เป็นต้นบัญญัติ จำนวน ๗๒ สิกขาบทด้วยกัน

และเสขียวัตถนี้จัดเป็น อภิสมจาริกาสิกขา คือ ขนบธรรมเนียมเพื่อความประพฤตินี้ งามยิ่งขึ้นไป เป็นการชักนำให้ภิกษุเป็นผู้มีความประพฤติแล ะมรรยาทเรียบร้อยสมควรแก่ภิกษุ ภาวะ หากภิกษุล่วงละเมิดก็มีโทษด้วยเช่นกัน เช่น หากภิกษุจะเดินทางออกนอกวัดไปสู่เคหะสถาน บ้านเรือน ต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อยมิเช่นนั้นจะต้องอาบัติทุกกฏ เป็นต้น ดังนั้น อภิสมจาริกาสิกขา จึงหมายถึงหลักการศึกษอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี ยวกับมารยาท และความเป็นอยู่ที่ดีงาม สำหรับชักนำความประพฤติ ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ให้ดีงาม มีคุณค่า นำเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีสิกขาบทที่พระคันถรจนาจารย์บัญญัติเพิ่มเติมเข้าไปภายหลังเรียกว่า บาลีมุตตกทุกกฏ คือ อาบัติทุกกฏที่มานอกพระบาลี อีกเป็นจำนวนมากจนนับจำนวนสิกขาบท ไม่ได้ ซึ่งก็จัดว่าเป็นสิกขาบทนอกพระปาฏิโมกข์ และมีภิกษุภิกษุพัคคีย์ก็เป็ต้นบัญญัติในสิกขาบท เหล่านี้เป็นจำนวนมากเช่นกัน

๔.๔.๓ การเพิ่มอนุบัญญัติในภายหลัง

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทที่เป็นมูลบัญญัติไว้แล้ว ภายหลัง หากสิกขาบทใดไม่ครอบคลุม รัศกุมเพียงพอ หรือเข้มงวดจนเกินไป พระพุทธองค์ก็จะทรงบัญญัติเพิ่มเติมไว้ใน ท้ายสิกขาบทเดียวกันนั้น เรียกว่า “อนุบัญญัติ ” คือบัญญัติเพิ่มเติม หรือบทแก้ไขเพิ่มเติมที่ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเสริมหรือ ทรงผ่อนเบาพระบัญญัติที่วางไว้เดิม หย่อนลง เพื่อให้สิกขาบท ครอบคลุม รัศกุมเพิ่มขึ้น หรือไม่ให้เข้มงวดจนเกินไปนัก เพื่อให้หมู่สงฆ์มีความอยู่ผาสุกและปฏิบัติ สมณธรรมได้อย่างเป็นสัพปาเยะ ไม่หนักจนเกินไป

ภิกษุณีพหุคดีย์ก็เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงเพิ่ม เติมอนุบัญญัติในภายหลังจากที่ทรงบัญญัติไว้เดิม ที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกมีเพียง ๓ สิกขาบท ได้แก่ สิกขาบทที่ ๒ และที่ ๓ แห่งอาบัติปาราชิก และอาบัติปาจิตตีย์ ๑ สิกขาบท คือ สิกขาบทที่ ๗ แห่งมุตสาขาวรรคเท่านั้น

อนึ่ง ในการบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมหรืออนุบัญญัติ อาจบัญญัติเพิ่มเติมมากกว่า ๑ ครั้งก็มีเช่นกัน โดยบางสิกขาบทมีการบัญญัติเพิ่มเติมถึง ๗ ครั้งด้วยกัน ซึ่งนับว่าเป็นสิกขาบทที่มีอนุบัญญัติมากที่สุด ได้แก่ สิกขาบทที่ ๒ โภชนวรรคที่ ๔ ปาจิตตีย์ ที่ระบุว่า “เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตตีย์ ในเฉพาะฉันเป็นหมูนีสมัยในเรื่องนั้น คือ คราวอาพาธ คราวที่เป็นถูดวายจิวร คราวที่ทำจิวร คราวที่เดินทางไกล คราวที่โดยสารเรือ ไป คราวประชุมใหญ่ คราวกัถของสมณะ นีสมัยในเรื่องนั้น” ซึ่งในมูลบัญญัติกล่าวเพียงว่า “เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะฉันเป็นหมู”^{๖๖}

การที่ทรงมีอนุบัญญัตินี้ ในบางสิกขาบทถึงกับทำให้เสียความมุ่งหมายเดิมก็มีเหมือนกัน เช่น สิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุนอนร่วมห้องเดียวกับอนุปสัมบัน เพื่อจะกันคฤหัสถ์ไม่ให้เห็นอาการวิปลาซของภิกษุขณะนอนหลับ เมื่อมีสามเณรขึ้น สามเณรก็จัดว่าเป็นอนุปสัมบัน ไม่มีที่อยู่อาศัย จึงทรงผ่อนผันให้นอนด้วยกันกับภิกษุได้ไม่เกิน ๓ คืนติดต่อกัน คราวนี้ภิกษุก็สามารถนอนร่วมห้องกับคฤหัสถ์ได้เหมือนกัน แต่ต้องไม่เกิน ๓ คืนติดต่อกัน^{๖๗} ทั้งนี้ก็เพื่อจะผ่อนคลายความเข้มงวดของสิกขาบทนั้นลง จนภิกษุสามารถปฏิบัติตามได้

๔.๔.๔ เป็นเหตุให้เกิดความเรียบร้อยในการปกครอง

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัย เพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาและการปฏิบัติ แก่พระภิกษุสงฆ์ ทั้งนี้เพราะแบบแผนและจุดมุ่งหมายของการดำเนินชีวิตของพระภิกษุนั้นมีแบบแผน และจุดมุ่งหมายที่แตกต่างจากสังคมทั่วไป จึงจำเป็นต้องมีการจัดสภาพการณ์ที่เกื้อกูลแก่การปฏิบัติที่มุ่งตรงต่อจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา พร้อมกันนั้นก็เป็นการเผยแพร่ความดีงามที่เกิดจากการปฏิบัติเช่นนั้นให้กว้างขวางออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก^{๖๘}

ความสำคัญที่เป็นความจำเป็นในการที่จะกำหนดรูปแบบ กฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นสังคมาใหญ่ ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยประสานแนวคิดและการปฏิบัติให้

^{๖๖} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๒๐๕-๒๑๓/๒๑๕-๒๑๕, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๐๕-๒๑๓/๓๓๐-๓๓๖.

^{๖๗} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๕-๕๑/๑๓๑-๑๓๒, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๕-๕๑/๒๓๓-๒๓๕.

^{๖๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๔๓๓.

เป็นไปได้ในทำนองเดียวกัน หรือมีความเสมอกันทั้งทฤษฎีสามัญญาและศีลสามัญญา ซึ่งจะก่อให้เกิดความสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน โดยอาศัยกฎระเบียบหรือพระวินัยเป็นเครื่องดำรงอยู่ร่วมกัน การบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้า จึงทรงอาศัยการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญ การบัญญัติพระวินัยจึงเป็นไปได้ เพื่อกำราบคนหน้าด่าน ผู้ที่ไม่มีความละเอียดในการประพฤติปฏิบัติตนที่นำความเสื่อมเสียมาสู่คนหมู่มาก โดยเป็นการกำหนดขอบเขตการประพฤติปฏิบัติ และเมื่อล่วงละเมิดก็มีโทษตามสมควรแก่ การกระทำนั้น ๆ อันเป็นการป้องกันและการกำจัดไปในตัว และในประการต่อมา ก็เพื่อเป็นการอยู่ผาสุกของภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก เพราะบุคคลผู้มีศีลเป็นที่รักย่อมต้องการอยู่อย่างสงบสุข มีความสันโดษเป็นพื้นฐาน แต่อาจจะได้รับความเดือดร้อนจากภิกษุผู้ทุศีล ทั้งกายกรรมและวจีกรรม เรียงง่าย ๆ ว่า เพื่อส่งเสริมคนดีและกำราบคนประพฤติชั่ว โดยเมื่อทรง พระพุทธองค์ทรง บัญญัติพระวินัยขึ้นมา ก็เพื่อเป็นกฎข้อบังคับข้อใดข้อหนึ่ง พระพุทธองค์ทรงตรวจสอบและทำความเข้าใจที่ยืนอยู่บนพื้นฐานแห่งการยอมรับร่วมกัน เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์โดยรวม เพราะเป็นสังคมแห่งกัลยาณมิตร มีความเมตตา เอื้อเพื่อแก่กันและกัน ซึ่งเป็นความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของสังคมที่มีขนาดใหญ่ ฉะนั้น การบัญญัติพระวินัย จึงมีเพื่อใช้เป็นแกนกลางในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ เป็นส่วนทำให้พระภิกษุสงฆ์ได้รับการศึกษาและมีแนวปฏิบัติ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน พร้อมกันนั้นก็สามรถที่จะนำพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปเผยแผ่ให้เจริญและมั่นคงต่อไป อันเป็นเหตุให้พระศาสนาดำรงอยู่ได้นาน

๔.๔.๕ เป็นแง่คิดให้อุทธนรุษหลังได้ศึกษาเป็นอุทาหรณ์

ภิกษุผู้พหุคดีย์ประพฤติตนไม่เหมาะสมเป็นต้นเหตุให้ภิกษุสงฆ์ทั่วไป และประชาชนพากันดิเตียน เฟ่งโทษและ โปนทะนา การล่วงละเมิด พระพุทธบัญญัติของภิกษุ พหุคดีย์มีตั้งแต่ อาบตีปาราชิก สังฆาทิเสส ซึ่งเป็นอาบัติที่มีโทษหนัก ที่สุดในพระพุทธศาสนา จน กระทั่งอาบัติอุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ และทุกกฎ ซึ่งมีโทษสถานเบา ตามลำดับ ทั้งหมดเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากในสมัยพุทธกาล โดยเฉพาะเรื่องกิริยามารยาท อันมีผลกระทบมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน แม้บางคน จะมองว่าเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องร้ายแรงเป็นเพียงอาบัติทุกกฎ ซึ่งเป็นอาบัติเล็กน้อยเท่านั้น เรื่องเสขียวัตร ถือเป็น ธรรมเนียม สำคัญที่ภิกษุสามเณร จะต้องประพฤติปฏิบัติซึ่งมีภิกษุพหุคดีย์เป็นต้นบัญญัตินี้ มีการล่วงละเมิด เริ่มตั้งแต่การนุ่งห่มไม่

เรียบร้อย การไม่สำรวมตนเอง ในขณะบิณฑบาต ในขณะฉัน และในอิริยาบถต่างๆ เป็นต้น จัดเป็น วิบัติแห่งอาจารย์ คือความเสียหายด้านมารยาท เสือธรรมเนียม เป็นความประพฤติย่อหย่อนรุ่มร่าม การล่วงละเมิดเสขียวัตรนี้ ย่อมก่อความผิดความเสื่อมเสียกิริยามารยาทแห่งความเป็น สมณะด้วยจิตที่เป็น อกุศล จำแนกออกเป็นโทษ ๒ อย่าง คือ (๑) โลกวัชชะ โทษทางโลกดิเคียน (๒) ปณณัฏวัชชะ โทษทางพระพุทธบัญญัติ ดังนั้น จะเห็นว่า กิริยามารยาทความประพฤติ นี้แหละ นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากประการหนึ่งในการจะจรร โลงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองยาวนานหรือจะ ทำลายให้พินาศย่อยยับเพียงข้ามคืน จะทำให้เกิดความไม่เลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ที่ยังไม่ เลื่อมใสศรัทธาและทำให้ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว เลื่อมศรัทธาลงไม่นับถือต่อไป อันสามารถที่ จะทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมถอยลงได้เช่นกัน

๔.๕ สรุป

ภิกษุณีพหุคดีย์ ประพฤติ ปฏิบัติ ตนไม่เหมาะสม เป็นต้นเหตุให้ภิกษุสงฆ์และ ประชาชนทั่วไปพากันตำหนิติเตียน เเพงโทษและ โพนทะนา ภิกษุณีพหุคดีย์ผู้ที่ล่วงละเมิดเหล่านี้ได้ ชื่อว่า “โมฆบุรุษ” คนที่เอาดีไม่ได้ คนที่พลาดจากประโยชน์ต่างๆ เพราะมัวประ มาทอยู่บ้าง ประพฤติทุจริตบ้าง เกียจคร้านในกิจการต่างๆ บ้าง เป็นคำที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียกภิกษุผู้ประพฤติ ผิดพระวินัยโดยเป็นต้นเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบทใหม่ หรือล่วงละเมิดสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ แล้ว บรรดาภิกษุณีพหุคดีย์เหล่านั้น ภิกษุชื่อปณทุกะและโลหิตกะ พร้อมทั้งบริวารเป็นผู้มีสติ เทียว ไปยังชนบทเป็นที่จาริกร่วมเสด็จกับพระผู้มีพระภาคเจ้า พวกเธอไม่ก่อให้เกิดเรื่องใหม่ๆ ที่ยังไม่เคย มีใครทำ แต่ชอบขำยีสิกขาบทที่ทรงบัญญัติแล้ว ส่วนพวกภิกษุณีพหุคดีย์นอกนี้ ทั้งหมดเป็นอสังขี ย่อมก่อให้เกิดเรื่องใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมี ใครกระทำ ด้วยความซุกซนไปตามประสาวัย รุนคึกคะนอง ของตน

การที่ภิกษุณีพหุคดีย์เหล่านี้ ทำ การล่วงละเมิดพระพุทธบัญญัติก่อ ความเสียหาย ให้ เกิดขึ้นแก่ตนเองด้วยการไม่ตั้งอยู่ในศีลคือพระวินัย ขาดความระอายแก่ใจ และขาดความรู้ความ เข้าใจในพระวินัยอย่างแจ่มแจ้ง ทำตนเองให้มีความประพฤติไม่ต่างชาวบ้าน ประพฤติเสียหายเป็น เหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยและเพิ่มอนุบัญญัติภายหลังและยังชอบขำยีสิกขาบทเล็ก ๆ น้อยๆ ซึ่งความประพฤติเสียหายทั้งหมดนั้นมีตั้งแต่เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าเพิ่มอนุบัญญัติใน

สิกขาบทที่ ๒ และที่ ๓ แห่งปาราชิก ซึ่งเป็นครุกาบัติ คือ อาบัติหนัก เป็นเหตุให้ขาดจากความเป็นภิกษุ แต่เพราะพวกท่านเป็นต้นบัญญัติจึงไม่ขาดจากความเป็นภิกษุ พวกท่านยังเป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทที่ ๘, ๙ และที่ ๑๓ แห่งสังฆาติเสสซึ่งเป็นครุกาบัติในส่วนที่แก้ไขได้ และเป็นต้นบัญญัติและอนุบัญญัติแห่งลหุ กาบัติ คืออาบัติเบาอีกมากมายหลายสิกขาบท มีนิสสัยปาจิตติยจำนวน ๑๒ สิกขาบท ปาจิตติย ๔๒ สิกขาบท ปาฏิเทศนียะ ๑ สิกขาบท และเสขียวัตร ๑๒ สิกขาบท พระพุทธเจ้าตรัสว่า ภิกษุของเราเหล่านั้น ไม่ใช่คนของเราตถาคต เพราะเหตุที่ภิกษุเหล่านั้นไม่ประพฤติชอบ ไม่ประพฤติตามที่เรตถาคตสอน อยู่ห่างไกลจากพระธรรมวินัยนี้ และยอมไม่ถึงความเจริญองงามไปพลอยในพระธรรมวินัยนี้

ทั้งนี้ พวกท่านยังถูกพวกชาวบ้านเขาตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “โจน พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรจึงทำตนเหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคมานะ” เนื่องจากประพฤติตนไม่เหมาะสมกับความเป็นภิกษุ ไม่มีกิริยามารยาทที่เรียบร้อย จึงก่อความเสียหายทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม เพราะเหล่าภิกษุผู้ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องสูงสุดและยังได้อาศัยข้าวแกงของชาวบ้านเลี้ยงชีพกลับประพฤติตนต่ำกว่าชาวบ้านเขาสี้อีก และภาพลักษณ์ของ คณะสงฆ์ยอมเสื่อมลงและยอมนำมาซึ่งความล่มสลายของพระศาสนาในอนาคตเช่นกัน

ฉะนั้น หากไม่มีพระวินัยเป็นกรอบปฏิบัติ จะทำให้ภิกษุมีกิริยาไม่ดีไม่งาม ย่อมจะเป็นที่ติเตียนจากชาวโลก และมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของประชาชนชาวโลกที่จะคอยติเตียนได้ เพราะขาดการเอาใจใส่ไม่สำรวมระวัง ตนเอง มีการล่วงละเมิด พระบัญญัติเข้า ก็จะทำให้สิกขาบทที่รักษาอยู่เกิดความต่างพร้อย ถือว่าเป็นการปฏิบัติตนไม่ครบสมบูรณ์แบบ เพราะเมื่อปราศจากลักษณะของความเป็นภิกษุแล้ว ก็ยอมปราศจากลักษณะที่น่ากราบไหว้ เพราะฉะนั้น ลักษณะที่น่ากราบไหว้ ก็คือ ลักษณะของความเป็นสมณะ นั่นเอง ปัจจุบันคนในสังคมบางส่วน จึงมองพระภิกษุสงฆ์ เป็นเพียงกลุ่มคนที่อาศัยผ้าเหลืองห่มตัวเท่านั้น ไม่มีความดีพิเศษอะไร ไร้ค่าในสายตาของชาวบ้านทั่วไป ดังนั้น คุณค่าของความเป็นพระภิกษุสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา จึงสำคัญอยู่ที่การปฏิบัติ ตามหลักแห่งพระธรรมวินัยโดยแท้

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

พระพุทธบัญญัติ หมายถึง สิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ อันเกิดจากการที่มีภิกษุหรือภิกษุณีประพฤติตนไม่เหมาะสมแก่สมณภาวะ หรือประพฤติเสียหาย จนชาวบ้านหรือภิกษุภิกษุณีทั้งหลายพากันตำหนิติเตียน และกราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ เมื่อพระพุทธองค์ทรงรับทราบแล้วจึงให้ประหุมสงฆ์ ใดส่วนใดความจริงแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเป็นข้อห้ามไว้ที่เรียกว่า พระวินัยหรือศีลของภิกษุ ภิกษุณี

พระพุทธบัญญัติในแต่ละข้อหรือมาตรา เรียกว่า “สิกขาบท” แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ พระพุทธบัญญัติสำหรับภิกษุมิ ๒๒๘ สิกขาบท พระพุทธบัญญัติสำหรับภิกษุณีมี ๓๑๑ สิกขาบท

วัตถุประสงค์แห่งพระพุทธบัญญัติ ได้แก่ เพื่อความเห็นชอบร่วมกันแห่งสงฆ์ เพื่อความอยู่อย่างผาสุกแห่งสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้หน้าด้าน เพื่อภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักอยู่อย่างผาสุก เพื่อขจัดเรื่องเสื่อมเสียในปัจจุบัน เพื่อป้องกันเรื่องเสื่อมเสียในอนาคต เพื่อชนที่ยังไม่เกิดความเลื่อมใสได้เกิดความเลื่อมใส เพื่อคนที่เลื่อมใสแล้ว ให้เลื่อมใสยิ่ง ๆ ขึ้น เพื่อพระสังฆธรรมตั้งมั่นอยู่ยาวนาน และเพื่ออนุเคราะห์หรือรักษาพระวินัย

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ก่อนบวชเข้ามา ในพระพุทธศาสนานั้น เดิมที เป็นชน ๖ คน คือ ปิณฑุกะ โลหิตกะ เมตตियะ ภูมมชกะ อัสดชิ และปุนัพพุสะ เป็นสหายเพื่อนสนิทรักใคร่ชอบพอกัน ทั้งหมดอาศัยอยู่ในกรุงสาวัตถี ประกอบอาชีพทำกรกสิกรรมเป็นต้น เลี้ยงชีวิต ต่อมาได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา โดยมีพระอัครสาวกทั้งสองเป็นพระอุปัชฌาย์อาจารย์ดูแลสั่งสอนอบรมและได้อาศัยอยู่ในสำนักของพระอัครสาวกทั้งสอง

พวกเธอทั้ง ๖ คนเมื่อได้อุปสมบทเข้ามาเป็นภิกษุแล้ว ได้มีสัมมัญญานามปรากฏในพระพุทธศาสนาว่า “ภิกษุฉัพพัคคีย์” ได้แก่ พระปิณฑุกะ พระโลหิตกะ พระเมตตियะ พระภูมมชกะ พระอัสดชิ และพระปุนัพพุสะ จนครบ ๕ พรรษา เรียนมาติกาได้คล่องแคล่วชำนาญดีแล้ว ต่อมาได้ปรึกษารื้อกันว่าจะแยกย้ายกันไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ แล้วจึงทำตามทีตกลงกันไว้ คือ

พระปั้นทุกะและพระโลहितกะ เมื่อบวชแล้วอาศัยอยู่ในกรุงสาวัตถี พระเมตติยะ และพระกุ่มมชกะ เมื่อบวชแล้วอาศัยอยู่ในกรุงราชคฤห์ พระอัสสชิและพระปุนัพพสุกะ เมื่อบวชแล้วได้เป็นคณาจารย์ ชั้นหัวหน้าของภิกษุณีพคคีย์ทั้งหมดและเป็นเจ้าอาวาส อยู่ประจำ ในกัฎฐาภิริชชนบท แคว้นกาสิ

กลุ่มพระปั้นทุกะกับพระโลहितกะกับบริวารนั้น คูผิวเผินเป็นผู้ถือศีลบริสุทธิ์ ติดตามพระพุทธรองค์เสด็จไปยังสถานที่ต่าง ๆ ไม่ก่อเรื่องอริกรรมใหม่ ๆ แต่กลับชอบกระทำอภัยสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว ด้วยการหาช่องว่าง ช่องโหว่ของสิกขาบท แล้วประพฤติหลีกเลี่ยง แล้วก็กลับโต้เถียงว่ามีได้ทำผิดพุทธบัญญัติ จนเป็นเหตุให้พระผู้มีพระภาคต้องทรงมีพุทธบัญญัติ สิกขาบทเพิ่มเติม เป็นอนุบัญญัติอยู่เสมอ ๆ

ส่วนอีก ๒ กลุ่มที่เหลือ คือ กลุ่มพระเมตติยะกับพระกุ่มมชกะ และกลุ่มพระอัสสชิกับพระปุนัพพสุกะ สองพวกนี้เป็นอสังขีไม่มี恙อายุพากันก่อเรื่องใหม่ ๆ โดยประพฤตินาจารประการต่างๆ เช่น ลูกขี้จนจุกตอยตัวอยู่อย่างปิติ ให้นางระบำเต้นรำ แล้วร้ายรำไปข้างหน้าและข้างหลังหญิงพื่อนนั้น กับขับร้องคลอตามการพ้อนรำ เล่นหมากรุก เล่นหมากเก็บ เล่นเป่าหลอดไปไม้ เล่นหกคะเมนตีลังกา เล่นเลียนแบบคนพิการ เล่นมวยปล้ำกัน เป็นต้น และพากันอภัยสิกขาบทที่พระพุทธรองค์ทรงบัญญัติไว้แล้ว เป็นเหตุให้พระพุทธรองค์ทรงบัญญัติ สิกขาบทและทรงอนุบัญญัติเพิ่มเติมอีกจำนวนมาก

พวกท่านทั้งหมดทุกรูปจัดได้ว่า เป็นภิกษุกลุ่มหนึ่งที่มีพฤติกรรมไม่ดีไม่งาม มีความประพฤติไม่เหมาะสมกับสมณภาวะ สาเหตุเนื่องจาก อาศัยความคึกคะนองและความดีร้อน อันเป็นอุปนิสัยส่วนตัว ไม่ละทิ้งพฤติกรรมของตนที่เคยทำมาเมื่อครั้งยังเป็นคฤหัสถ์ เคยประพฤติเช่นไรก็คงประพฤติอยู่เช่นนั้นเหมือนเดิมไม่ต่างจากคฤหัสถ์ ถูกชาวบ้านพากันตำหนิบ้าง ภิกษุทั้งหลายตำหนิติเตียนกล่าวห้ามปรามบ้าง ก็ไม่ยอมฟัง เป็นกลุ่มภิกษุที่สร้างความเสียหายสร้างปัญหา ในครั้งพุทธกาลให้แก่พระศาสนาอย่างมาก ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้น เหตุแห่งการทรงบัญญัติสิกขาบท และเพิ่มอนุบัญญัติจำนวนมากถึง ๑๑๒ สิกขาบทด้วยกัน ได้แก่ เป็นเหตุให้เพิ่มเติมอนุบัญญัติในสิกขาบทที่ ๒ และที่ ๓ แห่งปาราชิก เป็นต้นบัญญัติแห่งสังฆาภิเสกสิกขาบทที่ ๘, ๕ และ ๑๑ และเป็นต้นบัญญัติและอนุบัญญัติแห่ง สิกขาบทอีกหลายข้อในอาบัติต่างๆ คือ นิสสัคคิยาจิตตีย์ ๑๒ สิกขาบท ปาจิตตีย์ ๔๒ สิกขาบท ปาฏิเทสนิยะ ๑ สิกขาบท และเสขิยวัตร ๗๒ สิกขาบท และเป็น

ต้นเหตุในการบัญญัติสิกขาบทเป็นอธิสมจาร ซึ่งจัดเป็นสิกขาบทนอกพระปาฏิโมกข์ อีกจำนวนหลายสิกขาบท

ภิกษุฉัพพัคคีย์นี้ถือได้ว่าเป็นกลุ่มภิกษุที่อิทธิพลต่อพระศาสนาสูงหนึ่งก็ว่าได้ เพราะพวกท่านนับเป็นคณาจารย์ใหญ่ที่มีลูกศิษย์ในปกครองจำนวนมากถึง ๑,๕๐๐ รูป ซึ่งถือว่าไม่น้อยเลยในครั้งพุทธกาล ดังนั้น บทบาทในทางพระศาสนาของพวกท่าน จึงมีปรากฏอยู่มากมาย แม้จะไม่ใช่ว่าพฤติกรรมในด้านดีก็ตาม และไม่ปรากฏการบรรลุลุณวิเศษชั้นต่างๆ ของพวกท่านเลย

แต่มองในอีกแง่มุมหนึ่ง เพราะการที่พวกท่านประพฤตินั้นไม่เหมาะสม สร้างความเสียหายเป็นเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นมาห้ามปรามในครั้งพุทธกาลนั้น แม้จะเป็นผลเสียต่อพระศาสนามากมายก็จริง ถึงกระนั้น ก็ยังส่งผลดีต่อพฤติกรรมของภิกษุชั้นหลังด้วย คือ เมื่อพระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามการกระทำที่ไม่เหมาะสม ของภิกษุฉัพพัคคีย์แล้ว เมื่อภิกษุรูปใดทำพฤติกรรมเช่นนั้น ในภายหลัง ย่อมต้องอาบัติตามสมควรแก่ความผิดนั้นๆ เมื่อเป็นอย่างนี้ จึงเกิดเป็นกฎข้อบังคับเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามแก่ภิกษุสงฆ์ในชั้นหลัง เกิดความมั่นคงถาวรแห่งพระศาสนาอีกด้านหนึ่งด้วย

จึงนับได้ว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์เป็นภิกษุกลุ่มหนึ่งในพระ พุทธศาสนา ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่าพวกท่านจะถูกพุทธศาสนิกชน มองว่าเป็น กลุ่มภิกษุที่ประพฤตินั้นไม่ ถูกต้องเหมาะสม ไม่ดีไม่งาม แก่ความเป็นสมณภาวะ เป็นการประพฤติที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งแก่ตนเองและพระพุทธศาสนา ถึงกระนั้น พวกท่าน ก็เป็นต้นเหตุที่ทำให้ พระพุทธเจ้า ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งถือได้ว่า เป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้พระ พุทธ ศาสนาเกิดความเรียบร้อยดีงามและมีความมั่นคง ถาวรยิ่งขึ้น และการประพฤติปฏิบัติของพวกท่านที่ได้กระทำมาทั้งหมดนั้น ควรเห็นเป็นอุทาหรณ์ เป็นแบบอย่างที่ทำให้ภิกษุสงฆ์ พร้อมทั้งอนุชนรุ่นหลังรู้ว่า ไม่ควรประพฤติปฏิบัติตามเป็นอันขาด

ดังนั้น เมื่อภิกษุสงฆ์และอนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาในประวัติและการประ พฤติปฏิบัติตนของภิกษุฉัพพัคคีย์ แล้ว ก็ควรที่จะเรียนรู้เพื่อเป็นอุทาหรณ์ว่า ควรจะกระทำเฉพาะในสิ่งที่ดี มีความเห็นถูกเท่านั้น ควรหลีกเลี่ยงการทำสิ่งไม่ดี และไม่เป็นคนเกียจคร้านเล่นสนุกนานครั้นเคร่ง สรวลเสเฮฮา ไม่ลืกละนอนคือร้อน เพื่อจะได้ไม่เดินช้ารอยเดิมตา มภิกษุฉัพพัคคีย์ และได้รับผลดีที่พวกท่านได้รับมา

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการศึกษาวิเคราะห์การล่องละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพหุคีย์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ควรทำการศึกษาการล่องละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติรูปอื่น ๆ เช่น พระอุปนันทศากยะ เพื่อจะได้ทราบถึงเหตุผลและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบัญญัตินั้นๆ

๒. ควรทำการศึกษาเรื่องการล่องละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพหุคีย์ที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก

๓. ควรทำการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ การล่องละเมิดพระพุทธรูปของภิกษุณีพหุคีย์กับการล่องละเมิดศึกษาบทของภิกษุสงฆ์ในปัจจุบัน เพื่อจะได้นำข้อแตกต่างที่เป็นประโยชน์มาปรับใช้ให้เหมาะสม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี – ภาษาไทย :

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐ .

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอุฎฺฐกถา ๒๕๓๒-๒๕๓๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๒-๒๕๓๕.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา ๒๕๓๕-๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๕-๒๕๔๒.

_____. ปกรณ์วิเสศภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณ์วิเสศ ๒๕๓๕-๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๕-๒๕๔๒.

มหาหมกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรกุฏเตปิฎก ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล. ชุด ๕๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับ สยามรกุฏเตปิฎกอุฎฺฐกถา ๒๕๓๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. ธรรมนูญ จกถา ภาษาบาลี ชุด ๘ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

_____. พระธรรมนูญฎีกา ภาษาไทย ชุด ๘ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

_____. มงคลสูตรที่ปณี ภาษาบาลี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

- _____ . มังคลัตถที่ปณี ภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- _____ . สมณฑปาสาทิกานาม วินยฎจกถา ภาษาบาลี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- _____ . สมณฑปาสาทิกภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือทั่วไป :

- กรมการศาสนา , กองศาสนศึกษา . อธิบายวินัยสำหรับนักธรรมชั้นตรี . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.
- กรมหลวงชินวราธิบดี. ธรรมานุศาสน์. ในหนังสือระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ไทย ,งานพิธีออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน ป.ธ. ๙), กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๕๐.
- จรรยา สมน้อย. อธิบายวินัย น.ธ.ตรี ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พุทธลีลา, ๒๕๔๑.
- ช.ไมตรีจิตต์ , ม.ป.ป.. ประชุมนานาปัญหาพระวินัยบัญญัติ น .ธ.ตรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงเซียงจงเจริญ.
- ป.หลงสมบุญ. พจนานุกรมบาลี-ไทย. กรุงเทพมหานคร : ครูสภา, ๒๕๑๕.
- ประเวศ วะสี. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน , ๒๕๔๐.
- ประสาร ทองภักดี. กฎหมายมหาชนตามแนวพุทธศาสตร์ . กรุงเทพฯ : มหาจุฬาราชวิทยาลัย , ๒๕๔๐.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ). ธรรมมาธิปไตย. กรุงเทพฯ : พรศิวการพิมพ์, ๒๕๓๔.
- _____ . ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- _____ . พระวินัยปิฎกย่อ เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- _____ . พระวินัยปิฎกย่อ เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระพระราชวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) . พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

พระราชวิสุทธิญาณ (อุบล นนทโก). (มปป.). **วินัยของพระภิกษุสงฆ์ที่ประชาชนควรถวาย** .
กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____ . **ข้อที่ควรจำในวินัยมุข เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ). **พระวินัยปิฎกย่อ** . พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) . **คำวัด ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๕.

_____ . **คำวัด ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๕.

_____ . **คำวัด ๓**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๕.

_____ . **คำวัด ๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์** . พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม** . พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____ . **วินัย เรื่องใหญ่กว่าที่คิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท พิมพ์สวย
จำกัด, ๒๕๕๐.

พระมหาบุญเลิศ จานทินโน และคณะ. **อริยวินัย รวบรวมจากพระไตรปิฎก** . พิมพ์ครั้งที่ ๑๐.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท คิว ปรินท์ แมเนจเม้นท์ จำกัด, ๒๕๕๒.

พุทธทาสภิกขุ . **ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์** . พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์
พระนคร, ๒๕๓๔.

มหามกุฏราชวิทยาลัย . **ภิกษุปาฏิโมกข์ บาลี-แปล**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ราชบัณฑิตยสถาน . **พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส . **วินัยมุข เล่ม ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๕.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____ . คณะสงฆ์รามัญในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) . พระนิพนธ์

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สมิทพิล เนตรนิมิตร. ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในอริ ยวินัย : วิถีชีวิตและบทบาทของพระสงฆ์ .

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

สุเชาวน์ พลอยชุม, ผู้รวบรวม. สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์สมเด็จพระ

มหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับประชาชน . พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

_____ . พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____ . คำถาม คำตอบ ปัญหาทางพระพุทธศาสนา เล่ม ๘. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____ . คำถาม คำตอบ ปัญหาทางพระพุทธศาสนา เล่ม ๕. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ . กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์ . กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๐.

_____ . พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วย ระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา . กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.

_____ . คู่มือพระภิกษุ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. คำบรรยายพระไตรปิฎก . กรุงเทพมหานคร : หจก. หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๐.

เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๒. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____ . พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย . กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย , ๒๕๔๓.

ส. นิกอูเก้. ตำรวจพระ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ เจ้าสำนัก, ๒๕๔๕.

(๒) วิทยานิพนธ์ และรายงานการวิจัย :

พระปลัดบังเอิญ พลวโร , (พุลพิพัฒน์) . “การศึกษาคุณค่าของการบวชที่มีต่อสังคมไทย ” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย (ปณชันธ์) . “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระเทวทัตที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาจรรยา เมลิกุล,(ปริสุทฺโธ) . “พระพุทธศาสนากับสังคมไทย : ศึกษากรณีของพระวินยการในเขตคูสิต ”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗.

พระมหาเจริญ จันทรจักร . “บทบาทของพระวินยการในการรักษาพระวินยของพระสงฆ์ไทย ศึกษาเฉพาะกรณีกรุงเทพมหานคร ”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต , สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

พระมหาเฉลิมชัย จาปาใด . “บทบาทหน้าที่ของพระวินยการที่มีต่อพระสงฆ์ผู้ประพฤติผิดพระธรรมวินัย”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗.

พระมหาชานนท์ อ่อนโพชา . “พระวินยของพระสงฆ์ ศึกษาปฏิบัติพาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสและสมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี)”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗.

พระมหาวรรณ เก้วพงศ์ . “การละเมิดพระวินยของพระสงฆ์ในเขตปกครองสงฆ์ ระดับอำเภอในภาคเหนือตอนบน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต , มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ , ๒๕๔๓.

- พระมหาสมทรง ดิสุสโร (ปีกขุนทด). “การศึกษาเสขยสิกขาบทในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี). “ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา ”. **วิทยานิพนธ์พุทธ
 ศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,
 ๒๕๕๒.
- พระยุชฌา รมณีชมภูโม . “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระอภิรักษ์ เหมโก (ดีทอง). “การศึกษาวิเคราะห์สิกขาบทที่เป็นโลกวัชระและปณัตติวัชระในภิกขุ
 ปาฏิโมกข์ ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- รังสรรค์ สว่างศรี . “ความเอื้อเฟื้อในพระวินัยของพระสงฆ์ไทย : ศึกษากรณีพระสงฆ์ใน
 กรุงเทพมหานคร และจังหวัดหนองคาย ”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต** .
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖.
- วิวรรธน์ สายแสง. “การศึกษาเปรียบเทียบพระวินัยของภิกษุกับภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท :
 ศึกษาเฉพาะกรณีปาจิตตีย์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

๒. ภาษาอังกฤษ :

- Rhys D. & William S., **Pali – English Dictionary**. Delhi : Motilal Banarsidas Publishers Private
 Ltd., 1997.
- Misra G.S.P., **The Age of Vinaya : A Historical and Cultural Study**. New Delhi : Munshiram
 Manoharal, 1972.
- Humphreys, C. **A Popular Dictionary of Buddhism**. New York : The Mcmillan Co., 1996.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ/นามสกุล/ฉายา : พระมหาเอก มหุขมปญฺโญ (พัคฺไธสง)
- วัน/เดือน/ปี/เกิด : วันพฤหัสบดี ที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๗
- ภูมิลำเนา : บ้านเลขที่ ๖๓ บ้านแก หมู่ ๘ ต.หนองแวง อ.บ้านใหม่ไชยพจน์ จ.บุรีรัมย์ ๓๑๑๒๐
- มารดาบิดา : นางบุญล้อม - นายสงกรานต์ พัคไธสง
- บรรพชา : วันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ณ วัดศรีสุธรรม ต.หนองแวง อ.บ้านใหม่ฯ จ.บุรีรัมย์
- อุปสมบท : วันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ณ วัดศรีสุธรรม ต.หนองแวง อ.บ้านใหม่ฯ จ.บุรีรัมย์
- ประวัติการศึกษา : พ.ศ. ๒๕๓๓ อนุบาลศึกษา , ประถมศึกษา ๑-๖, โรงเรียนวัดศรีสุนทร อ.บ้านใหม่ฯ จ.บุรีรัมย์
: พ.ศ. ๒๕๔๐ มัธยมศึกษา ๑-๓, โรงเรียนกุสุมาเตงพิทยาคม อ.บ้านใหม่ฯ จ.บุรีรัมย์
: พ.ศ. ๒๕๔๖ นิการธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดห้วยจรเข้ม ต.พระปฐมเจดีย์ อ.เมือง จ.นครปฐม
: พ.ศ. ๒๕๕๒ เปรียญธรรม ๕ ประโยค สำนักเรียนวัดห้วยจรเข้ม ต.พระปฐมเจดีย์ อ.เมือง จ.นครปฐม
- ประสบการณ์การทำงาน : พ.ศ. ๒๕๔๗ - ปัจจุบัน เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม วัดห้วยจรเข้ม จ.นครปฐม
: พ.ศ. ๒๕๕๐ - ปัจจุบัน เป็นวิทยากรอบรมบาลีก่อนสอบของภาค ๑๔ ณ วัดไร่จิง จ.นครปฐม
: พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๕ เป็นอนุจรรนำข้อสอบไปเปิดสอบบาลีสนามหลวง ตามจังหวัดต่างๆ ในภาค ๓
: พ.ศ. ๒๕๕๒ - ปัจจุบัน เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ประจำโรงเรียนสหศึกษาบาลี จ.นครปฐม
- ปัจจุบัน : สังกัดวัดห้วยจรเข้ม ๓ .พิพิธประสาท ต.พระปฐมเจดีย์ อ.เมือง จ.นครปฐม ๗๓๐๐๐